Хмельницька обласна рада
Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка

ЗБІРНИК

«ОСОБИСТІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ЛІТЕРАТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ СЬОГОДЕННЯ»

(за матеріалами засідання всеукраїнського круглого столу)

13 листопада 2024 р.

Хмельницький, 2024

УДК 373.3:82-051+027.8(06)

Особистість вчителя літератури української школи сьогодення / Зб. наук. та наук.-метод. пр. [ред. кол. І. Б. Вашеняк (гол.) та ін.]. Хмельницький: Видавництво ХОІППО імені Анатолія Назаренка, 2024. 132 с.

Рекомендовано до друку
рішенням ученої ради Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка
(протокол № 3 від 23.12.2024 р.)

Редакційна колегія: ***Вашеняк І.Б***., проректор Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка, кандидат історичних наук, доцент (голова); ***Мединська А.В.,*** старший викладач Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка, доктор філософії, ***Місінькевич О.М***., доцент Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка, кандидат філологічних наук, доцент; ***Пастух Л.В.***, доцент Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка, кандидат психологічних наук; ***Пулатова Л.Й.***, завідувач кафедри Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка, кандидат філологічних наук (відповідальна за випуск); ***Ратушняк Н.М.,*** старший викладач кафедри Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка

Рецензенти:
Ганаба С.О., доктор філософських наук, професор, професор кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
Романова О.В.**,** кандидат психологічних наук, в.о. завідувача кафедри педагогіки та психології дошкільної і початкової освіти Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка

У збірнику вміщено матеріали засідання круглого столу «Особистість вчителя літератури української школи сьогодення», яке відбулося 13 листопада 2024 року. У публікаціях порушено проблеми моделі вчителя-словесника 21 століття, а саме: досвід-творчість, новації, технології; вчитель літератури і сучасний учень (вчитель-партнер, вчитель-наставник, вчитель-тренер, вчитель-порадник, вчитель-психолог); сучасне письменство і вчитель: форми взаємодії, а також співпрацю бібліотекаря і вчителя-словесника. Адресовано науковцям, педагогам та керівникам ЗЗСО, фахівцям центрів професійного розвитку педагогічних працівників, а також усім, кому цікаві дані питання.

Статті подаються в авторській редакції
За зміст статей несуть відповідальність автори публікацій

Хмельницький ОІППО, 2024

ЗМІСТ

Андрушко Валентина
Модель вчителя-словесника 21 століття……..... 5
Антощук Людмила
Нові виклики життя для роботи вчителя літератури в сучасних умовах навчання… 8
Баблюк Наталія
Різдвяна тематика у творчості українських письменників…… 14
Бакутова Антоніна
Вчитель української літератури в школі: роль, функції та виклики сучасного освітнього середовища……. 18
Баля Сніжана
Формування інноваційної компетентності вчителя-словесника…… 21
Башук Олена
Сучасний учень на уроках літератури…….. 24
Васик Марина
Використання STEM-зв'язків у практичному застосуванні на уроках української літератури…… 26
Веденська Світлана
Партнерська взаємодія вчителів-філологів з бібліотекарями щодо мотивації читання сучасного покоління……. 30
Веремійчук Світлана
Модель вчителя-словесника 21 століття: симбіоз «досвід-творчість-новації-технології»…….. 33
Власова Валерія
Розвиток особистісного потенціалу дитини засобами театральних технологій….. 37
Власюк Василь
Авторський проєкт «Жива книга» (онлайн-зустрічі з сучасними письменниками)… 40
Гладишев Володимир
«Ідеалізм вчителя» за Гуго Мюнстербергом…….. 43
Горбатюк Тетяна
Як сучасному учню подолати сучасні виклики? У цьому допоможе вчитель літератури…… 46
Григорець Тетяна
Професійна готовність вчителя-словесника до сучасного уроку…….. 52
Григоровська Антоніна
Новітні методи викладання української літератури в сучасній школі…… 53
Громик Ольга
Моделювання уроку української літератури в умовах сучасності…….. 56
Гуцалюк Тетяна
Твори сучасних дитячих письменників як засіб національно-патріотичного виховання…… 59
Козацька Марина
Трансформація сучасного вчителя української літератури в реаліях сьогодення НУШ……. 62
Король Лілія
Богдана Матіяш «Казка про Королеву та мудрого Оленя». Конспект уроку……. 65
Лавренчук Тетяна
Вчитель літератури і сучасний учень: партнер, наставник, тренер, порадник, психолог…….. 73
Малієнко Оксана
Вчитель-партнер як один з ключових компонентів реалізації Нової української школи…… 79

Мартинюк Ганна
Формування літературних компетентностей молодших школярів засобами критичного мислення…….... 82
Мельниченко Лілія
Роль учителя-словесника в сучасному освітньому просторі…….. 84
Недосип Катерина
Сучасний вчитель-словесник – творча симфонія взаємодії досвіду, творчості та інноваційних технологій……... 88
Нич Тетяна
Мости між школою і літературою: взаємодія вчителя з сучасними авторами…….... 92
Пастух Людмила
Вплив особистості вчителя на якість освітніх послуг і ефективність забезпечення підтримки здобувачів освіти в сучасних умовах……. 94
Радецька Альона
Популяризація творчості письменників рідного краю на основі фондів Хмельницької ОУНБ…….. 96
Самковський Микола
Модель учителя-словесника 21 століття: симбіоз «досвід-творчість-новації-технології»……... 101
Синюк Валерій
Учитель сьогодні: трансфер сучасності чи ретроспект?..... 107
Смолій Інна
Сучасне письменництво як інструмент для вчителя: нові підходи та можливості… 112
Софіян Вікторія
Кліпове мислення та урок літератури: співіснування несумісного…… 116
Фарварщук Валентина
Бібліотека – ідеальна «територія» для співпраці ……. 119
Федорова Людмила
Акмеологічний підхід – ключ до успіху вчителя літератури……. 122
Філіппенко Олена
Співпраця бібліотекаря і вчителя – словесника:з досвіду роботи…… 125
Фільжак Світлана
Творчий тандем: бібліотекар – вчитель-словесник у становленні активного і компетентного читача та створення позитивної мотивації до читання сучасних дитячих творів……. 129

Андрушко Валентина,
вчитель української мови та літератури
Хролинської гімназії,
старший вчитель

Модель вчителя-словесника 21 століття

Зміни професійних ролей вчителя-словесника у сучасній інноваційній освіті. Визначено і обґрунтовано такі ролі сучасного вчителя як контролер, ментор, ресурсна особа, оцінювач, організатор і фасилітатор, тьютор. Обґрунтовано зміст і завдання виконання вчителем кожної з ролей. Як спільне підґрунтя всіх ролей вчителя нової школи визначено дитино орієнтований характер навчального процесу у XXI столітті.

Ключові слова: вчитель, реформування освіти, професійні ролі вчителя-словесника.

Умови розвитку освіти у XXI столітті дуже відрізняються від вимог XX століття і обумовлюють нові вимоги до вчителя. Урок словесності XXI століття орієнтований на дитину як активного суб'єкта навчання, а мета вчителя – створення продуктивного навчального середовища і організація діяльності учнів з конструювання та розвитку учнями власних знань, умінь, навичок й цінностей, які стануть їм у нагоді в даний час або в майбутньому. Сьогодні в умовах реформування української школи можна зустріти багато декларацій щодо якісних змін у педагогічній діяльності, нової ролі вчителя у контексті інформаційного суспільства й інтеграції вітчизняної системи освіти у європейський простір. Насправді мова йде не про нову роль, а цілу низку, сукупність таких ролей. Наприклад, зазначають, що сучасний вчитель - це тьютор, ментор, фасилітатор, новатор, модератор, коуч. [1] Цей набір іншомовних слів, як свідчать результати опитування вчителів, не завжди є навіть зрозумілим для них за смислом, не говорячи вже про методичне, інструментальне наповнення кожної з ролей. У самому тексті концепції Нової української школи визначено, що вчитель має бути ще й лідером, менеджером і успішною людиною. Він має бути добре обізнаний і підготовлений щодо особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів до управління освітнім процесом, психології групової динаміки тощо. [4, с. 17] Безумовно ці положення мають стати керівництвом до дії у підготовці та професійному розвитку майбутніх вчителів. Проте, сьогодні подібні висловлювання не завжди викликають позитивну реакцію навіть в середовищі самих освітян. Наведемо лише один приклад зі статті методиста І. Павлюк: «Чи готові вчителі увійти в Нову школу? Що їх там чекає? Новий стандарт передбачає зовсім іншу організацію праці вчителів, самого процесу навчання, а головне - перетворення способу мислення педагога. «Базові» знання перетворюються в безрозмірні. З вчителя хочуть зробити продавця послуг, менеджера, управлінця. Не всі вчителі здатні (може унаслідок психологічної, може – фінансової можливості) стати ІКТ-компетентними вже сьогодні». [5] Очевидно, що необґрунтоване декларування довгих і не достатньо зрозумілих переліків нових ролей вчителя не є досить продуктивним. Американський педагог Дж. Хармер стверджує, що «має більше сенсу описувати різні ролі вчителя і міркувати, для чого вони корисні, а не виносити оціночні судження про їх ефективність». [6, с.23]

Перша і найбільш поширена роль, з якою ми стикаємось у практиці сучасної школи – вчитель-контролер. Учитель-контролер бере на себе повну відповідальність за клас, за те, що роблять учні, що вони говорять і як вони це говорять. У цій ролі вчитель зазвичай знаходиться в центрі уваги: він говорить, розпоряджається, віддає розпорядження, а учні очікують «команди» говорити, писати тощо і отримати його оцінку. Він може навіть добре навчати учнів на репродуктивному рівні, «дати» їм міцні знання. Він здатен надихати учнів своїми власними знаннями і досвідом. Проте, чи залишає така роль простір і час для висловлювань та міркувань учня? Чи дійсно це подобається учням? Чи дозволяє така роль вчителю урізноманітнити навчання? А отже, чи може вона залишатись ключовою у сучасній

школі? Традиційно для вчителя було б слабкістю сказати «я не знаю, давайте дізнаємося» або «я не знаю, чи знає хто-небудь з вас відповідь?» Але часи змінилися, як і ролі вчителя.

Друга роль вчителя – ментор (наставник, порадник). Знаходячись у цій ролі, учитель встановлює інтенсивність і напрям навчання, заохочує учнів до участі у навчальній діяльності, дає поради, рекомендації щодо способів і засобів виконання учнями тих чи інших необхідних для навчання дій і операцій, демонструє зразки нової чи складної для учнів діяльності. Коли учні відчувають складність у висловленні власної думки, ментор може заохочувати їх, обережно підштовхуючи. Він приходить на допомогу, коли учні втрачають логіку або почуваються невпевнено під час дії або виступу. Ментор завжди готовий підтримати учня у його просуванні до успіху. Однак учитель – ментор допомагає школярам тільки тоді, коли це необхідно, адже його завданням є максимальне сприяння підопічним на шляху до їх самостійних досягнень позитивних результатів. У сучасному класі вчитель-словесник виступає для учнів як ресурсна особа (консультант). Він є свого роду ресурсним центром, готовим надати учням інформацію або джерела, яких їм не вистачає при виконанні навчальних дій та запропонувати допомогу в разі потреби у їхньому пошуку. В умовах інформаційного суспільства і доступності будь якої інформації клас за певної організації може опрацювати до 100 джерел на одному уроці. Учні можуть користуватись матеріалами різних епох і регіонів, документами й працями експертів. Вони можуть спостерігати будь які природні явища і досліди та вивчати артефакти й пам‘ятки. Це покладає на вчителя відповідальність за відбір і попередню оцінку дидактичного потенціалу можливих джерел. Його обов‘язком є забезпечення навчального процесу та участі учнів всім необхідним і вчасно. Як ресурсна особа вчитель має спрямовувати учнів до використання різноманітних доступних джерел і не лише Інтернету. Він не повинен надавати багато інформації сам, «начиняючи» нею учнів. Його завданням є навчати їх пізнавальній самостійності та мотивації до навчання протягом життя. Вчитель виступає як оцінювач, котрий має побачити, якими є реальні результати навчання і як можна їх покращити. Сучасний вчитель-словесник може оцінювати учнів різними способами, пам‘ятаючи, що роль оцінювача дає йому можливість корегувати хід навчання в залежності від потреб учня. Основним його інструментом у цій ролі є продуктивний зворотній зв'язок. Оцінювання має бути підтримуючим, індивідуальним, переважно формувальним за моделлю. Інакше воно може сприяти зниженню самооцінки, невпевненості учнів у собі, бути непродуктивним з точки зору покращення результатів навчання. Мабуть, найважча і найважливіша роль, яку має відігравати вчитель це – організатор. Успіх всіх форм і методів, що застосовуються у класній й позакласній навчальній діяльності залежить від вдалої організації, від того, чи знають учні точно, що їм робити зараз, а що – далі. Основне завдання організатора полягає в стимулюванні та спрямуванні процесу самостійного пошуку інформації й спільної діяльності учнів. Головне в цій ролі – надавати чіткі інструкції і допомагати учням їх виконувати. Організатор також може виступати як демонстратор зразків діяльності. Ця роль дозволяє йому і самому брати участь у виконанні завдання та взаємодіяти з учнями в рамках інструкції. Він також має слідкувати за регламентом діяльності, «запускати» і припиняти її, давати змістовний відгук по її завершенні. Одне з «облич» організатора - фасилітатор (від англ. facilitate:1. сприяти, 2. допомагати, 3. полегшувати). Фасилітація – це організація й управління процесом обговорення певних питань (тем) у групі людей. Мета учителя-фасилітатора – організувати спілкування учнів під час обговорення, дискусії з нейтральної сторони, налагодити ефективний обмін учнів думками таким чином, щоб зіткнення думок проходило у конструктивному руслі, а навчальні результати обговорення були оптимальними. Згідно точки зору Дж.Харамера [6, с.25], термін «фасилітатор» використовується багатьма авторами для опису певного типу вчителя: демократичного (коли він поділяє лідерство зі студентами), а не авторитарного (коли вчитель контролює все, що відбувається в класі). Фасилітатор – це той, хто сприяє самостійності учнів, коли вони не тільки вчаться самостійно, але і беруть на себе відповідальність за це навчання, використовуючи групову й парну роботу та діючи як ресурсна особа, а не передавач знань. Вчитель може за потреби брати на себе роль тьютора (від англ. tutor – учитель). Під цим

терміном розуміють особу, яка веде індивідуальні або групові заняття із учнями як репетитор, помічник. Тьютор – ключова фігура в дистанційному навчанні, яка відповідає за проведення занять [2]. Учитель виступає в ролі тьютора, коли учні розпочинають роботу над проектом або займаються самостійно. Він дає поради і рекомендації і допомагає школярам прояснити ідеї і обмежити завдання. Ця роль може бути необхідною аби звернути індивідуальну увагу на окремого учня. Зокрема, вона дозволятиме вчителю створювати курс індивідуальних занять відповідно до конкретних потреб учня. Однак зловживання вчителем цією роллю може привести до того, що учень стане занадто залежним у своїй діяльності, а також звикатиме до одного вчителя з його методами і стилем навчання. [3] Тепер, коли ми визначили основні (на нашу думку) ролі вчителя спробуємо перевести ці міркування у площину конкретного уроку. Зауважимо, що ролі вчителя і їх зміна – дуже динамічні поняття. Навіть підчас виконання учнями одного завдання вчитель може плавно переходити від однієї ролі до іншої. Проте урок XXI століття має проектуватись і відбуватись, виходячи з потреб учнів, з того, чого вимагають їхня майбутня професійна підготовка, працевлаштування і життя у глобальному світі та інформаційному середовищі. Це означає насамперед, що розповідь/лекція вчителя-словесника з конкретного предмета вже не може вважатись високим рівнем викладання. Сьогодні умовою ефективного навчання всіх учнів є їхня співпраця і кооперація. Наприклад, виконання колективного проекту набагато краще забезпечує результати навчання у контексті компетентнісного підходу, адже він сприяє формуванню в учнів мисленнєвих операцій високого рівня, розвитку ефективних комунікативних умінь, знань і застосування технологій, які знадобляться учням для кар'єри в XXI столітті і в умовах глобалізації. Хоча певне місце в сучасній школі залишається і для лекції, однак пануюча роль належить інтерактивному вчителю, тобто такому, хто обізнаний і підготовлений для забезпечення взаємодії учнів, позитивної групової динамки. Успіх його діяльності багато в чому залежить від того: - як учні ставляться один до одного і до свого вчителя: - який є психологічний клімат, середовище в класі; - наскільки ефективно учні співпрацюють і спілкуються один з одним; - які ролі виконують не тільки вчителі, а й учні.

Отже, вчитель-словесник сучасної школи має адаптуватись до потреб демократичного навчання XXI століття і бути здатним виконувати багато ролей для ефективного навчання. Спроможність вчителів продуктивно реалізовувати їх значною мірою залежить від взаєморозуміння, яке педагоги встановлюють зі своїми учнями, і, звичайно, від рівня їх власних знань і навичок. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, можна констатувати, що виконання вчителем сучасної школи різних ролей в залежності від умов і потреб навчального процесу розширюють можливості як учнів, так і вчителів, і звільняє вчителя від багатьох труднощів, які може спричиняти необхідність бути «експертом» з усіх питань і відповідати «за все». Тільки надаючи учням центральне місце у навчальному процесі, вчитель може реалізувати завдання сучасного навчання. Очевидно, що опанування цими ролями й ефективне їхнє виконання вимагає суттєвих змін у підготовці вчителя як у виші, так і в системі післядипломної освіти. Важливим напрямом вдосконалення сучасної освіти є також урізноманітнення кваліфікацій і переліку освітніх професій. Адже сучасна школа потребує, зокрема, і професійних тьюторів і коучів, які виконуватимуть специфічні завдання. Тож, сьогодні завдання полягає у поширенні інформації, розробці відповідних тренінгів і курсів та поєднанні можливостей формальної й неформальної освіти у професійному розвитку вчителів у цьому напрямі. Водночас незалежно від ролі, яку він виконує, вчитель формує культуру своїх учнів, покращує навчальні результати учнів, зміцнює свій авторитет і вплив на дітей. Ці завдання визначають й напрями подальших досліджень: зміст, вектори, форми і засоби такої підготовки, розробка найбільш ефективних та перспективних моделей вдосконалення масової практики вчителя сучасної демократичної школи України.

Список використаних джерел та літератури

1. Васильєва В. Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті концепції Нової української школи. Код доступу: https://vseosvita.ua/library/novi-profesijni-roli-i-zavdanna-sucasnogo-vcitela-vkonteksti-koncepcii-novoi-ukrainskoi-skoli-87162.html

2. Коноваленко Ю. Тьюторы, коучи и эдвайзеры - кто они? Код доступу: https://ru.osvita.ua/school/reform/55183/
3. Лінчук А. Хто такий вчитель-коуч, вчитель-тьютор і вчительфасилітатор? Код доступу: https://anastasia-linchuk.com.ua/?p=898
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2017. Код доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20seredn ya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf . - С. 17
5. Павлюк І. В. Особистість сучасного вчителя в новій школі. Код доступу: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/administration/41904/
6. Harmer J. How to Teach English. 2nd Edition. 2010. PDF. Код доступу: https://www.academia.edu/34720971/How_to_Teach_English_2nd_Edition_Jeremy_ Harmer.PDF?auto=download
П

Антощук Людмила,
вчитель української мови та літератури
Антонінського ліцею
Антонінської ТГ,
старший вчитель

Нові виклики життя для роботи вчителя літератури в сучасних умовах навчання

За умов змін в українському суспільстві особливого значення набувають питання формування нових життєвих стратегій, компетентності, конкурентоспроможності молодої людини. Як використовувати новинки «методичної кухні», і які з них здатні зацікавити сучасних учнів? Перед сучасними творчими вчителями-філологами постає масштабна задача: зсередини трансформувати систему освіти й через неї – у всі зони впливу освітньої системи на суспільство в умовах його стрімкого розвитку.

Тьютор, ментор, фасилітатор, коуч, новатор, сучасний учень, цифрове покоління, світ краси.

Tiutor, mentor, fasylitator, kouch, novator, tsyfrove pokolinnia, svit krasy.

Як тільки ми, вчителі, освоїли виклики часу у вигляді дистанційних уроків, як доля принесла нам ще більші випробовування – навчати дітей в умовах воєнного стану в Україні. Коли кожен урок може перерватися будь-якої хвилини, коли ти, вчитель, зараз, як ніколи, маєш бути *другом та справжнім фасилітатором навчання,* який, як не дивно, вірить у чудо і тріумф справедливості. Бо тільки так можна іти до дітей. Вчитель – це не професія. Це стан душі. Це спосіб життя. А вчитель літератури – це той, хто дає «крила», дарує зустріч із прекрасним, світить добром, допомагає дитині зрозуміти себе, Всесвіт і стати щасливою людиною…

Хто ж є головним у «лабораторії успіху уроку літератури»? Як використовувати новинки «методичної кухні», і які з них здатні зацікавити сучасних учнів? Де черпати сили для мандрівки довжиною у професійне життя? І, найголовніше, як донести сучасній дитині гуманні ідеї всепрощення і милосердя, стати отим «вчителем любові» кожній, щоб, не дай Боже, не зійшла з правого шляху, втлумачити учням, що соромно здаватися на пів дороги, слід боротися за своє життя, за краще майбутнє, свободу, волю… А ще, як уникати психологічних стресів, депресій, радіти життю і приносити радість іншим та мати велику втіху від того, що твій янгол-охоронець може відпочити чи допомогти тим, хто цього потребує більше, бо ти робиш все правильно…

За умов змін в українському суспільстві особливого значення набувають питання формування нових життєвих стратегій, компетентності, конкурентоспроможності молодої людини. Свою педагогічну роботу спрямовую на зростання дитини як особистість, як громадянин і як фахівець. Три головних завдання, без яких не уявляю в майбутньому успішну людину. Вона може мати пречудові знання, але якщо ми припустили помилки, які зруйнували дитину як людину, не сформували ті підвалини, які потрібні успішній щасливій людині в майбутньому, то насправді ми не зробили головного.

Не менш важливим для кожного педагога є:

- Навчити дітей адаптуватися у житті, а не ховатися від проблем, уникати відповідальності.
- Мотивувати до розвитку, навчання, пізнання – вік живи, вік учись.
- Навчити самостійно здобувати інформацію, аналізувати її, використовувати у житті. Сьогодні це вкрай важливо: не бути тим, кого ведуть, а вміти самокритично оцінювати всю ситуацію.

Завданням роботи, як вчителя літератури, ставлю: навчити правильно висловлювати свої думки, формувати національну свідомість.

Вчитель – це людина, яка спонукає думати, а не відтворювати прочитане чи написане. Тому робота вчителя літератури спрямована на формування творчо думаючої людини, яка вміє працювати із джерелами інформації.

Нині дуже часто говорять про те, якою повинна бути освіта у майбутньому. Але якщо майбутнє розглядати не як щось футуристичне, де учителів замінять роботи чи учні навчатимуться тільки за електронними підручниками? Сучасних дітей, які сидять нині за партами у школах, називають «цифровим» поколінням. Дослідження і отримання знань повинні йти разом. Через це змінюється й сам спосіб навчання. Якщо в класичній школі, до якої ми звикли, учень – це пасивний реципієнт знань, у новій учень – це учасник процесу пізнання. Тобто він разом з педагогом формує нові знання, а не просто їх пасивно споживає.

Сучасний педагог – це вже не гуру-транслятор нових знань. Це фактично наставник, який вміє організувати процес пізнання учнів. Не просто процес навчання чогось, а саме процес пізнання, який включає висування гіпотез. Учень повинен вчитися ставити запитання і проявляти свій інтерес та допитливість.

Відповідно, школа має працювати з допитливістю, як якоюсь частиною людської природи. З одного боку, вчитель допомагає розвинути допитливість, з іншого – спрямувати її для вирішення суттєвих проблем, які мають високу ціну у суспільстві та у світі.

Важливо допомогти дитині поставити правильні специфічні запитання, вибрати правильні інструменти для дослідження, пошуку інформації, допомогти їй навчитися відсіювати отримувану інформацію, відділяти випадкове від закономірного, фальшиве від справжнього.

У кожного з учасників цього процесу мають бути розвинуті й так звані «м’які навички». Це критичне мислення, креативність, вміння працювати у команді, розв’язувати проблеми, ефективно комунікувати, ставити цілі й досягати їх.

Для цього сучасна школа повинна використовувати в освітньому процесі активні методи пізнання. Активне навчання передбачає вихід за межі класу і за межі навчальної програми, привласнення результатів знань. У цьому випадку учень фактично відчуває, що працює на себе і отримує знання під свій запит. А умовний клас чи певне середовище є тим місцем, де він може їх перевірити, знайти спільників, гідну експертизу, тому йому туди цікаво приходити.

Звичайно, школа майбутнього – інституція, яка працює без примусу. Має й іншу парадигму оцінювання, де оцінка – це не покарання або чинний інструмент тримання в покорі, а просто адекватний зворотній зв’язок. Таке оцінювання ділиться на самооцінювання та валідацію з боку учителя.

Подібна модель навчання передбачає й нові ролі учителя. Наприклад, роль тьютора. Тьютор – це не викладач чи класний керівник. Це людина, яка скеровує учня та працює із його запитом, допомагає йому зрозуміти себе, поставити правильні запитання, уточнити їх, вибрати траєкторію руху та не сходити з неї [2].

Інша роль учителя – ментор, який, на відміну від класичного педагога, не перевіряє знання учнів та не задає домашніх завдань. Ментор – це той, до кого учень приходить сам, щоб дослідити якусь тему і перевірити свої гіпотези. Ментор говорить з точки зору практика, відділяє істину від ілюзій, конструктивні рішення, які будуть працювати, від тих, які будуть неефективними і, таким чином, наблизити учня до результату [2].

Поговоримо про фасилітатора. У школах нового покоління застосовується дуже багато групових способів пізнання і дослідження, а не сидіння «потилиця в потилицю» у класі. Це використання колективного інтелекту, вміння зібрати команду, працювати у ній. Фасилітатор – це той, хто відповідає за групову динаміку, хто вміє цей процес зробити ефективнішим [2].

Звичайно, педагоги повинні бути обізнаними з усіма необхідними компетентностями, і відповідно до нових ролей, вміти обирати свою спеціалізацію. Якщо ж говорити про шкільні предмети, як галузі знань, вони нікуди не зникають. Але нині вони постають не як певний склад, на якому розфасовані по коробках факти, а стають більш лабораторією, де факти не лежать на поличках, а у конкретних ситуаціях здобуваються шляхом зазирання у мікроскоп, здійснення обрахунків під час самостійної роботи в архівах…

У цьому випадку педагог є не просто учителем-предметником, це людина, яка сама розвивається, окреслює проблеми більш високого рівня і залучає учнів у цей процес як гід, який веде за собою.

Сучасний творчий вчитель літератури – це професіонал, який знаходиться в постійному творчому пошуку. Йому необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. Це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей. Учитель сучасної школи повинен не просто вчити, він повинен формувати духовно інтелектуальну, творчу особистість, адаптовану до сучасних вимог, різнобічно розвинену, соціально зрілу, яка успішно засвоює ціннісний нормативний досвід поколінь, виробляючи свій власний досвід діяльності, творчості, спілкування. Для кожного вчителя непорушною істиною мають стати слова педагога Я.А. Коменського: «Учителями повинні бути люди чесні, діяльні і працьовиті; не тільки для годиться, а й насправді, вони повинні бути живими взірцями чеснот, що їх вони мають прищепити іншим. (Ніщо удаване не може бути тривалим)». Адже в руках учителя майбутнє конкретної людини й держави в цілому. Від того яким буде учитель в очах своїх учнів, від його іміджу залежить дуже багато. Учитель – це образ, який залишається в пам’яті дитини назавжди. Вчитель завжди знаходиться під пильним поглядом дітей та батьків. Він завжди був і залишається взірцем естетичних смаків, вишуканих манер та високих моральних цінностей. Адже особистість дитини формується під впливом особистості учителя, іноді, навіть, несвідомим. Відповідно, професія накладає на людину певні обов’язки. Перед сучасними творчими вчителями-філологами постає масштабна задача: зсередини трансформувати систему освіти й через неї – у всі зони впливу освітньої системи на суспільство в умовах його стрімкого розвитку. Необхідна внутрішня перебудова: структурна, функціональна, ціннісна.

Ми часто замислюємось над тим, яким же має бути вчитель… Розумним і здатним зрозуміти, сучасним, харизматичним, справедливим – обов’язково скажуть учні. Має любити дітей, бути ерудованим, вимогливим – доповнять батьки. Можна доповнити цей список якостей наступним: вчитель має бути професіоналом, патріотом, гуманістом і альтруїстом. А в загальному: потрібно прагнути поєднати всі якості для того, щоб бути вчителем XXI століття! Сьогодні важливо розуміти, що вчитися потрібно протягом усього життя.

Сучасний світ ставить нам нові виклики, дедалі актуальнішою стає навичка вміти швидко пристосовуватися до змін і бути гнучким. Для сфери освіти це питання особливо актуальне. Потреба переходу на змішане чи дистанційне навчання – це насправді непростий виклик для української системи освіти. Але кожна проблема – це нові можливості та привід, щоб почати робити те, що давно потрібно було зробити. Для дітей – навчитися організовуваним свій освітній простір самостійно в домашніх умовах. Для вчителів – використовувати технології дистанційного і змішаного навчання. І тут постає багато запитань: як освоїти цифрові сервіси і оптимально обрати інструменти комунікації для роботи; як організувати групову роботу із застосуванням технологій дистанційного навчання; як оцінити учнів та контролювати активність кожного з них; які моделі змішаного

навчання можна використовувати; як налагодити ефективну взаємодію всіх учасників освітнього процесу.

Отож, сучасний вчитель літератури – це професіонал, який активно використовує сучасні технології та інноваційні методики навчання для ефективного донесення знань до учнів. Він сприяє розвитку критичного мислення, творчості та самостійності в учнів, застосовує індивідуальний підхід, враховуючи особливості кожного. Сучасний вчитель постійно підвищує свою кваліфікацію, адаптується до змін у суспільстві та освітньому середовищі, виступає наставником та мотиватором, підтримує інтерес до навчання та сприяє всебічному розвитку особистості кожного учня.

Діти ростуть швидко. Й останніми роками цей темп тільки збільшується. 5 років різниці між дітьми – це зараз прірва, 14-річний підліток просто не зрозуміє 9-річного. І навпаки. Тому для вчителів літератури хочеться виділити такий тренд як гейміфікація і методика активного навчання. Це інтеграція ігрових методик, польових ігор і стратегій, завдяки чому навчальний процес збагачується та стає цікавішим.

Звісно, ми не можемо повністю переходити на методику гри – це теж неправильно з точки зору викладання, але додавати гейміфікацію варто, щоб зачепити і 9-річну дитину, й 14-річного підлітка**. Школярі сучасності просто не всидять до кінця заняття, якщо ми будемо давати тільки теорію та практику.**

На уроці завжди проводжу дві розминки:

- Лексичну (пояснити значення слова з тексту; дібрати синоніми, антоніми; пояснити фразеологізми, використані у творі).
- Орфоепічну (поставити наголос, прочитати текст).
- Граматичну (знайти граматичну помилку у висловлюваннях героїв).

Форми роботи, які практикую найчастіше:

- Написання авторських казок, віршів.
- Написати кінцівку до тексту.
- Написати твір за кінцівкою.
- Відтворити пропущені епізоди.

Зараз всі говорять про те, що діти не читають художніх книг, або читають їх дуже мало, а саме читання є вимушеним заняттям, а не потребою. Криза дитячого читання полягає не в тому, що діти перестали читати, а в тому, що не розвинений або втрачений інтерес до цієї сфери занять. Читання без інтересу перетворюється у формальну діяльність, позбавлену для дитини будь-якої привабливості. У цьому контексті актуальні наукові праці М. Бахтіна, Л. Виготського, М. Вашуленка, Є. Пасічника, Б. Степанишина, Н. Волошиної, Т. Донченко, К Ушинського, В. Сухомлинського, Н. Скрипченко, В. Острогорського, О. Ісаєвої, В. Бартко та інших дослідників, присвячені проблемам формування читацьких інтересів та читацької культури учнів.

На думку О. Ісаєвої, «читацька культура – це частина загальної культури особистості, комплекс знань, умінь і почуттів читача, що передбачає свідомий вибір літератури для читання, повноцінно і глибоко сприймає та засвоює художні тексти[1]».

«Сучасні діти майже не читають книг!». Ви думаєте, що це фраза про сьогодення? Насправді цій проблемі більше 50 років. Справа в тому, що готове зображення телебачення, гаджетів позбавляє мозок потреби трудитися над створенням власної картинки, змальованої словами.

В Україні щодня читають книжки 16% дітей. Це показують дані Українського інституту книги за 2023 рік. До прикладу, 53% дітей кожного дня переглядають соцмережі, 47% – грають у комп'ютерні чи мобільні ігри, 37% – дивляться фільми або відео на різних платформах, як-от Ютуб. До того ж, як зазначено в самому звіті УІК, читацькі практики спадають із віком: молодші діти читають більше, ніж підлітки. Насправді не лише в Україні існує проблема з дитячим читанням. Як показують різні дослідження, наприклад, Scholastic Kids & Family Reading Report за 2023 рік, приблизно 46% американських дітей віком 6–8 років читають книжки принаймні п'ять днів на тиждень, і з віком цей показник

спадає – 15% серед підлітків віком 15–17 років. Водночас це менше, ніж у попередні роки, тоді як частка дітей, що проводять час за екраном, невпинно зростає.

На це є кілька причин. По-перше, відсутність задоволення та ставлення до книжок як до домашнього завдання, а не як до відпочинку чи хобі. Як показує згаданий звіт УІК, 58% українських дітей читають книжки через примус збоку дорослих, як батьків, так і вчителів у школі.

По-друге, змінився і сам підхід до книжки. Якщо раніше вона була основним джерелом інформації та розваги, то зараз її замінюють інтернет і новітні технології. До того ж це вплинуло на розвиток кліпового мислення в дітей: зараз їм легше сприймати повідомлення через зображення чи відео, аніж «вмикати» уяву та самостійно подумки створювати картинку про написане в книжці [3].

У нас багато справ, тому ми даємо нашим дітям гаджети, щоб вони теж були зайняті. Раніше діти грали на вулиці, де в екстремальних умовах розвивали свої соціальні навички. На жаль, гаджети замінили дітям прогулянки на відкритому повітрі. До того ж технології зробили батьків менш доступними для взаємодії з дітьми.

Телефон, який «сидить» з дитиною замість нас, не навчить її спілкуватися. У більшості успішних людей розвинені соціальні навички. Це пріоритет!

Мозок подібний м’язам, які навчаються і тренуються. Якщо ви хочете, щоб ваша дитина могла їздити на велосипеді, ви вчите її кататися. Якщо ви хочете, щоб дитина могла чекати, її треба навчити терпінню. Якщо ви хочете, щоб дитина могла спілкуватися, необхідно соціалізувати її. Те ж саме відноситься до всіх інших навичок. Нема ніякої різниці.

Ми створили для наших дітей штучний світ. У ньому немає нудьги. Як тільки дитина затихає, ми біжимо розважати її знову, тому що інакше нам здається, що ми не виконуємо свій батьківський обов’язок. Ми живемо у двох різних світах: вони у своєму «світі веселощів», а ми в іншому, «світі роботи».

Чому діти не допомагають нам на кухні або в пральні? Чому вони не прибирають свої іграшки? Це проста монотонна робота, яка тренує мозок функціонувати під час виконання нудних обов’язків. Це той же самий «м’яз», який потрібний для навчання в школі.

Коли діти приходять у школу і настає час для письма, вони відповідають: «Я не можу, це занадто складно, занадто нудно». Чому? Тому що працездатний «м’яз» не тренується нескінченними веселощами. Він тренується тільки під час роботи.

Гаджети стали безкоштовними няньками для наших дітей, але за цю допомогу потрібно платити. Ми розплачуємося нервовою системою наших дітей, їх увагою і здатністю відкласти задоволення своїх бажань.

Повсякденне життя в порівнянні з віртуальною реальністю нудне.

Коли діти приходять в клас, вони стикаються з голосами людей та адекватною візуальною стимуляцією на противагу графічним вибухам і спецефектам, які вони звикли бачити на екранах.

Після годин віртуальної реальності дітям все складніше обробляти інформацію в класі, тому що вони звикли до високого рівня стимуляції, який надають відеоігри. Діти не здатні обробити інформацію з більш низьким рівнем стимуляції, і це негативно впливає на їхню здатність вирішувати академічні завдання.

Технології також емоційно віддаляють нас від наших дітей і наших сімей. Емоційна доступність батьків – це основна поживна речовина для дитячого мозку. На жаль, ми поступово позбавляємо наших дітей цього [4].

Дитячі психологи наводять кілька основних причин неохоти дітей читати:

- Нудьга. Багатьом дітям нецікаво читати, бо здебільшого книги їм нав’язують батьки: класику дитячої літератури, яку ще вони читали в дитинстві, чи просто сучасні бестселери, не поцікавившись вподобаннями нащадка.

- Не вистачає часу. Справді, однією з тенденцій сьогодення є максимальна завантаженість дітей попри школу різними розвиваючими гуртками і секціями. Тому часто на читання для задоволення дійсно неможливо виділити час.

- Читати важко. Є певна категорія малюків, для яких читання – важка і повільна робота.

- Не отримують задоволення. Часто діти сприймають читання як обов'язок, адже їх змушують читати і основну українську дитячу літературу, і додаткову.

Проте, не зважаючи на всі ці причини, можна і варто привчити дитину до читання.

Багато батьків хочуть, щоб їхні діти більше читали. Але що робити, якщо навіть думка про читання викликає в дитини великий опір? Є багато причин, через які дитина може не любити читання.

Можливо, вона ще не знайшла жанр, який би їй сподобався. Або ж вона надто активна й хоче погратися на вулиці замість читання нудних, на її думку, книг.

Дитина може не любити читати через те, що їй трапляються дуже складні книги. Якщо вона читає невпевнено, ймовірно, вона буде всіляко цього уникати.

Є кілька способів прищепити дитині любов до читання на все життя. Але спочатку потрібно з'ясувати причину, через яку дитині не подобається це заняття:

- Дитині нудно. Вибираючи книгу, озирніться навколо й зауважте, що саме цікавить дитину. Що її захоплює або викликає інтерес? Вибираючи книги того жанру, який найбільш цікавий дитині, ви прищеплюєте їй інтерес до читання.

- Читання викликає труднощі. Якщо дитина читає невпевнено, почніть з книг, що відповідають рівню її навичок. Використовуйте техніку п'яти пальців, щоб визначити, наскільки добре дитина сприймає текст.

- Читання незвичне для дитини. Чи читаєте ви самі книги у вільний час? Якщо дитина не бачить, що читання книг подобається батькам, навряд чи вона сама полюбить це заняття. Подайте дитині позитивний приклад і обговорюйте з нею прочитані книги.

- У дитини проблеми із зором. Якщо дитина з труднощами може розглянути літери на сторінці, перевірте її зір. Можливо, для читання їй потрібні окуляри.

- Дитині не вистачає посидючості. Якщо дитина віддає перевагу іграм, а не читанню, поєднайте ці заняття. Придумайте веселі ігри, в яких необхідно щось прочитати: складіть рецепт нової страви, пошукайте скарби за підказками або зробіть з дитиною вітальні листівки для друзів.

- Тривале читання здається виснажливим. Якщо вона не може довго утримувати увагу, вибирайте для неї книги невеликого обсягу: комікси, дитячі вірші та інші. Читаючи велику книгу, розділіть її на короткі уривки або робіть перерви для обговорення прочитаного.

- Під час читання дитина відчуває себе самотньою. Можливо, вона хоче проводити більше часу з друзями замість читання. Запропонуйте їй обмінюватися книгами з друзями. Це може стати хорошою традицією: діти можуть читати разом (можна запропонувати їм читати за ролями) або обговорювати прочитане.

Важливим етапом у формуванні читацької культури учнів є не тільки читання книги, а й її обговорення. Педагоги пропонують орієнтуватися на таку схему роботи над прочитаним:

- з'ясуйте під час читання незрозумілі слова;

- запитайте, чи сподобалось дитині прочитане;

- попросіть розповісти про головного героя [3].

Ми робимо те, що нам під силу та що ми вважаємо корисним. Діти чинять так само, коли справа стосується читання. Мотивуйте дитину до читання, покажіть їй, що це гідне заняття – і вона полюбить читання на все життя.

Отож, ми – дорослі: і батьки учнів, і вчителі літератури маємо переконати сучасне покоління в тому, що друковане слово не розчарує, не скривдить, не підведе, не вкраде намарно час. Це ж література…Світ добра, краси, натхнення. А ми, вчителі літератури, не повинні забувати, що ми «родом з дитинства», або хоча б інколи «впадати у дитинство».

Список використаних джерел та літератури

1. Ісаєва О. О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 41 с.

2. Концепція «Нова українська школа»

3. Прищеплювання інтересу до читання: ttp://school9.net.ua/bibl
4. Чому сучасні діти не вміють вчитися?: http://surl.li/jjoeuq

Баблюк Наталія,
вчителька української мови та літератури
Ладигівської гімназії
Староостропільської сільської ради
Хмельницької області
Хмельницького району

Різдвяна тематика у творчості українських письменників

У статті розглянуто твори класичних та сучасних письменників про Різдво. Виконано компаративний аналіз схожих за проблематикою та героями творів. Подано зразки методів та прийомів роботи на уроках.

Ключові слова: Різдво, Святий вечір, диво, образи, герої, магія, компаративний аналіз, порівняльна характеристика, групи результатів навчання.

Key words: the Christmas, Holy evening, miracle, shape, heroes, magic, comparative analysis, feature comparison, groups of educational outcomes.

Магія має бути присутня в житті не лише дітей, а й дорослих… Це необхідність і особливість сьогодення. Надія, віра у добро і справедливість.

Справжню магію віддавна приносив час Різдва. Недарма авторський колектив модельної програми «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Яценко Т.О., Качак Т.Б., Кизилова В.В. та інші)» у 6 класі виділив цілий розділ для магії: «Різдвяні дива». Дітям надзвичайно подобається працювати над тематикою див, чарів, різдвяним духом, знайомитись зі стародавніми звичаями та життям однолітків у давнину якраз напередодні святкування Різдва – у грудні. Це не просто одна розповідь, це серія не схожих між собою епічно, але об'єднаних відчуттям найбільшого зимового свята творів. Проте для розуміння та глибшого усвідомлення доцільно провести компаративні аналізи інших творів українських письменників, які не включені в програму, і в яких порушено іншу проблематику, щоб діти розуміли, що святкування бувало різним, особливо у наших предків із минулого століття. Аналізи образів, тематики та проблематики творів відповідно до груп результатів навчання згідно вимог Держстандарту покликані розвинути компетентності учнів-читачів, поспостерігати за рівнями поступу читацької діяльності кожної особистості.

Перед початком вивчення першого твору (М.Коцюбинський «Ялинка») вищезазначеного розділу в 6 класі доцільно розглянути 4 невеликі образи різного настрою напередодні Різдва – у Святвечір (**Леся Українка «Святий вечір! (Образочки**)» [9]:

перший – у звичайній селянській родині, де зібрались всі за святковим столом, гомонять, «…кожному хочеться сказати щось радісне, кожний почуває себе щасливим і повним надій»;

другий – святвечір у багатій родині, де є «добірні страви й напитки», «ясно», «урочисто», проте «веселість не така щира, мов трохи з примусу», адже молодий син хазяїв «сидить без сили, слабий» і не знає «чи діжде він другого святого вечора?»;

третій – школярик, що поспішає «з далекої школи» на «легких саночках» додому через засніжене поле;

четвертий – образ бідної дівчини-швачки, котра у передсвятковий час поспішає закінчити панночці сукню, щоб отримати мізерну платню. Молода дівчина згадує, який Святвечір був у неї колись, і з сумом усвідомлює, що має зараз.

Доречно застосувати *метод рольових ігор* при знайомстві з твором: так здобувачі краще зрозуміють та відчують атмосферу кожного «образочку» (при виконанні такого

завдання будуть задіяні всі 4 групи результатів). Наприклад, четвертий образ: дівчина сидить із шиттям біля вікна:

– Святвечір… А сукня панни ще не закінчена… Хоч би встигнути і отримати хоча би якусь плату за роботу. Навіть мізерну… Тяжко зараз мені: залишилась я одна. А як було колись! Ет, не до мрій зараз (шиє і мовчить). Ось і закінчена робота (встає, потягується, підходить до вікна і дивиться вдалечінь). Світло у вікнах, лагідне світло. У людей Святий вечір. А у мене? (замислюється, мовчить, на очах виступають сльози. Говорить тремтячим голосом) І у мене теж Святий вечір!

Кожен із виступів героїв має закінчитись словами: «Святий вечір!» – це ідея, яка об'єднує всі образи: незважаючи на випробування долі, перешкоди чи зневіру у ніч перед Різдвом обов'язково є віра в добро та життєву магію!

Інші позапрограмові твори – оповідання **Олени Пчілки «Збентежена вечеря (Різдвяна пригода)» та «Забавний вечір»** [7; 8] дозволять поринути у минуле століття й показати характери та вдачу різних панів. У першому – ницість та нещирість хрещеної пані глибоко вразила сільського хлопчика Омелька, а в другому — панночка Ксенія Костицька, заночувавши у бідній сільській родині, допомагає їм грошима, щоб врятувати від продажу корову, адже малому хворому хлопчику господарів так потрібне було молоко! На завершальному етапі можна запропонувати дітям дати поради обом панночкам або закінчити речення: «*Нехай у вашому житті не буде ніколи…»* (група результатів навчання 1 – усна взаємодія). А для героїв-селян дібрати мотивуючі слова підтримки та створити малюнки-подарунки для них (групи 1 та 3). Варто також запитати, чи зрозуміли вони наслідки щирого вчинку 18-ої панночки Ксенії («Забавний вечір») для самої панночки? Лише уважні читачі відмітять, що гроші, які були подаровані на браслет, знайшли своє істинноцілісне призначення: врятували від скрути сільську родину + принесли гармонію у стосунки Леонида та Ксенії, адже панич був проти «дикарської оздобки» на руці дівчини. Виходить, панночка виграла двічі: зробила добру справу і за це отримала винагороду – це все дарує магія Різдва (група 1).

Михайло Коцюбинський «Ялинка» – **Степан Васильченко «Відьма»** [3; 1]: герої обох оповідань – діти і пригоди, які з ними трапляються, і дива теж відбуваються напередодні Різдва. Образи природи – персоніфіковані та допомагають краще зрозуміти і ставлення автора до подій, і почуття героїв творів. Це краще буде видно з таблиці:

М.Коцюбинський «Ялинка»	С.Васильченко «Відьма»
Герої	
Василько	Троє дітей — «одно більшеньке, двоє малих»
Персоніфікований образ природи	
— «ялинка тремтіла, як у пропасниці» - «Василько мало не плакав з жалю»; — «вітер гучав межи деревами та сипав сніг, закриваючи білою сіткою далечінь...», «навкруги вила хуртовина, бурхав холодний вітер та крутив снігом» — «Василько постеріг, що збився з дороги», зрозумів, що це «мертва дорога»;	— «Замету, засиплю, сліду не лишу!», снігова буря шумить у темному й сумному бору, сосни намагаються «одігнати ворога» — передчуває вчинок рідного батька; — «А гу, гу-у!.», «коло вікон щось жалібно вило, просило, тужило», «О-ох, о-ох... ох, ох...— тремтіло щось надворі», «Тату, вкрийте нас! Тату, вкрийте нас!» — так хурделиця просить хрещеного батька врятувати сиріт

Магія Різдва	
«Переляканий, без шапки, запорошений снігом, мчався Василько по дорозі назустріч холодному вітрові. За ним навздогін бігли два вовки, вигинаючи сірі хребти...» - Василькові вдалося виїхати з лісу і знайти дорогу до села, де жив його дядько	Діти, що вже перетворювались на борових русалок, — врятовані: «в мертвому царстві щось охнуло, розриваючи крижані кайдани довічного сну»
Наслідки	
Хлопчик щасливо повернувся додому, батьки «плакали з радощів», обіймаючи його	Батько, що хотів згубити дітей, зійшов з розуму: «воно біля верби само витанцьовує по снігу. Верба рипить, а воно вигукує: «Ой грай, коли граєш...» Мачуха: з гарної молодої дівчини перетворилась на «зігнуту жінку з великим горбом на плечах»

Можна також запропонувати побудувати полілог між дітьми обох оповідань. Здобувачі освіти можуть висловлюватись від імені одного з дітей. Таким чином на уроці буде задіяно всі чотири групи результатів навчання, адже для побудови якісного полілогу потрібна і робота з текстами, і усна та письмова взаємодія, і творче використання мовних засобів.

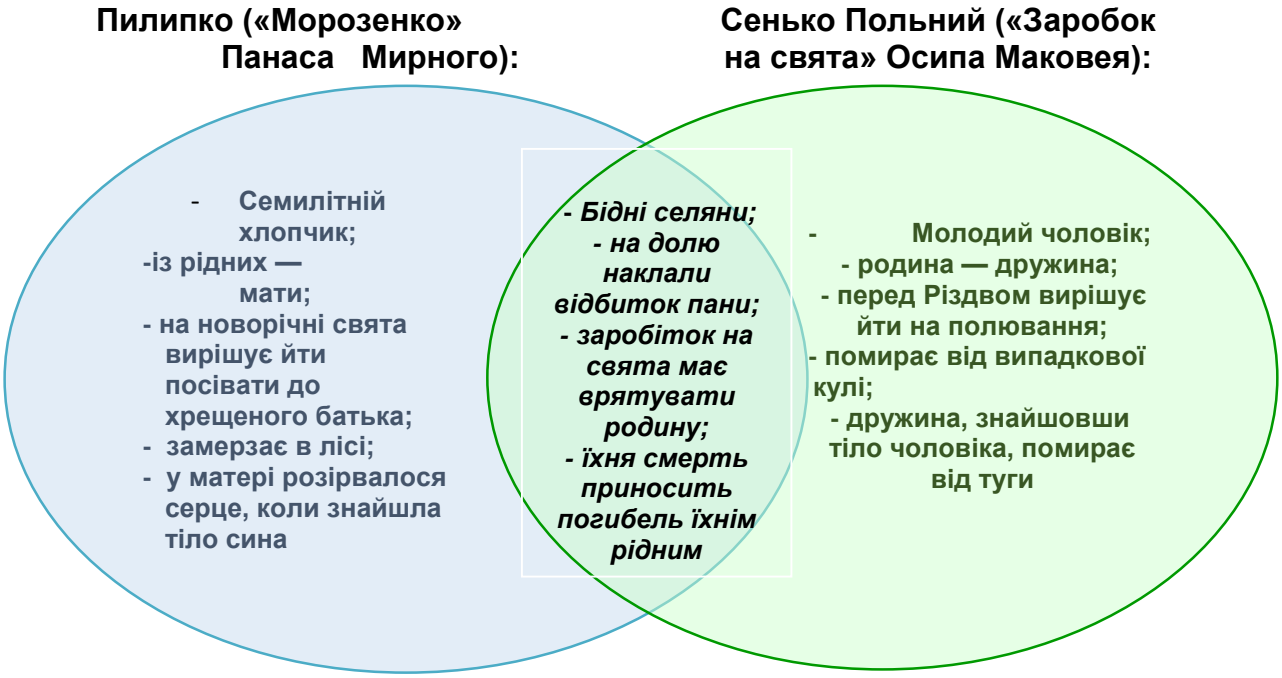
Диво в обох творах ще раз доводить: зло буде покаране, стражденні душі – врятовані різдвяною магією, а відважним та сильним духом допомагатиме удача.

Богдана Матіяш «Єва і білосніжна квітка лілії» – **Степан Васильченко «Мужицький ангел»** [5; 2] – твори об'єднані християнською тематикою. Щирі молитви головних героїв здійснюють їхні бажання, правда, по-різному. Це два жанрово-різні твори: казка та новела. Вони описують різні дитячі долі: королівни Єви, що мовчить з народження, і бідного хлопчика-напівсироти Івашка. Відповідно – різне буття: королівна має все, а хлопчик бідує. І, звісно, різні мрії: Єва просить Богородицю змогти висловлювати свої думки вголос, тобто – заговорити, а Івашко благає маленького ангела в церкві поділитися найбільшим для хлопчика смаколиком – горнятком меду. Різні долі – різні бажання. Проте на те вона і магія Різдва: бажання обох дітей здійснюються: Єва дарує чарівну квітку – білу лілію Богородиці і вперше чує свій голос, а не лише думки, а Івашко так довго й щиро просить поділитися медом ангелика, що, здається, чує його голос: «Бери, тільки щоб ніхто не бачив». Диво – у казці і крадіжка – в новелі: такі реалії. Голоси серця і розуму – різні у героїв. Діти, співставляючи ці образи, мають знову зрозуміти: магія Різдва для всіх виглядає і звучить по-різному.

При аналізі вчинку Івашка в новелі «Мужицький ангел» можна запропонувати створити *ментальні карти: «Я маю», «Я можу», «Я є»* і заповнити їх від імені головного героя – це буде завдання групи результатів навчання 3 – письмова взаємодія. А от засуджувати чи виправдовувати головного героя має вирішити кожен сам для себе.

Не можна оминути увагою ще два позапрограмові твори з трагічним кінцем, події яких відбуваються на свята – це **«Морозенко» Панаса Мирного та «Заробок на свята» Осипа Маковея** [6; 4]. Хоча герої різного віку, проте мають однаковий біль – злидні і безвихідь. Ці твори про важку сільську долю, про нужду, яка погнала шукати кращого, і про милосердну чи немилосердну долю – залежно від того, як сприймати порушені проблеми. Бо недарма сказав один із героїв оповідання «Морозенко»: «раніше вмерло, менше горя знатиме!».

При створенні *кола Вена* для аналізу творів здобувачі розвиватимуть і усні, і писемні навички: таким чином будуть задіяні всі групи результатів.

Олександр Гаврош «Різдвяні історії ослика Хвостика» [10] – програмовий твір. Життєрадісна історія, що вчить не здаватися на шляху до мрії. Прекрасний твір з головним героєм осликом аналогів якому немає. Пропоную завдання за групами результатів для роботи на уроках.

Група результатів навчання 1 – усна взаємодія:

— оповідь від імені ослика Хвостика про відчуття, які охопили його, коли він залишився сам в лісі;

— інтерв'ю із кобилою Алісою про роки життя в ромів.

Група результатів навчання 2 – робота з текстом.

Завдання 1: порівняйте і зіставте уривки з текстів. Дайте відповідь на питання: чи була мрія ослика Хвостика для нього «сродною працею»? Чому?

Нема гіршої муки, як хворіти думками; а думки хворіють, коли позбавити їх сродної справи. І нема більшої радості, як жити по натурі (Г.Сковорода «Бджола і Шершень»).

І ця важка пригода, сповнена стількох лих і труднощів, була варта однієї тієї миті, яку Хвостик тепер зазнав: миті суцільного щастя. Бо щастя належить тільки тим, хто готовий за нього боротися і навіть страждати (О.Гаврош «Різдвяні історії ослика Хвостика»).

Завдання 2: відслідкуйте та проаналізуйте емоції, почуття та сльози Хвостика в останньому розділі «Чи збуваються мрії?». Дайте вичерпну відповідь на питання, що звучало в назві XIII розділу.

Група результатів навчання 3 – письмова взаємодія.

Завдання 1: створіть одну дію для сценки за змістом повісті. Відтворіть найулюбленіший чи найекстремальніший момент пригод ослика.

Завдання 2: запишіть подкаст із улюбленим героєм твору.

Група результатів навчання 4 – дослідження мовлення.

Завдання 1: проаналізуйте слова автора про мету та мрії протягом усіх пригод ослика. Відтворіть результати дослідження в таблиці чи схемі.

Отже, аналізуючи позапрограмові та програмові твори українських письменників на різдвяну тематику діти матимуть можливість для співставлення та глибшого аналізу, розвинуть рівні літературної компетентності, задіюватимуть всі групи результатів навчання. Таким чином вчитель спостерігатиме за поступом здобувачів освіти 6 класу впродовж вивчення усього розділу «Різдвяні дива» та зможе досягти усіх поставлених цілей та завдань.

Список використаних джерел та літератури

1. Васильченко Степан. Відьма, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1132 (дата звернення: 31.10.2024).
2. Васильченко Степан. Мужицький ангел, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1136 (дата звернення: 30.10.2024).
3. Коцюбинський Михайло. Ялинка, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1055 (дата звернення: 31.10.2024).
4. Маковей Осип. Заробок на свята, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13658 (дата звернення: 30.10.2024).
5. Матіяш Богдана. Єва і білосніжна квітка лілії, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=20976 (дата звернення: 31.10.2024).
6. Мирний Панас. Морозенко, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=981 (дата звернення: 01.11.2024).
7. Пчілка Олена. Збентежена вечеря, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=12833 (дата звернення: 30.10.2024).
8. Пчілка Олена. Оповідання. І – Різдвяні (Opovidannja. I – Rizdvjani) : (Pčilka, Olena) : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive. *Internet Archive*. URL: https://archive.org/details/Opovidannja-Olena-Pchilka-Rizdvjani/page/n31/mode/2up (дата звернення: 30.10.2024).
9. Українка Леся. Святий вечір! *Енциклопедія життя і творчості Лесі Українки – головна сторінка*. URL: https://www.l-ukrainka.name/uk/Prose/SvVechir.html (дата звернення: 31.10.2024).
10. Яценко Таміла.Українська література : підруч. для 6 кл. закл. заг. сер.освіти / Т.О.Яценко, В.І.Пахаренко, О.А.Слижук. — Київ: Видавничий дім «Освіта», 2023. — 259 с.: іл.

Бакутова Антоніна,
вчителька української мови і літератури
Антонінського ліцею
Антонінської селищної ради
Хмельницького району
Хмельницької області

Вчитель української літератури в школі: роль, функції та виклики сучасного освітнього середовища

Стаття досліджує роль сучасного вчителя літератури в українській школі як провідника в формуванні особистості учнів. Вчитель не лише передає знання, а й розвиває критичне мислення, емоційну інтелігенцію та соціальну відповідальність у молодого покоління. Через літературу учні здобувають важливі інструменти, які допомагають їм стати активними громадянами, готовими до змін у сучасному світі.

Ключові слова: вчитель, література, формування, особистість, критичне мислення, емоційна інтелігенція, соціальна відповідальність.

Сучасний вчитель літератури в українській школі займає унікальне місце в освітньому процесі, яке виходить за межі традиційного навчання. Ця особа не лише передає знання про літературу, а й стає провідником у світ культури, естетичних цінностей і соціальних ідей. У динамічному розвитку суспільства, коли змінюються не лише технології, але й соціальні, політичні та культурні контексти, роль вчителя літератури стає дедалі важливішою. Саме в цей період учитель стає ключовою фігурою, яка може вплинути на формування світогляду учнів, їхніх цінностей і ставлення до світу.

По-перше, вчитель літератури виступає посередником між учнями та світом культури. Література, як форма мистецтва, здатна відобразити глибину людських переживань, соціальні проблеми та історичні контексти. Через читання творів українських та зарубіжних авторів учні отримують змогу поринути в різноманітні культури, зрозуміти цінності, які формували різні суспільства, і дізнатися про спільну людську спадщину. [2, с.49] Літературні твори можуть служити джерелом натхнення, надаючи можливість учням замислитися над важливими питаннями людського існування, такими як любов, зрада,

дружба, моральні дилеми. Вчитель літератури не просто навчає аналізувати текст, він допомагає учням осмислити їхнє місце у світі, зрозуміти себе і свої емоції.

По-друге, вчитель літератури відіграє важливу роль у розвитку критичного мислення. У сучасному інформаційному суспільстві учням важливо вміти аналізувати, оцінювати та інтерпретувати інформацію. Використовуючи літературні тексти, вчитель спонукає учнів до дискусій, дебатів, пошуку власних думок і аргументів. [5, с.84] Цей процес сприяє розвитку аналітичних навичок, які є незамінними в будь-якій сфері життя. Обговорення творів дає можливість учням не лише висловити свої думки, а й навчитися поважати думки інших, будувати конструктивний діалог. Саме через дискусії учні можуть дійти до глибших висновків, побачити проблему з різних сторін, що в свою чергу розширює їхнє світосприйняття.

Емоційний аспект також є важливим у роботі вчителя літератури. Література має потужний потенціал для розвитку емоційної інтелігенції учнів. Вчитель, через тексти, здатен допомогти учням усвідомити та зрозуміти свої емоції, вчити їх розпізнавати почуття інших людей. У світі, де емоційна грамотність стає все більш важливою, вчитель літератури стає своєрідним гідом у світі емоцій, які так часто залишаються непоміченими в повсякденному житті. Важливо, щоб учні не лише читали твори, але й відчували їх, обговорювали їхнє значення для себе особисто. Цей процес формує в учнів чутливість до емоційних станів, розширює їхній світогляд і поглиблює розуміння людських переживань.

На прикладі уроків літератури, вчитель може залучати учнів до активного обговорення, ставити провокаційні питання, які спонукають до роздумів і емоційних реакцій. Такі уроки стають не просто передачі знань, а й досвідом, який залишається з учнями на все життя. Дискусії про героїв творів, їхні вчинки, етичні dilemmas допомагають учням сформувати власні цінності, моральні орієнтири та розвинути здатність до емпатії.

Але з роллю вчителя літератури пов'язані й численні виклики. Сучасні технології, які активно проникають у навчальний процес, вимагають від вчителя постійного самовдосконалення. [2, с.83] Використання інтерактивних платформ, таких як Kahoot або Quizlet, змушує вчителя змінювати свої підходи до навчання. Це не лише спрощує передачу знань, а й робить її більш динамічною і цікавою. Вчителі повинні адаптувати свої методи викладання, щоб залишатися актуальними в епоху інформаційних технологій, а це вимагає постійної роботи над собою, часу і зусиль. Сучасні учні вимагають нових форм подачі матеріалу, і вчитель повинен бути готовий використовувати нові технології, щоб утримати їхню увагу.

Зміни в освітніх стандартах також створюють додаткові виклики. Постійні зміни у програмах, нові вимоги до навчання, необхідність інтегрувати різні дисципліни в одне ціле – все це може створювати стрес для вчителів. Вони змушені постійно шукати нові методи викладання, адаптуватися до змін, які часто вводяться без попередження. Це вимагає від вчителя не лише педагогічних навичок, а й гнучкості, відкритості до нових ідей і готовності до змін. [4, с.93]

Соціальні зміни також впливають на роботу вчителя літератури. Учні сьогодні стикаються з новими викликами, такими як інформаційний шум, вплив соціальних медіа, нестабільність у суспільстві. Вчитель літератури має враховувати ці фактори, щоб бути цікавим для своїх учнів. Він повинен шукати нові підходи, нові способи залучення учнів до обговорення, адаптувати вибір літератури, враховуючи інтереси і запити сучасної молоді. Це може вимагати від вчителя творчого підходу, інноваційності та готовності змінювати традиційні методи викладання.

Останнім часом значно зросла і проблема емоційного вигорання серед вчителів. Постійний стрес, необхідність відповідати високим вимогам, бажання допомогти кожному учню можуть призводити до емоційної втоми. [3, с.84] Важливо, щоб вчителі мали підтримку, як з боку колег, так і з боку адміністрації. Професійні тренінги, обмін досвідом, можливість поділитися переживаннями – все це може суттєво поліпшити ситуацію. Вчителі, які відчувають себе підтриманими, можуть краще виконувати свої обов’язки, віддаючи більше сил та енергії своїм учням.

Крім того, важливою є роль вчителя в розвитку соціальної відповідальності учнів. У сучасному світі, де глобальні проблеми, такі як екологічні катастрофи, соціальна несправедливість та політичні конфлікти, стають дедалі актуальнішими, вчитель літератури має можливість виховати активних громадян, які здатні думати критично, оцінювати події і брати участь у вирішенні соціальних проблем. [1, с.50] Література може служити чудовим інструментом для цього: через героїв творів, їхні вчинки та мотивацію учні можуть усвідомлювати важливість громадянської активності, співчуття і бажання змінювати світ на краще.

Саме вчитель літератури може спонукати учнів до участі в соціальних проектах, волонтерських акціях, обговореннях актуальних проблем суспільства. Він може інтегрувати у програму читання книги, які порушують ці теми, та сприяти активному обговоренню цих проблем на уроках. Важливо, щоб учні не лише отримували знання, а й відчували свою відповідальність за те, що відбувається в суспільстві, були готові до дій і зміни на краще.

Таким чином, сучасний вчитель літератури в українській школі виконує значно більше, ніж просто передачу знань про літературу. Він стає важливим провідником у формуванні особистості учнів, який має здатність впливати на їхній світогляд, емоційний розвиток і соціальну відповідальність. [5, с.47] Цей вчитель не лише знайомить дітей із класичними та сучасними творами, а й формує їхнє уявлення про естетичні цінності, культурні традиції та етичні принципи. Через літературу учні мають можливість поринути у світ різноманітних емоцій, конфліктів, переживань та досвідів, які сприяють їхньому саморозумінню і самовизначенню.

Сучасний вчитель літератури має стати каталізатором критичного мислення, спонукаючи учнів до глибокого аналізу текстів, роздумів над прочитаним та висловлення власних думок. Це вимагає не лише знань, але й педагогічної майстерності, адже важливо створити атмосферу, в якій учні почуватимуться комфортно, ділячи свої ідеї та ставлення до літератури. Виклики, з якими стикається сучасний вчитель, включають адаптацію до швидко змінюваних умов навчання, інтеграцію нових технологій, а також забезпечення активної участі учнів у процесі навчання.

Гнучкість, інноваційність та готовність до змін стають невід'ємними рисами вчителя літератури. Він має знаходити нові шляхи для зацікавлення учнів, адаптуючи зміст уроків до їхніх інтересів і потреб. Лише таким чином вчитель зможе дати учням ті інструменти, які допоможуть їм стати активними, свідомими громадянами, здатними до критичного аналізу сучасного світу та готовими до його змін. Цей процес формування особистості учня через літературу є складним, але водночас надзвичайно важливим. Література, з усіма її глибинами і багатогранністю, слугує мостом між минулим і майбутнім, надаючи молодому поколінню можливість не лише зрозуміти себе, але й усвідомити своє місце у світі.

Учні, які проходять через цей освітній процес, виходять з школи з розвинутими навичками аналізу, критичного мислення і емоційної грамотності, що є незамінними у сучасному житті. Вони стають здатними оцінювати не лише літературні тексти, але й ширші соціальні та культурні контексти, у яких вони живуть. Сучасний вчитель літератури, отже, не лише навчає предмету, а й формує активну громадянську позицію, заохочуючи учнів брати участь у житті суспільства, розвивати свою емоційну інтелігенцію та будувати здорові стосунки з іншими.

Зрештою, можна стверджувати, що роль вчителя літератури виходить за рамки традиційного навчання. Це не лише освітня діяльність, але й соціальна місія, яка має великий вплив на формування особистості майбутнього. Вчитель літератури стає провідником у світ, де цінуються людяність, естетичне сприйняття та соціальна відповідальність. Він допомагає учням зрозуміти, що література – це не просто слова на папері, а живий інструмент, який може змінювати світ, формувати нові ідеї і, зрештою, створювати більш світле і справедливе суспільство. Лише через літературу учні можуть знайти глибокі відповіді на питання про себе і про світ навколо, стаючи не лише читачами, а й активними учасниками соціального процесу.

Список використаних джерел та літератури

1. Гуменюк, О. Дитяча література в Україні: традиції та інновації. – Київ: Фенікс, 2020. – 210 с.
2. Коваль, І. Літературний процес в Україні: сучасні тенденції. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. – 180 с.
3. Лисенко, Т. Проблеми викладання української літератури в школі. – Харків: Ранок, 2021. – 150 с.
4. Мельник, В. Творчість українських письменників XXI століття. – Одеса: Астропринт, 2022. – 230 с.
5. Савченко, Н. Критичне мислення в сучасній літературній освіті. – Київ: Наукова думка, 2023. – 190 с.

Баля Сніжана,
методист науково-методичного
центру виховної роботи,
позашкільної освіти та
моніторингових досліджень
Хмельницького ОІППО
імені Анатолія Назаренка

Формування інноваційної компетентності вчителя-словесника

Формування інтелектуального потенціалу нації – одне з пріоритетних завдань освіти. Тож на часі оновлення діяльності освітніх закладів з урахуванням європейського досвіду, забезпечення професійної підготовки педагогів, формування в них інноваційної компетентності.

Складні часи в умовах війни для нашої держави не повинні позначатися на освітньому процесі, адже саме заклади освіти повинні формувати в здобувачів освіти об'єктивне, критичне бачення реальності. Пріоритетом для педагога натепер є патріотизм, відданість Батьківщині, усвідомлення загальнолюдських та національних цінностей як основа формування свідомості учнів. Важливим чинником також є високий рівень обізнаності педагогічного працівника щодо інноваційних технологій, які можуть бути реалізовані в освітньому процесі, та вміння їх ефективно і творчо використовувати.

На сьогодні важливо формувати особистість педагога, який володіє всебічними компетентностями, розумінням необхідності постійного вдосконалення своїх знань упродовж життя, умінням вибудовувати власну творчу траєкторію в організації освітнього процесу. Адже якість освіти передовсім залежить від кваліфікації та компетентності вчителів.

Імплементація Закону України «Про освіту» сприяє реалізації політики щодо забезпечення якості освітніх послуг та запровадження системи управління якістю освітньої діяльності [1]. Інноваційні трансформації в системі освіти спрямовані також і на формування інноваційної компетентності майбутнього фахівця.

Актуально осмислення нормативно заданого змісту поняття «компетентність» з урахуванням сфери його застосування – загальні і професійні компетентності педагогічних працівників, розвиток яких здійснюється в системі післядипломної педагогічної освіти; ключові компетентності учнів як здобувачів загальної середньої освіти.

Компетентність – це сукупність знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності; уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію.

Освітні інновації стосуються системи освіти, її структур, освітніх процесів, що в ній відбуваються, тому спрямовані на реалізацію цілей і завдань освітнього рівня – поліпшення якості освіти, освітніх послуг. Це управлінські, організаційні, економічні, соціальні, культурні, наукові, педагогічні, психолого-педагогічні аспекти і проблеми в освіті. Педагогічні інновації є одним з аспектів освітніх інновацій. Вони охоплюють сферу педагогічного процесу і спрямовані на вирішення відповідних завдань. Педагогічний процес виявляється як

цілеспрямована система впливу на суб'єктів освітнього процесу, яка призводить до якісних змін індивіда. Система впливу вміщує педагогічні технології, педагогічну техніку, окремі елементи – форму, засіб, метод, зміст (навчання, виховання, організація, управління) [2].

Термін «інноваційна компетентність педагога» – інтегрована особистісно професійна якість, динамічна; поєднання знань, умінь, навичок, цінностей, поглядів, способів мислення, особистих якостей, сформованих на основі власного суб'єктного досвіду, що визначає його здатність успішно здійснювати діяльність засобами освітніх інновацій.

Інноваційна компетентність учителя-словесника – це нововведення в педагогічну діяльність, зміни в змісті та технології навчання, що мають на меті підвищення ефективності освітньо-виховного процесу. Це інтегральна характеристика, вона охоплює здатність педагогів (через сформовані в них необхідні якості, здібності, досвід) до розробки, освоєння та втілення інновацій у практику професійної діяльності.

Серед компонентів інноваційної компетентності педагога варто виокремити:

- поінформованість щодо інноваційних педагогічних технологій;
- високу культуру використання інновацій;
- особисту позицію стосовно необхідності застосування інноваційних технологій.

Принципи інтеграції, диференціації та індивідуалізації освіти, демократизації освіти векторні в інноваційній діяльності педагога. Педагог-новатор творчо реалізовує конкретні нововведення, на практиці переконується в ефективності відповідних методик навчання, коригує їх або апробує нові.

Становлення Української держави, формування національної системи освіти потребує педагога нового покоління. У сучасній педагогіці відбувається оновлення змісту освіти та виховання, перебудова взаємодії в системі «педагог – дитина», з'являються різні типи шкіл і різні педагогічні технології. Творчо розв'язувати поставлені суспільно-важливі педагогічні завдання зможе лише висококваліфікований учитель, що, як доводить наука і практика, має обов'язково володіти дослідницькими вміннями. Як учитель української мови та літератури та одночасно директор Павлиської школи, В. О. Сухомлинський проводив велику дослідницьку роботу, надихав своїм прикладом учителів. Творче дослідження докорінно змінює ставлення вчителя до власної праці. Відчуття себе як творця педагогічного явища, на думку В. О. Сухомлинського, – це невичерпне джерело потреби в постійному оновленні і збагаченні знань [5].

Освітні інновації – це потужний ресурс модернізації і розвитку системи освіти. Це готові до впровадження і застосування в педагогічній практиці науково й експериментально обґрунтовані освітні інноваційні розробки, які через якісні зміни в освітній діяльності призводять до підвищення її ефективності, до здобуття кількісно і якісно нових освітніх результатів [3].

Інноваційна компетентність учителя-словесника розкривається через такі *здатності*: застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі; практикувати інновації в професійній діяльності; застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем в освітній діяльності (Професійний стандарт, 2020) [4]; такі *критерії:* обізнаність з інноваційними педагогічними технологіями; використання інновацій у професійній діяльності.

Є чимало чинників, що сприятимуть підвищенню рівня мовно-літературної компетентності особистості. Серед них одне із чільних місць займає освітній процес у школі, адже поступове вивчення основ мови та літератури, адаптоване до вікових особливостей дитини, є найбільш результативним. Тому діяльність учителя-словесника є важливою і надзвичайно відповідальною. Ефективною вона буде тоді, коли вибудована цілісна система взаємопов'язаних складових власних дій.

Досягнути реальних та результативних освітніх змін можливо лише за умови внутрішньої готовності педагогічних працівників змінювати підходи до своєї діяльності, здійснюючи її згідно із сучасними вимогами. Тож готовність педагога до інноваційної діяльності – це результат його цілеспрямованої підготовки до впровадження конкретної інновації; складова його професійної, тобто інноваційної компетентності.

Сухомлинський В. О. зазначав: «Учительська професія – це постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке не припиняється. Чудова риса – повсякчас виявляти в людині нове, дивуватися новому» [5].

Удосконалення рівня професійної компетентності – один з основних напрямів реформування системи освіти. Головні нормативно-правові документи Міністерства освіти і науки України свідчать: «Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру» (Закон України «Про освіту») [1]; «Підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників та професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти» (Національна доктрина розвитку освіти).

Пріоритетною є підготовка висококваліфікованого педагога, здатного до успішної професійної самореалізації в змінюваних умовах. Тому вимоги щодо обізнаності з методикою та методологією, отримання комплексу загальнотеоретичних знань, педагогічного досвіду також продовжують залишатися одним із критеріїв професійної компетентності педагога.

Заклади вищої освіти сьогодні випускають висококваліфікованих педагогічних працівників, які вирізняються новим стилем раціонального мислення, творчою уявою, відчуттям патріотизму.

Забезпечити реалізацію компетентнісного потенціалу Нової української школи зуміє сучасний учитель, компетентний, умотивований, креативний, професійно мобільний, здатний до постійної самоосвіти та самовдосконалення.

Отже, інноваційна компетентність педагогів – складова загальної професійно-педагогічної компетентності, зміст якої зумовлюється особливостями інноваційної діяльності, її суспільною значущістю, творчим характером та спрямованістю на неперервне творення нового, розвитку особистісного і професійного потенціалу. Модернізація мовної освіти, реалізація концепції «Нова українська школа» вимагають особливої діяльності сучасного педагога − творчого, відповідального, здатного приймати компетентні професійні рішення. Учитель-словесник має прагнути до акме-вершини професіоналізму, до високого рівня розвиненості кожного компонента професійної інноваційної компетентності, до стрижневої «Я-концепції» з професійно-педагогічними ціннісними орієнтаціями.

У сучасному суспільстві надзвичайно важливою є підготовка педагогічних працівників нового покоління, які здатні до постійного оновлення знань, інноваційних підходів в освітній та професійній діяльності, проєктування індивідуальної траєкторії професійного розвитку через неформальну освіту.

Тож завдяки щоденній кропіткій роботі вчителів-професіоналів, новаторів будуть відчутні тільки позитивні зміни в нашому суспільстві.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту». (2017). Верховна рада України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відновлено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

2. Буркова Л. (2010). Класифікація інновацій в освіті. Теорія та методика управління освітою, 4. Відновлено з http://tme.umo.edu.ua/-docs-/4/10burcie.pdf

3. Топузов О. (2015). Педагогічні інновації: від теорії до практики. Бесіду вела О. Власенко. Відновлено з https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/716/

4. Наказ Мінекономіки. (2020). Міністерство економіки України від 23.12.2020 р. № 2736. Відновлено з https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/266-nakaz_2736.pdf

5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Київ: Рад. школа, 1988. 304 с.

Башук Олена,
вчитель англійської мови та зарубіжної літератури
Чепелівської гімназії імені П. Шемчука
Красилівської ТГ

Сучасний учень на уроках літератури

Сучасний урок літератури – це демократичний урок. Урок проводиться не для учнів, а разом із учнями.

Особистість, навчання, підхід, співпраця, мотивація, самовдосконалення.

A modern literature lesson is a democratic lesson. This lesson is not for the students, but with the students.

Personality, learning, approach, cooperation, motivation, self-improvement.

Сьогодні система навчання літератури в закладах середньої освіти може бути охарактеризована своєю багатогранністю, багатоманітністю та новинками цифрових та емоційно-розвивальних підходів. Отож, урок – це різноманітність підходів, технологій та методик [1].На сьогодні, сучасний урок літератури – це багатогранне та багатоаспектне явище в навчальному процесі, поєднання методичних традицій і новаторства.

У нас час, коли у світі швидко розвивається наука і змінюються умови життя, змінюється і роль вчителя, і учня у школі. Зараз уже немає тієї школи, коли учні, сидячи рівно та спокійно, уважно слухають свого вчителя. Нинішні школярі хочуть бачити свого вчителя, не як суворого викладача, який нав'язує їм свою думку, а скоріше як порадника та співрозмовника. Сучасні школярі хочуть більше комунікацій, воліють до діалогу з педагогом. Крім цього, змінився і підхід до навчання – дітям зовсім не цікаво слухати лекцію вчителя і тому вони знаходять більш цікавіші для себе заняття. Частіше за все діти дістають свої гаджети, і занурившись у світ комп'ютерної гри, не звертають увагу на вчителя.

Сучасні школярі з недовірою ставляться до вчителя, який намагається бути «вищим» за них. Але вчителю варто пам'ятати, що дозволивши дітям бути на рівні з ним, це не має бути панібратством, діти мають дотримуватися правил поведінки. Бути на одному рівні – це означає знайти спільні теми із учнями, стати для дітей другом і порадником, цікавитись їхніми захопленнями та їхніми проблемами.

Сучасних дітей, які сидять нині за шкільними партами, називають «цифровим» поколінням. Сучасний педагог – це вже не транслятор нових знань, це наставник, який вміє уміло організувати процес пізнання учнів, який включає в себе висування гіпотез [2]. Учень повинен вчитися ставити запитання та проявляти свій інтерес та допитливість. Важливо допомогти дитині поставити правильні специфічні запитання, вибрати правильні інструменти для дослідження, пошуку інформації, допомогти її навчитися відсіювати отриману інформацію, відділяти випадкове від закономірного, фальшиве від справжнього.

Сучасні діти дуже скептично ставляться до вчителя, який приходить на урок і розпочинає переказувати підручник. Тому вчитель має знаходити цікаву інформацію: факти з історії, пригоди чи події, які торкаються тієї чи іншої теми. Ні в якому разі вчитель не повинен змушувати дітей переписувати підручник чи зазубрювати матеріал параграфа. Буде набагато краще, коли запропонувати зробити записи у зошити, виписавши основну інформацію користуючись підручником та Інтернет ресурсами.

Коли говорити про урок як явище в освітньому процесі, то можемо стверджувати, що це явище багатоаспектне. Відповідно до цього, урок – це різноманітність підходів, методик і технологій.

Сучасні уроки передбачають використання цікавих методів навчання, які допоможуть підготуватися до уроку на високому рівні. Вчитель може обрати ту методику, яка йому подобається найбільше, або обрати з кожної методики те, що вважає найголовнішим і поєднувати, експериментувати. Вчитель має пам'ятати, що дути дуже люблять різноманітність та швидкий перехід від одного до іншого.

У цих умовах змінюються і умови проведення уроку. Учні не просто слухають розповіді учителя, а постійно працюють, з ним у режимі діалогу, висловлюють свої думки, діляться своїм розумінням змісту. У перебігу бесіди на сучасному уроці немає правильних чи не правильних відповідей, є різні позиції, точки зору [3]. Але в результаті, вчитель повинен не примусити, а переконати учнів прийняти той зміст який пропонує він з позиції наукового знання. Учні мають не просто засвоїти готові зразки, але й усвідомити чому у їх основі лежить той чи інший зміст.

У кожного вчителя відповідно до уроку є теми та плани їх проведення. Але ж ми знаємо, що в наш час, коли доступ до інформації немає обмежень, діти все запам'ятати не можуть. Тому вчитель повинен, хоча б додатково, подати ту інформацію з предмету, яка їм знадобиться у житті. Щоб зацікавити дітей літературою, вчитель може запропонувати прочитати книги, в яких письменник описує проблеми підлітків, тобто те, що їх насправді цікавить. Прочитати вірші тих поетів, Які писали понад сто років тому, але чиї твори є дуже актуальними сьогодні.

Відомо, що логічні суттєві ознаки, зафіксовані у поняттях, не завжди значущі для учня. Часто учень і вчитель по-різному сприймають один і той самий зміст. Виникає необхідність погодження цих сприймань, перекладу того змісту, який володіє учень, на науковий зміст, тобто відбувається «окультурення» досвіду учня [4].

Щоб дітям не було нудно, вчитель має поєднувати завдання із підручника, з нестандартними домашніми завданнями. Вчитель має запропонувати переглянути дітям кінофільм, за прочитаним твором, та підготувати низку завдань, які має виконати учень коли перегляне кінострічку. Можна скласти дітям обов'язковий список кінолекторію, який вони повинні подивитись протягом семестру і написати рецензію на кожен фільм. До списку можна додати і художні фільми, і документальні стрічки.

Учні добре відчувають, коли вчитель проводить урок із натхненням, навчає, вкладаючи усю свою душу, а коли проводить лише «аби провести». Тому вчитель має бути для дітей тим вчителем, якого він сам хотів би бачити. Вчитель має бути з дітьми щирим, тоді вони будуть щирими із ним.

У підлітковому віці, зазвичай, з'являється проблема падіння мотивації навчання. Про те, якраз у цьому віці є один важіль мотивації і це – провідна діяльність підлітка, суть якої полягає у суспільній значущості дитини. При такому підході до навчання у центрі уваги вчителя знаходиться не середній учень, а кожен як особистість самобутня і унікальна. Визнати учня головною фігурою у навчально-виховному процесіє основою особистісно-орієнтовного навчання. Технологія такого навчання дозволить зберегти позитивне ставлення до навчання у підлітків. І завдання вчителя полягає об'єднати «хочу» і «можу» дитини, в результаті якого з'являється нове спрямування особистості на діяльність, яка емоційно виражається як задоволення.

Суттєвим моментом підготовки до професійної діяльності учнів є формування в них умінь передбачати, прогнозувати, розумово програвати ті наслідки які можуть виникнути у даній ситуації. Розв'язання, таких завдань з використанням аналізу конкретних ситуацій дозволяє значно підвищити активність учня на уроці.

Завдяки цьому, змінилася парадигма освіти. Стало вже далеко в минулому у закладах освіти передача системних знань як мета навчання. Опанування теми уроку є на другому плані, а на перше місце виходять емоційно-розвивальні можливості дітей.

На мою думку, урок літератури має стати уроком життя, коли ми, звертаючись через літературний твір до досвіду інших людей, роздивляємося різноманітні життєві моделі людських вчинків та стосунків, приміряємо ці моделі «на себе». Це спрацьовує, бо саме таким чином через актуалізацію власної потреби молодої людини розібратися у собі і житті.

Загалом, урок – це результат творчості вчителя. Сучасний урок – урок демократичний. Він проводиться не для учнів, а разом із ними, це перш за все урок, на якому створено реальні умови, для інтелектуального, соціального, морального ставлення особистості учня. Отже можна з впевненістю сказати, що сучасний вчитель не просто вчить, а вчить просто.

Список використаних джерел та літератури

1. Який він – СУЧАСНИЙ урок літератури? URL: https://znayshov.com/News/Details/Yakyi_vin_suchasnyi_urok_literatury (дата звернення: 28.10.2024).

2. Сучасний педагог — це той, хто розкриває потенціал учнів, а не примушує їх вчити уроки. – Микола Скиба. Електронний журнал URL: https://uifuture.org/publications/24366-suchasnyi-pedegog/ (дата звернення: 29.10.2024).

3. Бобло В. М. Організація проведення гурткового заняття в позашкільному навчальному закладі. м. Біла Церква. 2020. С. 2-3. URL: https://vseosvita.ua/library/embed/0100cq6o-8172.doc.html (дата звернення: 29.10.2024).

4. Вихователь як суб'єкт виховної діяльності URL: https://studfile.net/preview/1623418/page:3/ (дата звернення: 29.10.2024).

Васик Марина,
вчитель української мови та літератури,
гімназії № 1 Шепетівської міської ради
Хмельницької області,
спеціаліст вищої категорії

Використання STEM-зв'язків у практичному застосуванні на уроках української літератури

STEM-освіта (Science, Technology, Engineering and Mathematics) – система природничої і математичної освітніх галузей, яка має на меті розвиток особистості через формування компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей. Уроки української літератури мають на меті синтез змісту кількох тем, предметів або видів діяльності навколо однієї проблеми, тому є фундаментом для впровадження STEM-зв'язків. Це використання значно збагачує навчальний процес та допомагає учням краще розуміти літературні твори через інтеграцію наук, технологій, інженерії та математики, розвиває в них критичне мислення, навички роботи в різних галузях знань.

Ключові слова: «STEM-освіта», «STEM-зв'язки», «тематичні проєкти», «дослідження культурного контексту», «інтегровані уроки», «критичне мислення».

Annotation. STEM education (Science, Technology, Engineering and Mathematics) is a system of natural and mathematical educational fields, which aims at the development of personality through the formation of competencies, a natural and scientific picture of the world, worldview positions and life values. The lessons of Ukrainian literature are aimed at synthesizing the content of several topics, subjects or types of activities around one problem, therefore they are the foundation for the introduction of STEM connections. This use significantly enriches the educational process and helps students to better understand literary works through the integration of science, technology, engineering and mathematics, develops in them critical thinking, skills to work in various fields of knowledge.

Keywords: «STEM education», «STEM connections», «thematic projects», «cultural context studies», «integrated lessons», «critical thinking».

STEM-освіта (Science, Technology, Engineering and Mathematics) – система природничої і математичної освітніх галузей, яка має на меті розвиток особистості через формування компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей.

STEM – це напрями, які сприяють розвитку інтелектуальних здібностей і залученню дітей в науково-технічну творчість.

STEM – це універсальний практико-орієнтований підхід, який дозволяє учням справлятися із завданнями будь-якої складності. При цьому діти отримують практичну реалізацію своїх знань. Вирішуючи будь-яку виробниче або побутове завдання, людина змушена акумулювати знання з багатьох областей. Такий підхід корисний і потрібний в сучасній школі.

STEM – це пріоритетний напрям в освіті ще й через те, що в найближчому майбутньому спрогнозованою є підвищена потреба в IT-фахівцях, програмістах, інженерах, професіоналах в галузі високих технологій. Дуже скоро можуть з'явитись нові професії, що пов'язані з біо- та нанотехнологіями. Тому фахівцям майбутнього потрібна всебічна підготовка і ґрунтовні знання з природничих та технічних наук, інженерії. STEM-освіта допомагає опанувати «навичками XXI століття» та формує фундамент майбутньої професійної діяльності, розвиває інтегроване мислення і вчить командної роботи [3].

Міжпредметні зв'язки є саме тим важливим засобом, який допоможе розкрити учням роль рідної мови в опануванні основ інших наук (літератури, історії, географії, математики, фізики, хімії), зрозуміти функціонування її у різних галузях людських знань. Тому на уроках української мови вивчення програмового матеріалу будується так, щоб STEM-зв'язок був постійним. Це сприяє поглибленому розумінню мовних явищ, розширенню кругозору учнів, формуванню в них умінь застосовувати суміжні знання з інших предметів: візьмемо до прикладу вивчення лише одного мовного поняття – наукового стилю мовлення, особливості якого найкраще розкриваються у текстах з підручників математики, історії, фізики, географії тощо [5].

А як же реалізовуються STEM-зв'язки у практичному застосуванні на уроках української літератури? Головна мета освіти – підготувати дітей до реального життя. І взаємозв'язок навчальних дисциплін, звісно, сприяє цьому якнайкраще. І українська література тут - не виняток. Це предмет, який дає вчителю неосяжний простір для дій, тому дуже важливо знайти потрібні способи інтеграції з іншими науками. STEM допоможе у цьому.

Уроки української літератури мають на меті синтез змісту кількох тем, предметів або видів діяльності навколо однієї проблеми. Тому урок планується таким чином, щоб учні не просто запам'ятовували навчальний матеріал, а запитували, досліджували, творили, розв'язували, заперечували, зіставляли, інтерпретували та дебатували за його змістом, тобто формували необхідні компетентності.

Використання STEM-зв'язків на уроках української літератури може значно збагачувати навчальний процес та допомагати учням краще розуміти літературні твори через інтеграцію наук, технологій, інженерії та математики. Пропоную кілька практичних ідей з власного досвіду для їх реалізації.

Тематичні проєкти можна реалізувати на уроках української літератури, поєднуючи їх із STEM-підходами. Використання методу проєктів спрямоване на активізацію пізнавальних інтересів учнів; розвиток їх творчих здібностей, умінь застосовувати знання на практиці; формування критичного мислення. Ефективність застосування методу проектів на уроках української літератури залежить від багатьох факторів: опанування учнями тексту літературного твору, місце уроку в темі, загальний рівень підготовки учнів, їхнє ставлення до творчих завдань, психологічний клімат у класі, майстерність учителя, чіткість питань, мети, інструкції. Найчастіше на уроках української літератури використовуються творчі проекти, участь у яких допомагає школярам краще осягнути художній твір, зрозуміти літературну епоху, усвідомити особливості творчості різних письменників, висловити особистісне ставлення до того чи іншого літературного явища, реалізувати свої творчі та інтелектуальні здібності. Наприклад: робота над такими проєктами, як: «Створення інтерактивної хронології життя та творчості письменника з використанням програм для візуалізації даних», «Розробка 3D-моделей символів твору», «Виконання статистичного аналізу текстів (наприклад, частоти слів, тем, персонажів тощо)», «Дослідження екологічних мотивів у творах», «Створення блогу або вебсайту автора, головного героя», «Створення коміксів або анімацій до творів», – не лише дозволить учням глибше зануритися в українську літературу, але й сприятиме розвитку навичок в IT технологіях та програмуванні (використання графічних редакторів для створення візуального оформлення, програм для 3D-моделювання, використання математичних і статистичних методів для аналізу, використання вебтехнологій (HTML, CSS, JavaScript) для розробки сайту, використання графічних програм або анімаційного ПЗ для створення коміксів.

Дослідження культурної канви твору сприяє глибшому розумінню культурного контексту української літератури та розвитку навичок дослідження, аналізу та презентації інформації. Саме цей шлях аналізу твору сприяє утвердженню погляду на літературу як людинознавство, що ставить перед читачами важливі для кожної особистості питання морального характеру, естетичного та соціального спрямування. Збір інформації про політичні, економічні та соціальні умови того часу, аналіз того, як вони вплинули на зміст твору можна поєднувати із використанням інфографіки для візуалізації зібраних даних, створенням часових шкал. Вивчення культурних традицій (свята, обряди, фольклор) та їх відображення в українських творах можна реалізовувати у відео та презентаціях (Prezi, Canva). Огляд творчості письменника учні можуть завершити створенням інтерактивної карти, на якій позначено важливі місця, пов'язані з автором та його творами (онлайн-картографування, Google Maps). Аналіз персонажів творів та їх відповідності культурним та соціальним стереотипам свого часу можна поєднати із створенням соціологічного опитування серед однокласників, щоб зрозуміти, які стереотипи є актуальними сьогодні. У підсумку – зробити обробку результатів опитування за допомогою статистичних методів. Учні можуть досліджувати історичний контекст твору, використовуючи технології для збору та аналізу даних. Це може включати створення інтерактивних карт.

Інтегровані уроки української літератури – це відмінний спосіб реалізації STEAM-підходу.

Візьмемо для прикладу вивчення української літератури в 11 класі.

Літературу неможливо розглядати поза контекстом культурного, духовного та історичного розвитку нашого народу, тому зв'язок із історією України є наскрізний майже на кожному уроці, оскільки зв'язки, що поєднують ці галузі знань, дозволяють робити уроки більш науковими, аргументованими та творчими. Наприклад, вивчення тем «Розстріляне Відродження», «Модерна драматургія», «Під чужим небом», «Літературне шістдесятництво» зобов'язує знати та згадати складне економічне становище України, розвиток культури, мистецтва тих років, про роки Сталінського терору, Соловки як місце ув'язнення українських письменників, «українізацію», бій під Крутами, дисидентський рух 1960-х років, еміграції українців за кордон та інше. Таким чином учні вчаться розкривати історичну основу твору та відділяти історичну достовірність і художній вимисел.

Твори українських письменників потрібно аналізувати у контексті зарубіжної літератури. Вивчаючи такі теми: «Літературний авангард», «Поетичне самовираження», «Київські неокласики», проводиться паралель із експресіоністськими творами в зарубіжній літературі, згадується французька поезія і творчість неокласиків, антологія «Світовий сонет», італійський футуризм. Завдяки одночасному сприйнятті двох літературних творів різних народів у старшокласників формуються поняття про загальнолюдські цінності, відбувається осмислення ними міжлітературних контактів української та зарубіжної літератур на рівні наслідування, переспівів, варіацій, запозичень.

Музика, використана під час вивчення творчості П. Тичини, Є Маланюка, Дмитра Павличка, Ліни Костенко для створення емоційної атмосфери на уроці, для відтворення особливостей певного часу, для розкриття образів, ситуацій, взаємин дійових осіб, допомагає бачити вплив художніх творів на творчість композиторів, пісні допомагають глибше розкрити образи, ситуації, взаємини головних героїв.

Ілюстрації художників як наочність до вивчених творів: «Майстер корабля» Ю. Яновського, «Місто» В. Підмогильного, «Зачарована Десна» О. Довженка, «Маруся Чурай» Ліни Костенко допомагають учням у розумінні характерів героїв, особливостей певного часу, зіставленні з сюжетом твору. Це переконує, що українська література та мистецтво – завжди у тандемі.

Література тісно пов'язана із психологією, оскільки об'єктом дослідження у них є людина, складна система її взаємовідносин із буттям (усім, що існує в реальності чи уяві).

Поширена думка про те, що не варто замінювати читання тексту твору переглядом фільмів, однак, як переконує практика, перегляд, аналіз та дискусія за окремими фрагментами документальних фільмів, екранізованих картин допомагає вималювати в уяві

учнів реалії канви вивченого тексту, періоду літератури, здійснити емоційний вплив, відбувається поєднання зорового і слухового матеріалу. Наприклад, обговорення в групах фрагментів фільму «Тигролови» режисера Р. Синька.

На уроках літератури з використанням STEM-зв'язків наявні реальні передумови засвоєння теми кожним учнем шляхом самостійного їх вивчення. Учні вчаться отримувати знання з різноманітних джерел інформації, беруть активну участь у пошуковій роботі, роботі над проєктами, у створенні буктрейлерів до творів, роботі на онлайн-платформах, блогах літературних критиків, досліджуючи проблеми, порушені автором у творах: наприклад, проблема природозбереження (М. Вінграновський «У синьому небі я висіяв ліс», екологічної катастрофи (І. Драч «Чорнобильська мадонна»). Саме тоді їм у нагоді стають знання з біології, географії, фізики, інформатики, формуються навички використання власних знань для вирішення поставлених завдань.

STEM-зв'язки у практичному застосуванні на уроках української літератури є ключовими у формуванні критичного мислення в учнів. Адже нинішня парадигма компетентнісного навчання викликана потребами учнів нового покоління – покоління геймерів, що народилися в цифровому середовищі і сприймають світ через гру та яскраві враження (ге́ймер (від англ. gamer – гравець) – людина, що захоплюється грою у відеоіграх) [1]. У дітей-геймерів важко формується довготривала та осмислена пам'ять, почуття обов'язку, відповідальності. Завданням педагогів тут має стати створення умов для осмислення та здійснення освітньої діяльності для продуктивного життя в сучасному глобалістичному світі. Створюючи можливість розвиватися відповідно до індивідуальних фізичних, психічних та інтелектуальних особливостей сучасних дітей, STEM-зв'язки допомагають створити освітнє середовище (не лише матеріальне), в якому буде створено мотиваційний фон для формування особистості. О. Пометун зазначає: «…поставивши дитячу особистість у центр усієї діяльності, зробивши її посередником у взаємодії суб'єктів навчання, ви можете побачити очі, що горять жагою відкриття, і відчуєте, що працювати потрібно тільки так» [2].

Здатність до критичного мислення не є вродженою, вона формується та розвивається. Педагогу слід надавати допомогу учневі до тієї пори, поки учень не відчує власну силу справитися із завданням самостійно, щоб «відсвяткувати» перемогу над собою попереднім. А. Дістервег говорив: «Поганий вчитель подає готову істину. Хороший – вчить її знаходити». На сьогодні вчитель – це організатор самостійної дослідницько-пошукової навчально-пізнавальної діяльності учнів. Даючи простір для самостійної навчальної діяльності на основі творчого підходу, учень формує власний досвід критичного мислення. Проблемні прийоми і методи освітньої діяльності створюють пізнавальний поштовх до дослідження. Отже, здійснення певного навчального проєкту, спонукає учня до авторського представлення моделей, власних проєктів, інших продуктів творчої навчальної діяльності. А креативність підходу в створенні власних продуктів пізнавальної діяльності є результатом здатності учня критично мислити. Тому такий вид мислення є передумовою продуктивної STEM-освіти. В свою чергу STEM-навчання сприяє розвитку критичного мислення. Це взаємообумовлені поняття, що не існують одне без одного і підсилюють процеси формування особистості учня [3].

Навчання – це не просто передача знань від вчителя до учнів, це спосіб розширення свідомості і зміна реальності. Змінити реальність можна і треба саме через зв'язок із художнім твором. На уроках літератури активно реалізується креативність, що включає ази творчих та художніх дисциплін. Те, що майбутнє мало б бути засноване виключно на науці, навряд чи когось порадує. Майбутнє має втілювати синтез науки і мистецтва. І саме час нам, філологам, думати, як виховувати кращих представників майбутнього, зберігши при цьому любов до художнього тексту [4].

Впровадження STEM-освіти здатне змінити економіку нашої країни, бо формує креативного та конкурентоспроможного випускника, із сформованим впродовж навчання критичним мисленням.

Отже, STEM-зв'язкам на уроках української літератури бути. Тут на думку спадають переконливі слова педагога Я.А.Коменського: «Усе, що перебуває у взаємозв'язку, повинно викладатися в такому ж зв'язку».

Список використаних джерел та літератури

1. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/
2. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_2_1
3. STEM-освіта: науково-теоретичні аспекти, досвід впровадження, перспективи розвитку: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (21 квітня 2021 р., м. Луцьк) / укладачі: Н. А. Поліщук, В. В. Камінська. Луцьк: Волинський ІППО, 2021. 208 с.
4. STEM-освіта на уроках української мови та літератури. URL: https://www.youtube.com/watch?v=L7_P-a8P4U0
5. STEM-освіта – світовий освітній тренд. URL: https://www.youtube.com/watch?v=keHyeRVRHcc

УДК 027:028.7(045)

Введенська Світлана,
завідувачка бібліотеки
Хмельницького ОІППО
імені Анатолія Назаренка

Партнерська взаємодія вчителів-філологів з бібліотекарями щодо мотивації читання сучасного покоління

У статті розглянуті проблеми співпраці вчителів-філологів з бібліотекарями щодо заохочення дітей до читання. Висвітлені різні види роботи бібліотечних працівників з педагогами задля спільної мети: залучення молоді до читання та критичного аналізу прочитаного.

Ключові слова: читання, книги, бібліотека, бібліотекар, вчитель-філолог, буктрейлер.

Key word: library, librarian, teacher, book trailer, reader, book, pupil.

У сучасних умовах завданнями шкільної бібліотеки є не тільки бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів у забезпеченні всіх напрямків навчально – виховного процесу, у засвоєнні як програмних, так і позапрограмних вимог, у самоосвіті та дозвіллєвій діяльності, а і виховання в учнів інформаційної культури – сталого прагнення до пошуку інформації, свідомого добору джерел.

«Гарна бібліотека є книжковим відображенням Всесвіту», – говорив відомий вчений – бібліотекознавець М. Рубакін. Тож слід пам'ятати, що відкриваючи перед дитиною двері бібліотеки, ми ніби даруємо їй Всесвіт.

Але відкрити двері мало. Треба наполегливо працювати, щоб за допомогою книги сприяти духовному зростанню дитини, формувати у ній почуття патріотизму, готувати дітей до їхнього входження в сучасний світ, впливати на розумові здібності підростаючого покоління.

Бібліотека – це найважливіше і найперше джерело інформації для вчителів-предметників, важливою ланкою роботи якої є фактичне розуміння вчителем і бібліотекарем роботи один одного, їх взаємодія, взаємоповага, намагання точно і чітко виконувати свої функції. Працюючи в тісному контакті з учителем бібліотекар використовує всі можливості співробітництва; надає цілеспрямовану допомогу учням в опануванні знаннями з навчальних предметів, знайомить із різноманітними джерелами інформації, навчає розуміти їх, користуватися ними; виховує творчого читача. Виконання цих завдань здійснюється бібліотекарем спільно з вчителями предметниками, зокрема філологами, використовуючи такі засоби: інформаційні списки літератури; рекомендаційні списки літератури; тематичні добірки літератури; тематичні полички; тематичні папки; книжкові виставки; виставки до ювілейних і пам'ятних дат; години інформації; години спілкування; літературні години; інтелектуальні ігри і т.д. У спільній роботі бібліотеки з вчителями

предметниками потрібно керуватись девізом: «Хто володіє інформацією, той досягає успіху».

Результативність співпраці бібліотеки з педагогічним колективом залежить від того, на скільки майстерно шкільний бібліотекар разом з педагогами школи, прилучає дитину до книжки, вчить оволодівати мистецтвом літературного читання, активно популяризувати книжку, закріплює читацькі навички, розвиває художній смак і самостійність суджень, розширює діапазон читацького досвіду та знань, формує національну свідомість, характер, моральні якості.

Навчити дитину любити книгу, сприймати її як невичерпне джерело пізнання світу, знань і мудрості народної – головне завдання шкільної бібліотеки. Велику роль у розв'язанні цього завдання займає масова робота бібліотеки. Адже потреби користувачів вже виходять за межі лише книжкового фонду.

Саме тому велику увагу треба звертати на надання інформаційно – методичної допомоги. Форми співпраці з вчителями-словесниками різноманітні: традиційні – уроки, конкурси, виставки, предметні тижні, педагогічні зустрічі, семінари; нетрадиційні – тижні професійної майстерності, творчі зустрічі, круглі столи; колективні – педагогічні читання, презентації, педагогічні виставки, творчі вітальні; групові - рекомендаційні списки, огляди літератури, картотеки на допомогу викладачу – предметнику, робота творчих груп, індивідуальні - інформування директора, заступників, голів методичних комісій, викладачів, самоосвітня діяльність педагогів, складання педагогічних портфоліо та ін.; виступ на педрадах з інформаційним оглядом літератури, ознайомлення з новими підручниками, навчальними посібниками, книжкові виставки (за темами педагогічних рад, нова література), дні інформації.

Вибір форм спільної роботи бібліотекаря і вчителя залежить від виховної мети, різноманітності книг, які бібліотека може запропонувати читачам, від вікових та психологічних особливостей читачів.

Напрямки співпраці шкільної бібліотеки і вчителів-філологів:

Виховні заходи:

- літературні ранки, КВК, свята, літературні подорожі;
- вікторини, конкурси, брейн-ринги;
- інформаційні хвилинки до знаменних і пам'ятних дат.

Цікавою форми співпраці бібліотечних працівників з вчителями літератури є використання на інтегрованих бібліотечних уроках буктрейлерів. Буктрейлер – це короткий відеоролик за мотивами книги, кліп. Основне його завдання яскраво і образно розповісти про твори українських та зарубіжних авторів, заінтригувати учнів, спонукати до читання. Буктрейлери дають змогу заохотити до читання, за 3 хвилини діти занурюються у світ книги. Букетрейлер покликаний просувати книгу, сприяти доведенню змісту до читання та залишити слід у його свідомості. Буктрейлери можна створити разом з учнями, а також використати готові з інтернету.

Задача кожного шкільного бібліотекаря і вчителів філологів – навчити учнів користуватися бібліотекою, її фондами, довідково-бібліографічним апаратом; навчити роботі з книгою і періодичними виданнями.

- дітей до самостійного читання;
- вміння дітей самостійного працювати з книгою;
- виховання шанобливого ставлення до книги та духовних надбань людства;
- виявлення читацьких інтересів учнів;

Плідною формою співпраці вчителів-словесників з бібліотекарями є проведення творчих зустрічей з відомими письменниками України та рідного краю. Наприклад, в бібліотеці ХГПА була проведена творча зустріч з популярними українськими письменниками, лауреатами престижних премій та відзнак, володарями Гран-прі міжнародного конкурсу «Коронація слова» Надією Гуменюк та Володимиром Лисом. Зустріч проходила в рамках проекту «Творча діада». Працівники книгозбірні підготували пізнавальну книжково-ілюстроівану виставку їх життя і творчості. Викладачі української

літератури, бібліотекарі, студенти мали нагоду з перщих уст почути секрети творчого процесу написання творів. Володимир Лис розповів, що всі свої твори пише ли- ше від руки, не користуючись сучасними гаджетами. Присутні змогли невимушено поспілкуватись з митцями рідного слова, придбати їх книги з автографами, зробити світлини з улюбленими письменниками. Такі зустрічі запам»ятовуються на все життя. Ці заходи сприяють розвитку критичного мислення, популяризації літератури, спонукають більше читати, аналізувати прочитане.

В кінці навчального року шкільна бібліотека може нагородити книгами, грамотами і призами дітей класу, які багато читають, допомагають ремонтувати книги, постійно працюють у читальному залі.

Велике значення в навчально-виховній роботі мають інтегровані бібліотечні уроки. Для того, щоб вони були проведені, вчителям необхідно включити їх у планування виховної роботи, враховуючи запити і потреби класу. Теми бібліотечних уроків в класі можуть бути такими:

1. Науково-пізнавальна література бібліотеки.
2. Структура книги.
3. Як працювати з довідковою літературою.
4. Хто склав словник?
5. Методи самостійної роботи з книгою.
6. Як роботи виписки і складати список літератури.
7. Я пишу доповідь …
8. Як користуватися науково-довідковим апаратом книги.
9. Способи і методи читання.

Переваги бібліотечних уроків перед іншими формами в тому, що вони дозволяють охопити одночасно велику кількість учнів, сприяють отриманню певної системи знань. При підготовці до бібліотечних уроків бібліотекар і вчитель визначають конкретні виховні задачі. Наприклад, виховання колективізму, формування навичок самостійної роботи, формування елементів творчості, пізнавальної активності. Шкільний бібліотекар повинен допомогти класному керівнику підготувати тематичні класні години, які розвивають цікавість до читання, цікавість до вивчення навчальних предметів. Теми абсолютно всіх класних годин повинні складатися з урахуванням вікових інтересів учнів, тільки тоді буде досягнуто позитивний результат в роботі.

Задача кожного шкільного бібліотекаря і вчителів- філологів – навчити учнів користуватися бібліотекою, її фондами, довідково-бібліографічним апаратом; навчити роботі з книгою і періодичними виданнями.

В арсеналі форм і методів роботи шкільної бібліотеки, спрямованої на підвищення рівня інформаційної культури учнів, широкий розвиток одержали практичні заняття з використання традиційних та електронних інформаційних ресурсів, рекомендовані списки та рекомендаційні бесіди, виставки та тематичні полиці, огляди літератури, різного роду масові заходи. Враховуючи вікові особливості школярів, кожна з форм має свої переваги.

Загалом, робота з користувачами показує, що бібліотека вимагає змін і обов’язкового впровадження сучасних технологій як засобу організації ефективного бібліотечного процесу. У цьому необхідна підтримка на державному рівні. Адже вкотре змінено освітні стандарти, оновлено зміст освіти, впроваджено нові програми, підручники, а бібліотека – залишається незмінною.

У шкільній бібліотеці, як і в навчальних кабінетах, мають бути створені умови для роботи всіх користувачів з інформацією: достатня кількість комп’ютерів, швидкісний Інтернет, пристрої для сканування, запису й оброблення інформації різними способами. Бібліотекарі повинні впроваджувати програми щодо автоматизації бібліотечних процесів і обслуговування читачів. Це все звучить фантастично, але якщо надалі нічого не зміниться бібліотека втратить свою функцію інформаційного центру. Адже потреби користувачів вже виходять за межі лише книжкового фонду.

На сьогодні бібліотека залишається чи не єдиним безкоштовним джерелом одержання інформації, місцем самоосвіти, інтелектуального відпочинку, творчого спілкування і творчого розвитку учнів та викладачів. Результативність інформаційної роботи залежить від тісного контакту бібліотеки, педагогічного колективу, батьків, єдиного планування всієї вдало скомпонованої системи навчання та виховання.

Список використаних джерел та літератури

1. Власюк М.М. Особливості виховання читача в цифрову епоху / М.М.Власюк //Зб. наук. та науково-метод. пр.. [ред. кол. В.Є.Берека (гол) та ін.]. – Хмельницький: ПП Символ, 2019. – с.39
2. Жагло Л. Роль шкільної бібліотеки у вихованні в учнів інформаційної культури, любові до книги [Електронний ресурс] /Л.Жагло. – Режим доступу: http: // zw.ciit.zp.ua/.- Назва з екрану
3. Завадська Н. Сучасний образ бібліотекаря у контексті соціальних комунікацій // Бібліотечний форум. 2018. – №1. – с.2-4.
4. Коцюрба І.А. Читання – шлях до успіху/ І. А. Коцюрба//Шкільний бібліотекар.- 2015. - № 8.- С.8-11.
5. Нова українська школа : порадник для вчителя / за заг. Ред.. Н.Б.Бібік.-Київ: Літера ЛТД, 2018. – С.15.
6. Палагняк Л. Спільна робота шкільної бібліотеки та педагогічного колективу / Л. Палагняк// Шкільна бібліотека. - 2011.-№6, С.59-61.
7. Нова українська школа : порадник для вчителя / за заг. Ред. Н.Б.Бібік.-Київ: Літера ЛТД,2018.
8. Пивоварова Г.С.Відображення ідей В.Сухомлинського в концепції «Нової української школи» / Г.С.Пивоварова, О.М.Хомич / /Ідеї Василя Сухомлинського про психологічне забезпечення навчально-виховного процесу та сучасна освіта: зб.матер.Всеукр. науково-метод. Конференції, 10-28.09.2017/уклад.О.Є.Жосан. – Кропивницький : Ексклюзив- систем, 2017, с. 74
9. Тонких Г. Літературний пікнік // Шкільна бібліотека. 2020. – №06-07. – с.4-5.

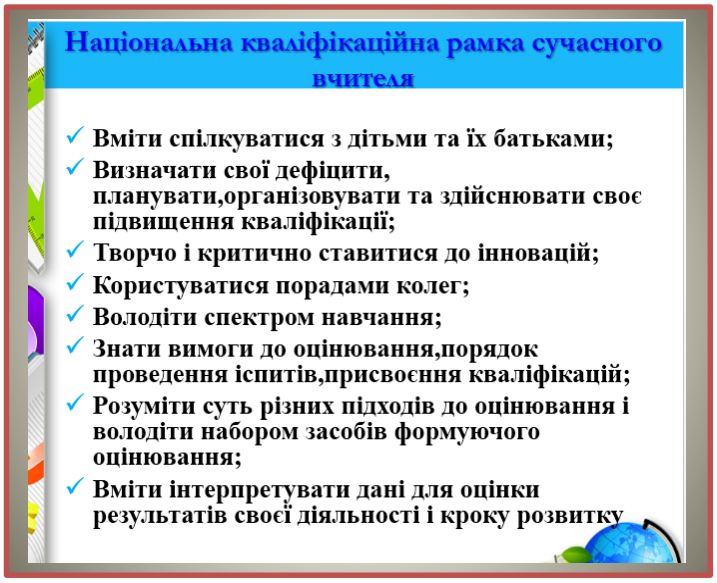
Веремійчук Світлана,
вчитель української мови та літератури
Кунівського ліцею
Плужненської ОТГ,
старший вчитель

Модель вчителя-словесника 21 століття: симбіоз «досвід-творчість-новації-технології»

Хто осягає нове, плекає старе, той може бути вчителем.
Конфуцій
У вчителя — велика місія на землі. Він навчає,
надихає, запалює, наповнює сенсом життя
підростаюче покоління.
З інтернету

Провідне місце у новій школі відводиться вчителям нової формації, які перебувають в авангарді суспільних та освітніх перетворень, які є агентами сучасних змін. Такі вчителі виконують в освітньому процесі ролі наставника, фасилітатора, консультанта, менеджера, мають академічну свободу, володіють навичками планування й організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання та ін. Самостійно й творчо здобувають інформацію, організовують дитиноцентрований процес.

І справді, зрозуміти цей світ самій дитині дуже складно, вона потребує допомоги дорослих. Допомогти може тільки той, хто сам в достатній мірі володіє знаннями про цей новий світ, приймає все нове і сам здатний змінитися.

Це – Новий учитель, учитель XXI століття. За новими Державними стандартами освіти ключовою фігурою Нової школи є вчитель, оскільки якість освіти не може бути вище якості вчителів, які у ній працюють. Учитель – творчий, незалежний, конкурентоспроможний, різнобічний, культурний, морально і духовно розвинений, та й просто людина, яка любить свою роботу і своїх вихованців.

Сучасний вчитель – це професіонал, який знаходиться у постійному творчому пошуку, а також у пошуку відповіді на актуальне проблемне питання «Чому навчать здобувачів освіти?». Сучасному вчителю необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. А це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей.

XXI століття висуває перед педагогічною освітою особливі завдання і, в першу чергу, ставить завдання підготовки педагога-майстра, педагога-гуманіста. Модель педагога XXI століття передбачає, передусім, професійну, компетентну, таку, що творчо розвивається, особистість, в якій переважають духовно-етичні, гуманні якості. Вчитель-гуманіст має свій почерк педагогічної діяльності, уміє ставити і вирішувати завдання гуманного виховання, встановлювати цей стиль взаємин з учнями, організовувати спільний пошук цінностей і норм поведінки. Сучасна українська система освіти зазнає сьогодні цілий ряд змін, що виражаються в появі альтернативних типів навчальних закладів, використанні нових програм і допомоги, зміні змісту освіти, застосуванні нових педагогічних технологій та інших інновацій. Це вимагає від педагога широти ерудиції, гнучкості мислення, активності і прагнення до творчості, здібності до аналізу і самоаналізу, готовності до нововведення. Підготовка сучасного педагога повинна відповідати вимогам, що висуваються до інноваційної діяльності, потрібне моделювання структури такої діяльності майбутнього педагога, яка формує готовність до сприйняття, розробки або використання новітніх освітніх програм, технологій, та не впливає на його професійну позицію. Як би не мінявся час, ціннісні установки і віяння, завжди буде затребуваний педагог-майстер. Кожен учитель повинен удосконалювати свою педагогічну майстерність, яка становить собою вищий рівень педагогічної діяльності, що виявляється в творчості вчителя, в постійному вдосконаленні мистецтва навчання, вихованні і розвитку людини. Педагогічна діяльність сучасного вчителя – це прояв постійної різносторонньої творчості. Вона передбачає наявність у педагога сукупності творчих здібностей, якостей, дослідницьких умінь, серед яких важливе місце займають ініціативність і активність, глибока увага і спостережливість, мистецтво нестандартно мислити, багата уява й інтуїція, дослідницький підхід до аналізу навчально-виховних ситуацій, розв'язання педагогічних завдань, самостійність думок і висновків

Та особливо тоді , коли ти вчитель-словесник

Творчість учителя-словесника – це виснажлива і водночас радісна (творче натхнення та його здобутки) цілеспрямована діяльність, наслідком якої стане навчання й виховання всебічно розвиненої особистості.

Сьогодні літературу не можна викладати, не маючи відповідних знань з вітчизняної і світової історії, з філософії, етики, естетики, народознавства, психології.

Крім того, учитель мусить бути належною мірою обізнаним з історією і специфікою суміжних з літературою мистецтв, передусім з образотворчим мистецтвом (живописом,

графікою, скульптурою), театральним і кіномистецтвом, музикою. Якщо учитель виявляє безпорадність при аналізі живописного жанру, художньої ілюстрації, вистави чи кінофільму – такому учителю немає чого робити в школі – авторитету в учнів він не матиме.

Вчитель бере на себе відповідальність бути ідеалом для майбутніх своїх учнів. Людством усього світу визнано, що найкращий спосіб освіти й виховання – це особистий приклад учителя. Жоден учень не має страждати від того, що до нього в клас прийшов не найкращий учитель. Він для нього єдиний і повинен бути найкращим. Отже, крім загальноосвітньої підготовки і глибоких фахових знань, учитель літератури повинен мати критичне мислення, дар слова, поетичне сприймання, уміння виразно читати і розповідати. Вчитель повинен систематично читати художню літературу і виховувати у собі висококультурного читача. Для справжнього учителя літератури повинні бути властиві розвинута естетична чутливість, високий рівень асоціативного мислення, відчуття краси поетичного відображення.

Учитель-словесник (на те він і словесник) повинен досконало володіти мовою, відзначатися високою культурою усного і писемного мовлення. При цьому варто відзначити, що саме бідність мови, недостатнє володіння її багатством, є серйозним недоліком значної кількості учителів – і, як це не прикро, передусім учителів української мови і літератури (що має своє пояснення).

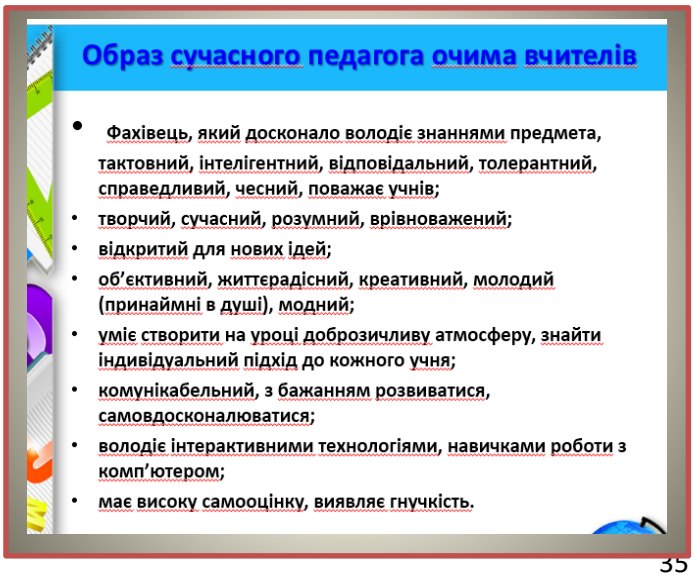
Вчитель тоді стане другом учнів, коли зуміє відкрити перед ними незвичайний світ краси, надихати їх, одухотворювати благородними поривами і тоді діти захочуть, після таких дій зустрічей читати, пізнавати світ, переживати красу. І ще одну дуже важливу умову перед учителем літератури ставив В.О. Сухомлинський – в усьому бути творчим працівником: вміти скласти сценарій літературного свята чи вечора, інсценізувати літературний твір, написати твір- мініатюру, залучити учнів до літературної діяльності.

Вчитель – творець духовного світу юної особистості. Суспільство довіряє йому найдорожче – дітей, свою надію, своє майбутнє. Професія учителя вимагає від нього постійної творчості, невтомної роботи думки, душевної щедрості і доброти

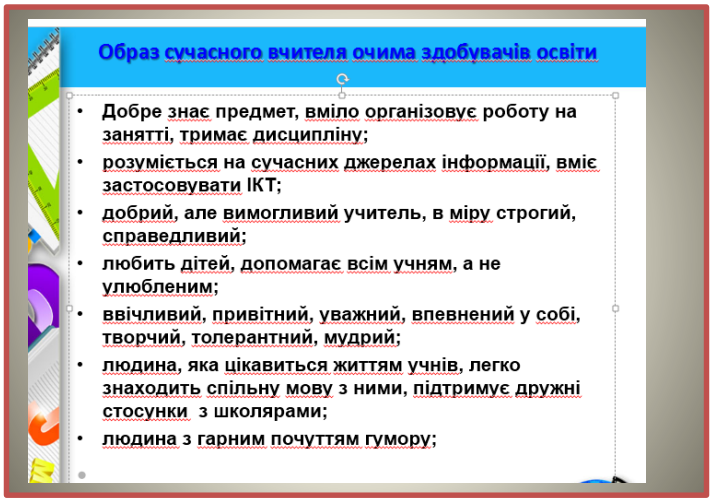
Сучасний урок літератури передбачає тісний взаємозв'язок в процесі роботи учня і вчителя.

Від сучасного уроку літератури значною мірою залежить рівень культури школяра. На уроці повинен бути присутній дух творчої пошуків, висока науковість, емоційність, раціональне використання методів, і прийомів, застосування технічних засобів навчання.

Урок літератури сьогодні – це витвір мистецтва, в якому присутні краса і натхнення думки, і радість пошуків, створені спільними зусиллями учня і вчителя. За відведені 45 хвилин вчителю потрібно зробити набагато більше, ніж, скажімо, 10, 20 років тому. Цього вимагає і зміст уроку, що значно ускладнився, і більш високий науковий рівень (літературознавчий), і застосування сучасних методів викладання, які забезпечують як глибокі знання предмета, і вміння набувати їх учнями самостійно. Сучасний урок літератури повинен мати свою концепцію, свій стиль, але він обов'язково повинен бути пов'язаний з попередніми і наступним уроками. Від уроку літератури вимагається висока виховна ефективність. Роль самого вчителя відповідальна, тому що саме він відбирає на урок дидактичний матеріал, використовуючи різноманітні джерела. Урок повинен бути школою творчої праці, виховання таких особистих якостей, як принциповість, ініціативність, сумлінність, чесність, акуратність. Зараз, коли вчитель-словесник працює за новими програмами, він відкриває для себе нові можливості у здійсненні зв'язку літератури з життям

Урок – час інтенсивного духовного спілкування педагога з вихованцями. На уроках літератури відбуваються обмін інтелектуальними, моральними. та естетичними цінностями. Сучасний урок літератури вимагає обґрунтованого підходу до вибору методів, засобів і форм навчання. Важливо обирати для кожного етапу оптимальне поєднання словесних, наочних і практичних методів, використовувати такі засоби навчання, що забезпечували б ефективність розвитку основних завдань кожного етапу уроку.

Вчитель-словесник XXI століття має бути комунікабельним, креативним, критично мислячим, вміти співпрацювати, володіти інформаційною та комп'ютерною грамотністю.

Сучасний педагог, повинен добре володіти не лише знаннями з предмета, який викладає, а й мати високу загальну і педагогічну культуру, розумітися на тенденціях педагогіки та психології здатний орієнтуватися не тільки в типових педагогічних ситуаціях, а й розуміти специфіку навчальної діяльності в різних умовах організації навчально-виховного процесу. Вітчизняні дослідники виокремлюють більш ніж 50 якостей, загальний перелік яких створює психологічний портрет ідеального вчителя.

Я – ВЧИТЕЛЬ XXI століття. Технічні й методологічні досягнення цього століття дають мені як особистості відмінну можливість для саморозвитку, чим я не втомлююся займатися. Вважаю, що мій особистий приклад має неабияке виховне значення для учнів і молодших колег. Разом з тим я завжди прислухаюся до думки своїх учнів, обговорюючи певні шкільні ситуації, адже сучасні діти мислять не по-дитячому розумно та по-сучасному вільно, мають свої цікаві погляди на життя.

На своїх уроках намагаюсь використовувати найбільш ефективні форми і методи навчання, нетрадиційні типи та елементи уроку, застосовувати інноваційні технології, які спрямовані на розвиток особистості учня, його життєвих компетентностей. Для мене є більш важливим не той факт, скільки учень знає, а те, наскільки більше він дізнався та як він буде використовувати отримані знання. Основним завданням своєї діяльності вважаю – не дати учням втратити інтерес до предмету, для цього урізноманітнюю методи і форми навчання, які роблять цей процес дійсно творчим, збуджують зацікавленість учнів, поліпшують розуміння і засвоєння матеріалу.

Отже,розвиток творчої особистості учнів – мета діяльності вчителя, а застосування різноманітних прийомів розвитку та активізація здібностей учнів є засобом досягнення мети.

У своїй практиці я опираюсь на демократичний стиль викладання, тобто кожен учень має можливість вільно висловлювати свою думку відносно різних історичних ситуацій.

Я – вмію й бажаю вчитись, не зупиняюсь на досягнутому, завжди шукаю в житті новизну. Адже людина, яка цікавиться всім, що її оточує, не подаватиме «суху теорію», а зробить кожний урок цікавим і пізнавальним. І це, мабуть, єдине, чим можна завоювати повагу та прихильність учнів і досягти головної мети своєї роботи - навчити.

Сучасне суспільство, його розвиток, вимагає від вчителя інноваційної поведінки. Це означає активна і систематична творчість при здійсненні педагогічної діяльності. Постійно вивчаю і вбираю досвід колег, але при цьому не втрачаю власний рівень креативності .

У вчителя словесності XXI століття може змінитися багато що: у шкільне життя прийде чимало технологічних новацій, скажімо, електронні підручники, а домашні роботи будуть роздруковувати на принтері, бо кожен учень та педагог матиме змогу працювати на комп'ютері... Однак, попри всі новації, одне залишиться незмінним – постать Вчителя, його роль у навчанні та вихованні. А це означає, що і надалі вчителя будуть оцінювати насамперед за зацікавлені очі учнів під час уроків, за душевне ставлення до кожної дитини...

Список використаних джерел та літератури

1. Волга Л. Освіта і наука –пріоритет XXI століття // Урядовий кур'єр. – 2003. – 4 березня. – с.8
2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.refine.org.ua/pageid-5533-2.html
3. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://koncpekt.org.ua/articles.php?article_id=26
4. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті// ОсвітаУкраїни. – 2001.- №1.- с.22-25
5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.iio.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=439%3Aseminar-profesijij-portret-vchitelja-istorii-hhi-st&lang=uk
6. [Електронний ресурс]-Режим доступу: http://www.osvitata.com/osvita-ta-kultura/yakim-miy-buti-vchitel-xxi-st.htmlЮрій ЗУЩІК, «ОсвітаУкраїни» № 4 /
7. ЮрійЗущік. – Режим доступа: httphttp://pedpresa.com.ua/ns/fantazer-mynuloho-i-prykordonnyk-majbutnoho.html
8. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 281–582.

Власова Валерія,
старший викладач кафедри
суспільно-гуманітарної освіти
КНЗ КОР «Київський ОІПОПК»,
кандидат педагогічних наук

Розвиток особистісного потенціалу дитини засобами театральних технологій

Розглянуто можливості засобів театральних технологій у розвитку особистісного потенціалу дитини; особливості їх використання в освітньому процесі. Запропоновано інтерпретацію засобів акторської майстерності як системи зображувально-виражальних прийомів, визначено групи театральних технологій, які вбачаються результативними у освітній діяльності закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: театральне мистецтво, міжгалузевий інтегрований курс, театральні технології, засоби акторської майстерності.

Keywords: theater art, interdisciplinary integrated course, theater technologies, means of acting.

Необхідність кардинальних змін у діяльності вчителя стала основною тенденцією розвитку сучасного суспільства і визначається необхідністю усвідомлення місця і ролі вчителя в освіті, його особистісних характеристик і якостей. Нині педагогові мають бути

притаманні такі риси, як толерантність, демократизм, розуміння учня і повага до нього, полікультурність і відкритість у спілкуванні. Вчитель дійсно має бути партнером, наставником, тренером, порадником, психологом для сучасних учнів.

Одним із провідних принципів реформи «Нова українська школа» визначено дитиноцентризм – максимальне наближення навчання і виховання до конкретної дитини, орієнтація на потреби учня чи учениці, створення психологічного комфорту, розкриття потенціалу кожної особистості.

Нові цілі, які ставить перед собою сучасна освіта, зумовлюють підвищений інтерес педагогів до інтерактивних технологій навчання. Однією з таких технологій є використання рольових, ділових і театралізованих ігор.

Потенціал театрального мистецтва і театральної творчості школярів постійно перебуває в центрі уваги дослідників (О. Івасюк, О. Комаровська, Н. Миропольська, В. Нечерда, І. Старагіна, В. Шахрай) й спонукає до переосмислення значення театрального мистецтва у освітньому процесі щодо сучасних дітей, чим зумовлюється актуальність звернення до цієї проблеми автором.

Метою представленого матеріалу є виявлення та необхідність впровадження різних аспектів театральних технологій в освітній процес.

У вирішенні цього питання допомагає інтеграція змісту навчальних предметів, що відкриває великі можливості для забезпечення всебічного розуміння учнями навколишнього світу.

Значення та специфіка театрального мистецтва полягають у співпереживанні, пізнавальності, комунікативності, впливу художнього образу на особистість. Театр - один із найдоступніших видів мистецтва для дітей (як, втім, і дорослих), що допомагає вирішити багато актуальних проблем педагогіки.

На думку О. Комаровської можливості театральної творчості однозначно не визначені і можуть розглядатися з погляду її учасників як суб'єктів мистецької самодіяльності; з точки зору дидактичних можливостей театру (які, до речі, були добре усвідомлені в XVII-XVIII ст., породивши унікальне явище так званого шкільного театру, особливо в Києво-Могилянській академії); з позиції впливу на учнів синкретизму театральної вистави; у напрямі пошуку оптимальних технологій взаємодії мистецької та шкільної спільнот [1].

Театральні технології, які вбачаються результативними у освітній діяльності загальноосвітньої школи, можна об'єднати в дві групи:

1) спрямовані на створення художньо-естетичного простору школи з використанням внутрішніх ресурсів колективу: шкільні заходи з елементами театралізацій, театрально-сценічна творчість школярів тощо;

2) ті, що залучають ресурс зовнішнього оточення – театрів, музеїв, позашкільних закладів, родинних традицій тощо.

Найширше застосування театральні технології знайшли у викладанні гуманітарних предметів: літератури, історії, іноземних мов, мистецтва.

На сайтах МОН України та ІМЗО презентовано багато модельних і навчальних програм інтегрованих курсів. Одним з них є міжгалузевий інтегрований курс для закладів загальної середньої освіти «Драматургія і театр» (автори: І. Старагіна, І. Чужинова, О. Івасюк). Відповідно до мети мовно-літературної освітньої та мистецької освітньої галузей, метою цього курсу визначено розвиток особистості учня та учениці, їхніх мовних, читацьких та комунікативних здібностей; здатності сприймати театр як специфічний мистецький простір для здобуття досвіду рефлексій та інтерпретацій; досліджувати форму та зміст сценічної творчості; проявляти емоційний інтелект, творче мислення, ініціативність, самосвідомість й самоефективність, уміння комунікувати з іншими, долати бар'єри, пов'язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати з іншими особами; бути залученим до культурних процесів в Україні.

Головними завданнями міжгалузевого інтегрованого курсу «Драматургія і театр» визначено: 1) виховання стійкої мотивації до сценічної творчості та прагнення

вдосконалення мовлення та психофізичної виразності; 2) сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через театральні практики; 3) дослідження експресії як інструменту акторської майстерності; 4) формування вміння сприймати та продукувати твори драматургії; 5) забезпечення отримання досвіду колективної творчості з втілення літературного твору на сцені; 6) формування гуманістичного світогляду, системи загальнолюдських, національних, особистісних ціннісних орієнтирів і життєвих практик, збагачення духовного світу через естетичне сприймання художніх творів та творів мистецтва [2].

Перевагою для впровадження театральних технологій в освітній процес є можливість опанування інструментів емоційного управління. Діти вчяться розпізнавати, контролювати, правильно виражати свої почуття. До того ж це можливість краще зрозуміти емоційний стан інших людей, що формує емпатію, здатність співчувати й підтримувати. Поставивши себе на місце літературного героя, історичної особи чи представника іншої культури, учень може повноцінно осмислити матеріал, який вивчає. Зігравши роль, зможе повністю визначити, зрозуміти і прийняти мотиви тих чи інших вчинків, відчути особливості психології і способу мислення чужої епохи чи культури.

Одним із найефективніших засобів театральних технологій є заняття акторською майстерністю. Граючи ролі, дитина вчиться краще розуміти, виражати і контролювати себе, тренувати когнітивні здібності – пам'ять, увага, мова та розвиваються навички, що дозволяють почуватися впевненіше у житті.

Акторська майстерність, як одна з театральних технологій передбачає активний розвиток навичок спілкування.

До засобів акторської майстерності як системи зображувально-виражальних прийомів належать дикція, інтонація, міміка, пластика, рух, фантазія та вмінням імпровізувати. Це дає можливість акторові встановити емоційний контакт з глядачем, примусити останнього співпереживати дії, що розгортаються на сцені.

Виконання спеціальних вправ на чітку і ясну вимову окремих звуків, звукосполучень і слів, допомагає навчитися дітям говорити впевнено і виразно, збагачує словниковий запас формує дикцію і артикуляцію.

На заняттях з акторської майстерності діти вчиться виражати емоції не лише словами, але й через мову тіла. Міміка та жести роблять мову насиченішою, допомагають утримувати увагу співрозмовника, ефективніше передавати думки. Вміння справлятися зі своїм тілом надає легкості й витонченості рухам, а також позбавляє багатьох комплексів, що важливо для вільного спілкування.

Таким чином, вчитель бере на себе обов’язки сценариста та режисера; він має керувати діяльністю учнів щодо засвоєння тексту та формування образу. За допомогою театральних технологій вчитель накопичує знання, уміння та досвід, необхідні для навчальної роботи. Учитель має вміти виразно читати, розповідати, дивитися і бачити, слухати і чути, бути готовим до будь-яких трансформацій, тобто володіти основами акторської та режисерської майстерності, а це можливо лише в тому випадку, якщо педагог стане для сучасних школярів партнером, наставником, коучем, порадником, психологом.

У таких умовах виникає актуальна необхідність переосмислення теоретичних і практичних доробок щодо використання театральних технологій в освітньому процесі та їх творчому використанні в нових соціальних умовах, а також у розробці сучасними фахівцями з педагогіки нових інноваційних ідей із цього питання, напрацюванні школами практичного досвіду з впровадження засобів театрального мистецтва в освітній процес.

Список використаних джерел та літератури

1. Комаровська О. Театральні технології у вихованні підлітків [Електронний ресурс] / О. Комаровська // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5503/1/Komarovska_zbirnuk_2014.PDF

2. Старагіна І. П. Модельна навчальна програма «Драматургія і театр. 5-6 клас» (міжгалузевий інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / І. П. Старагіна, І. Ю. Чужинова, О. М. Івасюк – Режим доступу до ресурсу: https://mon.gov.ua/static-

objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Mist.osv.gal/Dramat.teatr.5-6-kl.Starahina.ta.in.14.07.pdf

Власюк Василь,
вчитель української мови і літератури
Перемишельської гімназії
Улашанівської ТГ,
учитель-методист

Авторський проєкт «Жива книга» (онлайн-зустрічі з сучасними письменниками)

Проєктна технологія навчання: учні активно залучені до процесу організації та проведення зустрічей. Проєкт дозволяє кожному учневі / кожній учениці отримати індивідуальний досвід взаємодії з автором, що сприяє застосуванню особистісно зорієнтованих підходів у навчанні.

Особливості проєкту

Інноваційність: проєкт «Жива книга» є відносно новим та ефективним підходом до викладання літератури.

Інтеграція: проєкт поєднує в собі елементи літературознавства, інформатики, психології та інших наук.

Вікова авдиторія учнів – 5-11 класи

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Мета

Основна мета – створити умови для безпосередньої взаємодії учнів із сучасними письменниками з метою занурення у світ літератури та усвідомлення творчого процесу народження художніх текстів.

Вектори проєкту «Жива книга»

1. Підвищення рівня літературної компетентності: ознайомлення учнів з різноманітністю сучасної літератури, її жанрами, стилями та тематикою. Розуміння літературних термінів, жанрів, образів.
2. Комунікація та співпраця: формування вміння висловлювати свої думки, вести діалог. Можливість отримати відповіді на свої запитання.
3. Цифрова грамотність: застосування онлайн-платформ для проведення зустрічей, створення презентацій, обміну інформацією.
4. Розвиток медіаграмотності: критичне ставлення до інформації, що отримується з різних джерел.
5. Формування активної громадянської позиції: обговорення актуальних соціальних проблем, відображених у літературі.

Реалізація цих векторів дозволить проєкту «Жива книга» не тільки сприяти розвитку літературних компетенцій учнів, але й сформувати в них комплексні навички, необхідні для успішного життя в сучасному світі.

Завдання:

1. Стимулювати читацький інтерес учнів до відкриття сучасної літератури, демонструючи, що письменники – це живі люди з цікавими історіями та поглядами.
2. Розширювати кругозір учнів: знайомити з різноманітністю сучасної літератури та її роллю в суспільстві.
3. Розвивати в учнів навички критичного мислення: аналізувати літературні твори, формулювати власні думки та ставити запитання авторам.

Очікувані результати:

Зростання інтересу учнів до читання та творчості.

Поглиблення знань учнів про сучасну українську літературу та її представників.

Розвиток комунікативних навичок і критичного мислення в учнів.

Формування стійкого інтересу до літератури як виду мистецтва.

Партнерство:

- Співпраця з бібліотеками, літературними клубами, видавництвами.
- Залучення письменників до участі в проєкті.

Етапи реалізації проєкту «Жива книга»

1. Підготовка:

Вибір письменників: складіть список сучасних письменників, чиї твори відповідають інтересам ваших учнів і тематиці проєкту.

Створення робочої групи: залучіть до проєкту вчителів, бібліотекарів, батьків та інших зацікавлених осіб.

Розробка плану заходів: складіть детальний план, вказавши дати проведення зустрічей, теми обговорень, відповідальних осіб.

Підготовка технічного забезпечення: переконайтеся, що у вас є все необхідне для проведення онлайн-зустрічей (стабільний інтернет, відеокамера, мікрофон).

Створення інформаційних матеріалів: розробіть анонси, запрошення, презентації для учнів і батьків.

2. Підготовка учнів:

Ознайомлення з авторами: до кожної зустрічі організуйте підготовчі заняття, на яких учні дізнаватимуться про життя та творчість письменника.

Формулювання запитань: допоможіть учням сформулювати цікаві та актуальні запитання для автора.

Обговорення очікувань: обговоріть з учнями, чого вони очікують від зустрічі з письменником.

3. Проведення онлайн-зустрічей:

Технічна підготовка: перевірте всі пристрої перед початком зустрічі.

Привітання: привітайте учнів і письменника, коротко представте учасників.

Модерація: ведіть дискусію, стежте за часом, заохочуйте всіх учасників до обговорення.

Запис зустрічі: запишіть зустріч для подальшого використання.

Підсумовування: підсумуйте основні ідеї, висловлені під час зустрічі.

4. Аналіз і оцінювання:

Збір відгуків: зберіть відгуки учнів і вчителів про проведені зустрічі.

Аналіз результатів: проаналізуйте, які цілі проєкту були досягнуті, які труднощі виникли.

Коректування плану: внесіть необхідні зміни до плану на наступні зустрічі.

5. Популяризація проєкту:

Створення портфоліо проєкту: зберіть всі матеріали, пов’язані з проєктом (фото, відео, презентації) і створіть портфоліо.

Публікація результатів: розмістіть інформацію про проєкт на сайті школи, в соціальних мережах.

Участь у конкурсах: представте проєкт на різних освітніх конкурсах.

Створення літературного клубу: після завершення проєкту можна створити літературний клуб, де учні продовжуватимуть обговорювати прочитані книги.

Організація літературного конкурсу: запропонуйте учням написати власні твори на основі матеріалів, отриманих під час проєкту.

Створення шкільної бібліотеки сучасної літератури: сформуйте бібліотеку з творами письменників, які брали участь у проєкті.

Проєкт «Жива книга» – це не просто онлайн-зустрічі, а цілий комплекс заходів, спрямованих на розвиток читацької культури учнів.

Базові поняття проєкту «Жива книга»

Мотивація (з лат. movere) – спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, що керує поведінкою людини, який визначає її організованість,

активність і стійкість; сукупність психологічних явищ, у яких відображається наявність у людській психіці визначеної готовності, що спрямовує до досягнення мети; тісно пов'язана з потребами людини й супроводжується переживаннями й позитивними емоціями.

Проєкт спрямований на підвищення мотивації учнів до читання, заохочує їх до самостійного пошуку нових авторів і творів.

Сучасна українська література – українська література останніх десятиліть, створена сучасними письменниками; найчастіше розуміють сукупність художніх творів, написаних від часу здобуття Україною незалежності в 1991 році й дотепер.

Персоналізація – процес адаптації навчального матеріалу та методів навчання до індивідуальних потреб, інтересів та стилю навчання кожного учня.

Кожна зустріч з письменником – це унікальна подія, яка дозволяє учням глибше пізнати не тільки літературу, але й особистість автора.

Інтерактивність – активна взаємодія між учнем і навчальним матеріалом, а також між самими учнями. Навчання відбувається не пасивно, а через діалог, спільну діяльність, обмін ідеями.

На відміну від пасивного читання, проєкт заохочує активну участь учнів: вони можуть ставити запитання, висловлювати свою думку, обговорювати прочитане.

Проєкт фокусується на сучасних українських письменниках та їхніх творах, аби показати учням, що література – це не тільки класика, а й актуальні твори, які відображають сучасний світ.

Додатково

Як зробити проєкт більш інклюзивним

Щоб зробити проєкт більш інклюзивним, необхідно враховувати потреби всіх учнів, незалежно від їхніх особливостей. Ось кілька рекомендацій:

Доступність: Переконайтеся, що всі матеріали проєкту доступні для учнів з особливими потребами.

Різноманітність: Вибирайте твори різних авторів, які представляють різні культурні та соціальні групи.

Індивідуальний підхід: Створіть умови для того, щоб кожен (/на) учень / учениця могли брати участь у проєкті відповідно до своїх можливостей.

Співпраця з фахівцями: Залучайте до проєкту фахівців з інклюзивної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Фасоля, А. М. Активне та інтерактивне навчання на уроках української літератури у 5 класі / А. М. Фасоля // Гуманітар. вісн. Держ. вищ. навч. закл. "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди".– Тернопіль, 2006. – Вип. 8. – С. 228–235.

2. Фасоля, А. М. Екзистенційний вибір підлітка: читати? Не читати? / А. М. Фасоля // Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. пр. / за заг. ред. Г.Л. Токмань. – Київ, 2011. – Вип. 9. – С. 530–538.

3. Особистісно зорієнтований урок літератури : з досвіду роботи / упоряд. Г. Федяй, А. Фасоля. – Київ: Шкіл. світ : Видавець Л.Галіцина, 2005. – 128 с. – (Б-ка "Шкіл. світу". Українська мова та література).

4. Фасоля, А. М. Читацька діяльність на особистісно зорієнтованому уроці української літератури : з досвіду роботи науково-дослідної лабораторії особистісно зорієнтованого навчання української літератури Рівненського ОІППО. Частина ІІ / А. М. Фасоля, М. А. Піддубний, О. В. Гаврилюк [та ін.] // Бібліотечка "Дивослова". – 2012. – № 10. – 64 с.

5. Інтернет-ресурс: https://ozonlit.org/

Гладишев Володимир,
професор кафедри теорії й
методики мовно-літературної
та художньо-естетичної освіти
Миколаївського ОІППО,
доктор пед.н., професор

«Ідеалізм вчителя» за Гуго Мюнстербергом

Будь-які зміни в освіті мають враховувати розвиток педагогічної науки й практики, спиратися на досягнення попередників, залучати найкращі здобутки науковців і вчителів минулого. Видатний німецько-американський філософ і психолог, дослідження якого мають важливе значення для розвитку багатьох галузей психології, зокрема, педагогічної психології. Велику увагу науковець приділяв постаті вчителя, мотивації діяльності педагога – як на особистісному, так і на державному рівнях. Визначені Мюнстербергом психологічно-особистісні основи професійної діяльності вчителя на сучасному етапі розвитку української освіти набувають значної актуальності завдяки загальнолюдській складовій, що враховує специфіку вчителя як суспільної особистості.

Ключові слова: Гуго Мюнстерберг, особистість, покликання, психологія, учитель, «ідеалізм вчителя».

Any changes in education must take into account the development of pedagogical science and practice, rely on the achievements of predecessors, and attract the best achievements of scientists and teachers of the past. An outstanding German-American philosopher and psychologist, whose research is important for the The scientist paid great attention to the figure of the teacher, the motivation of the teacher's activity - both at the personal and state levels. The psychological and personal foundations of a teacher's professional activity defined by Münsterberg at the current stage of the development of Ukrainian education gain significant relevance due to the universal component, which takes into account the specificity of the teacher as a social personality.

development of many branches of psychology, in particular, pedagogical psychology.

Key words: Hugo Münsterberg, personality, vocation, psychology, teacher, "teacher's idealism".

Провідна роль вчителя в організації та реалізації можливостей навчально-виховного процесу Нової української школи вимагає від педагога свідомого ставлення до виконання своїх професійних обов’язків, спроможності сформувати стійку настанову на системну результативну співпрацю з учнями та дотримуватися цієї настанови, прагнення повноцінно розкрити навчально-особистісний потенціал кожної дитини. Під час війни помітно зростає особистісна потреба дитини у доброзичливому ставленні до неї у межах навчально-виховного процесу, потреба в «моральній компенсації» жахів дійсності створеною вчителем атмосферою навчання, потреба у психологічно комфортному спілкуванні із вчителем.

Щоб бути саме таким учителем, педагогові потрібен емоційно-особистісний ресурс. Йдеться про особистісну мотивацію щодо своєї професії, про розуміння своєї місії як учителя / вихователя, наставника української молоді.

Щодо створення такої мотивації, то корисним, з нашого погляду, може стати осмислення концепції особистості вчителя, яку розроблено видатним психологом минулого Гуго Мюнстербергом (1863-1916). Він, як зазначено, був «першопроходьцем використання

ідей прикладної психології в освіті, медицині та бізнесі» [2]. Саме завдяки цьому Г. Мюнстерберга справедливо вважають одним з «основоположників прикладної психології, названої ним психотехнікою» [2], у прикладній психології він відомий також як «автор перших робіт з визначення професійної придатності» [2]. Усі ці чинники є підставою для того, щоб звернутися до концепції вчителя, що була розроблена науковцем, та з'ясувати можливість її застосування на сучасному етапі розвитку Нової української школи.

Сутність «психотехніки» (тобто, прикладної психології) полягає у тому, що науковець використовував психологічні засади оцінки професійних якостей людини з метою забезпечення її, людини, ефективної діяльності в освіті, медицині й бізнесі. Стосовно освіти, класичною працею Г. Мюнстерберга слід вважати дослідження «Психологія та вчитель», яке вперше було видано друком у 1909-му році [3]. Для української вчительської спільноти дослідження стало доступним на початку наступного року завдяки появі перекладу російською мовою (автор перекладу – О.О. Громбах).

Це неординарне дослідження викликало жвавий інтерес учительської та наукової спільнот, але – у зв'язку із сумнозвісними особливостями розвитку історії нашої країни – воно було майже забутим вітчизняними науковцями. Новий сплеск інтересу науковців до конструктивних ідей американського психолога пов'язаний перш за все з набуттям Україною незалежності, зокрема, нами було розглянуто моральні засади діяльності шкільного вчителя у концепції Гуго Мюнстерберга [1].

Специфічним рисам особистості шкільного вчителя, вимогам до його особистісно-професійної підготовки у праці Г. Мюнстерберга «Психологія та вчитель» присвячено окремий розділ [2, С. 273-281]. На початку розділу дослідник визначає провідну роль учителя у навчально-виховному процесі освітнього закладу: «Найбільш важливим чинником у шкільній роботі є, врешті решт, учитель» [3, с. 273]. Відповідно, саме особистісний, людський чинник справедливо визнано дослідником як провідний у діяльності загальноосвітньої школи. Цей – начебто очевидний – момент вважаємо принциповим, для Нової української школи питання про вчителя як найважливіший «людський ресурс» докладно досліджує відомий сучасний методист В.І. Шуляр [4]: свідоме, відповідальне, сумлінне ставлення вчителя до своєї професійної діяльності він вважає найбільш цінною рисою педагога.

Американський науковець одразу ж визначає найбільш, на його думку, важливу особистісно-професійну якість учителя, без наявності якої його професійна діяльність не може бути ефективною: «І все ж таки та сторона вчителя, яка найбільш важлива для його успіхів, начебто найбільш вислизає від точного аналізу. Це – не його пізнання, не його енергія та старанність, не його вправність та досвідченість; це – переважно те виховательське натхнення, яким визначається особистість вчителя» [3, с. 273]. Невипадково йдеться про якість, яку неможливо виявити шляхом, використовуємо слова Г. Мюнстерберга, «точного аналізу», - на відміну від інших якостей вчителя.

Можемо припустити, що під «виховательським натхненням» науковець мав на увазі саме морально-особистісні засади професійної діяльності вчителя. Хоча вони опосередковано (надмірно, на нашу думку, опосередковано…) впливають на матеріальне становище педагога, обов'язково мають, з погляду Г. Мюнстерберга, перебувати в його системі життєвих цінностей на першому місці. Лише безумовний пріоритет морального над матеріальним у роботі вчителя спроможний забезпечити як всебічний розвиток учнів, так і гармонійний саморозвиток учителя, оскільки, як вважає Г. Мюнстерберг, «учитель, який не відчуває краси і святості свого покликання, який вступив до школи не тому, що серце його

сповнене бажання вчити молодь, а лише для того, щоб мати роботу і добувати собі кошти для існування, – такий вчитель завдає шкоди учням і ще більшої шкоди самому собі» [3, с. 273]. У професії вчителя, як пізніше визначив Василь Сухомлинський, не можна не віддавати серце дітям, коли хочеш чомусь їх навчити, а праця лише заради матеріального існування позбавляє людину самоповаги та мети у житті.

Г. Мюнстерберг безпосередньо пов'язує результативність роботи вчителя з тим, якою він є людиною, як він ставиться до дітей, наскільки гармонійно він почувається: «успішність або неуспішність викладання залежить завжди від внутрішньої теплоти вчителя» [3, с. 273]. Адже природна двобічність процесу навчання передбачає: ставлення (будь-яке) вчителя до своєї роботи обов'язково передається учням на рівні почуттів, оскільки «ніяке красномовство, ніяка техніка, ніякі хитрощі не можуть обдурити чуйної душі дитини» [3, с. 273]. Умовний шлях «від душі вчителя до душі дитини» – ось основа ефективного навчання.

На думку психолога, стан «внутрішньої теплоти вчителя», який визначає результативність навчання, «досягне найбільшої висоти тоді, коли відданість викладацьким обов'язкам поєднається з відданістю самому предмету, що викладається» [3, С. 273-274]. Саме усвідомлення свого призначення розуміється як провідний чинник, що формує «відданість», – якість, без якої вчитель не здатний ані сам захопитись своїм предметом, ані учнів їм зацікавити.

Душевний стан, що визначає ставлення вчителя до його роботи, Г. Мюнстерберг називає «ідеалізм вчителя» [3, с. 274], стверджує, що цей «ідеалізм» повинен бути «навернений не тільки на зміст предмета, що викладається, і на завдання викладання, але поширюється в усіх напрямках» [2, с. 274]. Тобто, діяльність вчителя має ґрунтуватися на духовності та збагачувати цією духовністю усі сторони дійсності/реальності: «У кожному класному приміщенні є вікна; справжній вчитель буде дивитися через свій стіл у широкий світ, на людські тривоги, на радості та обов'язки життя, і всюди відчуватиметься, чи дивиться він на речі з вузького, егоїстичного погляду, чи з глибокою вірою у вічні цінності» [3, с. 274]. Поява в цьому контексті слова «віра», звичайно ж, не може вважатися випадковою: навіть переконаний прагматик, який детально і всебічно, із залученням даних статистики, ретельно розглядає та оцінює насамперед матеріальне становище тодішнього вчителя в США [3, С. 275-278], Г. Мюнстерберг чудово розуміє обов'язковість духовної основи діяльності вчителя.

Протиставляючи «ідеалізм вчителя» та «дрібний, плоский погляд на світ» [3, с. 275], дослідник стверджує пріоритет першого як найважливіший чинник, що забезпечує не просто професійну діяльність вчителя, а й особистісну успішність педагога: «Кожен, хто обрав собі професію вчителя, може отримати цей ширший кругозір. Це внесе гармонію у його внутрішні прагнення. Його душа відгукнеться, його терпіння стане осмисленим, його настрій стане радісним, його повсякденна праця стане справжнім покликанням з невичерпними можливостями. Як тільки віра у призначення вчителя просочить собою всю шкільну роботу, виконання завдання саме стане кращою нагородою» [3, с. 275]. Г. Мюнстерберг наполягає, по-перше, на «натхненні» у діяльності вчителя, по-друге, на «вірі» як основі і натхнення, і, відповідно, діяльності. Це поєднання, на його думку, здатне зробити життя вчителя щасливим і радісним саме через те, що педагог отримує задоволення й насолоду від свого «служіння» .

За умов такого ставлення до справи, за умов сумлінної роботи вчителя над собою та свідомого постійного підвищенні свого особистісно-професійного рівня, стверджує

Г. Мюнстерберг, у суспільстві обов'язково сформується поважне ставлення до вчителя та школи: «Учитель набуде любові та поваги від суспільства і зробить школу інтелектуальним та емоційним центром вищих ідеальних прагнень у громадському житті» [3, с. 279]. Переконані: визначення таким чином місця школи в житті суспільства можна визнати одночасно тією головною метою, досягнення якої слід прагнути разом і суспільству, і вчителям.

Г. Мюнстерберг, розглядаючи роль вчителя в суспільстві і визначаючи умови, за яких діяльність вчителя буде максимально ефективною для суспільства і приноситиме самому педагогові моральне задоволення, як найважливіший чинник виділяє усвідомлення педагогом своєї місії, моральне піднесення, що викликано цим усвідомленням, завдяки якому одухотворяється сам процес навчання, завдяки чому участь у навчальному процесі перестає бути нудотним обов'язком і стає для вчителя вищою (мається на увазі моральний аспект) нагородою.

Думки видатного психолога минулого є досить актуальними, до них доцільно дослухатися, його ідеї варто пристосувати до реалій сьогодення, і ця адаптація може забезпечити більш високий рівень шкільного навчання у нашій країні.

Нова українська школа має створити відповідні умови для вчителя, від якого залежить результативність освіти. Не лише експлуатувати «ідеалізм вчителя», а й підкріпляти його матеріальними умовами. Незважаючи на війну, починати потрібно сьогодні, щоб вчителі відчули турботу держави про себе та відгукнулися на цю турботу самовідданою працею. Тоді не буде того, про що розповідає Міністр – за його словами, скоро не буде кому викладати іноземні мови, математику ті інформатику [4].

Список використаних джерел та літератури

1. Гладишев В. В. Гуго Мюнстерберг про психологічно-особистісні основи професійної діяльності вчителя // Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управлінської діяльності: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (5-6 жовтня 2023 року, м. Херсон) / за ред. Кузьменка В. В., Слюсаренко Н. В. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2023. – С. 37-41.
2. Гуго Мюнстерберг URL: http://surl.li/eurzjf (дата звернення - 16.09.2024 р.).
3. Дефіцит вчителів: міністр Лісовий назвав три предмети, які скоро нема кому буде викладати. URI: http://surl.li/cvoyjo (дата звернення - 16.09.2024 р.).
4. Психология и учитель / Гуго Мюнстерберг, проф. психологии в Гарвард. ун-те; Пер. с англ. А.А. Громбаха. - 2-е изд. - Москва : Мир, 1915. - VI, [2], 284 с.
5. Шуляр В. І. Учитель як людський ресурс Нової української школи : навчальний посібник / В. І. Шуляр. – Миколаїв : МОІППО, 2020. – 50 с.

Горбатюк Тетяна,
вчитель української мови, літератури
та зарубіжної літератури
Міцівецької гімназії
Новодунаєвецької селищної ради
Хмельницької області

Як сучасному учню подолати сучасні виклики? У цьому допоможе вчитель літератури

Освіта має дати учням змогу взаємодіяти не тільки з довколишнім, а й зі своїм внутрішнім світом
Кен Робінсон

У статті досліджується роль учителя літератури в подоланні сучасними учнями емоційних та соціальних викликів. Розглядаються методи психологічної підтримки через літературні твори, зокрема бібліотерапія, терапія поезією, декламування та театральні постановки, які сприяють емоційному розвитку учнів. Показано, як літературні тексти допомагають школярам знайти підтримку, розвинути емпатію, навички самоконтролю й самопізнання, що важливо для їхньої адаптації у швидкозмінному світі.

Ключові слова: виклики для учня, психологічна підтримка, учитель-порадник, учитель літератури, учитель-філолог.

Перед сучасними учнями в Україні постає чимало викликів. Багато школярів страждають від стресу та тривоги. В одних ці почуття викликає життя під час воєнного стану в державі, а в інших – школа. Дитина приходить у заклад освіти після недоспаних ночей від повітряних тривог, з внутрішнім хвилюванням, тривожністю, певною недовірою до дорослих. Потрібно пам’ятати, що базовою потребою для людини є потреба в безпеці. Зазначене питання зараз є актуальним, як ніколи. Перед педагогічними працівниками закладів освіти постають такі ж виклики, але дорослим людям легше їх подолати. Дітям складніше, бо в них ще не повністю сформована психіка, вони не є стресостійкими. Тому здобувачі освіти потребують більшої уваги та психологічної підтримки. У цьому може допомогти на своїх уроках учитель літератури.

Як допомогти учню?

1. Створити під час заняття сприятливу психологічну атмосферу.
2. Надати психологічну підтримку за допомогою літературних творів (за допомогою творів діти заспокоюються, відволікаються, навчаються прийомам самопізнання, самовладання).
3. Використовувати під час уроків аутотренінги, бібліотерапію, терапію поезією, декламування текстів, спів, постановку вистав тощо.
4. Дати учням можливість займатися тим, що їм цікаво та до чого вони схильні.

В умовах сучасного світу, де учні щодня стикаються з різноманітними викликами – від інформаційного перевантаження до соціального тиску та внутрішніх психологічних проблем, література може бути ефективним засобом психологічної підтримки. Літературні твори не лише розширюють кругозір, а й дають змогу дітям та підліткам знайти відображення власних переживань, відчути розуміння, знайти спосіб заспокоїтися, а також навчитися прийомам самопізнання і самовладання.

Часто підлітки не можуть або не хочуть відкрито говорити про свої почуття чи переживання, боячись нерозуміння. Літературні твори стають для них своєрідним «дзеркалом», у якому вони бачать власні емоції та отримують можливість обговорити їх. Наприклад, роман Джерома Девіда Селінджера «Ловець у житі» розповідає про життя Холдена Колфілда, підлітка, який переживає внутрішні протиріччя, бореться з власними комплексами та шукає своє місце у світі. Через історію героя учні бачать, що їхні емоційні переживання – це нормально, що навіть з такою складністю можна знайти шлях до рівноваги і самопізнання.

Також вартим уваги є роман Рея Бредбері «451 градус за Фаренгейтом», який показує суспільство, де люди позбавлені глибоких емоцій і думок. Герой, Гай Монтег, проходить через кризу усвідомлення цінностей, що вчить учнів мислити критично і самостійно, не боятися сумнівів і переоцінки, відкриваючи шлях до особистої ідентичності. Підлітки вчаться через цього героя сміливо висловлювати свої думки та вибудовувати власні погляди на життя.

Література може стати також засобом емоційного відпочинку. Класичні казки, наприклад, такі як «Маленький принц» Антуана де Сент-Екзюпері, допомагають зберігати віру в добро, розвивати почуття краси та простоти світу, що часто розвіює тривогу й стрес, з якими стикаються учні. Проста та лірична історія про юного мандрівника, який пізнає основи людських почуттів, любові, дружби та відданості, заспокоює, адже вчить цінувати момент, людей навколо, розвивати емпатію та співчуття.

Ще одним прикладом є вірші Ліни Костенко. Її поезія, сповнена тонкої лірики й філософських роздумів, допомагає підліткам відчути внутрішню гармонію, коли емоції переживаються особливо гостро. Вірш «Життя іде, і все без коректур» надихає учнів задуматися над цінністю кожного моменту життя, дозволяє заспокоїтись і вчитись приймати труднощі, розуміючи їхню природність.

Часто твори вчать самопізнанню, а також дозволяють учням розвинути навички самовладання. Роман *Франца Кафки «Перевтілення»* розкриває почуття відчуження та самотності, знайомі багатьом підліткам. Головний герой твору, Грегор Замза, стикається з неприйняттям і нерозумінням з боку суспільства та родини, що змушує його переосмислити власну особистість. Учні, обговорюючи цей твір, можуть отримати важливі інсайти про те, як приймати себе, як боротися з внутрішніми страхами та вчитися бути стійкими у складних обставинах.

Роман Марка Твена «Пригоди Гекльберрі Фінна» також є цінним прикладом для підлітків. Головний герой, Гек, проходить через моральні дилеми і самостійно вчиться розуміти, що правильно, а що ні. Через ситуації, в яких опиняється Гек, підлітки можуть зрозуміти цінність моральної стійкості, вірності своїм принципам, навіть якщо це суперечить загальноприйнятим нормам. Самоаналіз героя і його самостійні рішення вчать учнів ставитися до себе відповідально і формують впевненість у власному виборі.

Ще одним прикладом є роман *Ернеста Хемінгуея «Старий і море»*. Історія старого рибалки Сантьяго, який веде відчайдушну боротьбу з величезною рибою в океані, символізує внутрішню стійкість і самовладання, необхідні для досягнення важливих цілей. Незважаючи на втому й труднощі, Сантьяго не здається, проявляючи незламність духу. Цей твір надихає учнів знаходити сили всередині себе, навіть коли здається, що перемогти неможливо.

Поезія також має потужний вплив на психологічний стан учнів. Вона допомагає заспокоїтися, виразити свої почуття, знайти емоційну розраду. Наприклад, вірші *Тараса Шевченка* наповнені глибокими роздумами про життя, природу, особистісні переживання. Через такі поетичні образи, як «синє море» чи «вільний вітер», учні можуть виразити свої емоції, знайти розраду та отримати моральну підтримку.

Іншим прикладом може бути поезія *Ліни Костенко*, зокрема вірш «Крила», який нагадує учням про їхню унікальність і важливість зберігати свою індивідуальність, незважаючи на зовнішній тиск. Кожне декламування таких текстів вчить молодь виражати емоції, заспокоюватися та знаходити гармонію.

Таким чином, література не тільки допомагає вчителям надати учням психологічну підтримку, а й стає для них джерелом внутрішнього розвитку. Через художні твори вони набувають важливих навичок самопізнання та самовладання, що дозволяє їм ефективніше адаптуватися до життєвих викликів.

Особливо важливу роль у цьому відіграє вчитель літератури, який допомагає учням осмислювати ці твори, ставить запитання, спрямовані на самоаналіз і обговорення пережитих емоцій. Вчитель може також рекомендувати певні твори, що відповідають актуальним переживанням учнів, та допомагати їм висловлювати свої почуття через творчі завдання: написання есе, малювання або ж обговорення творів у колективі.

Вчитель допомагає учням розкрити потенціал цих творів, показуючи, як література може підтримати їх у складні часи.

Завдяки цьому, література стає для учнів не тільки засобом для розвитку інтелекту, але й допомагає знайти душевну рівновагу, яка так необхідна для гармонійного розвитку.

Таким чином, література, за правильного підходу, є потужним інструментом для надання психологічної підтримки учням. Завдяки творам, де підлітки бачать свої переживання і проблеми, вони навчаються розуміти себе та розвивати емоційну стійкість, що допомагає їм успішно долати життєві труднощі.

Вчителі можуть використовувати ці інструменти для створення атмосфери психологічної підтримки на уроках, допомагаючи учням розвивати емоційну стійкість і впевненість у собі.

Сучасний урок літератури перестає бути лише джерелом теоретичних знань про тексти та авторів, а стає живим процесом, що сприяє гармонійному розвитку особистості учня. Вчителі все частіше застосовують творчі й терапевтичні методи, які розширюють можливості літератури як інструмента емоційної підтримки, розвитку уяви та формування навичок самоконтролю та саморефлексії. До таких методів належать аутотренінги, бібліотерапія, терапія поезією, декламування, спів та театральні постановки.

Аутотренінг, або техніка самонавіювання, допомагає учням навчитися розслаблятися, контролювати емоції, концентруватися на позитивних установках. Це особливо важливо у підлітковому віці, коли емоційні сплески часто заважають ефективному навчанню та саморозвитку.

Використання аутотренінгу на уроках літератури допомагає підготувати учнів до сприйняття складних текстів, розвивати в них навички саморегуляції та підвищувати рівень емоційної стабільності.

Завдання та переваги аутотренінгу на уроках літератури:

1. **Розвиток концентрації:** Аутотренінг допомагає учням зосередитися, що особливо корисно перед читанням або обговоренням складного твору, який потребує уваги та занурення у текст.
2. **Зниження тривожності:** Методика дозволяє зняти напругу, знизити рівень стресу та підвищити емоційну стійкість.
3. **Створення позитивного емоційного фону:** Аутотренінг налаштовує учнів на сприйняття позитивних емоцій, полегшуючи їхнє включення у навчальний процес.
4. **Формування навичок саморегуляції:** Регулярна практика допомагає учням навчитися керувати своїми емоціями, що важливо як у навчанні, так і в повсякденному житті.

Наприклад, перед обговоренням складного або психологічно насиченого твору вчитель може запропонувати учням провести короткий аутотренінг: зосередитися на диханні, уявити спокійне місце, де вони відчувають себе комфортно, і подумати про позитивний емоційний стан. Цей прийом допомагає учням налаштуватися на сприйняття твору з відкритим серцем та готовністю до аналізу.

Як впроваджувати аутотренінг на уроках літератури: кроки та приклади

1. **Підготовка до аутотренінгу.** Учитель може почати урок із короткої релаксаційної вправи. Учні сідають зручно, закривають очі та кілька разів глибоко вдихають і видихають. Це дозволяє їм заспокоїтись і налаштуватися на урок. Така проста техніка заспокоєння є основою для подальшого аутотренінгу.
2. **Формулювання позитивних установок.** Учитель пропонує учням налаштуватися на позитивні установки, наприклад: «Я готовий до розуміння нового», «Мені цікаво відкривати нові ідеї», «Я налаштований уважно сприймати історію персонажів». Такі фрази учні можуть повторювати подумки або вголос, щоб сформувати відповідний емоційний фон.
3. **Практичний приклад аутотренінгу на основі теми твору**

Приклад 1: Підготовка до читання твору «Маленький принц» Антуана де Сент-Екзюпері. Перед початком обговорення вчитель проводить короткий аутотренінг: просить учнів заплющити очі та уявити себе маленькою дитиною, яка дивиться на зірки. Під час аутотренінгу можна використовувати установки, такі як: «Я відкритий до нових знань», «Я хочу зрозуміти світ інших людей», «Я готовий шукати відповіді на важливі питання». Після такого налаштування учні стають більш відкритими до розуміння основних ідей твору, таких як дружба, любов і відповідальність.

Приклад 2: Підготовка до аналізу монологів з «Гамлета» Вільяма Шекспіра. Учитель пропонує учням провести короткий аутотренінг, спрямований на розвиток емпатії та співпереживання. Для цього вчитель говорить: «Зосередьтеся на власних почуттях і подумайте про моменти, коли вам доводилося приймати складні рішення. Відчуйте, як ваше серце б'ється, як ви дихаєте». Потім учні можуть подумки повторювати: «Я розумію складність вибору», «Я можу співпереживати почуттям героя». Це налаштовує їх на глибше сприйняття тексту та розуміння внутрішніх переживань Гамлета.

Приклад 3: Під час вивчення твору «451 градус за Фаренгейтом» Рея Бредбері. Вчитель може запропонувати аутотренінг, що готує учнів до сприйняття суспільних проблем та роздумів про особисту свободу. Учні заплющують очі й уявляють світ без книг, уявляють відчуття порожнечі, що викликає відсутність знань і емоційного збагачення. Потім учні повторюють фрази: «Я ціную свободу думки», «Я відкритий до нових ідей», «Я вдячний за можливість вчитися та розвиватися». Така установка допомагає їм емоційно налаштуватися на сприйняття твору й глибше усвідомити його ідею.

4. Обговорення після аутотренінгу. Після аутотренінгу вчитель може запитати учнів, як вони почуваються, чи змінилися їхні емоції. Це важливий етап, який дозволяє учням усвідомити ефект від проведеної вправи, поділитися відчуттями та налаштуватися на обговорення прочитаного матеріалу.

Таким чином, аутотренінг на уроках літератури стає ефективним інструментом для розвитку навичок емоційної стабільності, концентрації, розслаблення та позитивного налаштування на навчання. Цей метод допомагає створити більш гармонійну атмосферу на уроці, підвищити сприйнятливість учнів до літературних творів і сприяє формуванню емоційної грамотності, яка є основою для успішного навчання та особистісного розвитку.

Бібліотерапія – це метод роботи з літературою, спрямований на емоційну підтримку та розвиток саморефлексії. Вона має значний потенціал для того, щоб учні могли зрозуміти та проаналізувати власні емоції через прочитання і обговорення певних текстів.

Наприклад, читання «Маленького принца» Антуана де Сент-Екзюпері надає можливість дітям подумати про цінність дружби, відповідальності та здатності бачити суть речей. Герої та ситуації в цій книзі стають дзеркалом для власних переживань учнів, а вчитель допомагає їм обговорити важливі питання, що виникають під час читання, надаючи тим самим емоційну підтримку.

Іншим прикладом може бути читання роману Джона Бойнтона Прістлі «Час і Конвейї». Це історія про долі членів однієї сім'ї, і на її прикладі учні можуть подумати про цінність часу, життя та правильність обраних шляхів, що розвиває навички самоаналізу і дає емоційну підтримку.

Терапія поезією включає читання та аналіз поетичних творів, які можуть надихати, заспокоювати та допомагати висловлювати почуття. Це ефективний метод розвитку емоційної грамотності, здатності глибше розуміти власні почуття й переживання.

Наприклад, вірш Ліни Костенко «Крила» про особисті мрії та свободу допомагає учням замислитися над власними прагненнями. Вчитель може запропонувати учням поділитися своїми враженнями після читання та обговорити, що для них означає відчуття внутрішньої свободи, які «крила» є у кожного з них. Це спонукає до внутрішніх роздумів, заспокоює та піднімає настрій.

Декламування – це процес виразного читання літературного твору вголос, що допомагає учням глибше зрозуміти текст, навчитися контролювати свій голос, інтонацію та емоції. Така діяльність сприяє розвитку навичок самоконтролю, публічних виступів та самооцінки.

Наприклад, декламування монологів з «Гамлета» Вільяма Шекспіра дозволяє учням увійти в роль, відчути глибину переживань героя і зрозуміти складність його внутрішніх конфліктів. Декламуючи такі уривки, учні не лише краще розуміють текст, але й вчаться виражати власні почуття та думки.

Використання співу на уроках літератури допомагає створити розслаблену атмосферу та активізувати емоційне сприйняття творів. Пісні на вірші класичних поетів дозволяють учням глибше зануритися у зміст і настрій твору.

Наприклад, виконання пісень на вірші Тараса Шевченка, як-от «Думи мої, думи мої» у музичному супроводі, допомагає учням відчути патріотичний дух і внутрішню боротьбу, що відчував поет. Така діяльність підсилює розуміння тексту та дозволяє учням більш емоційно залучитися до матеріалу, розвиваючи відчуття культурної спадщини.

Театральна постановка на основі літературного твору – це глибокий інтерактивний метод, який дозволяє учням увійти в образ персонажа, зрозуміти його внутрішні мотиви, відчути ситуації та взаємодії з іншими героями. Така діяльність не тільки поглиблює розуміння тексту, а й сприяє розвитку емпатії, співчуття та командної роботи.

Прикладом може бути інсценізація фрагментів з п’єси Бернарда Шоу «Пігмаліон». Граючи роль професора Хіггінса або Елізи Дуліттл, учні відчувають перетворення героїв, які проходять крізь внутрішні зміни, що піднімає питання особистісного розвитку, прийняття себе та значення впливу оточуючих на наше життя.

Інший приклад – постановка сцен із «Ромео і Джульєтти» Вільяма Шекспіра. Через гру на сцені учні отримують можливість відчути глибину емоцій, таких як кохання, відданість, а також трагічність людських помилок. Ця активність розвиває здатність розуміти інших, допомагає відчути важливість комунікації та співпереживання.

Використання методів аутотренінгу, бібліотерапії, поетичної терапії, декламування, співу та постановки вистав на уроках літератури розширює можливості освіти, збагачуючи досвід учнів та сприяючи їхньому психологічному розвитку. Ці техніки допомагають школярам не лише засвоїти навчальний матеріал, але й отримати інструменти для емоційної підтримки, глибокого розуміння себе та інших, що надзвичайно важливо в сучасному динамічному світі. Вчитель літератури, застосовуючи такі підходи, стає наставником, який сприяє гармонійному розвитку учня та допомагає йому долати життєві виклики.

У сучасній освіті вчитель літератури виконує набагато ширшу роль, ніж просто викладач предмета. Він стає радником, психологом і наставником, який супроводжує учнів на шляху їхнього особистісного та емоційного зростання. Література, сповнена глибоких тем, емоцій і роздумів, стає для учнів безпечним простором для самопізнання і розуміння оточуючих. Саме вчитель літератури за допомогою таких методів, як аутотренінг, бібліотерапія, терапія поезією, декламування, спів і театральні постановки, допомагає учням відчути емоційну підтримку, розвинути навички саморегуляції і навчитися емпатії.

Вчитель стає тією людиною, яка може допомогти учням подолати внутрішні конфлікти та соціальні виклики, з якими вони стикаються щодня. Завдяки його професіоналізму та емпатії література перетворюється на потужний інструмент для формування моральних цінностей, емоційної зрілості й психологічної стійкості молодого покоління. Учні, що проходять через такий глибокий і всеохоплюючий підхід, здобувають не лише знання, але й безцінні уроки людяності, що готують їх до дорослого життя.

Таким чином, роль вчителя літератури виходить далеко за рамки академічних знань – формує емоційний інтелект, розвиває силу характеру і стає справжнім наставником, підтримка якого важлива для кожного учня.

Список використаних джерел та літератури

1. Гаврилюк А. С. Психологічна підтримка учнів засобами художньої літератури // *Психологія і педагогіка в сучасній освіті*. – 2021. – № 3. – С. 56-61.
2. Гусєва Н. О. Використання бібліотерапії в освітньому процесі // *Педагогічний альманах*. – 2020. – № 48. – С. 123-127.
3. Кен Робінсон і Лу Ароніка. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту. – Львів: Літопис, 2016. – 258 с.
4. Ковальчук Л. В. Роль вчителя у формуванні емоційної культури учнів через літературні твори // *Освіта та сучасність*. – 2022. – № 2. – С. 44-49.
5. Сидоренко О. М. Ефективність педагогічної підтримки учнів на уроках літератури // *Психолого-педагогічні аспекти сучасної освіти*. – 2021. – № 4. – С. 33-37.
6. Шевчук І. П. Інноваційні технології навчання літератури: терапія поезією та аутотренінг // *Методичний вісник*. – 2023. – № 1. – С. 89-94.

Григорець Тетяна,
вчитель української мови та літератури
Старосинявського ліцею імені О. Романенка
Старосинявської ТГ,
старший вчитель

Професійна готовність вчителя-словесника до сучасного уроку

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, модернізації системи освіти, введення нових освітніх стандартів значно зростає роль вчителя як активного суб'єкта педагогічного процесу, підвищуються вимоги до його особистісних і професійних якостей, соціальної та професійної позиції, що відображено в Концепції Нової української школи (НУШ). Нові принципи освіти вимагають від кожного вчителя високого професіоналізму, опанування та застосування сучасних педагогічних технологій і нових методів навчання і виховання, бажання та вміння постійно вчитися й самовдосконалюватися, творчого підходу та раціоналізму, а також готовності до змін в контексті реалізації змісту реформи НУШ.

Соціально-професійна роль учителя сьогодення – не як єдиного наставника та джерела знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора та ментора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Вона поєднує в собі такі компетенції: фасилітатора – створювача умов для навчання, супервайзера – організатора, менеджера, модератора – партнера, коуча – тренера, режисера, тьютора – репетитора. У цьому випадку педагог є не просто учителем-предметником, це людина, яка сама розвивається, окреслює проблеми більш високого рівня і залучає учнів у цей процес як гід, який веде за собою та показує, на що спроможна сучасна наука.

Сучасний урок літератури – поліфункціональне, багатоаспектне явище в освітньому процесі, поєднання методичних традицій і новаторства. Такий урок спрямований на особистість учня (забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії); має гнучку структуру (освітня мета, по суті, стає вторинною); формує критичне мислення учнів (обґрунтування достовірності інформації, знаходження причин і альтернатив ситуації, вміння приймати зважені рішення). Передбачає використання нових підходів і зосереджує увагу на усвідомленні ментального коду українців як самобутньої місії нашого народу, позитивному мисленні під час освітнього процесу, а саме – створення стану душевної гармонії і вміння володіти своїми емоціями і діями, створенні на уроці й в позаурочній діяльності ситуації успіху («переможець», який позитивно мислить у найскладніших ситуаціях, має почуття відповідальності перед оточуючими, родиною, друзями, країною, світом і здатність керувати своїм життям), вихованні учня як громадянина України, патріота своєї держави.

Зазначене виражається у формуванні того емоційно-розвивального освітнього простору, без якого стає неможливим сучасний урок, особливо урок літератури: формування позитивного мислення, створення ситуації успіху, розвиток емоційного інтелекту.

Майстерність вчителя – словесника пов’язана з творчістю. Творчість – це завжди пошук і знаходження чогось нового: або для себе, або для себе й інших. До якостей творчого педагога належать: націленість та формування творчої особистості (свідомий вибір змісту, методів, прийомів, форм і засобів педагогічної діяльності); педагогічний такт; артистизм і розвинене почуття гумору; уміння створювати проблеми і ситуації; уміння створювати проблемні ситуації; уміння ставити несподівані запитання. Запалювати вогник творчості в душах дітей, розвивати потребу кожного творити, стимулювати емоційну сферу учнів, виховувати їхні почуття, цілеспрямованість і міцність переконання – головне завдання уроку літератури.

Мета вчителя – словесника – створити на уроках літератури таку атмосферу творчості, ввести учнів до стану потоку, перетворити нудну і важку роботу на цікаву і захопливу гру, коли літературний твір одночасно сприймає весь колектив. І настрій в класній кімнаті має посилювати естетичне сприйняття художнього твору, залучати до ділового спілкування якомога більше учнів. Вчитель повинен зробити кожен урок словесності світлим промінчиком гуманізму, порядності, чесності і толерантності.

Формування особистості нової формації в освітньому процесі закладу освіти потребує як від педагога, так і від дитини здатності реалізовуватися попри негативні тиски з боку оточення, вміння проявлятися через демонстрацію безкомпромісності у власних вчинках та вчинках інших людей, раціонально дбати про власні інтереси, враховуючи інтереси оточуючих.

Пам'ятаймо, що найголовніша риса у вчителя, як і сто років тому, – це любов до дітей. Вони навчаються в того, кого люблять. Друга, і не менш важлива риса – здатність відійти від авторитарного формату і бути на рівні з дітьми.

Вчитель має вміти мотивувати учня: до розвитку, до знання предмета, до пізнання світу. Це можна зробити лише тоді, коли любиш свою працю, коли ти відповідальний і відкритий до світу. Без мотивації не буде результату, а він має бути – тому що вже зараз можна сказати, що ІТ не замінить вчителя.

Список використаних джерел та літератури:

1. Адаптаційний цикл базової середньої освіти: перші підсумки : А28 зб. матеріалів Всеукр. круглого столу, 23 травня 2024 р. / КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР ; Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; Наук.-метод. центр департаменту освіти Житомир. міськ. ради та ін. – Житомир : КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР, 2024. – 344 с.

2. URL: https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstvashho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/.

3. URL: https://sqe.gov.ua/yak-kompensuvati-osvitni-vtratirek/.

Григоровська Антоніна,
вчитель української мови та літератури
Комунального закладу загальної середньої освіти
«Ліцей №15 імені Олександра Співачука
Хмельницької міської ради»,
вчитель-методист

Новітні методи викладання української літератури в сучасній школі

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та глобалізації сучасна українська школа стикається з викликами, які змінюють підходи до викладання різних дисциплін, у тому числі й української літератури. Традиційні методи, такі як аналіз текстів і обговорення художніх творів, є необхідною частиною навчального процесу, але потребують доповнення новітніми підходами, щоб зацікавити учнів, стимулювати їхнє мислення і творчий розвиток. У цій статті я розгляну новітні методи викладання української літератури, які я використовую на своїх уроках і ,я вважаю,що є більш ефективними для засвоєння матеріалу та розвитку інтересу до літератури серед учнів.

1. Інтерактивні методи навчання

Одним з основних новітніх підходів є використання інтерактивних методів, які дозволяють учням брати активну участь у навчальному процесі. Замість пасивного сприйняття інформації, учні взаємодіють з матеріалом, що сприяє глибшому розумінню літературних творів.

• Метод «Кейс-стаді»: Використання життєвих ситуацій або історичних контекстів творів допомагає учням осмислювати літературу крізь призму реальних подій та питань. Наприклад, аналізуючи твір Івана Франка «Перехресні стежки», я з учнями розглядаю конфліктні ситуації між особистим і суспільним, паралельно обговорюючи аналогічні проблеми в сучасному суспільстві.Це дає можливість дітям активно відстоювати свою життєву позицію.

• Дебати та дискусії: Обговорення творів у формі дебатів або дискусій дозволяє учням висловлювати власні думки, розвиває критичне мислення та вміння аргументувати свою позицію. Цей метод можна ефективно використовувати при аналізі творів Тараса Шевченка або Лесі Українки,Івана Багряного,Олександра Довженка, піднімаючи питання патріотизму, свободи або особистого вибору.

2. Використання цифрових технологій

Цифрові технології відкривають нові горизонти для викладання української літератури. Вони дозволяють вчителям робити уроки більш динамічними та привабливими для сучасного покоління, яке звикло до мультимедійного контенту.

• Мультимедійні презентації та відеоуроки: Використання відео, анімацій, слайд-шоу або інфографіки допомагає зробити складні літературні поняття більш зрозумілими. Наприклад, при вивченні «Енеїди» Івана Котляревського можна використовувати відео з аналізом історичних і культурних реалій, які відображені в творі,

• Онлайн-платформи для читання та обговорення: Платформи на зразок Google Classroom або Padlet дозволяють учням не тільки читати, але й спільно обговорювати твори, ділитися враженнями та думками. Це стимулює учнів до активної участі у процесі навчання навіть поза межами класної кімнати.

• Інтерактивні тести та вікторини: Використання онлайн-тестів, таких як Kahoot або Quizlet, дозволяє швидко перевіряти знання учнів, роблячи цей процес більш захоплюючим. Ці інструменти можна застосовувати для перевірки розуміння прочитаного, а також для повторення вивченого матеріалу.

3. Проєктна діяльність

Проєктна діяльність розвиває в учнів не лише знання з української літератури, а й навички дослідження, креативності та командної роботи. Учні працюють над проєктами, які дозволяють їм поглиблено вивчати певний літературний твір, епоху чи жанр.

• Тематичні проєкти: Наприклад, при вивченні творчості Ліни Костенко можна запропонувати учням підготувати мультимедійну презентацію про її творчий шлях, відшукати цікаві факти з її життя, провести інтерв'ю з сучасними літературознавцями.

• Креативні завдання: Створення власних літературних творів або мистецьких проєктів на основі творів українських письменників дозволяє учням висловити свої думки та почуття у відповідь на прочитане. Наприклад, після читання «Тіней забутих предків» Михайла Коцюбинського, учні можуть створити малюнки або відеороботи, які відображають їхнє бачення твору.

4. Методи гейміфікації

Гейміфікація у навчанні сприяє підвищенню мотивації учнів за рахунок перетворення процесу навчання на гру. Це може бути особливо корисним для викладання літератури, адже літературні твори іноді можуть здаватися учням занадто складними або застарілими.

• Літературні квести: Проведення літературних квестів, де учні розв'язують різні завдання, пов'язані з певними творами або авторами, допомагає їм краще засвоїти матеріал. Наприклад, під час вивчення творчості Івана Франка можна організувати квест, де кожна локація або завдання пов'язана з його життям або окремими творами.

• Літературні ігри: Використання настільних або онлайн-ігор, створених спеціально для уроків української літератури, сприяє кращому запам'ятовуванню фактів та розвитку інтересу до предмета.

5. **Емоційний підхід та розвиток емпатії**

Українська література, насичена емоційним змістом і проблемами людської долі, дає вчителю можливість залучати учнів через емоційне співпереживання героям творів.

• Емпатійне читання: Під час обговорення творів, таких як «Кайдашева сім'я» Івана Нечуя-Левицького або «Маруся Чурай» Ліни Костенко, вчитель може просити учнів поставити себе на місце героїв і обговорити, як би вони діяли в подібних ситуаціях. Це допомагає розвивати в учнів емоційний інтелект і розуміння внутрішнього світу інших людей.

• Творчі есе та рефлексії: Написання есе, в яких учні висловлюють власні почуття та думки про твір, також сприяє розвитку особистісного підходу до літератури. Це допомагає учням краще зрозуміти себе та своє ставлення до навколишнього світу через призму літератури.

Новітні методи викладання української літератури в сучасній школі базуються на інтерактивності, використанні технологій, творчих завданнях і розвитку емоційної залученості учнів. Вони дозволяють зробити уроки більш цікавими та ефективними, сприяючи глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення. Впровадження цих методів допоможе вчителям краще адаптуватися до потреб сучасного учня і забезпечить якісне навчання, яке виховує не тільки знання, але й людяність.

Вчитель-словесник 21 століття повинен відповідати сучасним вимогам освіти та суспільства, включаючи як традиційні, так і новітні підходи до навчання. Ось деякі ключові аспекти:

1. Професійні компетенції.

Глибокі знання свого предмета: вчитель повинен добре знати мову та літературу, розуміти сучасні літературні процеси та бути в курсі нових літературних творів.

Методична грамотність: володіння різноманітними методами та технологіями навчання, включаючи інтерактивні та проектні методи.

2. Технологічна компетентність.

Використання ІКТ: вміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі, зокрема інтерактивні дошки, онлайн-платформи для навчання, мультимедійні ресурси.

Цифрова грамотність: вміння орієнтуватися в цифровому середовищі, використовувати соціальні мережі та інші онлайн-ресурси для підвищення ефективності навчання.

3. Педагогічна майстерність.

Індивідуальний підхід: уміння знайти підхід до кожного учня, враховуючи його індивідуальні особливості та потреби.

Мотивація учнів: здатність зацікавити учнів, розвивати їхній інтерес до предмета, стимулювати самостійне мислення та дослідницьку діяльність.

4. Культурна та емоційна компетентність.

Виховання цінностей: формування у учнів моральних та етичних цінностей, любові до рідної мови та літератури.

Емоційний інтелект: вміння управляти своїми емоціями та допомагати учням справлятися з їхніми емоціями, створення позитивного емоційного клімату в класі.

5. Професійний розвиток.

Безперервне навчання: постійне вдосконалення своїх знань і навичок, участь у професійних тренінгах, семінарах, конференціях.Співпраця: вміння працювати в команді, обмінюватися досвідом з колегами, співпрацювати з батьками та громадськістю.

6. **Інноваційність**.

Креативність: здатність впроваджувати нові ідеї та підходи в навчальний процес. Гнучкість: вміння швидко адаптуватися до змін у навчальних програмах, технологіях та суспільних запитах. Ці аспекти формують сучасний образ вчителя-словесника, який здатний не тільки передавати знання, але й виховувати творчу, всебічно розвинену особистість, готову до викликів 21 століття.

«Життя прекрасне, якщо кипить» саме цьому сприяє використання новітніх інтерактивних технологій, які допомагають у формуванні життєво важливих компетенцій у школярів.

Список використаних джерел та літератури

1. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2005. – 400 с.

2. Горошкіна О. М. Теорія і практика навчання української мови в старших классах. – Х. : Основа, 2012. – 171 с.

3. Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі. – К. : Вища школа, 1989.
Х. : Вид. група “Основа”, 2007. – 176 с.

4. Остапенко Н. М. Технологія сучасного уроку рідної мови: навч. посібник / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. – К. : ВЦ “Академія”, 2012. – 248 с.

5. Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови – Х. : Вид. група “Основа”, 2007. – 176 с.

Громик Ольга,
вчитель української мови та літератури
Шепетівської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 8
Хмельницької обл.,
вчитель вищої категорії

Моделювання уроку української літератури в умовах сучасності

«Covid-19», війна і людина – це трикутник XXI століття. Вимогою часу є формування у здобувачів освіти внутрішньої мотивації до читання. Як мотивувати сьогоднішнього учня, на якого так сильно впливає сучасність: інтернет, російськомовний контент, інстаграм, тіток? Прийом педагогічної майстерності «До методу від проблеми»

Ключові слова: Учень, вчитель, художній твір, персонаж, реальне життя, світова культура.

Covid-19, the war and a human are the triangle of the 21st century. The requirement of time is to form students’ inner motivation for reading. In which way should a teacher motivate a modern student who is influenced by the Internet, the russian-language content, Instagram and TikTok?

The technique of pedagogical mastery “To the method from the problem”.

Key Words: a student, a teacher, a character, a real life, a composition, world culture.

Коли міняються епохи,
не можеш ти незмінним буть!
В.Сосюра

«Covid-19», війна і людина – це той трикутник XXI століття, який хочеться охарактеризувати так: катастрофа, руйнування усталеного, звичного, позбавлення можливості планувати, передбачати. Звісно, ми говоримо, що війна відкриває певні ресурси, але, разом з тим, краще б ми ці можливості реалізовували у мирний час. Робота вчителя під час війни – це виклики чи можливості? Насамперед – це труднощі, безвихідь, але це не є виправданням не робити те, що маємо, що повинні. І вчитель, як ніхто інший, зобов’язаний продемонструвати стійкість. На мою думку, ніщо не має стати на заваді педагогу в реалізації питання формування українського майбутнього, виховання дітей. Учитель-словесник і війна. Ці поняття тісно пов’язані, адже зараз мовне питання звучить

дуже гостро. Чому воно під час війни таке важливе, як і наше з вами життя, та чому необхідно поповнювати український мовний контент? А все тому, що через війну не зникли і довоєнні проблеми у вивченні української мови та літератури, які й надалі пов'язані зі спілкуванням державною мовою, розвитком зв'язного мовлення, поповненням словникового запасу, читанням художньої літератури. Нагальною вимогою часу є формування у здобувачів освіти внутрішньої мотивації до читання та надання знанням і вмінням практичного значення. Але як мотивувати сьогоднішнього учня, на якого так сильно впливає сучасність: інтернет, російськомовний контент, інстаграм, тікток. Сучасний учень «лайко залежний», потребує похвали, з сімей з різними постулатами виховання, постраждалий від війни, ковіду, страхів дорослих. Частіше помічаємо, що сучасні здобувачі освіти висловлюються неповними реченнями, використовуючи просторічні слова на кшталт «типу», «короче» тощо. А що має дати на уроці учитель-словесник? Наприклад, пояснити учням структурні відмінності складнопідрядних речень; формувати вміння визначати вид складного речення, писати перекази, твори, учити працювати в групах; розвивати вміння аналізувати; виховувати колективізм, естетичні смаки тощо. І ви бачите: ми з ними не на одній хвилі. На якому етапі користування дитиною інстаграмом та тіктоком має з'явитися бажання читати художні тексти? Хіба соцмережі дають поняття про правильне написання есею? Однозначно, ні! А це потребує інноваційних форм роботи. Інноваційна і цифрова освіта вже прийшла у наш педагогічний простір. Нові реалії онлайн-навчання, диджиталізації, спілкування дітей з чатом-GPT, необмежений доступ до інформації показують, що учитель може з часом не знадобитися. Мене це лякає. Навіщо ж учитель? Для того, що він має нести основний меседж «людина – людині», живе спілкування, яке не може замінити жодна інтернет-платформа чи застосунок. Роль сучасного вчителя-словесника – це не передача знань, а провідник до їх здобуття. Якою я маю бути учителькою, щоб не стати непотрібною. Яким сьогодні є і яким має бути учитель-словесник, ураховуючи зміни, що відбуваються в країні та просторі мовно-літературної освіти? Я маю бути цікавою, сучасною, тією, що розуміє учнів, подругою, жартівливою і вимогливою. І при цьому носієм гуманітарної культури, дослідником, який успішно працює у форматі творчих пошуків, педагогом, психологом і мудрим наставником, котрий уважно ставиться до особистості кожної дитини. Це стане можливим, якщо я свою педагогічну майстерність учителя-словесника неперервно вдосконалюватиму й забезпечуватиму високий рівень педагогічної взаємодії з учнями та колегами. Але вдосконалення майстерності педагога не буде повноцінним, поки не з'ясую, які проблеми виникають у роботі з дітьми, адже вони і визначають траєкторію розвитку педагогічної діяльності. Досконале знання державної мови, постійна турбота про піднесення її престижу й функціонування в усіх сферах суспільного життя – одне з головних завдань мовної освіти на сучасному етапі розвитку України. Учні на уроках словесності повинні навчитися володіти мовою як засобом спілкування, вміти висловлювати свою думку, критично мислити. Для того, щоб учень був активним учасником того, що відбувається на уроці, вчителю потрібно використовувати найефективніші методи й прийоми, які б сприяли організації взаємозв'язку між учителем та учнем. Важливо привчати дітей вмінню самостійно поповнювати свої знання.

Переді мною постала проблема: як використовувати тренди для навчання дітей, як робити навчання практико орієнтованим та чому важливий не тільки результат, але й процес навчання? Я побачила три можливі варіанти:

1. Піти суто в інновації: застосування штучного інтелекту, проведення кейс-уроків, онлайн-практики. Чим ці методи доречні? Інноваційні підходи можуть сприяти більшій взаємодії та співпраці між учнями, що сприяє розвитку комунікаційних навичок та спільної роботи. Розвантаження вчителя на уроці, епатажне нестандартне викладання предмету. Застосування, до прикладу, штучного інтелекту зробить рутину ефективнішою. Але штучний інтелект все ще має істотні обмеження та не може повноцінно замінити людський інтелект, тому що остаточне рішення має прийняти людина на основі морально-етичних міркувань. Інноваційні форми роботи часто несуть розважальний, ігровий,

динамічний характер. Що ж робити з відпрацюванням граматики, роботою з підручником або картками? Питання залишається відкритим.

2. Залишитися в класиці. Класичні методи і рішення мають відомі і перевірені результати: коментоване читання, багаторазове повторення правил, вправи на знаходження помилок. Вони можуть бути більш передбачуваними та стабільними, оскільки вже пройшли випробування часом. Класичні підходи можуть бути менш складними для розуміння і впровадження, оскільки вони базуються на вже існуючих знаннях і технологіях. Але на класичному уроці учні не встигають глибоко осмислити матеріал, який вивчають через його швидку зміну, кожен наступний урок стирає враження від попереднього. Деякі класичні уроки можуть не надавати учням можливості навчитися розв'язувати реальні проблеми та застосовувати отримані знання в житті. Уроки, які спираються на класичну методику навчання, можуть не враховувати сучасні технології та інновації, що можуть бути корисними для сучасних школярів, адже ми маємо справу з учнями з «кліповим мисленням», яким необхідна швидка зміна вправ, в яких проблеми з концентрацією уваги.

3. Залишився третій варіант – поєднати. Саме такий метод і сприяє реалізації моделювання сучасного уроку української літератури. Зазвичай найкращий підхід полягає в поєднанні класичних та інноваційних методів для досягнення максимальної користі та результатів. Важливо збалансувати інновації з класичними підходами відповідно до конкретних навчальних потреб учнів. Поєднання класичних та інноваційних методів на уроках створює більш різноманітний та ефективний навчальний досвід для учнів. Ось кілька способів, як я це роблю:

- теоретичні основи: розпочинаю урок з класичного підходу, де подаю основні теоретичні поняття, терміни, теорію літератури. Це надає учням стійку базу для подальших навчальних завдань.
- практичні вправи: після вивчення теоретичного матеріалу використовую інноваційні методи, такі як інтерактивні вправи, застосування штучного інтелекту, ерудовані розминки, спрямовані на поповнення словникового запасу, ігри, використання технологій для закріплення та відпрацювання матеріалу: «незакінчене речення», бліц-опитування, цитатна характеристика героя».
- застосування в реальному житті: під час уроку показую учням, як вивчений матеріал застосовується в реальному житті. Використовую приклади поведінки головних героїв творів у реальних ситуаціях, що дає змогу розвивати критичне мислення учнів, використовую мультимедійні ресурси, такі як відео, аудіо та візуальні матеріали, щоб візуалізувати та ілюструвати матеріал, що вивчається.
- групова робота: спонукаю учнів до спільної роботи, де вони можуть використовувати класичні та інноваційні методи разом для вирішення завдань. Наприклад, група може створити колективний проєкт, використовуючи технології та ресурси Інтернету.
- адаптація до індивідуальних потреб: даю учням можливість вибирати методи, які їм найкраще підходять для навчання. Один учень може вибрати класичний підхід, інший - інноваційний, використовуючи технології та інтерактивні інструменти.
- формативна оцінка: використовую інноваційні засоби формативної оцінки, такі як онлайн-тести чи анкети, щоб відслідковувати прогрес учнів та адаптувати навчання до їхніх потреб.

Поєднання класичних та інноваційних методів допомагає створити збалансований та цікавий підхід до вивчення української літератури, забезпечуючи одночасно закріплення фундаментальних знань і заохочення учнів до творчості та самостійного навчання.

Деякі вчені визначають три рівні методичної майстерності вчителів: репродуктивний (характерний для сумлінних педагогів, які не виходять за рамки традиційної системи навчання); евристичний (простежується в тих учителів, які виробили свою методику навчання, самостійно її аналізують, шукають нові форми, способи, методи навчання); креативний (педагоги з таким рівнем творчо працюють над вирішенням нової проблеми, що постала в результаті емпірично знайденої вчителем закономірності навчання).

Я ж виробила власний прийом методичної майстерності : «До методу від проблеми».

Наприклад, з метою простеження шляху Чіпки до злодійства (за романом П. Мирного "Хіба ревуть воли, як ясла повні?"), я застосувала метод-спостереження «Відтвори життя героя».

Дитинство	Парубоцтво	Зрілість
Батько (Іван Варениченко) – син пана і кріпачки, людина непокірна і горда Мати (Мотря) – із розряду законної жінки переходить до розряду «покриток» ↓ Перша причина, що зумовила всі біди головного героя. В ній переплелися соціальні мотиви (кріпаччина) і психологічні (непорядність батька) ↓ Жорстоке ставлення дітей до Чіпки ↓ **ОБРАЗА**	Постійно заклопотана і сердита мати, адже вона одна повинна була годувати сім'ю ↓ Друга причина: на виявлення любові до сина не залишалось ні часу, ні сил ↓ **РОЗЧАРУВАННЯ**	Втрата землі ↓ Вимога хабара ↓ Пияцтво ↓ Розбій ↓ Третя причина: соціальні умови могли привести Чіпку до злочинів ↓ **ВІДЧАЙ**

Після аналізу життєвого шляху Чіпки пропоную дати розгорнуту відповідь на запитання: то що ж робити всім іншим нещасним, ображеним, скривдженим? Теж грабувати і вбивати? Такий вид роботи розвиває мисленнєве представлення, програвання, бачення себе в ситуації, яка описана автором художнього тексту через усвідомлення особливих образів, щоб краще зрозуміти «себе в реальному житті».

Такі форми роботи створюють літературно-мистецьку співпрацю: учень → автор → художній твір → персонаж → учитель → соціум → світова культура.

Список використаних джерел та література

1. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання (Г. Сиротенко, 2003 р., 80 с.);
2. Шуляр В. Компетентнісний підхід у діяльності вчителя літератури та учня -читача / Василь Шуляр // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 12. – С. 10-13. Нестандартні уроки в школі та їх аналіз (за редакцією Н. Островерхової, 2003 р., 152 с.);
3. Ситченко А. Методика викладання літератури: Термінологічний словник / [Анатолій Ситченко, Василь Шуляр, Володимир Гладишев] / за ред. проф. А.Л.Ситченка. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 132 с.
4. Аналіз сучасного уроку (С. Кульневич, Т. Лакоценіна, 2003 р., 224 с.)

Гуцалюк Тетяна,
вчитель початкових класів
Славутської гімназії № 5
Славутської міської ради,
старший вчитель

Твори сучасних дитячих письменників як засіб національно-патріотичного виховання

У статті розкриваються підходи до ціннісного виховання під час роботи над творами сучасних дитячих письменників: національно-патріотичний аспект гри

«Паспорт літературного героя». Популяризуються форми роботи на уроках читання в початкових класах НУШ, які сприяють формуванню національно-патріотичного виховання здобувачів освіти.

Ключові слова: читання, стратегія, паспорт літературного героя, національно-патріотичне виховання ,гостинність, винахідливість.

Reading, strategy, passport of literature hero, national-patriotic education, hospitality, discoverity.

Твори сучасних дитячих письменників, які розглядаються на уроках літературного читання, позакласного читання мають великий вплив на формування світогляду учнів, сприяють вихованню національно - свідомої особистості.

В завданнях для реалізації Стратегії розвитку читання на 2023 - 2032 роки «Читання як життєва стратегія» чітко вказано на «…посилення ролі читання в розвитку критичного та креативного мислення здобувачів освіти…» [1]. Адже, навчати дітей аналізувати, критично мислити, робити висновки із побаченого, почутого, прочитаного один із пріоритетів національно-патріотичного виховання. Тому що «головною домінантою національно-патріотичного виховання молоді є формування у особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності самої себе, активної за формою та моральної, за змістом, життєвої позиції» [2]. Уроки читання якнайкраще покликані формувати важливі моральні цінності, які визначають патріотичну поведінку особистості: гідність, свобода, незалежність, совість, справедливість, чесність, правдивість, гостинність, рівність, повага, толерантність, відповідальність та інші .

Залучення учнів до гри «Паспорт літературного героя», яка входить до технології розвитку творчої особистості, сприяє формуванню вміння аналізувати, робити висновки (мислити критично), визначати головне, класифікувати та виконувати інші розумові операції Для прикладу візьмемо роботу в 2 класі над віршем Юрка Бедрика «Чай». На перший погляд, твір який немає нічого спільного з національно-патріотичним вихованням. Але…

Паспорт літературного героя

ім’я Чай
автор Юрко Бедрик
прописка вірш «Чай»
де живе у чайній кружці
особисті якості гостинність
заповітне бажання мати можливість всіх пригостити
цікаво знати Легенда свідчить, що чай був винайдений в 2737 році до нашої ери, коли другий імператор Китаю Шень Нинг випадково впустив чайне листя в окріп. Перші згадки про чай в Україні з’являються в рукописах XVII-XVIII століть.

Визначаючи особисті якості героя, діти приходять до висновку, що це гостинність. А заповітне бажання - можливість всіх пригостити. Після цього розповідаю учням, що традиційна гостинність українців є визначальною рисою національного характеру. В ній розкриваються привітність, щирість нашого народу. Вчений - етнограф Я. Головацький відзначає звичай почастувати гостя, як одну з головних ознак гостинності «тутешнього українця» [3]. Далі проводжу паралель із подіями сьогодення. Як під час російської агресії українці щиро приймали, допомагали і допомагають тим, хто змушений покинути свої домівки. Я впевнена, що коли ми надамо можливість другокласникам поділитися історіями досвіду своїх родин, то уроку буде замало.

Створюючи паспорт літературного героя казки І Андрусяка «Третій сніг», учні відмітили, що їжак Петро був дуже винахідливим. А бажання спокійно жити в своєму будиночку, щоб його ніхто не чіпав,є нормальним.

Паспорт літературного героя

ім’я їжак Петро
автор І. Андрусяк
прописка казка «Третій сніг»

де живе в заростях терену
особисті якості винахідливість
заповітне бажання спокійно жити в своєму будиночку
цікаво знати Коли температура повітря опускається до +6, їжаки проти своєї волі починають засипати — організм йде в сплячку. Якщо це станеться, коли тваринка ще не облаштувала собі житло, він, швидше за все, засне прямо на місці. В українській народній творчості їжак - символ мудрості і довголіття.

Після роботи над змістом казки, після створення паспорта, я знову підводжу дітей до того, що риси національного характеру українців формувалися протягом тисячоліть. І одна з них – винахідливість. Другокласники пригадали героїв українських народних казок, які завдяки цій рисі змогли досягти певного результату. На прикладах козацтва показала, що значною перевагою над ворогом була їхня винахідливість й хитрість. Практично завжди їм вдавалося застати ворога зненацька, тому що вміли непомітно підкрастися до нього. Це додавало шансів здобути перемогу. Познайомила дітей з козацьким човном чайкою, який міг з'явитись з морських глибин. Ворог ніяк не міг зрозуміти, як це можливо. На цих прикладах й прикладах героїзму наших воїнів ми бачимо, коли українцю доводиться взяти у руки зброю – він демонструє не тільки рішучість,незламність, героїзм, а й винахідливість.

Бажання спокійно жити в своїй домівці, а значить і країні - це щастя. Точкою опори в цей час є наші захисники, які зараз виборють наше право на незалежність, мир та спокій в нашій державі.

Різдвяна історія І. Малковича «Золотий павучок» має великий потенціал з точки зору ціннісного виховання. Сьогодні ця історія близька багатьом нашим дітям. Дітям, які, на превеликий жаль,чекали або,на щастя,чекають повернення своїх рідних із страшної війни.

Паспорт літературного героя
ім'я Павучок
автор І .Малкович
прописка різдвяна історія «Золотий павучок»
де живе на вершечку ялинки
особисті якості співчуття, доброзичливість
заповітне бажання щоб всі діти були щасливі
цікаво знати В основному павуки мають 8 очей різних розмірів, але у деяких видів буває і 12 , і 4 або просто по 2 ока. Не дивлячись на таку велику кількість органів зору павукоподібні дуже погано бачать. В Україні живе понад сотня різновидів павуків.

Визначаючи заповітне бажання павучка, кожна дитина озвучила своє бажання, свою мрію – перемога України у війні та мир на наших землях!

Таким чином, твори сучасних письменників прекрасне підґрунтя ціннісного виховання. Вони є ефективним засобом національно-патріотичного виховання здобувачів освіти НУШ. Саме в молодшому шкільному віці значної ролі набувають оцінка й самооцінка дій та вчинків. Тому важливо розвивати у дітей вміння аналізувати, критично мислити.

Залучаючи учнів до гри «Паспорт літературного героя», якою б не була тема твору, завжди є можливість знайти те зернятко, яке дасть пагінець у формуванні української ідентичності, національної гідності, гордості за свою землю, народ, Батьківщину. Адже майбутнє України залежить від тих, хто сьогодні сидить за шкільними партами!

Список використаних джерел та літератури

1. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки
[Електронний ресурс]. Електронні дані. – Режим доступу: http://surl.li/gzjcg
2. Методичні рекомендації «Форми, методи і засоби національно-патріотичного виховання дітей та молоді» [Електронний ресурс]. Електронні дані. – Режим доступу: http://surl.li/ljzdz
3. Гостинність як риса національного характеру українців [Електронний ресурс]. Електронні дані. – Режим доступу: http://surl.li/moljn

Козацька Марина,
заступник директора з НВР,
вчителька української літератури
Великоорлинської гімназії
Антонінської селищної ради
Хмельницького району
Хмельницької області

Трансформація сучасного вчителя української літератури в реаліях сьогодення НУШ

У статті розглядається одна із актуальних тем сучасної освіти – організація діяльності педагога в Новій українській школі.

Ключові слова: фасилітатор, наставник, лідерство, самовдосконалення, агент змін, інноваційні технології.

Нові реалії вимагають від вчителя не тільки професійних змін, але й особистісної трансформації. Педагог стає справжнім агентом змін, прикладом для учнів у життєвих орієнтирах, цінностях, критичному мисленні. Також трансформація сучасного вчителя в рамках НУШ – це не просто вимога часу, а необхідний крок для забезпечення якісної та сучасної освіти. Сьогоднішній педагог стає лідером змін, який допомагає молодому поколінню підготуватися до життя в динамічному світі.

Аналізу ролі учителя в реаліях сьогодення присвячені роботи теоретиків НУШ, зокрема О.Я. Савченко та О.М. Ніколенко. Їхні праці аналізують трансформацію вчительської діяльності в умовах реформ, які покликані змінити підхід до навчання, зробивши його більш орієнтованим на потреби учнів і на розвиток їхніх компетенцій.

Мета цієї статті – визначити як відбувається переоієнтація акцентів в організації діяльності педагога в умовах функціонування НУШ.

Вчитель в умовах НУШ – це лідер, наставник і агент змін, від якого залежить успішність освітніх реформ. Трансформація вчителя – це безперервний процес, що потребує відкритості до нових знань, гнучкості та бажання змінюватися разом із суспільством і школою. Від готовності педагогів до цих змін залежить майбутнє української освіти.

Ключові аспекти трансформації вчителя в умовах НУШ:

1. Вчитель як наставник і фасилітатор. Сучасна освіта вимагає переходу від традиційного підходу, де вчитель був головним носієм знань, до моделі, де педагог виступає наставником, допомагаючи учням самостійно здобувати знання. Вчитель має підтримувати інтерес до навчання, заохочувати критичне мислення та розвивати навички співпраці серед учнів.
2. Компетентнісний підхід до організації навчання. У рамках НУШ акцент робиться не на механічному засвоєнні фактів, а на розвитку ключових компетентностей, таких як комунікація, вміння вирішувати проблеми, медіаграмотність та креативність. Учитель має стати тим, хто формує ці компетентності, використовуючи сучасні методи навчання.
3. Зміна педагогічної ролі та лідерство. Вчитель як агент змін не просто виконує свої безпосередні обов’язки, а стає лідером у своєму навчальному середовищі, прикладом для інших педагогів та учнів. Він повинен мати здатність мотивувати, бути відкритим до новацій та долучати до цього процесу колег.
4. Постійне професійне самовдосконалення. Трансформація вчителя передбачає його безперервний професійний розвиток. НУШ вимагає від педагогів постійного підвищення кваліфікації, опанування новітніх технологій, методик та інтеграції цих знань у навчальний процес. Онлайн-курси, тренінги, спільноти педагогів стають невід’ємною частиною цього процесу.
5. Інтеграція інноваційних технологій в навчальному процесі. Цифровізація та глобалізація змінюють підходи до навчання. Сучасний вчитель має вміти використовувати

інноваційні інструменти: інтерактивні платформи, мобільні додатки, сервіси для дистанційного навчання та оцінювання. Це дозволяє зробити навчання цікавішим і доступнішим.

6. Психолого-педагогічна підтримка учнів. Сучасний педагог має враховувати психологічний стан учнів, особливо в умовах війни та кризових ситуацій. Емоційна підтримка, створення атмосфери довіри та безпеки стає пріоритетним завданням. Це допомагає учням не лише ефективно навчатися, але й справлятися з емоційним навантаженням.

Впровадження моделі Нової української школи стало справжнім випробуванням та водночас поштовхом до змін для кожного вчителя в Україні. Ця реформа передбачає кардинальну зміну як підходів до викладання, так і ролі вчителя в освітньому процесі. Як вчитель украї1нської1 літератури, я стикаюся з новими викликами, які вимагають трансформації не лише професійних навичок, а й світогляду.

У сучасній школі змінилась роль вчителя. Вчитель більше не є єдиним джерелом знань, що роздає готові відповіді. НУШ ставить перед нами завдання навчати учнів критично мислити, знаходити інформацію та використовувати її на практиці. Цей перехід до **компетентнісного підходу** значно змінює роль педагога. Ми стаємо наставниками і фасилітаторами процесу навчання, що потребує нових підходів і методик викладання.

В своїй педагогічній практиці я почала використовувати більше інтерактивних методів навчання, акцентуючи увагу на розвитку таких навичок, як комунікація, співпраця та вирішення проблем. Це вимагає від мене постійного самовдосконалення і пошуку нових ідей для уроків. Наприклад, на уроках української літератури я використовую:

Вправа: Літературна дискусія «Суд над персонажем».

Ціль: розвиток критичного мислення, уміння аналізувати літературні образи та аргументувати свою думку.

Опис вправи: Учні діляться на дві групи: «обвинувачення» та «захист» одного з персонажів твору.

Крок 1: Кожна група готує аргументи для обґрунтування своєї позиції.

Крок 2: Проводиться дискусія, де кожен представник групи висловлює свої доводи.

Крок 3: Учитель виступає суддею, підсумовує дискусію та оголошує «вирок».

Роль вчителя: Учитель не є основним джерелом інформації, а фасилітатором, який організовує обговорення і заохочує учнів самостійно робити висновки.

Концепція педагогіки партнерства також є важливим елементом НУШ. Як вчитель, я бачу, що ефективна співпраця з учнями та їхніми батьками є ключем до успішного навчання. Вправи, які я використовую спрямовані на розвиток співпраці, творчого мислення та вміння висловлювати власну думку через взаємодію з іншими. Педагогіка партнерства на уроках української літератури сприяє глибшому зануренню в текст, формує комунікативні навички та допомагає учням відчувати відповідальність за процес навчання.

Вправа: Колективне створення літературного колажу

Ціль: спільне опрацювання матеріалу, розвиток креативності та вміння співпрацювати.

Опис вправи: Учні створюють колаж, який відображає ключові елементи твору: персонажі, події, конфлікти, символи тощо.

Крок 1: Клас поділяється на групи, кожна з яких отримує завдання – намалювати або вирізати з журналів зображення, які символізують певну частину твору.

Крок 2: Групи працюють разом, створюючи елементи колажу.

Крок 3: Наприкінці кожна група представляє свою частину, і всі елементи поєднуються в загальний колаж.

В даному випадку учитель допомагає організувати роботу, спрямовує учнів на те, щоб кожен висловив свою думку, а результат був спільною роботою всієї групи.

Ще один великий виклик, який я особисто відчула, – це **цифровізація освіти**. Використання нових технологій стало необхідністю в умовах пандемії та війни, коли навчання перейшло в онлайн формат. Освоєння цифрових платформ, інтерактивних інструментів і програм для дистанційного навчання спочатку здавалось надскладним

завданням, але з часом я зрозуміла їхню користь для покращення навчального процесу. Використання таких інструментів, як Zoom, Google Classroom, інтерактивні презентації та відеоуроки, допомогло мені не лише забезпечити якісний навчальний процес на відстані, але й покращити власні цифрові компетенції.

Цифровізація освіти також активно змінює підхід до вивчення літератури. Використання цифрових інструментів дозволяє не тільки інтерактивно працювати з текстами, а й залучати учнів до глибшого аналізу та осмислення літературних творів. Вправа: Використання платформ Zoom, Google Classroom, в онлайн-навчанні:

1. Інтерактивні презентації :Зробити презентацію на будь-яку тему коли вивчаєте творчість будь-якого письменника з використанням цитат та порівнянь з іншими письменниками.
2. **Інтерактивні тести :** Створити тест для перевірки знань про твір та запитати про основні теми твору, символіку та образи.

НУШ ставить перед вчителями завдання постійно вдосконалювати свої професійні знання. Це включає участь у різноманітних тренінгах, вебінарах та семінарах. Для мене цей процес став невід'ємною частиною моєї роботи. Щомісяця я відвідую курси підвищення кваліфікації, щоб бути в курсі новітніх методик та технологій. Мені також доводиться працювати над власною емоційною стійкістю, адже сучасні реалії вимагають від вчителя не лише навчати, але й бути психологічно готовим підтримати учнів у складні моменти.

Як бачимо, незважаючи на всі позитивні моменти, трансформація вчителя не є легкою. Одним із найбільших викликів, з якими я стикаюся, є **професійне вигорання**. Постійне навчання, адаптація до нових умов, робота з учнями з різними потребами – все це може призводити до емоційного виснаження. Однак я знаходжу підтримку у спільноті вчителів, де ми можемо обмінюватися досвідом та допомагати один одному.

Таким чином, трансформація вчителя НУШ полягає у відмові від застарілих методів викладання та орієнтації на розвиток нових педагогічних компетентностей. Учитель стає більш гнучким, технологічно підкованим і відкритим до змін.

Список використаних джерел та літератури

1. Бібік, Н. М. (2019). Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практикареалізації . Київ: Педагогічна думка.
2. Савченко, О. Я. (2018). Нова українська школа: Концепція і шляхи реалізації . Київ: Літера ЛТД.
3. Кузьмінський, А. І. (2021). Сучасні методи викладання української літератури в умовах НУШ . Освітній процес, 7(3), 43-51.
4. Литвиненко, С. В. (2020). Інтерактивні підходи до викладання літератури в новій українській школі . Українська література в школі, 9(4)
5. Державна служба якості освіти України. (2017). Концепція Нової української школи . Міністерство освіти https ://mon .gov .ua .
6. Гончаренко, С. У. (2020). Педагогіка партнерства в умовах НУШ: виклики для вчителів літератури . Київ: Освіта.
7. Локшина, О. І. (2021). Інноваційні технології навчання української літератури в контексті НУШ. Педагогічний дискурс, 10(3), 63-70.
8. Пахомова, Т. Г. (2022). Модернізація методів викладання літератури в умовах реформування освіти. Освіта та сучасність, 3(1), 91-98.
9. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи**.** Київ: Освіта, 2019.
10. Ніколенко О.М. Методика викладання української літератури в контексті НУШ. Харків: Видавничий дім "Школяр", 2020.

Король Лілія,
учителька української мови та літератури
Старокостянтинівського НВК
імені Героя України
Сергія Бондарчука

Богдана Матіяш «Казка про Королеву та мудрого Оленя»
Конспект уроку

Тема: Богдана Матіяш «Казка про Королеву та мудрого Оленя».

Мета: (розвиток компетентностей). Предметних: познайомити з основними моментами життя та творчості Богдани Матіяш, опрацювати зміст твору «Казка про Королеву та мудрого Оленя», розвивати навички характеризувати образи твору; формування духовного світу особистості, ціннісних орієнтацій; комунікативних: розвивати зв'язне мовлення та навички висловлювати власну думку про літературного героя; розвивати уміння висловлювати свої міркування, обґрунтовувати думки, наводячи приклади з тексту; ключових: еміння установлювати причиново-наслідкові зв'язки; презентувати власні ідеї чітко, грамотно, використовуючи доцільні мовні засоби, виховувати прагнення сповідувати загальнолюдські цінності, розвивати інтерес до літератури, культуру читача. Формувати групи компетентностей: інформаційну, соціальну, загальнокультурну, уміння вчитися впродовж життя.

Тип уроку: урок позакласного читання.

Методи та прийоми: вправа «Знайди зайвий факт», аналіз твору за таксономією Б. Блума Л. Андерсона, вікторина «Так / ні»,

Обладнання: портрети письменника, текст твору, мультимедійна презентація, роздатковий матеріал.

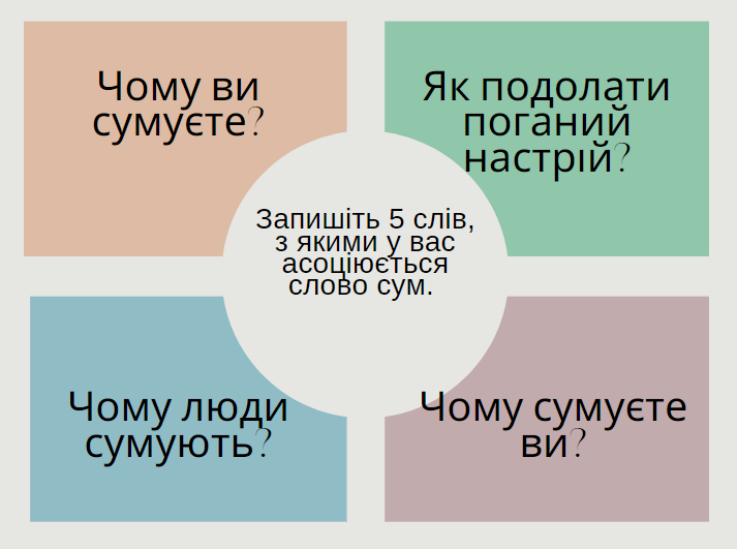
ПЕЕБІГ УРОКУ

І ЕМОЦІЙНЕ НАЛАШТУВАННЯ☺

Джерело: https://www.canva.com/

ІІ МОТИВАЦІЙНИЙ ГАЧОК

Джерело: https://www.canva.com/

Сьогодні ми познайомимося з дивовижною історією, яка навчить вас долати сум та труднощі.

III ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ ЩОДО ЖИТТЄПИСУ МИТЦЯ ЦІКАВІ ФАКТИ ПРО ПИСЬМЕННИКА

ЗАВДАННЯ

Розгляньте образи Богдани Матіяш. Якою постає письменниця? Який із образів сподобався найбільше? Чому?

Джерело: https://toonme.com

ЗАВДАННЯ

Прочитайте цікаві факти про письменницю. Визначте, який із них є фейковим. Поміркуйте, що допомогло сформулювати правильну відповідь.

Цікаві факти про Богдану Матіяш

http://surl.li/kikba

ДЕ ЗАЙВИЙ ФАКТ?

Поетка, перекладачка, редакторка видавництва й часопису «Критика», представниця київської редакції часопису «Український журнал» (Прага).

1998-2004 – навчалася в Національному університеті «Києво-Могилянська академія». 2004 року закінчила магістерську програму «Журналістика. Редактор видань».

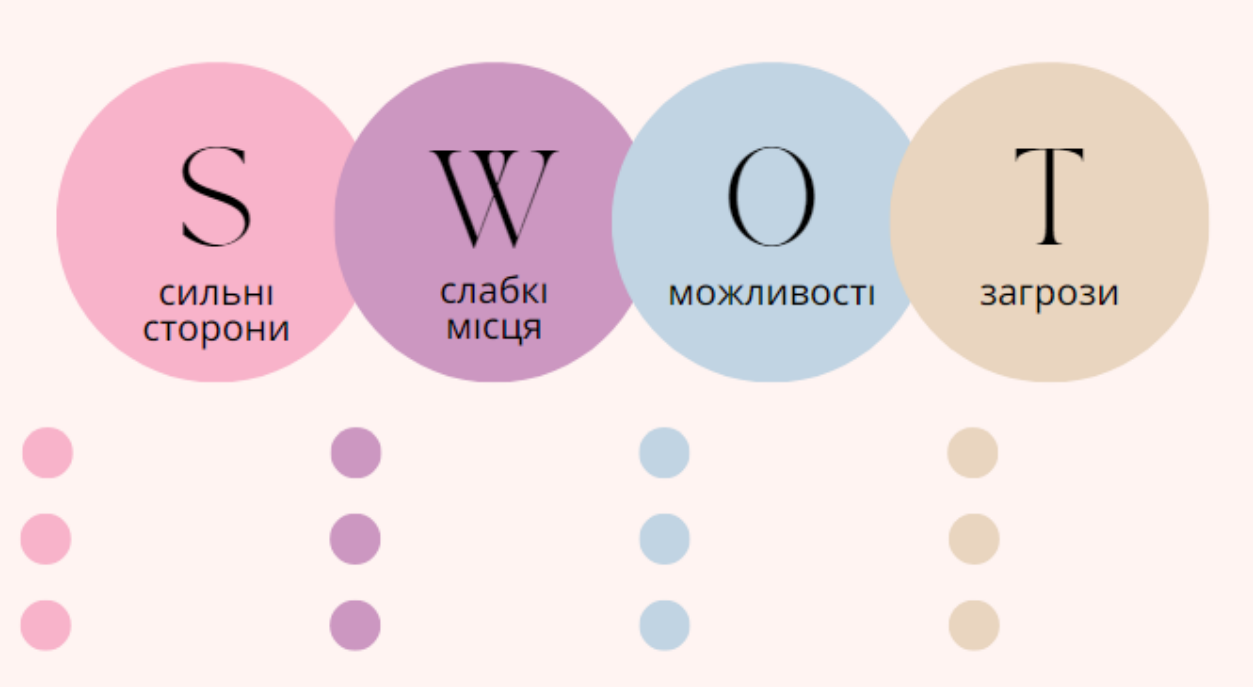
Степан учився в гімназії, звідки був відрахований за зневажливе ставлення до релігії, навчався у реальній школі, Львівському політехнічному інституті. Працював інженером-мостобудівником.

Народилася, живе та працює в Києві.

Богдана Матіяш переконана: «Щоб досягнути чогось справді великого, треба вміти бути й малим».

ЗАВДАННЯ

Здійсніть SWOT-аналіз біографії Богдани Матіяш.

Джерело: https://www.canva.com/

IV АНАЛІЗ КАЗКИ (ЗА ТАКСОНОМІЄЮ Б. БЛУМА – Л. АНДЕРСОНА)

Низький рівень «Знання»

▲▲▲▲▲▲

ЗАВДАННЯ

- ✓ Як загинув чоловік Королеви?
- ✓ Хто допомагав Королеві правити в державі?
- ✓ Хто помітив зміни в саду?

- ✓ Хто у творі сумував разом із Королевою?
- ✓ Яке свято згадується у творі?
- ✓ Що готувала Королева на Різдво?
- ✓ На що з нетерпінням чекали гості за різдвяним столом?
- ✓ Куди втекла Королева від гостей?
- ✓ Кого зустріла Королева, коли плакала біля води?
- ✓ Куди Олень повів Королеву?
- ✓ До якого дерева підійшли Олень із Королевою?
- ✓ Кого зустріла Королева в лісі?

Низький рівень «Розуміння»

▲▲▲▲▲▲

ЗАВДАННЯ

- ✓ Знайдіть рядки з описом Королеви.
- ✓ Чому сумувала Королева?
- ✓ Як Королева ставилася до своїх підданих?
- ✓ Що означають слова «серце, яке раніше могло обійняти так багато світу, тепер уміщало в собі лише найнагальніші справи, не більше»?
- ✓ Чому Королева перестала помічати зміни довкола?
- ✓ Які зміни сталися з гостями після того як вони скуштували качку?
- ✓ Кому належать слова: «Усі звірі вміють говорити. Та не всі люди вміють їх слухати»? Що вони означають?
- ✓ Чому тужив Олень?
- ✓ Знайдіть рядки, які підтверджують, що Королева стомилася в лісі.
- ✓ Чому в Королеви почала минати втома?
- ✓ Що напророкував старець для Королеви?
- ✓ Як міністри відреагували на повернення Королеви?

Низький рівень «Використання»

▲▲▲▲▲▲

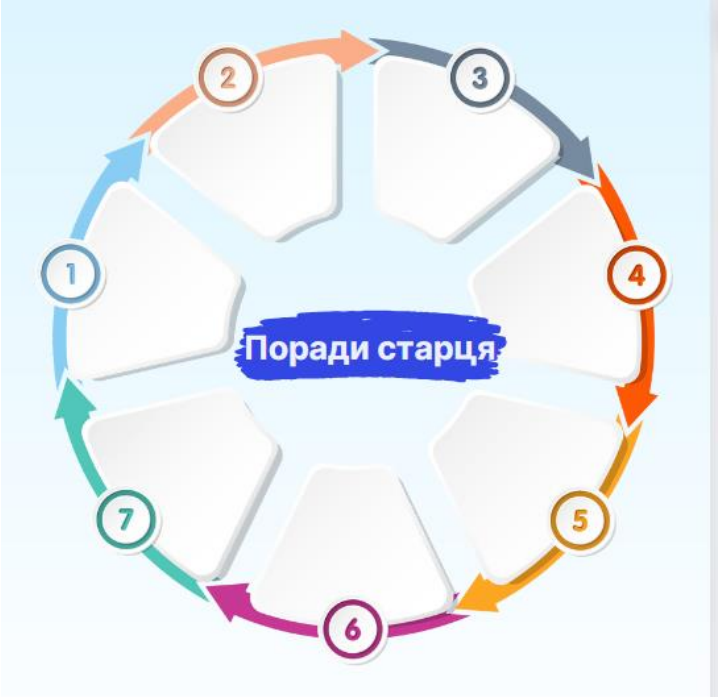
ЗАВДАННЯ

- ✓ Як ви розумієте слова: «А хіба не той, що нічого не має, може послужити тому, хто має все»?
- ✓ Які емоції переповнювали Королеву під час прогулянки лісом? Підтвердіть цитатами з тексту.
- ✓ Запишіть риси характеру Королеви. Доберіть із тексту цитати на підтвердження своєї думки.

Джерело: https://www.canva.com/

✓ Запишіть поради, які старець дав для Королеви? Які з них вам сподобалися? Яка, на вашу думку, найефективніша?

Джерело: https://www.canva.com/

Високий рівень «Аналіз»

▲▲▲▲▲▲

ЗАВДАННЯ

✓ Запишіть на сердечках, що потрібно Королеві, щоб бути щасливою.

Джерело: https://www.canva.com/

✓ Чи любив народ королеву? Наведіть приклади із твору.

✓ Королева не хоче святкувати Різдво. Запишіть на листочках поради, як можна вирішити цю проблему.

Джерело: https://www.canva.com/

Високий рівень «Оцінка»

▲▲▲▲▲▲

ЗАВДАННЯ

✓ Обведіть природні явища, які відображають емоції Королеви? Наведіть аргументи на підтвердження своєї позиції.

Джерело: https://www.canva.com/

✓ Як ви вважаєте: Королева оптиміст чи песиміст?

Джерело: https://www.canva.com/

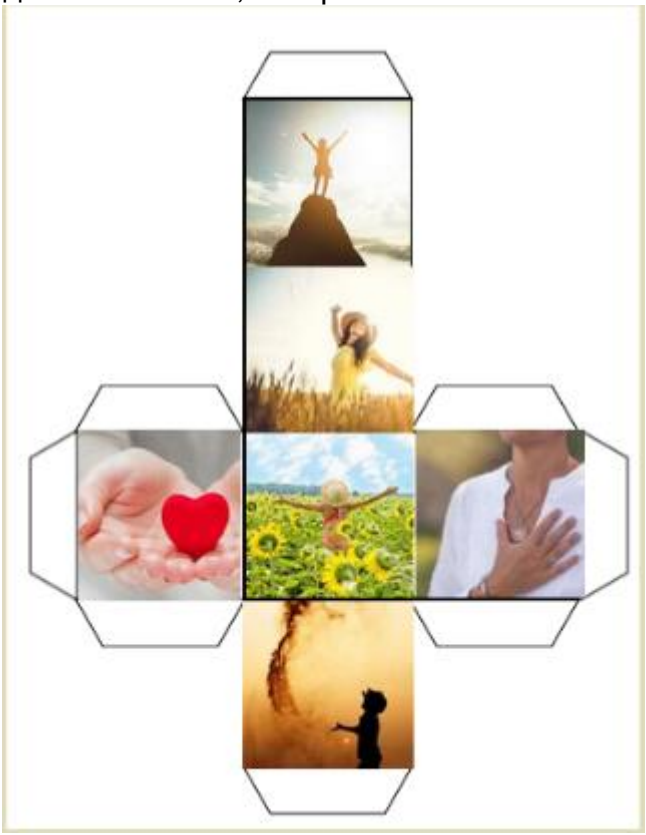
Високий рівень «Створення»

▲▲▲▲▲▲

ЗАВДАННЯ

✓ Створіть за допомогою сервісів «Canva» або «StoryboardThat” комікс за мотивами казки.

✓ Створіть продовження казки, використавши елементи на кубику.

Джерело: https://www.canva.com/

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПАСПОРТ

Джерело: https://www.canva.com/

V РЕФЛЕКСІЯ

Джерело: https://www.canva.com/

	• Створіть цитатну характеристику одного з героїв твору. • **Творче завдання (за бажанням)**: Створіть чекліст «Що мені потрібно зробити, щоб бути щасливим/щасливою?»

ВІДПОВІДІ

БОГДАНА МАТІЯШ	
Фейк	**Факт**
1998-2004 – навчалася в Національному університеті «Києво-Могилянська академія». 2004 року закінчила магістерську програму «Журналістика. Редактор видань».	1998-2004 – навчалася в Національному університеті «Києво-Могилянська академія». 2004 року закінчила магістерську програму «Філологія. Історія, теорія літератури та компаративістика». Джерело: https://www.ukrlib.com.ua

Лавренчук Тетяна,
учитель української мови та літератури
Комунального закладу загальної середньої освіти
«Гімназія № 26 Хмельницької міської ради»

Вчитель літератури і сучасний учень: партнер, наставник, тренер, порадник, психолог

У статті розглядаються особливості взаємодії вчителя літератури та сучасного учня в умовах цифрового суспільства. Акцент робиться на необхідності адаптації педагогічних підходів до потреб новітнього покоління, яке зростає в умовах інформаційного перенасичення та швидких змін. Аналізуються виклики, що постають перед учителем, зокрема розвиток критичного мислення, зацікавлення літературою, використання сучасних технологій для вдосконалення освітнього процесу.

Ключові слова: вчитель літератури, сучасний учень, цифрове суспільство, інноваційні методи навчання, літературна освіта.

Сучасна освітня реформа в Україні ставить перед педагогами важливе завдання – створити нову модель взаємодії між вчителем і учнем, де центральне місце займає педагогіка партнерства. Це підхід, що передбачає співпрацю, довіру і взаємоповагу між учасниками освітнього процесу, акцентуючи увагу на їхньому спільному прагненні досягти освітніх цілей. Особливо актуальним цей підхід є на уроках літератури, оскільки саме тут розвивається не лише інтелект, а й емоційна сфера учня.

Література є унікальним предметом, що сприяє глибокому розумінню життєвих ситуацій, моральних та етичних питань, розвитку емпатії та критичного мислення. Саме на таких уроках можливості для реалізації педагогіки партнерства є особливо великими.

Сучасний учитель літератури відіграє кілька важливих ролей у житті учнів, виходячи за рамки класичної функції лише передавача знань. В умовах швидкозмінного світу він стає:

Партнером. Учитель і учень повинні працювати разом як рівноправні учасники освітнього процесу. Уроки літератури стають місцем для діалогу, обміну думками і спільного пошуку сенсів у текстах

Наставником. Учитель є джерелом натхнення і підтримки. Він допомагає учню знайти власний шлях у світі літератури, підказує, які книги можуть бути цікавими та корисними, формує смак та літературну культуру.

Тренером. Література вимагає практики – учень має вчитися аналізувати тексти, писати твори, висловлювати свою думку. Учитель, як тренер, створює умови для розвитку цих навичок, надає інструменти і допомагає вдосконалюватися.

Порадником. Літературні тексти часто зачіпають життєві проблеми та етичні питання. Учитель може стати тією людиною, яка допоможе учневі знайти відповіді або вказати на шляхи їх пошуку, використовуючи літературні приклади.

Психологом. Літературні твори часто викликають емоційні переживання. Учитель допомагає учням усвідомити і проговорити ці почуття, пов'язуючи їх з реальним життям. Він також може виявити особисті проблеми учнів і надати підтримку, спрямовуючи їх до самопізнання і рефлексії.

Отже, сучасний учитель літератури – це багатогранна особистість, яка виконує важливу роль у формуванні світогляду учнів, допомагаючи їм розвиватися не тільки як читачам, але й як особистостям.

Роль вчителя літератури як партнера для сучасного учня стає дедалі актуальнішою в умовах швидких змін та інформаційного перевантаження. У такому підході вчитель не є лише джерелом знань, а співучасником навчального процесу, який підтримує учня у розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту та навичок самостійного навчання.

Основні аспекти партнерських відносин між вчителем і учнем:

Співпраця та діалог. Вчитель створює атмосферу, де учень може вільно висловлювати свої думки, обговорювати різні погляди на літературні твори, ділитися власними інтерпретаціями. Це підвищує рівень зацікавленості та спонукає до глибшого розуміння літератури.

Підтримка індивідуальності. Важливо, щоб вчитель визнавав індивідуальні особливості кожного учня, його рівень підготовки, зацікавленості та стиль мислення. Це дозволяє створити гнучкі умови для розвитку та самовираження.

Мотивування до самоосвіти. Сучасний учень має доступ до величезної кількості інформації, тому завдання вчителя – навчити учнів користуватися цими ресурсами ефективно. Вчитель як партнер допомагає розвивати навички пошуку, аналізу та критичного оцінювання інформації.

Сучасні підходи та технології. Використання цифрових інструментів, інтерактивних платформ, соціальних мереж робить навчання літератури ближчим до повсякденного життя учнів. Вчитель може залучати сучасні методи та ресурси, які допомагають розкрити літературні твори в нових контекстах.

Емоційна підтримка. Література часто зачіпає глибокі теми, які резонують з емоційним станом учнів. Вчитель як партнер допомагає учням не тільки зрозуміти тексти, а й висловити свої переживання та думки, пов'язані з прочитаним.

Таким чином, учитель літератури як партнер не лише передає знання, а й допомагає учням стати активними учасниками власного навчального процесу, формуючи критичне мислення та емоційну зрілість.

Так, для сучасного учня вчитель літератури може відігравати роль наставника, оскільки література не лише дає знання про художні твори, а й допомагає розвивати критичне мислення, формувати моральні цінності, розуміти складні емоційні та соціальні аспекти життя. Учитель літератури може надихати учнів на саморозвиток, відкривати їм глибину художнього слова, сприяти їхньому особистісному зростанню.

Наставницька роль вчителя літератури полягає також у тому, щоб допомогти учням не лише аналізувати твори, але й розуміти їхній контекст, зв'язок із сучасністю, навчити співпереживати персонажам і робити висновки, що можуть бути корисними в реальному житті.

Сучасного вчителя літератури можна назвати тренером, оскільки його роль значно змінилася порівняно з традиційними підходами до викладання. Як тренер, вчитель літератури не просто передає знання, але й допомагає учням розвивати критичне мислення, творчі здібності та навички аналізу текстів. Він спрямовує учнів на активне

осмислення літературних творів, підтримує їх у пошуку власних інтерпретацій і допомагає вдосконалювати свої комунікативні здібності через дискусії та письмові роботи.

Також, як тренер, учитель літератури працює над розвитком емоційного інтелекту учнів, навчаючи їх розуміти різні емоції та переживання, відображені в художніх творах. Це робить вивчення літератури не тільки інтелектуальною, але й особистісною практикою, де учні розвивають власний світогляд і ціннісні орієнтири. Роль вчителя літератури як партнера для сучасного учня стає дедалі актуальнішою в умовах швидких змін та інформаційного перевантаження. У такому підході вчитель є не лише джерелом знань, а співучасником освітнього процесу, який підтримує учня у розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту та навичок самостійного навчання.

Вчитель літератури дійсно відіграє роль порадника для своїх учнів. Він не лише передає знання, але й допомагає учням розвивати критичне мислення, формувати ціннісні орієнтири, розуміти світоглядні концепції та людські стосунки через твори літератури.

1. Формування особистості: Література часто порушує питання моралі, людських цінностей та складних життєвих виборів. Вчитель, як порадник, допомагає учням зрозуміти ці теми та застосувати їх до власного життя.

2. Поглиблення емпатії: Завдяки аналізу персонажів, їх внутрішніх конфліктів та переживань, учні вчаться співпереживати іншим. Вчитель допомагає побачити світ з різних точок зору.

3. Розвиток критичного мислення: Літературні твори часто мають багатозначні смисли. Вчитель стимулює учнів аналізувати текст, шукати підтексти та робити власні висновки.

4 Допомога в життєвих ситуаціях: Часто через літературні твори вчитель може ненав’язливо порадити, як учню поводитися у складних життєвих ситуаціях, підказати рішення або просто допомогти побачити проблему з іншого боку.

Таким чином, вчитель літератури не лише навчає тексту, а й виконує роль наставника та провідника у світ особистісного розвитку.

Учитель літератури відіграє важливу роль у психологічному розвитку сучасного учня, адже література часто слугує дзеркалом людських переживань, конфліктів та емоцій. Розглянемо, як учитель може виконувати психологічну функцію:

1. Формування емоційного інтелекту. Читання художніх творів допомагає учням розвивати емпатію, розуміти почуття та мотиви героїв, що в свою чергу сприяє їхньому емоційному розвитку. Учитель може допомагати учням глибше осмислювати внутрішній світ персонажів і порівнювати його з власним досвідом.

2. Створення безпечного середовища для вираження емоцій. На уроках літератури учні мають можливість обговорювати складні теми, такі як страх, любов, зрада, самотність. Учитель може виступати як фасилітатор, який допомагає учням відкрито висловлювати свої почуття та думки без страху осуду.

3 Подолання внутрішніх конфліктів. Література часто ставить перед учнями складні моральні дилеми. Обговорення таких тем на уроках може допомогти їм осмислити власні конфлікти й знайти рішення для особистих проблем

4 Розвиток критичного мислення. Учитель літератури може стимулювати учнів до аналізу різних точок зору, що допомагає розвивати їхні навички критичного мислення і сприяє їхньому психологічному зростанню.

5 Допомога в самопізнанні. Багато творів розкривають екзистенційні питання та сенс життя. Аналіз таких текстів може сприяти тому, що учні задумаються про власну ідентичність, життєві цінності та цілі.

Отже, учитель літератури, працюючи з текстами, може допомагати учням не лише пізнавати світ літератури, а й краще розуміти самих себе, розвивати емоційну стійкість і навички соціальної взаємодії.

Сучасний учень часто відчуває менше інтересу до класичної літератури через сприйняття її як застарілої або неактуальної. Вчитель має можливість використовувати цифрові інструменти — аудіокниги, відеоматеріали, інтерактивні презентації, ігри — для того, щоб наблизити учня до текстів і зробити їх більш зрозумілими та цікавими.

Співпраця вчителя з учнем на сучасних уроках літератури є важливим елементом освітнього процесу, оскільки сприяє розвитку творчого мислення, критичного аналізу і формуванню особистості учня. На сучасних уроках літератури ця взаємодія відбувається через різноманітні методи, які відповідають сучасним освітнім вимогам. Ось кілька ключових аспектів такої співпраці: **Інтерактивні методи навчання**. Використання обговорень, дебатів, ролевих ігор та творчих проектів дозволяє залучати учнів до активної участі в навчальному процесі. Учні не є пасивними слухачами, а співтворцями уроку, що підвищує їхню мотивацію до вивчення літератури. **Індивідуальний підхід**. Вчитель намагається враховувати інтереси, здібності та рівень підготовки кожного учня, створюючи індивідуальні завдання або проекти. Це сприяє розкриттю потенціалу учнів і заохочує їх до самостійної роботи з текстами. **Рефлексія та зворотний зв'язок**. Вчитель активно використовує рефлексивні практики, де учні можуть висловити свої враження, поділитися думками щодо прочитаного твору. Зворотний зв'язок між учителем і учнем дозволяє коригувати стратегії навчання, щоб вони були більш ефективними. **Технологічні інструменти**. Використання сучасних технологій, таких як інтерактивні платформи, електронні підручники або медіаресурси, сприяє кращій взаємодії та забезпечує доступ до додаткових джерел інформації. Це дозволяє урізноманітнити процес навчання і зробити його більш цікавим. **Проектна діяльність**. Спільне виконання проектів дає можливість учням працювати в команді, розвивати навички дослідження та критичного аналізу. Вчитель виступає в ролі наставника, який спрямовує роботу, але залишає простір для самостійного пошуку. **Діалогічна взаємодія**. Важливо, щоб уроки літератури були побудовані на основі діалогу між учнем і вчителем, де кожен має можливість висловити свою думку і обговорити її. Такий підхід розвиває комунікативні навички та навички аргументації. Ці методи допомагають створити сприятливе середовище для співпраці, де учні відчувають підтримку і зацікавленість з боку вчителя, а література стає не просто навчальним предметом, а джерелом особистісного розвитку.

Література залишається важливим інструментом для формування у молодого покоління емпатії, здатності до співпереживання та розуміння інших точок зору. Сучасний учень, навіть за умов цифрової культури, може навчитися через літературу більш глибоко усвідомлювати проблеми суспільства, а також розвивати критичне мислення.

Педагогіка партнерства на уроках літератури – це не просто новий підхід, а ефективний інструмент для формування всебічно розвиненої особистості, яка здатна до критичного мислення, співпраці та самовираження. Вона дозволяє перетворити уроки літератури на простір для творчості, дискусій та особистісного зростання, де учитель і учень є рівноправними учасниками навчального процесу. Приклад уроку літератури в НУШ для 6 класу

Тема уроку: Міфи прадавньої України

Мета уроку:

1. Ознайомити учнів з міфами та легендами прадавньої України.
2. Розвивати навички аналізу літературних текстів та усної комунікації.

3. Сформувати уявлення про роль міфів у культурі українського народу.

4. Виховувати повагу до історії та традицій українського народу.

Тип уроку: Урок співпраці, де вчитель виступає партнером та фасилітатором. Обладнання: Тексти українських міфів (напр., «Міф про створення світу», «Міф про Сонце, Місяць і зірки»)

Презентація

Маркери, папір для роботи в групах

Хід уроку:

Організаційний момент (2 хв)

Привітання, перевірка присутніх. Настрій на позитивну, активну роботу.

Обговорення короткої мети уроку: «Сьогодні ми дослідимо давні міфи України, які збереглися з прадавніх часів, і з'ясуємо їх важливість.»

2. Актуалізація опорних знань (5 хв)

Бесіда про те, що таке міф. Учні діляться своїм знанням про відомі їм міфи або казки. Вчитель доповнює відповіді учнів, пояснюючи, що міфи є стародавніми оповідями, що пояснюють явища природи, суспільства та космосу.

3. Ознайомлення з новим матеріалом (15 хв)

Учні разом з учителем аналізують один із міфів. Наприклад: «Міф про створення світу». Читають текст міфу (вчитель читає першу частину, учні – продовжують). Обговорення: Які образи зустрічаються в міфі? Які елементи природи відіграють важливу роль?

Учитель-партнер допомагає учням аналізувати образи і символи, стимулює запитання.

4. Робота в групах (15 хв) Учні діляться на групи і отримують завдання:

1. Група 1: Проаналізувати міфологічний образ Сонця.

2. Група 2: Роль води та землі в міфах прадавньої України.

3. Група 3: Міфічні істоти (змій, дракон) та їхня символіка.

Учитель-партнер допомагає в процесі роботи, але не диктує рішення, надає учням простір для власних ідей.

5. Презентація результатів груп (10 хв) Кожна група представляє свої висновки.

Учитель стимулює обговорення, ставлячи запитання: «Чому, на вашу думку, Сонце було таким важливим для давніх українців?», «Як ви думаєте, чому вода часто згадується в міфах?»

Рефлексія та підсумки уроку (8 хв) Учитель пропонує кожному учневі висловити свої думки про те, що нового вони дізналися сьогодні.

Відповіді на запитання:

Які міфи вам найбільше запам'яталися і чому? Чи помітили ви схожість між міфами різних народів?

Домашнє завдання (2 хв)

Написати коротку замітку або створити ілюстрацію до обраного міфу.

Подумати, якби ви були автором міфу, про що він був би?

Роль учителя: *Учитель виступає не лише джерелом знань, а й партнером у процесі пізнання. Він задає запитання, стимулює учнів до самостійних відкриттів, підтримує їхню ініціативу та зацікавленість, допомагає структурувати знання та знаходити цікаві аспекти у міфах прадавньої України.*

Приклад уроку літератури в 6 класі за темою: «Михайло Коцюбинський. Оповідання «Ялинка»

Тема: Михайло Коцюбинський. Оповідання «Ялинка». Розуміння дитячих переживань у творчості письменника.

Мета уроку:Ознайомити учнів з оповіданням Михайла Коцюбинського «Ялинка»; Поглибити розуміння дитячих почуттів і їх відображення у літературі; Розвивати навички критичного мислення та аналізу літературних творів; Виховувати чуйність та емпатію до дитячих переживань.

Хід уроку

І. Організаційний момент

1. Привітання учнів.

Вчитель: «Добрий день, діти! Сьогодні ми поговоримо про важливі для кожного з нас почуття – про мрії, радість і розчарування. А допоможе нам у цьому оповідання Михайла Коцюбинського «Ялинка».

3. Перевірка готовності учнів до уроку.

ІІ. Актуалізація опорних знань

Вчитель: «Що ви знаєте про Михайла Коцюбинського? Чи знайомі вам його твори? Які асоціації виникають у вас зі словом «ялинка»?»

Відповіді учнів. Коротка розповідь вчителя про життєвий шлях письменника, акцентуючи увагу на тому, як він у своїх творах передавав глибокі емоції дітей і дорослих.

ІІІ. Мотивація навчальної діяльності

Вчитель: «Чому так важливо розуміти переживання дітей? Як ви думаєте, чи легко передати у тексті справжні дитячі емоції? Сьогодні ми спробуємо зрозуміти це разом, читаючи оповідання «Ялинка».

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Читання уривків з оповідання.

Вчитель читає перший уривок з оповідання, акцентуючи увагу на інтонації, щоб підкреслити емоційність тексту. Після цього вчитель запитує: «Як ви думаєте, що зараз відчуває головний герой? Чи були у вашому житті подібні ситуації, коли ви дуже чогось чекали і не знали, чи здійсниться це?»

2. Обговорення образу головного героя.

Вчитель: «Як ви оцінюєте поведінку маленького героя? Як ви думаєте, що він насправді хотів отримати на свято?»

Учні висловлюють свої думки, а вчитель спрямовує їх до розуміння глибших сенсів – не тільки матеріальних, але й емоційних очікувань.

3. Дискусія:Чому важливо мріяти?

Вчитель ставить питання до класу: «Чи мрії завжди збуваються? Чому іноді наші бажання не виконуються? Як це впливає на нас?»

Учні висловлюють думки, а вчитель виступає наставником, допомагаючи їм формулювати свої думки та розуміти, як мрії формують нашу особистість.

V. Закріплення знань

Аналіз тексту. Учні разом з учителем обговорюють головні елементи оповідання: як автор передає емоції головного героя, яка роль ялинки у творі та що вона символізує.

2. Творче завдання. Вчитель пропонує учням написати коротке есе на тему: «Моя найбільша мрія» або «Ялинка моїх мрій», в якому учні висловлюють свої думки про важливість мрій у житті.

VI. Підсумок уроку

Вчитель: «Що нового ви дізналися сьогодні про себе? Як оповідання Михайла Коцюбинського допомогло вам краще зрозуміти свої почуття?»

Учні діляться своїми враженнями від твору і уроку.

VII. Домашнє завдання

Прочитати оповідання «Ялинка» повністю та підготуватися до обговорення його основних тем.

Написати короткий відгук на твір: що вам сподобалося, а що – ні, і чому.

Роль вчителя-наставника: *На цьому уроці вчитель виконує роль наставника, допомагаючи учням не тільки зрозуміти зміст твору, але й заглибитися в емоційний світ головного героя, відчути його переживання та порівняти їх зі своїми. Вчитель підтримує учнів у їхніх роздумах, спрямовує їхню увагу на важливість співчуття і розуміння інших, допомагає їм висловлювати власні почуття та думки.*

Вчитель літератури НУШ відіграє ключову роль у формуванні особистості учня, поєднуючи в собі кілька важливих функцій. Як партнер, він підтримує співпрацю з учнями,

допомагає їм розвивати навички критичного мислення та творчого підходу до навчання. У ролі наставника вчитель ділиться своїм досвідом і знаннями, сприяє розвитку особистісного потенціалу кожного учня. Як тренер, він допомагає вдосконалювати не лише академічні вміння, але й життєві компетенції, спрямовані на успіх у реальному житті.

Вчитель також виступає як порадник, до якого учні можуть звернутися за підтримкою в складних ситуаціях, а також як психолог, який допомагає розуміти емоційні та соціальні аспекти розвитку учня. Завдяки комплексному підходу до навчання і розвитку, вчитель літератури НУШ стає не лише викладачем, а й важливою постаттю, яка сприяє гармонійному становленню особистості дитини в сучасному світі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Зінченко, О. І. Педагогічна психологія. – Харків: Основа, 2015.
2. Савченко, О. Я. Дидактика сучасної школи. – Київ: Генеза, 2014.
3. Богданова, Л. І. Психологічна підтримка вчителя в умовах нової української школи. – «Педагогічні науки», №1 , 2020, с. 34-42.
4. Гончаренко, С. У. Партнерські відносини вчителя та учнів як умова успішного навчання. – «Школа та учень», № 5, 2021, с. 12-18.
5. Портал «Освіта.ua» Роль учителя у сучасній школі. – https://osvita.ua/school/71971/#google_vignette
6. Міністерство освіти і науки України. Концепція Нової української школи. – https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20seredn ya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf

Малієнко Оксана,
вчитель зарубіжної літератури
Хмельницького приватного ліцею «Мої обрії»,
вчитель І категорії

Вчитель-партнер як один з ключових компонентів реалізації Нової української школи

Стаття розкриває один зі значних аспектів діяльності педагога у впровадженні Нової української школи. Визначає основні форми співпраці педагог-учень в контексті педагогіки партнерства, виокремлює суть відносин вчитель-учень. Пояснює основні принципи діяльності вчителя-партнера.

Ключові слова: педагогіка партнерства, співпраця, індивідуальний підхід, взаємоповага, толерантність.

Key words: pedagogy of partnership, cooperation, individual approach, mutual respect, tolerance.

Сучасне освітнє середовище потребує глобальних змін у контексті впровадження НУШ. Педагогіка партнерства розкривається як один з ключових компонентів Нової української школи. На уроках літератури вчитель має можливість впроваджувати нові взаємини між учасниками навчального процесу. Важливо зазначити, що саме уроки літератури можуть легко вносити педагогіку партнерства у взаємини вчителя та учня, бо ці поняття не є для вчителів літератури новими. Навчати дітей висловлювати власну думку, формувати оціночні поняття стосовно героїв, визначати важливість відповідальності за свої вчинки та необхідність знати свої права, вміння відстоювати власну позицію будучи толерантним до опонента і т.п. Все це є стандартно діяльністю вчителя літератури.

Впровадження Концепції Нової української школи має на меті зміну освітньої парадигми, що передбачає не лише застосування компетентнісного підходу та педагогічних інновацій у навчанні, а й зміну взаємин між учасниками освітнього процесу. Одним із ключових компонентів формули НУШ визначено педагогіку партнерства, яка передбачає побудову ефективної взаємодії між вчителями, учнями та батьками, що ґрунтується на засадах взаємної поваги, довіри, рівності та толерантного ставлення. Педагогіка партнерства окреслює такий рівень взаємодії суб'єктів освітнього процесу, за якого вони

об’єднані спільними цілями, є добровільними, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за його результат [1].

В концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року наголошується, що найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими вміннями.

Педагогіка партнерства передбачає перехід від педагогіки вимог до педагогіки відносин. Це означає, що дещо змінюється стиль відносин учителя та учнів: не забороняти, а спрямовувати; не управляти, а співкерувати; не примушувати, а переконувати; не командувати, а організовувати; не обмежувати, а надавати свободу вибору. При наявності таких умов дитина має право на помилку, власну точку зору, вільний вибір, відчуває зацікавленість вчителя у її долі, оптимістично береться за кожну справу. Змінюється суть індивідуального підходу. Він має стати головним результатом шкільної освіти, критерієм якості роботи вчителя, вихователя, керівника виховного навчального закладу. Такий підхід повертає школу до особистості дитини, до її внутрішнього світу, де чекають свого часу ще не розвинені здібності і можливості, моральні потенції свободи і справедливості, добра і щастя. Мета школи – розбудити, викликати до життя ці внутрішні сили і можливості, використовувати їх для більш повного і вільного розвитку особистості.

Особливо актуальним для педагогіки партнерства є гуманне ставлення педагога до дитини, яке має поєднуватися з повагою до її думок і бажань. Гуманно-особистісний підхід до дитини в умовах педагогіки партнерства – це ключова ланка, комунікативна основа особистісно орієнтованих педагогічних технологій. Він об’єднує такі ідеї як новий погляд на особистість як мету освіти, особистісну спрямованість освітнього процесу; гуманізацію й демократизацію педагогічних відносин; відмову від прямого примусу як методу, що не дає результатів у сучасних умовах; нове трактування індивідуального підходу; формування позитивної Я-концепції.

Новий погляд на особистість характеризують такі позиції: особистість проявляється, виступає в ранньому дитинстві, дитина в школі – повноцінна людська особистість; особистість є суб’єктом, а не об’єктом у педагогічному процесі [3] .

Бібік Н.М. звертає увагу на те, що утілюючи ідеї педагогіки партнерства, вчителю необхідно не лише використовувати в своїй роботі стандартні методи організації навчально-виховного процесу, а й більшою мірою виявляти ініціативу і спрямовувати навчання і виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності.

Як інструменти педагогіки партнерства можна використовувати цікаві й захопливі розповіді, відверту бесіду, справедливу і незалежну оцінку, заохочення творчих успіхів, особистий приклад, зустрічі з цікавими людьми, спільний пошук рішень, спільні суспільно корисні справи, благодійні акції тощо [4].

Принципи педагогіки партнерства: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство; принципи соціального партнерства.

Учитель повинен виступати у новій ролі – ролі фасилітатора (той, хто підтримує дитину в її навчальній діяльності через педагогічну взаємодію, допомагає, надихає); ролі тьютора (той, хто індивідуально працює з інтересом дитини – виявляє освітні запити, проектує освітню діяльність, організує рефлексію, проектує наступні кроки в освіті):

І. Оновлення системи взаємостосунків між учнем та вчителем - діалог, взаємодовіра, підтримка, приймання, активна співпраця з батьками дітей, позитивно вплинуть на шкільне освітнє середовище.

ІІ. Оновлення методичного інструментарію вчителя - застосування методів навчання, заснованих на співпраці, активній участі дитини у навчанні. Тобто, треба змінити шлях розподілу функцій вчителя та учня і організацію їх співпраці. У функції вчителя входить ретельно підготувати вдома для дитини навчальне завдання (вправу), продумати в деталях

хід його вирішення різними групами учнів тощо. Функція учня – на добровільних засадах прийняти запропоновану вчителем вправу як свою і самостійно її вирішувати. У такому випадку обидва учасники навчання і виховання – вчитель і учень – рівноправні, вони – суб'єкти діяльності. Ніхто ні над ким не застосовує владу. Так реалізується ідея рівності.

III. Формування нового освітнього середовища (розвиваюче, мотивуюче і для учителя, і для учня; яке має новітнє інформаційно-комунікаційне оснащення, сприяє професійній активності педагога, підвищує ефективність його роботи, уможливлює індивідуальний підхід до навчання).

IV. Зміна підходів до оцінювання результатів навчання.

Оцінювання як можливість відстеження прогресу учнів, діагностика їх потреб, оцінювання навиків вищого порядку: креативність, критичне мислення, пошук рішень, здатність до співпраці та взаємної відповідальності, здатність до застосування отриманої інформації тощо.

Упроваджуючи принципи педагогіки партнерства у практичну діяльність, педагогу треба звернути увагу на те, що:

1) шкільне освітнє середовище – це простір дитинства, який будується на засадах: рівності, діалогізму, співрозвитку, прийняття;

2) переосмислення ролі вчителя вимагає від нього оновлення професійного мислення і відповідних цілеспрямованих дій: постійний аналіз власної педагогічної діяльності; орієнтацію на самоосвіту; відстеження результативності своєї роботи через систему моніторингу та само моніторингу;

3) педагогіка партнерства не відміняє вимогливість вчителя, бо, як засвідчує практика, саме вимогливі й справедливі вчителі мають найбільшу повагу та довіру серед учнів. [2]

Психологічну основу педагогіки співробітництва становлять суб’єкт-суб’єктні стосунки, партнерське спілкування, взаємодія та співпраця між педагогом, учнем і батьками, які об’єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Педагогіка партнерства вимагає переосмислення ролі педагога, яка полягає в оновленні професійного мислення й відповідних цілеспрямованих дій: постійному аналізі власної педагогічної діяльності, орієнтованої на самоосвіту; відстеження результативності своєї роботи через систему моніторингу.

Вже прийшло покоління digital native (цифрове рідне) – е діти, які самі створюють контент для різних каналів. Вони очікують від сучасної освіти більшої самостійності, незалежності і меншої кількості авторитетів. Змінюються і вимоги до вчителя: він сьогодні не ретранслятор, а вчитель – коуч, тренер, фасилітатор. Якщо раніше вчитель лише давав готові відповіді на питання, то нині ця траєкторія змінилася. Вчитель допомагає учням сформулювати власні питання, вчить їх правильно ставити й шукати на них відповіді. Вчитель має робити виклики учням, мотивувати їх досягати більшого, надихати створювати, тобто виконувати роль тьютора (це той, хто допомагає, індивідуально працює, виявляє освітні запити, планує освітню діяльність, організує рефлексію, проектує наступні кроки в освіті, застосовує методи навчання, засновані на співпраці, активній участі дитини в навчанні) [5].

Вчителі літератури можуть мотивувати до навчання учнів використовуючи інші види партнерства: вчитель – шкільна бібліотека, вчитель-автор, вчитель-перекладач, тощо. Ця взаємодіє спроможна оживити процес навчання, залучити дітей до активної співпраці з авторами та перекладачами. Розширення можливостей учнів сприяє мотивації до навчання.

Враховуючи важливість давати дитині поштовх до навчання, бути її мотиватором, навчити вчитися і використовувати свої знання на практиці, вчителі літератури не можуть працювати лише з впровадженням педагогіки партнерства. Проаналізувавши структуру однієї з ключових ланок Нової української школи можна зробити висновок, що без реалізації решти компонентів НУШ, педагогіка партнерства не буде такою плідною.

Список використаних джерел та літератури

1. Буйняк М. Г. Теоретичні засади партнерської взаємодії фахівців в інклюзивному навчанні //Inclusion and Diversity. 2024. Вип. 3. С.15
2. Волкова В. Організація навчально-виховного процесу на засадах педагогіки партнерства в умовах реалізації концепції Нової української школи //Нова українська школа: теорія і практика: зб. тез доповідей II Регіональної науково-практичної конференції, 23 лютого 2018 року / за заг. ред. Л.В.Задорожної-Книгницької. – Маріуполь: МДУ, 2018. – С. 7-9.
3. Калько І.В. Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості в контексті Нової української школи //Загальна педагогіка та історія педагогіки. 2020. Вип. 21. Т.1. С. 33-34
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / під. заг. Ред Н.М.. Бібік. Київ: ТОВ «Видавнича дія «Плеяди», 2017. 206 с.
5. Якими можуть бути українські вчителі майбутнього: досвід переможців “Global teacher Prize”. URL: http://lviv1256.com/news/yakymy-mozhut-buty-ukrajinski-vchytelimajbutnoho-dosvid-peremozhtsiv-global-teacher

Мартинюк Ганна,
вчитель початкових класів
Славутської гімназії № 5
Славутської ТГ,
старший вчитель

Формування літературних компетентностей молодших школярів засобами критичного мислення

Курс «Літературного читання» – органічна складова освітньої галузі «Мови і літератури».

Галузі – мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформатична, фізкультурна, громадянська та історична, мистецька, соціальна і здоров’язбережна.

Спочатку дамо відповідь на питання «Що ж включає в себе поняття «літературна компетентність»

Вивчення літературної компетентності, що є найефективнішою компетентністю молодшого школяра започатковано зовсім недавно у процесі дослідження його мовленнєвої діяльності. Адже, раніше в основному ми говорили лише про читацькі компетентності.

Сфери інтелектуальна, комунікативна, інформаційна.

Навчальна діяльність на уроці читання, має не просто забезпечувати певну суму літературних знань, умінь та навичок, а формувати компетентність учнів початкових класів у інтелектуальній, комунікативній, інформаційній та інших сферах. Рівень компетентності визначається не лише обсягом інформації, що зберігається в пам’яті, елементарних умінь і навичок з їх відтворенням, а й здатністю дитини засвоювати знання та застосовувати індивідуальну систему знань, володіти пізнавальними операціями.

Отже, літературна компетентність передбачає такі навички:

- оволодівати системою знань, знань і навичок з предмета;
- повноцінно сприймати художні епюри;
- розвивати мовні, інтелектуальні і творчі здібності;
- розуміти прочитані твори, тексти різних стилів і жанрів;
- робити висновки, формулювати власну думку щодо прочитаного;
- самостійно працювати з книгою, знаходити необхідну інформацію;
- орієнтуватися у світі книжок, вибирати їх для власних пізнавальних потреб.

Ми бачимо, що літературна компетентність молодшого школяра – це комплексна характеристика особистості, яка володіє достатньо високою технікою читання, літературними та бібліотечно – бібліографічними знаннями, здатна до власної літературно – творчої діяльності.

Поняття літературна компетентність включає в себе систему зазначених умінь, які є змістом читацької, літературознавчої, бібліотечно-бібліографічної та особистісно-діяльнісної компетенцій.

Розглянемо детальніше кожну із них

Під читацькою компетенцією молодшого школяра розуміємо наявність сформованого способу та якостей читання, які передбачають вміння школярів правильно, швидко і виразно читати твір, відтворювати прочитане, оцінювати судження свої і своїх товаришів за змістом, логікою і виразністю мовлення.

Зміст бібліографічної компетенції передбачає у молодших школярів знання певного кола літератури, початкових бібліотечно – бібліографічних понять, уміння орієнтуватися у книжковому світі, користуватися довідковою літературою, задовольняти власні пізнавальні потреби. Періодичне читання преси, відвідування бібліотеки сприяють підвищенню бібліографічної компетенції молодших школярів.

Літературознавча компетенція передбачає достатній читацький досвід молодших школярів, усвідомлення ними жанрової специфіки твору; здійснення його грамотного налізу; визначення на практичному рівні та усвідомлення таких понять, як тема, ідея, композиція, жанр, персонаж, мова твору. Використання зазначених літературних понять дає змогу учневі глибоко осмислити художній твір, відтворити систему художніх образів та розширити коло читання, охопивши жанрово-родові форми художньої, довідкової, науково-пізнавальної, української та зарубіжної літератури.

Одна з важливих складових літературної компетентності є особистістно-діяльнісна компетенція молодшого школяра. Вона передбачає реалізацію творчих здібностей дітей, викликаних високим інтересом до читання літературних творів, різних за жанрами та вміння творчо їх переосмислювати. Можна тлумачити зазначену компетенцію як здатність читача до власної діяльності, що є особливою якістю творчості у процесі організованого вивчення літератури. Разом з тим особистісно-діяльнісна компетенція формується в процесі активної творчої діяльності молодших школярів і сприяє розвитку творчих здібностей, розвиває читацьку самостійність.

Всі згадані вище знання і вміння, наявність відповідних уявлень і понять, здібностей учнів є об’єктами перевірки під час вивчення рівня кожної із складових (компетенцій) літературної компетентності випускників початкової школи. Такий контроль, за умови розуміння ними змісту структурних компонентів кожної з компетенцій та прогнозованих результатів, може здійснюватися педагогами на уроках читання.

Модернізація системи освіти в Україні, зміна її орієнтирів на особистісний розвиток учня, на формування його інтелектуального потенціалу та забезпечення постійного самовдосконалення, вимагає змін і в системі сучасної початкової освіти. Вона має бути зорієнтована на вироблення в учнів готовності вирішувати поставлені життям питання, зокрема й за допомогою мови та літератури. Саме в цих умовах особливого значення набуває проблема використання технології критичного мислення як засобу формування мовної особистості учня початкової школи.

Критичне мислення один з мовних трендів в освіті. Про те, що його розвиток є одним з наскрізних завдань навчально – виховного процесу, йдеться й у Концепції нової української школи.

Сучасні вчителі знайомі з цією технологією, тому я не зупиняюсь на самій технології, тому, що ми з вами пройшли нещодавно чудовий тренінг по критичному мисленню.

Але хочу звернути увагу, працюючи з технологією розвитку критичного мислення, ми маємо усвідомлювати, що навчити учнів мислити критично з першого уроку неможливо. Критичне мислення формується поступово, воно є результатом щоденної кропіткої роботи вчителя й учня, з уроку в урок, з року в рік. Не можна виділити чіткий алгоритм дій учителя з формування китичного мислення в учнів. Але можна виділити певні умови, створення яких здатне спонукати і стимулювати учнів до критичного мислення.

Застосування технології розвитку критичного мислення на уроках літературного читання у початкових класах створює додаткову мотивацію до навчання, вивчення краси

українського слова. Учні ефективніше засвоюють матеріал, тому що це їм цікаво. Систематичне формування творчих та пізнавальних здібностей учнів з використанням технології розвитку критичного мислення призводить до того, що усі учні навчаються самостійно вчитися, критично мислити, використовувати набуті знання у повсякденному мовленні та житті. Бо саме початкова ланка є фундаментом формування критичного мислення як пріорітетного напрямку розвитку комунікативної компетентності сучасної особистості.

Критичне мислення – це, по суті, певний підхід до мислення; це набір навичок, який включає в себе використання різних способів розумової діяльності (операцій мислення), таких як аналіз і синтез, порівняння й абстрагування та інші, що застосовуються для формування обгрунтованих висновків та оцінок.

Насамперед, критичне мислення передбачає уважне й шанобливе ставлення до фактів. Критично мислячі люди не квапляться з висновками. Це означає, що вони розглядають усю доступну інформацію.

Формування літературних компетентностей молодших школярів засобами критичного мислення ми здійснюємо на :

- уроках літературного читання(позакласне читання) фото
- бібліотечних уроках (фото в бібліотеці)
- зустрічі з письменниками рідного краю
- виховні заходи, присвячені її величності Книзі

Висновок

Отже, икористання вчителями стратегій критичного мислення на уроках літературного читання, забезпечує позитивні зміни в учнів:

Підвищується інтерес до навчання, розвивається пошукова спрямованість мислення, зникає боязнь зробити помилку, виникає прагнення краще зрозуміти інформацію, підвищується відповідальність за власне навчання, з’являється прагнення самостійно здобувати знання, формується вміння працювати в парі та групі.

Використовуючи описані стратегії на уроці читання та мови можна забезпечити умови для повноцінного розвитку особистості, формування в неї творчого критичного мислення. В цілому нетрадиційні методи навчання, які активно використовуються в освітньому процесі, сприяють підвищенню мотивації учнів, дарують відчуття власної волі, формують обстановку взаємовигідного співробітництва.

І звичайно, сприяють «Формуванню літературних компетентностей молодших школярів, засобами критичного мислення».

Мельниченко Лілія,
вчитель української мови та літератури,
Майдано-Олександрівського ліцею
Віньковецької ТГ

Роль учителя-словесника в сучасному освітньому просторі

Місія сучасного вчителя і школи – навчити дітей бути гнучкими у змінах. Також – легко адаптуватися і вміти навчатися впродовж усього життя.

*Ключові слова: компетентність, сучасний педагог, **ресурсний стан**, гуманна педагогіка, м'які навички, «бачення згори», competence, modern teacher, resource state, Humane Pedagogy, soft skills, Helicopter view.*

Вступ. Сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання. Ще важливо навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов’язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації в житті, навчанні та праці», – сказано в Концепції Нової української школи. [3]

Нині дуже часто говорять про те, якою повинна бути освіта . Сучасний педагог – це вже не гуру-транслятор нових знань. Це фактично наставник, який вміє організувати процес пізнання учнів. Не просто процес навчання чогось, а саме процес пізнання, який включає висування гіпотез. Учень повинен вчитися ставити запитання і проявляти свій інтерес та допитливість. [7]

Для цього в освітньому процесі потрібно використовувати активні методи пізнання. Активне навчання передбачає вихід за межі класу і за межі навчальної програми, привласнення результатів знань. У цьому випадку учень фактично відчуває, що працює на себе і отримує знання під свій запит. А умовний клас чи певне середовище є тим місцем, де він може їх перевірити, знайти спільників, гідну експертизу, тому йому туди цікаво приходити.

Компетентнісний підхід означає спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей кожного учня. Результатом такого процесу має стати формування загальної компетентності, що є інтегрованою характеристикою особистості, яка включає знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі. Реалізація проголошеного концепцією «Нова українська школа» компетентнісного підходу в навчанні має враховувати особистісні інтереси учнів і забезпечувати розвиток передусім необхідних у реальному житті ключових компетентностей.

Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну й подальшу навчальну діяльність.[3]

28 серпня 2024 року Міністерство освіти й науки України затвердило новий професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Тож серед компетентностей, якими наразі мають володіти вчителі:

- мовно-комунікативна, як-от здатність забезпечувати здобувачам освіти навчання державною мовою, враховувати особливості мовного середовища в закладі освіти з мовою корінного народу або національної меншини тощо;
- предметно-методична, зокрема, здатність моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, здійснювати інтегроване навчання, добирати й використовувати сучасні й ефективні методики та технології навчання тощо;
- інформаційно-цифрова, яка передбачає вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, критично оцінювати інформацію, ефективно використовувати наявні та створювати нові цифрові ресурси;
- психологічна, у межах якої вчителі мають враховувати під час роботи вікові й індивідуальні особливості здобувачів освіти, їхній психоемоційний стан;
- емоційно-етична – про усвідомлення особистих почуттів, емоцій, потреб та емоційних станів інших учасників освітнього процесу;
- компетентність педагогічного партнерства як серед колег, так і з батьками та учнями;
- інклюзивна компетентність – для формування інклюзивного освітнього середовища;
- здоров'язбережувальна компетентність – про організацію безпечного освітнього середовища;
- прогностична компетентність – здатність прогнозувати результати освітнього процесу, планувати;
- організаційна компетентність, як-от організація різних видів і форм навчальної й пізнавальної діяльностей;
- оцінювально-аналітична компетентність – про оцінювання та аналіз результатів навчання учнів;,
- здатність до навчання впродовж життя [4] .

Логічним є висновок, що роль учителя кардинально змінилася. Л. В. Прилуцька [5] у своїй статті «Сучасний педагог: тьютор, модератор, навігатор, фасилітатор чи просто

вчитель?» визначає соціально-професійні ролі, які виконує сучасний вчитель. Це фасилітатор, коуч, ментор, модератор, тьютор.

Фасилітатор – це той, хто відповідає за групову динаміку, хто вміє цей процес зробити ефективнішим. Це використання колективного інтелекту, вміння зібрати команду, працювати у ній.

Коуч (англ. coach – персональний тренер) – професіонал, який, по-перше, вміє бачити і цінувати в людині позитивний потенціал і, по-друге, володіє спеціальними знаннями і навичками, що дозволяють йому допомогти людині самій побачити і розвинути цей потенціал за дуже короткий термін.

Ментор, який, на відміну від класичного педагога, не перевіряє знання учнів та не задає домашніх завдань. Ментор – це той, до кого учень приходить сам, щоб дослідити якусь тему і перевірити свої гіпотези. Ментор говорить з точки зору практика, відділяє істину від ілюзій, конструктивні рішення, які будуть працювати, від тих, які будуть неефективними і, таким чином, наблизити учня до результату.

Модератор – це наставник, керівник, який здійснює підтримку і організацію активної роботи групи.

Тьютор – це не викладач чи класний керівник. Це людина, яка скеровує учня та працює із його запитом, допомагає йому зрозуміти себе, поставити правильні запитання, уточнити їх, вибрати траєкторію руху та не сходити з неї [2] .

Звичайно, педагоги повинні бути обізнаними з усіма необхідними компетентностями, і відповідно до нових ролей, вміти обирати свою спеціалізацію. Саме тому педагог є не просто учителем-предметником, це людина, яка сама розвивається, окреслює проблеми більш високого рівня і залучає учнів у цей процес як гід, який веде за собою та показує, на що спроможна сучасна наука.

Логічно ж виникає питання: «Яким має бути сучасний учитель літератури?»

К. В. Таранік-Ткачук зауважує, що «Сучасний урок літератури – поліфункціональне, багатоаспектне явище в освітньому процесі, поєднання методичних традицій і новаторства.

Тобто зважаємо на три показники:

1. Сучасний урок – явище багатоаспектне.
2. Передбачається застосування (поєднання) різноманітність підходів, методик, технологій.
3. Акцент робиться на недостатньо вивченому терміні «поліфункціональність» щодо уроку.

На формування і виокремлення ознак поліфункціонального уроку впливали і пошуки сучасних науковців стосовно удосконалення й розвитку підходів до уроку літератури (особливо останні 5-7 років):

Говоримо про:спрямованість на особистість учня (забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії);

гнучкість структури уроку (освітня мета, по суті, стає вторинною); формування критичного мислення учнів (обґрунтування достовірності інформації, знаходження причин і альтернатив ситуації, вміння приймати зважені рішення).[6]

На думку більшості опитаних учителів та батьків дітей, учитель має надихати, розуміти та поважати учнів, вміти розкривати їхній потенціал і бути відкритим до спілкування та постійного самовдосконалення [яким має].

Бодик О.П., канд. філол. наук, доцент у своїй статті «Особливості професійного становлення сучасного вчителя-словесника» зазначає, що «Основною рисою сучасного вчителя є, безперечно, педагогічна майстерність, тобто комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності. До таких важливих властивостей належать гуманістична спрямованість діяльності вчителя, його професійна компетентність, педагогічні здібності та педагогічна техніка. Щоб учитель діяв творчо, самостійно виважуючи результати своєї діяльності, він повинен мати певні властивості, риси, розвиток яких забезпечить професійний саморозвиток педагога, а через нього і розвиток учня».

Виходячи з власного досвіду та проаналізованих думок колег, варто зазначити, що перш за все учителю варто зрозуміти, що він має бути спеціалістом з людського розвитку, а не просто предметником. Ідеал сучасного навчання – особистість із гнучким розумом, зі швидкою реакцією на все нове, з ідеальними комунікативними здібностями.

Саме тому, педагог насамперед має бути ресурсним. **Ресурсний стан** – це наявність фізичних та психоемоційних ресурсів, які дають людині енергію та мотивацію вирішувати щоденні справи, справлятися з труднощами та будувати своє життя. Такий стан характеризується відчуттям задоволення, впевненості, свободи.).[2]

Сучасні учні люблять новації і «двіж» у хорошому сенсі цього слова, тому, вчителю потрібно бути ще й проактивним. Проактивний вчитель – це небайдужа людина, яка створює щось нове і робить якісні зміни довкола себе.

Окрім того, доводиться швидко пристосовуватися до «нової норми» в освіті, переборювати свої страхи, опановувати зовсім інші підходи, змінювати власний стиль викладання тощо. Тому професійна і особистісна гнучкість – це ті soft skills, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу її продуктивність

Важливо мати досвід використання новітніх технологій у своїй практиці. Бо це один із ключових інструментів сучасного педагога. Неможливо бути ефективним вчителем і не розвиватися щодня. Тому важливо, як вчитель вчиться сам, як шукає інформацію і, найважливіше, як застосовує нові навички та знання, так він і буде мотивувати учнів до отримання нових знань, умінь та навичок. Просто список сертифікатів у резюме не свідчить про те, що людина розвивається, важливим є уміння використотувати отриманні знання на практиці.

Helicopter view («бачення згори»). Ця компетентність у дефіциті серед учителів. Найчастіше у сучасних педагогів розвинене критичне, логічне та проєктне мислення, комунікація, креативність та емпатія, а Helicopter view – це про ширший погляд на світ. Адже, коли діти дивляться на світ широко, у них і запит більший, вони хочуть пізнати якомога більше. Наприклад, коли школяр не знає, які зараз є нобелівські лауреати, то йому не буде цікаво, що зараз відбувається на уроках хімії та фізики і яким чином ті чи інші люди досягли певних висот. Тому треба розвивати це світобачення, тоді учні будуть більш успішно та якісно себе почувати в цьому житті та самі створюватимуть своє майбутнє. І, знову ж таки, школа стане простором не лише для отримання знань, а сформує найважливіше – зацікавленість та мотивацію до отримання цих знань та дієвого досвіду.

Гуманна педагогіка як життєвий принцип. Happy Nest School розділяє цінності гуманної педагогіки, важливо, щоб вчителі знали ці засади та втілювали їх у своїй щоденній учительській практиці. Також цінним є, щоб вчитель вмів спостерігати, помічати, чути і небайдуже ставитися до дитини. Адже така людина допомагатиме учням побачити ширше і більше.

Сучасний вчитель-словесник, як з рештою й інші категорії педагогів, має бути:

- гнучким та адаптивним;
- психологічно й соціально компетентним;
- професійно майстерним;
- діджиталізованим;
- тресостійким;
- володіти сучасними методами навчання.
- ефективно комунікувати та застосовувати індивідуальний підхід до кожного учня;
- навчатися протягом життя;
- вміти виходити за межі класу та ділитися своїм досвідом (навички самопрезентації);
- цікавитися вподобаннями дітей та їхнім «життям»;
- інтегрувати предмети у реальне життя (відповідь на питання «Для чого мені це вчити?»);
- розраховувати свої сили й не брати на себе забагато справ;
- дотримуватися робочої дисципліни.

Список використаних джерел та літератури

1. Бодик О.П., Особливості професійного становлення сучасного вчителя-словесника URL: https://vseosvita.ua/library/embed/01004fsh-766e.doc.html (дата звернення: 27.10.2024)

2.Вікіпедія URL:https://uk.wikipedia.org (дата звернення: 27.10.2024)

3. Концепція НУШ URL:https://mon.gov.ua/static objects/mon (дата звернення: 27.10.2024)

4.Наказ МОН України від 29.08.2024 №1225 "Про затвердження професійного стандарту "Вчитель закладу загальної середньої освіти" URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity (дата звернення: 27.10.2024)

5.Прилуцька Л. В. Сучасний педагог: тьютор, модератор, навігатор, фасилітатор чи просто вчитель? URL: https://naurok.com.ua/dopovid-suchasniy-pedagog-tyutor-moderator-navigator-fasilitator-chi-prosto-vchitel-226655.html (дата звернення: 27.10.2024)

6.Таранік-Ткачук К.В. Який він - сучасний урок? URL: https://svitfilologa.com.ua/yakij-v%D1%96n-%E2%80%93-suchasnij-urok-l%D1%96teraturi.html(дата звернення: 27.10.2024)

7.Сучасний педагог - це той, хто розкриває потенціал учнів, а не примушує їх вчити уроки URL: https://uifuture.org/publications/24366-suchasnyi-pedegog/(дата звернення: 27.10.2024)

8. Яким має бути ідеальний учитель на думку батьків та самих педагогів – опитування URL:https://nus.org.ua/news/yakym-maye-buty-idealnyj-uchytel-na-dumku-batkiv-ta-samyh-pedagogiv-opytuvannya/(дата звернення: 27.10.2024)

Недосип Катерина,
вчитель української мови та літератури
Пліщинської гімназії
з дошкільним підрозділом
Шепетівської ТГ

Сучасний вчитель-словесник – творча симфонія взаємодії досвіду, творчості та інноваційних технологій

У статті розглядається роль вчителя-словесника в сучасному освітньому просторі. Автор акцентує увагу на тому, що успішна педагогічна діяльність неможлива без поєднання традиційних методів навчання, творчого підходу та використання інноваційних технологій.

The article examines the role of the language and literature teacher in the modern educational space. The author emphasizes that successful pedagogical activity is impossible without combining traditional teaching methods, a creative approach, and the use of innovative technologies."

Ключові слова: вчитель-словесник, модель, досвід, творчість, новації, технології, методика, українська мова, література, освіта XXI століття, штучний інтелект.

Світ стрімко змінюється, і освіта не залишається осторонь цих трансформацій. Особливо це стосується гуманітарних дисциплін, зокрема української мови та літератури. Роль учителя-словесника в сучасному освітньому просторі набуває нових граней, перетворюючись на багатогранну діяльність, що поєднує в собі досвід, творчість, новації та технології.

Педагогічні інновації, у своїй більшості (88%), розробленні авторами у вигляді педагогічних інноваційних технологій – це якісно нова сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання й управління, яка приносить суттєві зміни у результат педагогічного процесу.

Слово «технологія» грецького походження й означає «знання про майстерність». Поняття «педагогічна технологія» останнім часом дедалі більше поширюється в науці та освіті. Його варіанти – «педагогічна технологія», «технологія навчання», «освітні технології» – широко використовуються в психолого-педагогічній літературі і мають понад 300 формулювань, залежно від того, як автори уявляють структуру і компоненти освітнього процесу.

Г.К. Селевко характеризує педагогічну технологію як науку, що досліджує найбільш раціональні шляхи навчання; в якості системи способів, принципів, застосовуваних у навчанні; в якості реального процесу навчання. [9]

Специфічні риси педагогічних технологій:

• розробка діагностично поставлених цілей навчання і виховання;

• орієнтація всіх процедур на гарантовані досягнення поставлених цілей;

• оперативний зворотний зв'язок, оцінка поточних і підсумкових результатів;

• відтворюваність педагогічних процедур.

У традиційному педагогічному процесі цілі ставляться невизначено: «вивчити, що таке іменник», «систематизувати знання», «виразно читати текст», «ознайомити з принципом дії», «виробити звичку поведінки» і т.п. Такі цілі не описують результату, досягнення їх важко перевірити. У діагностично поставленій меті описуються дії учня в термінах: знає, розуміє, застосовує, знаходить та критично мислить, тобто наявні очікувані результати.

Ознаки педагогічної технології:

• змістовність – наявність педагогічної концепції, що має технологічну реалізацію у вигляді педагогічної моделі, алгоритму, правила;

• системність єдність змістової та процесуальної частини, їх взаємообумовленість;

• логічність процесу, взаємозв'язок усіх його частин, цілісність;

• керованість і ефективність – гарантоване досягнення результату;

• економічність – оптимізація праці вчителя;

• відтворюваність – можливість відтворення в широких масштабах без втрати результативності;

• візуалізація – використання аудіовізуальної та електронно- обчислювальної техніки, а також конструювання і застосування різноманітних дидактичних матеріалів та оригінальних навчальних посібників;

• коректування – можливість використання в процесі викладання зворотного зв'язку у вигляді контролю, рефлексії, тренінгів. [2. С. 75-77]

Досвід є фундаментом професіоналізму вчителя – це скарбниця знань і вмінь, яку вчитель-словесник збирає протягом багатьох років.

Він дозволяє глибоко розуміти літературні твори, історичний контекст їх створення, особливості мови та стилю.

Маючи досвід, вчитель створює ефективні навчальні програми та підбирає відповідні методики, аналізує помилки учнів і знаходити індивідуальні підходи до кожного з них.

Зацікавити учнів читати – одне з головних завдань сучасного вчителя, адже в умовах цифрової ери діти часто віддають перевагу швидким і візуально насиченим видам розваг. Є кілька дієвих методів, як пробудити інтерес до читання.

1. Підбірати актуальну та цікаву літературу. Вводити в процес навчання книги сучасних письменників, які відображають актуальні теми й проблеми, близькі молоді, вони сприятимуть підвищенню зацікавленості. Наприклад, книги про підліткові труднощі, технології, екологію або соціальні проблеми.

2. До інтерактивних методів роботи з текстом можна віднести літературні квести, в яких можуть бути завдання, що потребують розгадування загадок, пошуку відповідей у тексті або інсценізацій ключових моментів сюжету. Це створює елемент гри та змагання. Організація інтерактивних обговорень – дебати або дискусії, де учні зможуть висловити власну думку, сперечатися або ставити під сумнів події, мотиви героїв, створюючи власні інтерпретації.

3. Особистий приклад та рекомендації є найвпливовішим методом, щоб спонукати учнів до навчання.

Читаючий вчитель - вчитель, який сам активно читає і ділиться враженнями від книг, може стати прикладом для учнів. Він, знаючи інтереси своїх вихованців, може створювати книжкові куточки або стенд із рекомендаціями книг, поділених за різними жанрами чи

темами, які можуть бути цікавими для учнів. Важливо, щоб кожна книга отримала короткий опис або «рекламу», яка б зацікавила.

Досвід допомагає спілкуватися з учнями на рівних і створювати атмосферу довіри в класі.

Рушійною силою розвитку як вчителя так і учнів є **творчість**.Творчість – це те, що відрізняє справжнього вчителя від виконавця стандартних програм. Творчий підхід дозволяє робити уроки цікавими та нестандартними, використовуючи різноманітні методи навчання (проекти, дискусії, рольові ігри). Учням також можна запропонувати різні творчі завдання, такі як:

- написання власних віршів, оповідань або есе, натхнених прочитаними творами;
- продовження сюжетів літературних творів;
- переписування класичних творів на сучасний лад;
- створення діалогів між персонажами різних творів.

Сучасний вчитель словесник має сприяти розвитку критичного мислення учнів, заохочуючи їх до висловлення власної думки та створювати власні навчальні матеріали (презентації, відео, інтерактивні вправи), що відповідають інтересам учнів.

Для розвитку творчого потенціалу слід залучати учнів до участі в літературних конкурсах, фестивалях та інших заходах.

Кожен вчитель-словесник має постійно вдосконалюватися, зробити це можна шляхом новацій. Вони є постійним пошуком нових ідей та методів роботи. Вчитель повинен бути відкритим до всього нового, щоб залишатися в курсі сучасних тенденцій у сфері освіти і літератури та впроваджувати інноваційні методики навчання, такі як **проєктне навчання, де** учні створюють проєкти на основі вивчених творів або письменників. Проєкти можуть включати дослідницьку роботу, створення презентацій, інсценізацій, або навіть написання власних художніх творів.

Учні можуть створювати літературні портрети письменників, досліджувати певні епохи української літератури або писати рецензії на твори сучасних українських авторів. Також можна використовувати **інтерактивні онлайн-платформи та ресурси такі як Kahoot** , **Google Classroom**, **LearningApps** для створення інтерактивних завдань, тестів і вікторин з української літератури.Створення вікторин за творами, інтерактивних хронологічних карт або таблиць для аналізу персонажів, тем чи конфліктів у творах. Ще однією цікавою методикою є г**ейміфікація** – включення ігрових елементів у навчання. Під час дистанційного навчання популярним стало **перевернуте навчання, де** учні самостійно вивчають теоретичний матеріал вдома (відео, статті, презентації), а на уроці більше часу приділяється обговоренню та аналізу творів, творчим завданням. Вчитель може надавати учням відео-лекції або уривки творів для самостійного читання, а в класі організовувати дискусії, творчі завдання або інтерпретацію прочитаного.

На уроках літератури досить цікаво використовувати метод **інтеграції мистецтва та літератури, таким чином** поєднувати вивчення літератури з іншими формами мистецтва – театром, музикою, живописом. Це дозволяє учням глибше зрозуміти художні твори та розвинути творчі навички, дикцію тощо. Учні можуть створювати ілюстрації до творів, виконувати театралізовані сцени, писати власні сценарії за мотивами творів або створювати аудіо-версії літературних творів.

Для того щоб навчити учнів не боятися висловлювати власну думку, варто залучати їх на уроках до літературних дискусій та дебатів. Організація дискусій або дебатів між учнями на основі певних тем, що розглядаються у літературі допомагає розвивати вміння критично аналізувати прочитане.

У час швидкого розвитку інноваційних технологій, цікавим стало використання цифрових інструментів для аналізу тексту, де учні використовують цифрові інструменти для аналізу текстів, наприклад, аналіз частоти вживання слів або створення хмар слів. За допомогою таких інструментів, як **WordArt** або **Voyant Tools**, учні можуть візуалізувати ключові теми та мотиви літературних творів, створювати інтерактивні графіки та діаграми.

Традиційними та цікавими є уроки, на яких використовують мультимедійні презентації та відео. Учні створюють мультимедійних презентацій, відео чи анімацій на основі літературних творів або біографій авторів. **Вони** можуть створювати презентації або відеоогляди творів українських письменників, знімаючи короткі відеоролики з аналізом персонажів чи тем твору.

Досить популярними стають соціальні мережі та блоги, використання сучасних медіаплатформ для обговорення та аналізу літературних творів. Учні можуть вести блоги або обговорювати твори в соціальних мережах, створювати пости, огляди чи рецензії. Вони можуть створювати Instagram-сторінки літературних героїв, вести блог, де публікують свої думки про прочитані твори, або знімати короткі відео для TikTok з рецензіями на книги.

Зацікавити учнів можна віртуальними екскурсіями та подорожами. Використання віртуальних турів для ознайомлення з місцями, що пов'язані з життям та творчістю українських письменників. Вчитель може організувати віртуальну екскурсію в музей Тараса Шевченка чи відвідати місця, описані у творах української класики, використовуючи інтернет-ресурси та мультимедіа.

Для того, щоб художній твір вплинув на учнів вчителю варто акцентувати увагу на емоційне навчання та розвиток емпатії . Використовувати літературу для розвитку емоційного інтелекту та співпереживання. Учні обговорюють емоції та почуття персонажів, а також власні реакції на прочитані твори. Вчитель може ставити запитання, що викликають роздуми про емоції героїв та їхню поведінку. Наприклад, після прочитання твору Івана Котляревського «Енеїда», учні обговорюють емоційні стани головних персонажів та їхній вплив на розвиток подій. [3]

Інноваційні методики навчання в поєднанні зі штучним інтелектом відкривають нові можливості для викладання української літератури. Вони допомагають зробити навчальний процес більш інтерактивним, мотивуючим та орієнтованим на потреби кожного учня. ШІ сприяє глибшому аналізу літературних творів, розвитку творчого потенціалу та створенню персоналізованих траєкторій навчання. Успішне впровадження цих підходів дозволяє підвищити рівень залученості та розуміння української літератури в сучасній школі.

Симбіоз «досвід-творчість-новації-технології» – це ключ до успіху. Поєднання досвіду, творчості, новацій і технологій дозволяє вчителю-словеснику створити комфортне навчальне середовище, в якому учні із задоволенням вивчають українську мову і літературу, розвивають в учнів критичне мислення, творчі здібності та комунікативні навички, готують учнів до життя в сучасному інформаційному суспільстві та стає справжнім лідером і натхненником для своїх учнів. Вчитель XXI століття – це динамічна і багатогранна особистість, яка постійно розвивається і вдосконалюється. Це не просто передавач знань, а творча особистість, яка здатна надихнути учнів на пізнання світу через призму слова.

Сучасний вчитель повинен вибудовувати довірливі відносини з учнями, бути відкритим до нових ідей та діалогу - це майстер, який вміє балансувати між традиціями і новаторством, створюючи на уроках справжню симфонію навчання, де кожен учень може знайти своє місце. [8]

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти. К.: Постанова Кабінету Міністрів України № 1392 від 23.11.2011.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К., 2004. – С. 75-77.
3. Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід: Методичний посібник. / Авт.-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – 2007.
4. Паламарчук В. Ф. Інноваційні процеси в педагогіці. К., 1994
5. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті: Навчальний посібник / За ред. С. П. Бондар. – Рівне, Редакційно-видавничий центр «Тетіс» Міжнародного університету "РЕГІ", 2003. – 200с.
6. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. – Київ, 2014. – 95с.
7. Попова О.В. Інновації в сучасній педагогічній теорії та практиці// Педагогіка та психологія: Збірник наукових праць/За заг. редакцією акад. ІФ Прокопенка, чл.-кор. ВІ Лозової.–Харків: ХДПУ,-1999.
8. Концепція «Нової української школи».
9. Селевко Г.К. Енциклопедія освітніх технологій: В 2 т. Т.1. М.: НІІ шкільних технологій, 2006.- 816 с.

Нич Тетяна,
вчитель української мови та літератури
Старокостянтинівської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 8,
старший вчитель

Мости між школою і літературою: взаємодія вчителя з сучасними авторами

У статті розглянуто сучасні форми взаємодії між вчителями та письменниками як важливий аспект літературної освіти. Увагу приділено ролі фестивалів, публічних бібліотек та зустрічам із письменниками, зокрема такими як Оксана Радушинська та Оксана Скоц, які стимулюють інтерес учнів до літератури. Підкреслено значення таких зустрічей для формування літературного світогляду молоді.

Ключові слова: вчитель, взаємодія, сучасний письменник, літературні проєкти; teacher, interaction, contemporary writer, literary projects.

У сучасному світі зв'язок між учителями та письменниками виходить на новий рівень, оскільки їхня співпраця сприяє культурному та духовному розвитку молоді. Форми взаємодії стають різноманітнішими завдяки культурним заходам, де об'єднуються літературні фестивалі, публічні читання, бібліотеки, що створюють платформи для зустрічей із письменниками. Такі взаємодії дозволяють учням сприймати літературу як живий процес і усвідомлювати її роль у формуванні власної ідентичності.

Основні форми взаємодії

Книжкові фестивалі. Літературні фестивалі стали однією з найважливіших форм взаємодії між освітнім процесом та літературою. Наприклад, щорічний фестиваль «Сорока Білобока», в м. Старокостянтинів, на якому учні мають змогу зустрічатися з відомими українськими авторами (такими як: Андрій Кокотюха, Сашко Дерманський, Оксана Радушинська, Світлана Вертола[4], Марина Павленко, Тетяна Безушко, Маруся Щербина, Оксаною Весна та Марія Солтис-Смирнова) забезпечує середовище для прямого контакту з письменниками [3]. Завдяки цьому учні нашого міста разом зі своїми вчителями літератури мають нагоду отримати автографи, поспілкуватися з авторами й обмінятися враженнями, що стимулює зацікавлення та посилює їхню причетність до літератури.

Публічні та шкільні бібліотеки. Сьогодні бібліотеки стали важливим соціокультурним центром та відіграють важливу роль у створенні середовища для зустрічей з письменниками. Наприклад, Старокостянтинівська центральна бібліотечна система досить часто організовує зустрічі з сучасними письменниками України.Так, на початку вересня відбувалася зустріч з творчою діадою - Володимиром Лисом та Надією Гуменюк, а вже в середині жовтня ми відвідували зустріч з воїнами-письменниками: Віталієм Запекою, Артемієм Кірсановим, Сергієм Дзюбою та продюсером Валерією Борщевською. З нетерпінням учні 10 класу нашої школи очікують зустріч із Анастасією Левковою, яка відбудеться в лютому. Адже переказ твору на уроці української мови писали саме за уривками з її книги «За перекопом є земля». Текст про історичну належність Криму Україні став інструментом для глибокого аналізу, він зацікавив учнів, особливо тих, хто має родичів у Криму. Ці зустрічі не лише збагачують навчальний матеріал, але й перетворюють бібліотеки на центри культурного життя громади [2].

Зустрічі з місцевими письменниками. Місцеві автори мають особливе значення у культурному вихованні молоді. Зустріч з Оксаною Радушинською, відомою волонтеркою та прозаїком, справила сильне враження на учнів, адже вони отримали можливість почути реальні історії, пов'язані з подіями в Україні[]. Вірші про чекання з війни та особисті історії Ірини Костюк також не залишили учнів, що відвідали захід у бібліотеці міста. Такожважливою подією для учнів було живе спілкування в шкільній бібліотеці з місцевою поетесою Оксаною Скоц, яка проводила майстер-клас з написання black out поезії, де учні змогли по-новому поглянути на творчий процес побудови поетичних образів. Особливе місце в літературному житті школи посідають і зустрічі з вчителями, які самі є творчими особистостями. Учні мали можливістьпоспілкуватися зі своєю вчителькою української мови та літератури, поетесою Оленою Миколаївною Прудкою, яка поділилася своїм творчим досвідом і прочитала власні вірші [1].

Шкільні проєкти. Шкільний проєкт «Літературне кафе» надає змогу вчителям організовувати нетрадиційні уроки в інтерактивній формі. Обговорення літературних творів проходять у форматі кафе з пригощанням традиційними стравами (як, наприклад, коли проводили презентацію арт-бука «До Енея на гостини» частували стравами, згаданими в «Енеїді» І. Котляревського) або просто за узваром чи чаєм. У таких умовах учні обговорювали творчість Ліни Костенко, Сергія Жадана та Миколи Хвильового, поглиблюючи свої знання та розуміння літератури. Обговорення поезій на теми війни зі збірки Павла Вишебаби стало ще одним важливим етапом у навчанні учнів, оскільки ці твори сприяли формуванню емоційного зв’язку з реаліями сьогодення. Такі зустрічі не тільки підвищують рівень літературного знання, але й виховують моральну чуйність і патріотизм молоді. [1]

Окрім того, у Старокостянтинівській ЗОШ № 8 створено стіну «Літературний автограф», де зберігаються автографи письменників, які роздобули учні та вчителі, разом із історіями цих зустрічей. Ця ініціатива стала справжньою пам’яткою літературного життя школи.Такі проєкти мотивують учнів і сприяють розвитку їхньої літературної компетенції та цінностей.

Освітні ініціативи через кінопереглядиі та презентації. Фільми про визначні постаті української культури та літератури слугують потужним інструментом залучення учнів до літературних творів і подій. Наприклад, під час перерв учні 11 класу переглядали фільм «Заборонений» про життя та боротьбу Василя Стуса, що сприяло глибшому усвідомленню історичних подій і життєвих випробувань, з якими зіштовхнувся поет. Такий кіноперегляд не лише надав учням контекст для кращого розуміння біографії Стуса, але й пробудив інтерес до його поезії. У цей період сталася й інша важлива подія в місті: презентація книг Сергія Дзюби та Артемія Кірсанова. Серед представлених видань вчителі придбали для шкільної бібліотеки примірник книги видавництва «Фабула» «Заборонений. Історія життя і боротьби В. Стуса» з автографом. Це забезпечило матеріали для подальших обговорень і наблизило учнів до творчої спадщини Стуса через друковане слово [2].

Отже, взаємодія між учителем і письменником сприяє не лише підвищенню зацікавленості в літературі, а й формуванню культурної ідентичності учнів. Використання фестивалів, бібліотек і зустрічей із місцевими письменниками є ефективними методами залучення молоді до літературного життя, адже вони створюють живий контакт із літературою та надають можливість учням знайти своїх літературних кумирів і наставників.

Список використаних джерел та літератури

1. Літературне кафе восьмої школи. Точка доступу: https://www.facebook.com/groups/242283620333984

2. Старокостянтинівська центральна публічна ситема. Точка доступу: https://www.facebook.com/profile.php?id=100014923188201

3. Фестиваль дитячої книжки «Сорока Білобока». Точка доступу: https://chytomo.com/festyval-dytiachoi-knyzhky-soroka-biloboka/

4. Фестиваль дитячої книги «Сорока- Білобока»: свято дитинства з промоцією дитячого читання. Точка доступу: https://radiost.online/news/festyval-dytyachoyi-knygy-soroka-biloboka-svyato-dytynstva-z-promocziyeyu-dytyachogo-chytannya/

Пастух Людмила,
доцент кафедри теорії та методик
суспільно-гуманітарних дисциплін
Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка,
кандидат психологічних наук

Вплив особистості вчителя на якість освітніх послуг і ефективність забезпечення підтримки здобувачів освіти в сучасних умовах

Те, ким є вчитель, важливіше того, чого він навчає (Карл Менінгер)

У статті акцентується увага на актуальності приділення уваги питанням особливостей особистості педагога: спрямованості, мотивації, ціннісним орієнтаціям, як важливих факторів ефективності педагогічної діяльності.

Ключові слова: особистість вчителя, гуманістична спрямованість, вмотивованість

The article emphasizes the importance of paying attention to the issues of the characteristics of the teacher's personality: orientation, motivation, value orientations, as important factors in the effectiveness of pedagogical activity.

Keywords: teacher's personality, humanistic orientation, motivation

Реформування системи шкільної освіти України у відповідності до нормативних документів передбачає підвищення її якості як необхідний крок у напрямку євроінтеграції. У цьому контексті особливого значення набувають питання вимог до особистості сучасного педагога.

Оскільки вчитель у своїй педагогічній діяльності, не тільки керує процесом навчання та пізнання, але й через особистий приклад, індивідуальні особистісні якості сприяє формуванню життєвих компетентностей, ціннісних орієнтацій учнів, їх характеру, вольових якостей, готує молодь до успішного дорослого життя. Така багатогранна за змістом діяльність зумовлює необхідність наявності певних особистісних якостей.

Це в свою чергу, підвищує актуальність приділення уваги питанням особливостей особистості педагога: мотивації, спрямованості, ціннісним орієнтаціям, як важливих факторів ефективності педагогічної діяльності.

Мета статті – здійснити аналіз теоретичних підходів науковців щодо впливу особистості вчителя, зокрема, гуманістичної спрямованості, внутрішньої вмотивованості до педагогічної діяльності на якість освітніх послуг та забезпечення підтримки здобувачів освіти в сучасних умовах.

Аналіз теоретичних джерел і публікацій засвідчив, що тема особистості педагога постійно в полі зору наукових досліджень. Оскільки, як зауважує О. Власова, особистість

учителя – це стрижневий, системоутворюючий блок професійної компетентності педагога [1; с. 311] .

У своїх працях науковці Г. Костюк, Д. Ніколенко, В. Помагайба, Я. Рєзнік, С. Чавдаров, І. Зязюн, О. Сухомлинська, В. Кремінь, С. Максименко та ін. наголошують на вирішальному значенні особистісних особливостей та якостей в педагогічній діяльності, констатуючи, що вчитель виховує і навчає всіма своїми сильними якостями та рисами: гуманістичною спрямованістю, внутрішньою вмотивованістю до педагогічної діяльності, глибокими знаннями та ерудицією, моральними якостями, демократичними та недискримінаційними цінностями, манерами, поведінкою. І при цьому, як зазначає О. Назаренко, скільки б не приховував педагог негативні сторони своєї особистості, вони виявлятимуться в його роботі й навіть можуть наслідуватись дітьми [2; с. 39].

Науковці одностайні щодо того, що особистість і цінності вчителя мають більше значення, ніж конкретний предмет, який він викладає.

Основним компонентом структури особистості педагога є педагогічна спрямованість його діяльності, яка визначає поведінку, ставлення до професії, до своєї праці вчителя, передусім до дитини (спрямованість на прийняття особистості дитини).

Так, важливим є гуманістична особистісна спрямованість педагога, яка передбачає визнання дитини як найвищої цінності; педагог з переважанням гуманістичної спрямованості особистості в процесі навчально-виховної взаємодії завжди визнає унікальну неповторність кожного учня, дбає про розвиток його індивідуальних здібностей, недопущення різних проявів насильства та дискримінації в освітньому середовищі.

Це має особливу значущість в реаліях сьогоднішніх викликів, оскільки в умовах війни для дітей та учнів педагоги – значно більше ніж вчителі; зараз педагоги – маяки та джерела стабільності, підтримки й підвищення ресурсності для тих, хто поруч із ними; вони мають здійснювати ефективну підтримку дітей в умовах війни, допомагати здобувачам освіти підвищувати їх рівень стресостійкості та резильєнтності. Саме педагог з гуманістичним типом спрямованості на перший план своєї діяльності висуває пріоритети фізичної і психічної безпеки учнів, цінність і унікальність кожної дитини. Такий підхід є особливо важливим для забезпечення в педагогічній діяльності під час війни ефективної психосоціальної підтримки здобувачів освіти.

Педагогічна спрямованість особистості вчителя характеризується інтересами, переконаннями, ідеалами, цінностями. Від того наскільки значущими для нього є зміст і сам процес педагогічної діяльності; залежить його вмотивованість, що є одним із стратегічних завдань Нової української школи.

Вчитель, який має високий мотиваційний потенціал, щире внутрішнє бажання до педагогічної діяльності, завжди виявляє ентузіазм до інновацій, різних форм і методів роботи – залишить незабутнє враження в учнів і значно успішніше сприятиме цілісному гармонійному розвитку здобувачів освіти.

Педагогічні переваги діяльності вмотивованого вчителя:

– Створює позитивну атмосферу в класі: створює атмосферу довіри, підтримки та взаєморозуміння, що сприяє розвитку мотивації учнів.

– Використовує різноманітні методи навчання: шукає нові підходи до навчання, використовує інтерактивні методи, що робить навчання цікавим і ефективним.

– Надає зворотний зв’язок:надає учням і ученицям конструктивну зворотну інформацію, що допомагає їм відчувати свою значущість і досягати кращих результатів.

– Вірить в успіх кожного учня: допомагає учням та ученицям подолати труднощі й досягти успіху.

Як «відповідають» на вмотивованість педагога здобувачі освіти?

– Активністю у навчальному процесі: учні та учениці уважні, ставлять питання, висловлюють свої думки, беруть участь у дискусіях.

– Самостійністю: учні та учениці здатні самостійно планувати свою роботу, шукати інформацію та розв’язувати проблеми.

– Творчістю: учні та учениці не бояться висувати нестандартні ідеї, знаходити нові підходи до розв'язання задач.

– Комунікабельністю: учні та учениці легко знаходять спільну мову з однокласниками та вчителем, вміють працювати в команді.

– Відповідальністю: учні та учениці виконують свої обов'язки, дотримуються правил, часових регламентів, нормативних вимог.

Отже, проведений нами розгляд означеної проблематики показав, що особистість педагога, його особистісні особливості та якості, зокрема, гуманістична спрямованість, внутрішня мотивація до педагогічної діяльності є вагомими факторами, що суттєво впливають на якість освітніх послуг та забезпечення підтримки здобувачів освіти в сучасних умовах.

Тому необхідно продовжувати пошук, апробацію і впровадження ефективних форм та методів науково-методичної підтримки вчителів в системі післядипломної освіти педагогів, зорієнтованих на підвищення їх мотиваційного потенціалу особистості.

Список використаних джерел та літератури

1. Власова О.І. Педагогічна психологія: Навч. посібник: Київ. Либідь, 2005. 400с.
2. 2. Назаренко О. В. Роль особистості вчителя в освітньому процесі у працях українських вчених-педагогів першої половини ХХ століття / О. В. Назаренко // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Вінниця, 17-18 квітня 2019 року. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського ; ТОВ "Меркьюрі-Поділля", 2019. – Вип. 8. – С. 38-40.

Радецька Альона,
бібліотекар І категорії відділу краєзнавства
Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки

Популяризація творчості письменників рідного краю на основі фондів Хмельницької ОУНБ

У статті висвітлено питання творчої співпраці бібліотекаря з вчителями-словесниками, в результаті котрої відбувається знайомство з творами поетів та прозаїків Хмельниччини, які можуть розглядатися на уроках вивчення літератури рідного краю. Також охарактеризовано роль бібліотеки як універсального джерела надання інформації на запити відвідувачів.

Ключові слова: бібліотекар, письменник, твір, поезія, проза, фонди, співпраця.

The author of the article has analyzed the issue of creative cooperation between librarian and teacher of philological disciplines. As a result of this co-working they get acquainted with the publications of Khmelnytskyi poets and novelists, which can be studied during literature lessons of their native region. The role of the library as a universal source of information for visitors' requests has been also characterized in this article.

Keywords: librarian, writer, a literary work, poetry, prose, funds, cooperation.

На сучасному етапі розвитку суспільства роль бібліотеки у наданні та висвітленні інформації залишається прерогативою успіху для її відвідувачів. Це не лише простір для читання, дослідження та комунікації, це також інтерфейс емоцій від спостереження та участі у різноманітних заходах, що акумулюють нові знання і навички. Бібліотекарі – гаранти навчання, консультування, організації та модерації подій, які формують інформаційну культуру, читацький інтерес і є інтерпретаторами творчості митців.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека – провідний інформаційний, просвітницький, культурний центр Хмельниччини, депозитарій краєзнавчих видань, одне з найбільших книгосховищ регіону, інформаційно-методичний та координаційний центр з питань бібліотекознавства і книгознавства для бібліотек усіх систем та відомств області.

Фонд бібліотеки є універсальним за змістом. Станом на 01.01.2024 року налічує близько 765,07 тисяч примірників книг, журналів, комплектів газет, документів на

нетрадиційних носіях інформації, в тому числі близько 7 тисяч примірників рідкісної і цінної літератури XVIII – XX ст. [1].

Значну частину фондів становить краєзнавча література, яка розповідає про видатних постатей Хмельниччини у сфері науки, культури, історії, архітектури та ін. На високому рівні представлені роботи краєзнавців, які виявляють та вивчають архіви місцевих письменників, їхні особисті бібліотеки, листи, світлини, публікації в пресі тощо. Ці дослідження часто використовуються на заняттях з літератури в середній і вищій школі. У здобувачів освіти формуються дослідницькі здібності, самостійне творче мислення, проявляється інтерес до наукових пошуків.

Глибинне пізнання предмета та занурення у відповідну тему відбувається саме у бібліотеці. Необхідні матеріали та книги допомагають зосередитися на висвітленні обраних питань.

Сьогодні бібліотекарі значну увагу приділяють творчості письменників, котрі зробили вагомий внесок у розвиток та популяризацію художнього слова, видавши книги, з якими здобувачі освіти й педагоги можуть ознайомитися на уроках вивчення літератури рідного краю.

Вчителі-словесники мають можливість запропонувати учням твори авторів – уродженців малої батьківщини, таким чином діти знатимуть про своїх відомих краян. Як приклад, Білогірська селищна територіальна громада Шепетівського району активно популяризує творчість письменника Миколи Федунця із села Сушівці, а Гвардійська сільська територіальна громада Хмельницького району – Григорія Храпача із села Гелетинці.

Хмельниччина має багатьох корифеїв українського слова, твори яких заслуговують на глибоке вивчення та пізнання. Це, зокрема, Володимир Булаєнко, Володимир Свідзінський, Микола Мачківський, Броніслав Грищук, Мар’ян Красуцький, Іван Іов, Василь Кравчук, Микола Кульбовський, Петро Карась, Микола Магера, Павло Гірник та ін.

Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну багато літераторів-земляків взяли у руки зброю і продовжують, за можливості, писати на передовій. Ростислав Балема, Артур Закордонець, Михайло Цимбалюк, Юрій Сорока, Валерій Пузік, Олександр Шенькарук та інші діляться з читачами своїми творчими напрацюваннями, але, здебільшого, у соціальних мережах. Місія бібліотекарів – відслідковувати інформацію про кожного з них та розповідати про їхні звитяги.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека також займається пошуком молодих талантів у громадах області. Це поети і прозаїки, які заявили про себе на місцевому, всеукраїнському та міжнародному рівнях. Серед відомих і перспективних – Оксана Скоц, Олеся Тенюх, Ольга Ткач, Олена Ткачук, Ольга Горпинюк, Віоліна Ситнік, Вікторія Оліщук, Руслана Ставнічук, Андрій Горбатюк та ін.

Окрім того, що бібліотекарі вишуковують творчих особистостей, налагоджують зв’язки з ними, вони ще організовують творчі зустрічі й презентації книг. Як приклад, нещодавно, 17-20 вересня 2024 року, Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека реалізовувала культурно-мистецький проєкт «Творча діада», який став переможцем конкурсу культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на організацію та проведення заходів з промоції читання за підтримки державної установи «Український інститут книги» за кошти державного бюджету України.

Метою проєкту була популяризація творчості сучасних українських письменників, української літератури та розвиток читання, наближення книги до авдиторії, підвищення іміджу публічних бібліотек Хмельниччини.

Проєкт передбачав проведення літературного туру бібліотеками Хмельниччини за участю сучасних українських письменників Володимира Лиса та Надія Гуменюк.

Надія Гуменюк є нашою землячкою, адже народилася в селі Онацьківці на Полонщині (сьогодні це Полонська міська громада Шепетівського району). У її творчому доробку – поетичні збірки і прозові книги, які є у фондах Хмельницької ОУНБ.

На заходи з літераторами, що відбувалися у Кам’янець-Подільському,

Хмельницькому та Шепетівському районах, завітали представники місцевого самоврядування, колеги по перу, працівники культури, внутрішньо переміщені особи, люди поважного віку, а також педагоги й здобувачі загальної середньої освіти.

За допомогою різних форм роботи (літературна імпреза, письменницьке рандеву, знайомство зблизька, авторська зустріч, читацький кемпінг, творча зустріч) користувачі публічних бібліотек області дізнавалися про життя і творчість письменників. На заходах презентувалися книжкові виставки з фондів книгозбірень [4].

Минулоріч, у День української писемності та мови, в бібліотеці відбувся фестиваль «Мовосфера», організований у співпраці з Центром професійного розвитку педагогічних працівників Хмельницької міської ради. Учасниками стали письменники, педагоги-філологи, бібліотечні фахівці, учасники розмовного клубу «Скажи мені українською» та користувачі бібліотеки. В рамках фестивалю відбулася презентація літературного проєкту «До автора в читальню», в якому взяли участь подільські письменники різних жанрів і тематик, члени Національної спілки письменників України Ольга Саліпа, Ольга Ткач, Віоліна Ситнік, Юрко Даценко, Альона Радецька. Авторські зустрічі відбувалися на п’яти локаціях, де письменники презентували власні книги, розповідали про їхніх героїв, давали відповіді на запитання учасників. Під час заходу презентовано книжково-ілюстративну виставку «Нас єднає мова», на якій представлена література з історії писемності та правопису, видання класиків української літератури, сучасна українська книга та література війни [12].

Характеризуючи творчість цих літераторів, варто зауважити, що кожен із них є унікальним і неординарним. Так, скажімо, здобувачі освіти, використовуючи фонди обласної бібліотеки, можуть ознайомитися із психологічним романом Ольги Саліпи «Оля» про письменницю Ольгу Кобилянську, яка в книзі постає звичайною жінкою, котра має свої хвилювання й турботи, мрії та сподівання. Також увагу привертають ретроромани авторки «Будинок на Аптекарській», «Брошка гімназистки», «Пташка на долоні», «Медаль на два боки», події в яких відбуваються у Проскурові. Переходи із минулого в сьогодення дають можливість оцінити життєдіяльність людей, їхні сфери захоплень, думки та переживання. Часто увага прозаїкині прикута до споруд, які знають набагато більше, ніж люди, які тут мешкали. Саме тому події відбуваються то в старовинному будинку, де є своя таємниця, то в пансіонаті, який «опиняється у центрі політичних злочинів»… [8].

Пригодницько-історичний роман «Дерево роду» є першою частиною саги, яку Ольга Саліпа назвала «Дикі паростки». Тут події відбуваються на малій батьківщині письменниці – в містечку Гусятин на Тернопільщині. «Кінець XIX століття. Двоє братів, Богдан та Іван, колись захопилися однією жінкою – повією Магдою. Минули роки. І вже Іванові сини, Петро й Семен, спалахують таємною жагою до однієї дівчини Сабіни. Час великих історичних зламів і громадянських війн. На полі битви проливається українська кров у бою під Крутами. Петро стає до лав Галицької армії. Семен страждає від мук нерозділеного кохання та ненависті до власного брата, поки не зіштовхується з колишньою коханкою батька – тією самою фатальною блудницею Магдою. У серці спалахує заборонена пристрасть. За спинами братів чатують НКВДисти та зрадники, країна здригається від зламних подій. Крізь тонкий серпанок прорвуться темні гріхи батьків і синів – помилки, які спокутувати дітям дітей. Історія, що почалася з ненависті, триватиме ще не одне покоління», – йдеться в анотації до книги [*9*].

Твори Віоліни Ситнік, здебільшого, орієнтовані на підлітків. Це, зокрема, її «Маски чужих ролей» та «Лалі», де головні герої адаптуються до життя з усіма його позитивами і негативи, формуючи свій внутрішній світ. Перша книга розповідає про молодих людей Дениса, Ярину, Іванку та Єгора, котрі видають себе не за тих, ким вони є насправді, у другій йдеться про дівчину Лалі, яка переїжджає в Україну і хоче адаптуватися до шкільного життя, яке поглинає її та змушує аналізувати різні ситуації.

У фондах Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки є книги Юрія Даценка «Книга в камені», «І стало світло…», «Пастка для різника», «Життя вічне», «Останні години», де автор успішно презентує детективні сюжети, що відображають зв’язок з історією та передають атмосферу трилерів. Письменнику до снаги писати про невеликі

міста та села, події в котрих відбуваються нестримно й захоплююче. «Адже там, посеред кісток та таємниць, оповитих павутинням, заховано не просто скарб, а могутню силу, здатну змінити хід світової історії…» – зазначається в анотації роману «Життя вічне» [3].

Підліткова проза Ольги Ткач представлена у літературі повістями «Невигаданий друг» та «Невидимка». Обидві книги вийшли у серії «Дружба, що окрилює». Головним героєм першої книги є дракон Вітер, який випадково з'являється у житті тринадцятирічного хмельничанина Сергія і занурює його у цікаву й пізнавальну подорож [10], другої – драконица Діна, котра стає подругою дівчинці Дані та її дивакуватому двоюрідному дідові Максиму, котрий її виховує. Події відбуваються у Хмельницькому [11].

Книги цих та інших письменників доступні читачам Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки і можуть використовуватися на уроках вивчення літератури рідного краю.

Варто виокремити літературні тури, які започаткувала Хмельницька ОУНБ з 2022 року та провела їх спільно з Хмельницьким обласним літературним музеєм, Хмельницькою обласною організацією Національної спілки письменників України та територіальними громадами області. Уже відбулися заходи із вшанування пам'яті Миколи Мачківського, Григорія Храпача та Миколи Федунця.

Літературний тур – це можливість пройтися стежками, де свого часу ходили письменники, відвідати їхню малу батьківщину, поспілкуватися із родичами, друзями, знайомими, завітати у місцеву школу чи Будинок культури, де досі зберігаються їхні світлини, переглянути сімейні фотоальбоми, погортати улюблені книги авторів, дізнатися про хобі та покласти квіти на могилу митців.

Цьогоріч у січні відбулося відкриття обласного літературного туру «Я жив, творив, спокутував, кохав…!» до 80-річчя з дня народження Миколи Федунця, поета, журналіста, члена Національної спілки письменників України і Національної спілки журналістів України, заслуженого працівника культури України, лавреата міжнародних літературних премій імені Івана Кошелівця та Дмитра Нитченка, обласних літературних премій імені Тараса Шевченка, Микити Годованця, Володимира Булаєнка, Григорія Костюка, Якова Гальчевського «За подвижництво у державотворенні» та Хмельницької міської премії імені Богдана Хмельницького, уродженця села Сушівці Білогірської селищної територіальної громади Шепетівського району.

У заході взяли участь письменники, журналісти, краєзнавці, науковці, освітяни та бібліотечні працівники закладів загальної середньої освіти м. Хмельницький, друзі. На платформі ZOOM доєдналися земляки Миколи Федунця з с. Сушівці, мешканці смт Ямпіль та користувачі публічних бібліотек територіальних громад області.

Спогадами ділилися письменник, директор Хмельницького обласного літературного музею Василь Горбатюк; лавреати обласної премії імені Миколи Федунця за кращу поетичну збірку Ніна Шмурікова-Гаврилюк та Віталій Міхалевський; поетеса, членкиня НСПУ Лідія Ярохно.

Ольга Гуц, бібліотекарка Сушівецької сільської бібліотеки-філії комунального закладу «Білогірська центральна бібліотека» Білогірської селищної ради ознайомила з життєвим і творчим шляхом письменника, розповіла про вшанування пам'яті Миколи Федунця в його рідному селі: встановлення меморіальної дошки на фасаді школи, де навчався поет, і куточок пам'яті в сільській бібліотеці. До заходу долучився і класний керівник Миколи Федунця – Григорій Ситар, в минулому – вчитель фізики і астрономії Ямпільської середньої школи.

Під час заходу звучали вірші Миколи Федунця у виконанні читачів Сушівецької сільської бібліотеки-філії та пісні на слова Миколи Федунця: «Журавлі» у виконанні хмельницького барда Леоніда Мазура, «Не цурайся пісні» – вокальної групи «Калина» Сушівецького будинку культури.

Презентовано виставку-інсталяцію «У повені літ чебрецевих», на якій представлено книжкові видання із фондів Хмельницької ОУНБ та музейні експонати Хмельницького обласного літературного музею [2].

Наступний захід – мандрівка «Витоками Федунцевої долі», під час якої відбувся виїзд у Білогірську та Ямпільську селищні громади Шепетівського району.

Делегація побувала в селищі Білогір'я, відвідала місцину, де знаходилася редакція газети «Радянське село», в котрій свого часу працював Микола Федорович на посаді відповідального секретаря. Тут друкувались його перші вірші, прозові замітки, саме звідси почався шлях у велику літературу. Понад шість років трудився тут літератор. Спогадами про ті часи з присутніми поділилася Ніна Закордонець, яка його добре знала, як і її брат Володимир Рубашевський, котрий тоді також працював у тій же редакції. Надія Кравченко, жителька селища Білогір'я, зачитала власний вірш, приурочений Миколі Федоровичу.

Учасники мандрівки відвідали і малу батьківщину, село Сушівці, де народився та навчався в початкових класах Микола Федунець. Відбулася екскурсія до Сушовецького ліцею, перегляд музейної експозиції, покладання квітів до меморіальної дошки, встановленої на згадку про літератора. Відвідали і Сушовецьку сільську бібліотеку, ознайомилися з експонатами музейної кімнати, де є експозиція про поета. Здійснили пішохідну екскурсію до місцини, де знаходився будинок Миколи Федоровича, який, на жаль, не зберігся, а також до джерела «Вікнина», куди любив ходити поет та звідки черпав натхнення для творчості. Відвідали і Миклаську гімназію, де навчався Микола Федунець у 5-8 класах. Пройшлися стежкою, якою щодня ходив до школи юний Миколка, поклали квіти до меморіальної дошки.

Учасники мандрівки відвідали і селище Ямпіль. Тут Микола Федунець здобував знання у 9-10 класах місцевої школи. В Ямпільському ліцеї відбувся вечір-спогад «Цей путівець – із Сушовець». В телефонному режимі спогадами про поета поділився Микола Мигаль – колишній вчитель, який зараз проживає в Одеській області. Учасники відвідали шкільний музей, де в експозиції розміщена інформація про поета [7].

У Хмельницькому обласному літературному музеї відбулося літературне досьє «Хмельницька обласна премія імені Миколи Федунця за кращу поетичну збірку: історія та лавреати». Було вручено премію Михайлу Цимбалюку – цьогорічному лавреату, а також присутні мали можливість поспілкуватися із лавреатами попередніх років та ознайомитися з їхніми книгами [6].

Літературна екскурсія «Хмельницький в житті Миколи Федунця» зібрала поціновувачів творчості Миколи Федунця в обласному центрі на декількох локаціях. Її метою було ознайомити мешканців та гостів міста з історією Хмельницького, з його історичними та архітектурними пам'ятками, життям і творчістю Миколи Федоровича Федунця та поринути в його поетичне слово. Провела екскурсію містом, від локації до локації, Катерина Данилова, співробітник Хмельницького обласного краєзнавчого музею.

Учасники пройшли до будинку № 115/1, що на вулиці Проскурівського підпілля, де з 80-х років в квартирі № 9 проживав Микола Федунець з дружиною Олександрою Ванжулою. Після смерті письменника на фасаді будинку була встановлена родиною та громадськістю міста меморіальна дошка. Василь Горбатюк, директор Хмельницького обласного літературного музею, розповів історію її відкриття. Далі екскурсія продовжилась вулицею Кам'янецькою. Екскурсанти відвідали дворик, яким часто ходив поет і де заходився колишній будинок Спілки художників. Зупинилися на перехрестях вулиць Проскурівська та Кам'янецька, Подільська та Соборна. Згодом перемістилися на вулицю Проскурівську (колишню Олександрівську), де ознайомилися з історію розвитку міста кінця XIX – початку XX століття.

Наступна локація екскурсії – Хмельницький обласний художній музей, де у 80-х роках розміщувалися редакції обласних газет «Корчагінець» і «Радянське Поділля». Саме тут і працював Микола Федунець. Про його роботу в редакції повідав Василь Горбатюк.

Завершили літературну екскурсію у Хмельницькому обласному літературному музеї. Присутні переглянули музейну експозицію, де розміщена інформація про поета, ознайомилися з фото та рукописами письменника.

Присутнім презентовано книжкову виставку «Неповторність рідного слова» з фондів бібліотеки [5].

У літературі рідного краю відображається історія нашої малої батьківщини. В процесі читання книг та знайомства із біографіями місцевих письменників приходить пізнання сили і краси художнього слова, засвоюються навички практичного користування фондами бібліотеки та удосконалюється самостійна робота над прочитаним твором. А в деяких випадках і «нове» знайомство зі «старими» місцями у містах і селах області відкривають горизонти до пізнання життєвих істин. Для вчителів глибоке вивчення творчості письменників-земляків є вагомим джерелом інформації, котру можна і потрібно передавати підростаючому поколінню. А звідси – і розвиток свого творчого потенціалу, і професійний ріст, і фахове вдосконалення.

Список використаних джерел та літератури

1. Аналіз діяльності публічних бібліотек Хмельницької області за 2023 рік [Електронний ресурс] // Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: http://ounb.km.ua/vidanya/2024/2024_07_09_2_1.pdf. (дата звернення: 30.12.2024).
2. Відкриття обласного літературного туру «Я жив, творив, спокутував, кохав…!» (до 80-річчя з дня народження Миколи Федунця) [Електронний ресурс] // Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: http://www.ounb.km.ua/news/2024/2024_01_11_2/2024_01_11_2.php. (дата звернення: 30.12.2024).
3. Даценко Ю. Життя вічне : роман. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2023. 400 с.
4. Літератори з Волині на Хмельниччині [Електронний ресурс] // Відділ краєзнавства Хмельницької ОУНБ. URL: https://www.facebook.com/share/p/FufyhtHmWdVEqN31/ . (дата звернення: 30.12.2024).
5. Літературна екскурсія «Хмельницький в житті Миколи Федунця» [Електронний ресурс] // Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: http://ounb.km.ua/news/2024/2024_08_28_2/2024_08_28_2.php. (дата звернення: 30.12.2024).
6. Літературне досьє «Хмельницька обласна премія імені Миколи Федунця за кращу поетичну збірку: історія та лавреати» [Електронний ресурс] // Відділ краєзнавства Хмельницької ОУНБ. URL: https://www.facebook.com/share/p/15TxPhFwXB/. (дата звернення: 30.12.2024).
7. Мандрівка «Витоками Федунцевої долі» [Електронний ресурс] // Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: http://www.ounb.km.ua/news/2024/2024_05_01_1/2024_05_01_1.php. (дата звернення: 30.12.2024).
8. Саліпа О. Брошка гімназистки : роман. Харків : Фоліо, 2022. 318 с.
9. Саліпа О. Дерево роду: роман. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2022. 352 с.
10. Ткач О. М. Невигаданий друг : повість. Київ : Ліра-К, 2023. 270 с.
11. Ткач О. М. Невидимка : повість. Київ: Ліра-К, 2024. 282 с.
12. Фестиваль «Мовосфера» [Електронний ресурс] // Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: http://ounb.km.ua/news/2023/2023_10_27_2/2023_10_27_2.php. (дата звернення: 30.12.2024).

Самковський Микола,
вчитель української мови та літератури
Славутського ліцею
Славутської міської ради
старший учитель

Модель учителя-словесника 21 століття: симбіоз «досвід-творчість-новації-технології»

У статті порушено проблему професійного розвитку педагога як складової його творчої індивідуальності. Обґрунтовано модель учителя-словесника 21 століття в симбіозі «досвід-творчість-новації-технології».

Ключові слова: учитель-словесник, професійний розвиток, педагогічна творчість, інноваційна діяльність, педагогічна технологія, симбіоз.

Key words: lexicographer, professional development, pedagogical creativity, innovative activity, pedagogical technology, symbiosis.

Сучасна освіта розглядається в усьому світі як важливий чинник становлення й розвитку особистості, як невід'ємна частина соціокультурного середовища, в якому живе людина. Основними рисами сучасної людини є освіченість, вихованість та вміння швидко адаптуватися до змін. Відбуваються зміни в цінностях самої освіти. Провідними стають не засвоєння формальних знань і навичок, а гуманність стосунків, свобода самовиявлення,

культивація індивідуальності, творча самореалізація особистості. Отож, якою має бути сучасна школа? На нашу думку, сучасна школа має бути інтерактивною, мобільною (легко трансформуватись та пристосовуватись під потреби дітей) та бути обладнаною сучасними технологіями. Також це школа з інтерактивним методом навчання, вільним доступом до інтернету та електронних бібліотек, школа, яка надає якісну освіту. А яким же ж тоді має бути сучасний учитель? Сьогодні педагог – це вже не гуру-транслятор нових знань. Це фактично наставник, який вміє організувати процес пізнання учнів. Не просто процес навчання чогось, а саме процес пізнання, який включає висування гіпотез. Надзвичайно важливим у такому процесі є саме вчитель-словесник, цариною діяльності якого є розвиток мовлення та художнього бачення світу.

Сучасна школа – це симбіоз досвіду та новацій. Саме в такій школі здатний реалізувати себе здобувач освіти. Надзвичайно важливою є мовно-літературна галузь, яка інтегрує не лише мову та літературу, а й історію, мистецтво, психологію, частково географію, правознавство та навіть природничі дисципліни. Але щоб усе це спрацювало, передусім потрібен досвід.

Професії вчителя-словесника притаманна визначальна ознака – підвищена відповідальність за власні мовленнєві вчинки. Саме відповідальність за доречні й правильні висловлювання, за будь-які вияви власної вербальної й невербальної поведінки змушує відданих своїй роботі вчителів перебувати в перманентному колі запитань: Як досягти ефективного спілкування з вихованцями задля опанування ними найважливішого засобу спілкування – мови? Як виявити себе в мовленні через слухання, читання, говоріння, письмо та навчати цього дітей? Як зробити уроки української мови цікавими й корисними для учнів? Як організувати роботу так, щоб учні дійсно реалізовували себе в різних видах мовленнєвої діяльності, були компетентними, а не просто засвоїли знання про мову, визначені програмою? Як прищепити вихованцям любов до українського слова, розуміння значущості словесного вчинку? Безконечні запитання «як?» у контексті із «для чого?», «з ким?» Нові навчальні ситуації пропонують нові запитання – і словесник аналізує. Мабуть, немає вчителя, який скаже, що це просто зробити, навіть вдало поєднуючи традиційні й новітні методики, виважені технології, здобутки лінгводидактики, психології, педагогіки, психолінгвістики, лінгвістичних наук. Так, науково-методичних розробок багато, учитель спирається на власний досвід і надбання колег. Але щоразу, починаючи урок, учитель-словесник потрапляє в нову ситуацію з новими найголовнішими дійовими особами – колективом учнів, ним самим і мовою, яка народжується щоразу по-новому та стає спільним надбанням педагога-мовника й вихованців-школярів. Тому завдання вчителя-словесника – докласти максимум творчих зусиль для опанування професійної інформації та вдосконалення методичної майстерності її застосування, щоб учні мовленнєво зростали на кожному уроці, щоб спілкування відбувалося – тобто відбувався педагогічний дискурс, що як наукове поняття пояснюється по-різному, однак усіма визначається його найвиразніша ознака – живе слово в умовах навчання, об'єднувальне начало вчителя й учнів заради розвитку інтелекту, духовності й особистості загалом. Майбутній учитель-словесник формується у вищій школі, поступово зростає як особистість мовна, мовленнєва, риторична, комунікативна й дискурсна [7;85].

Невід'ємною складовою педагогічної діяльності вчителя-словесника є творчість. Суттєвим у професійній підготовці педагога є готовність до зміни характеру взаємодії в освітньому процесі. Учитель-словесник у процесі професійної підготовки має бути зорієнтованим на розвиток творчих можливостей учня, беручи до уваги специфіку навчального процесу в конкретних умовах професійної діяльності, усвідомлювати, що ефективність його праці пов'язана з позитивними змінами як у розвитку творчих можливостей учня, так і в його творчій педагогічній діяльності. Тому вчитель-словесник має надихати учнів до написання есе, віршів, літературно-критичних статей, інсценізації уривків, створення буктрейлерів. Усе це дає змогу учню відчути себе особистістю творчою та по-справжньому захопитися предметом. Варто пам'ятати, що дитина надзвичайно вразлива, і кожне необережне слово може образити її чи викликати негативне ставлення до вчителя.

А про яку творчість тоді можна говорити? Тож сьогодні вчитель передусім має бути наставником та партнером, прикладом для своїх учнів; і тільки так можна досягти взаєморозуміння та бажаного результату. Так, наприклад, вивчаючи повість «Кайдашева сім'я» Михайла Коцюбинського в 10 класі, варто запропонувати учням інсценізувати уривок, що сподобався. А після вивчення новели «Я (Романтика)» Миколи Хвильового в 11 класі провести засідання суду присяжних над членами «чорного трибуналу комуни». Кожен із них («Я», доктор Тагабат, Андрюша, дегенерат) надати адвоката та можливість захищати себе, чого не мали підсудні «чорного трибуналу». Такі уроки цікаві дітям, і вони набагато краще усвідомлюють ті проблеми, які автор порушив у творі.

Отож, творчість учителя виявляється насамперед у прагненні й умінні постійно вдосконалювати свою педагогічну майстерність, відкидати застарілі та знаходити нові й досконаліші методи та прийоми роботи, творчо застосовувати передовий досвід, постійно досліджувати свою роботу. Одним із завдань методичної роботи у школі є активізація творчих здібностей учителів. Сьогодення вимагає творчого вчителя. А творчу особистість може навчити й виховати тільки творча особистість. Отже, до творчої діяльності вчителя спонукає учень – розвинена й нестандартна особистість, вимоглива до свого наставника. Крім того, творчий характер закладений і в самій сутності вчительської професії [2;272].

За визначенням С. О. Сисоєвої, педагогічна творчість – це «цілісний процес професійної реалізації та самореалізації педагога в освітньому просторі»; це "не тільки сукупність послідовних і взаємопов'язаних дій учителя й учня, спрямованих на свідоме і міцне засвоєння системи знань, умінь, навичок, формування світогляду учня, культури поведінки тощо, а й сукупність послідовних і взаємопов'язаних «перетворень» у їх творчому розвитку: мотивації, характерологічних особливостей, творчих умінь, психологічних процесів, які сприяють успіху людини у творчій діяльності» [6;15].Творчість учителя-словесника – це виснажлива і водночас радісна (творче натхнення та його здобутки) цілеспрямована діяльність, наслідком якої стане навчання й виховання всебічно розвиненої особистості. Учитель бере на себе відповідальність бути прикладом для своїх учнів. Людством усього світу визнано, що найкращий спосіб освіти й виховання – це особистий приклад учителя. Жоден учень не має страждати від того, що до нього в клас прийшов не найкращий учитель. Він для нього єдиний і повинен бути найкращим.

Отже, крім загальноосвітньої підготовки і глибоких фахових знань, учитель-словесник повинен мати критичне мислення, дар слова, поетичне сприймання, уміння виразно читати і розповідати. Ще В.О. Сухомлинський закликав учителів дбати про те, щоб їх вихованцям було що в них відкривати. Учитель тоді стане другом для учнів, коли зуміє відкрити перед ними незвичайний світ краси та мудрості. Учитель – творець духовного світу юної особистості. Суспільство довіряє йому найдорожче – дітей, свою надію, своє майбутнє. Професія учителя вимагає від нього постійної творчості, невтомної роботи думки, душевної щедрості і доброти.

Ще однією складовою педагогічної діяльності вчителя-словесника є новації. Сьогодні в умовах реформування освіти вони відіграють важливу роль, кожен педагог, особливо вчитель-словесник, має бути новатором, щоб рухатися в ногу з часом та встигати за своїми учнями. Освітня галузь в Україні прямує шляхом інноваційного розвитку. А це вимагає від учителя змін у його педагогічній діяльності, у підходах до організації освітнього процесу. Відповідно до Концепції Нової української школи освітній процес має бути організований так, щоб кожен учень відчував свою успішність та інтелектуальну спроможність. Учитель має бути не транслятором знань, а порадником, партнером, надійним плечем у навчанні учнів; його педагогічна діяльність має будуватися по-новому. Передусім це стосується уроків. Тут доречними будуть такі елементи уроку, як-от: інтелектуальні розминки, взаємоопитування, незакінчені речення, літературна вікторина, лист-запитання від письменника, рольові ігри тощо. Важливо намагатися на кожному уроці створити ситуацію успіху, а для цього варто використовувати картки самооцінювання. Також важливо сьогодні перетворити телефон із ворога на помічника вчителя. Для цього потрібно будувати урок з елементами пошукової діяльності чи інтелектуальної гри. У цьому вчителю допоможуть такі

додатки, як «Лексика», «Voting», «Quizlet», «Canva» тощо. Також на уроках української літератури практикую **випереджувальні завдання,** які сприяють залученню учнів до самостійної роботи та розвивають уміння презентувати самостійно здобуті знання. Усе це потребує від учителя постійного саморозвитку, адже найважливіша риса сучасного вчителя – уміння й бажання вчитися, не зупинятися на досягнутому, завжди шукати в житті новизну. Доречною тут буде цитата Зої Литвин, голови громадської спілки «Освіторія»: «Зараз ІТ проникає в усі сфери життя, у тому числі в освіту. Проте в багатьох країнах, зокрема й в Україні, впроваджують ІТ заради ІТ. Насправді це мусить бути потужний інструмент, який має полегшити роботу вчителя. Потрібно гейміфіковувати освіту та зробити її міждисциплінарною… Тоді діти стають сильнішими і розуміють якийсь предмет не абстрактно, а в його зв'язку з усією природою. Місія сучасного вчителя і школи – навчити дітей бути гнучкими в змінах. Також – легко адаптуватися і вміти навчатися впродовж усього життя. Щоб це вдалося, самому треба бути зразком. Вчитель має або навчатися, або піти із цієї професії на відпочинок. Третього не дано».

Сьогодні світ змінюється надзвичайно швидко, і штучний інтелект є його складовою. ШІ активно застосовують у науці й техніці, промисловості, сільському господарстві та на війні. Сучасний учитель-словесник має бути новатором, широко користуючись допомогою ШІ в педагогічній діяльності. Тут йдеться саме про новацію, а не інновацію, бо сьогодні кожен педагог йде шляхом спроб і помилок, адже не помиляється той, хто не експериментує. Так, сьогодні штучний інтелект має стати помічником учителя, полегшити його діяльність.

Тема використання штучного інтелекту в освіті знаходиться в центрі уваги науковців з середини 1980-х років, коли була опублікована праця Н. Халперна про використання штучного інтелекту в навчанні студентів з особливими потребами. Проте інтерес залишався стабільно невисоким до початку 2000-х років, коли кількість наукових публікацій в Scopus зросла до рівня 10-53 праць на рік, а в 2010 році вперше перетнула позначку 100 публікацій на рік, і цей показник постійно зростає з максимумом 677 праць в 2023 році. Це свідчить про стійкий інтерес науковців до вивчення теми використання штучного інтелекту в освіті та її актуальність [8].

Отож, сьогодні застосуванню штучного інтелекту в освіті приділено багато уваги. Як же ж може використовувати ШІ у своїй діяльності саме вчитель-словесник? Передусім це пошук та візуалізація навчального матеріалу. Тут доречним буде використання таких інструментів, як-от: інтелект-карти (відмінний інструмент для впорядкування та запам'ятовування великих об'ємів інформації та генерації ідей), креолізовані тексти (складне текстове утворення, що поєднує вербальні та невербальні елементи, разом вони впливають на читача, створюючи комплекс образів, які супроводжують зміст прочитаного), бук трейлери (короткі відеоролики, що відтворюють у довільній формі розповідь про певну книгу, створюється за аналогією до трейлерів у кіно), флеш-карти (змістовні двосторонні зображення з певною інформацією в лаконічній формі. Їх використовують для запам'ятовування будь-яких відомостей шляхом систематичного повторення під час перегляду асоціативних малюнків з відповідним коротким текстом).

Звичайно, використання ШІ в освітньому процесі має ряд недоліків. Загалом науковці виділяють наступні ризики використання ШІ в освіті: плагіат та академічна недоброчесність, зниження активності та відповідальності вчителів та здобувачів освіти, порушення конфіденційності даних учасників освітнього процесу та несанкціонований збір інформації та даних, надмірна довіра до ШІ та втрата здатності до критичного мислення, закріплення суспільних упереджень [8]. Існують також ризики зміни ринку праці та знецінення роботи через автоматизацію частини процесів, які наразі виконуються вчителями, зниження персоналізованої взаємодії між учасниками освітнього процесу, посилення нерівності в системі освіти через нерівномірний доступ до технологій окремих здобувачів освіти, навчання без розуміння суті завдань через використання інструментів ШІ для їх виконання тощо. Так, зокрема, виникають каламбури, коли учні використовують штучний інтелект для написання творчих робіт з української літератури. ШІ часто «не знає» сюжету того чи іншого

твору, і трапляється так, що герої з одного твору потрапляють в інший, а сюжет не відповідає дійсності. Також гостро постає проблема академічної доброчесності. Тож до використання штучного інтелекту, зокрема в освіті, треба підходити виважено, враховуючи потенційні небезпеки. Етичність та моральність – є людськими рисами, які важко «прищепити» штучному інтелекту. Попри ризики, беззаперечними є переваги використання ШІ, особливо в умовах війни, обмеженого доступу до навчання та значних освітніх втрат:

− Персоналізація навчання. За допомогою ШІ можна налаштовувати освітній процес для окремих учнів, визначаючи та враховуючи їх сильні сторони, пізнавальні стилі навчання, освітні потреби, темп навчання та додаткову підтримку.

− Доступність та дистанційне навчання. Використання ШІ може зробити освіту більш доступною в регіонах, де очне навчання неможливе або обмежене під час війни, а також надати доступ до більш якісної освіти учням з особливими потребами.

− Інтерактивність. Поєднання віртуальної реальності та штучного інтелекту дозволяє розширити досвід учнів за рахунок відвідування визначних місць, які наразі недоступні в реальності (віртуальні екскурсії). Ігри на основі ШІ допомагають урізноманітнювати освітній процес та стимулювати навчальний інтерес учнів.

Важливою складовою професіоналізму вчителя-словесника є знання та застосування педагогічних технологій. Підходи дослідників до визначення поняття «педагогічна технологія» різноманітні (Б. Ліхачов, І. Волков, П. Москаленко, М. Кларін та ін.). Спільним в усіх визначеннях є спрямування педагогічної технології на підвищення ефективності навчального процесу, що гарантує досягнення запланованих результатів навчання.

То що ж таке педагогічна технологія? **Педагогічна технологія** – один із спеціальних напрямків педагогічної науки (прикладна педагогіка), покликаний забезпечити досягнення певних завдань, підвищувати ефективність навчально-виховного рівня, гарантувати його високий рівень. Отже, організація різних видів педагогічної діяльності передбачає використання варіативних технологій на рівні творчості та майстерності. У сучасній дидактиці представлені найрізноманітніші технології, бо кожен автор і виконавець приносять в педагогічний процес щось своє індивідуальне [1]. А за визначенням О. М. Монахова, «педагогічна технологія – це продумана у всіх деталях модель педагогічної діяльності з проєктування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів та вчителя». Так, безперечно, будь-яка технологія передусім має бути спрямована на забезпечення комфортних умов, бо це одна зі складових майбутнього успіху. Розгляньмо о*сновні сучасні педагогічні технології:*

✓ Інформаційно-розвивальні, що передбачають виклад педагогом теоретичних відомостей під час проведення уроку; організацію самостійної роботи учнів із метою здобуття нових знань із різноманітних джерел.

✓ Діяльнісні, спрямовані на закріплення здобутих знань та вмінь, а також на формування навичок.

✓ Розвивальні, спрямовані на розвиток здобувача освіти, здатного творчо застосовувати здобуті знання та сформовані навички. До цих технологій належать проблемне навчання та пошуково-дослідницька діяльність, зокрема співпраця з Малою академією наук.

✓ Особистісно орієнтовані, метою яких є формування активної, творчої особистості здобувача освіти, здатного самостійно будувати і коригувати свою навчально-пізнавальну діяльність.

✓ Технологія критичного мислення. Ця технологія допомагає критично ставитися до будь-яких тверджень, не брати нічого на віру без доказів, але бути при цьому відкритим новим ідеям. Критичне мислення – необхідна умова свободи вибору та відповідальності за власні рішення.

✓ Проєктна технологія**.** Мета технології – стимулювати інтерес здобувачів освіти до певних проблем і через проєктну діяльність учитися практично застосовувати здобуті знання.

- ✓ Ігрові технології. Гра поряд із працею й навчанням – один з основних видів діяльності людини, дивний феномен нашого існування. Саме гра допомагає засвоювати знання, так би мовити, без напруги.
- ✓ Інформаційно-комунікативні технології передбачають широке використання ІКТ на уроках української мови та літератури. Це дає змогу візуалізувати навчальний матеріал, що, безперечно, значно покращує якість його засвоєння.
- ✓ Нестандартні форми навчання.

Інноваційні форми і методи на уроках української мови і літератури – це партнерські стосунки між учителем та учнем, учнем та вчителем, учнем та учнем, результатом яких є досягнення мети та завдань уроку.

Отже, технології є об'єктивним процесом еволюції освіти. Будь-яка сучасна педагогічна технологія є синтезом досягнень педагогічної науки і практики, поєднання традиційних елементів минулого досвіду і того, що народжено суспільним прогресом, гуманізацією і демократизацією суспільства. Жодна технологія не є універсальною, тому кожна з них вимагає вироблення власного технологічного підходу до її використання в конкретних ситуаціях.

Які ж педагогічні технології бажано застосовувати у своїй практиці вчителю-словеснику? На це питання важко відповісти, адже кожен педагог-практик має власне бачення застосування тієї чи іншої технології. Як на мене, учителю-словеснику потрібно використовувати елементи всіх технологій у симбіозі, адже випускник має бути творчим, уміти критично мислити, вправно володіти ІКТ, мати сформовані навички, а також уміти швидко адаптуватися до змін. Поєднувати різні технології зручно під час проведення нестандартних уроків, як-от: урок-семінар, урок-конференція, урок-гра (ділова чи рольова), урок-подорож, рідше – урок-змагання, урок-консультація, урок-діалог, урок-аукціон, урок-суд, бінарні чи комп'ютерні уроки, уроки пошуку істини, уроки «без дзвінка» тощо. Обираючи тип уроку, важливо враховувати вікові особливості учнів, їх бажання і вміння, а також той фактичний матеріал, який вивчатиметься на уроці. Адже основним завданням кожного вчителя є залучення учнів до активної та самостійної діяльності, усвідомлення себе як суб'єкта цієї діяльності. Практична самостійна діяльність – це найважливіша умова формування працьовитості та відповідальності. Ось чому таким важливим фактором є взаємодія вчителя та учня на уроці. Зацікавленість, викликана вчителем на уроці, як тимчасовий психологічний стан за певних умов може перерости в стійкий інтерес до знань чи предмета. Нестандартний урок максимально стимулює пізнавальну самостійність, творчу активність та ініціативу школярів. Ефективність у навчанні забезпечує систематичне застосування дидактичних ігор та ігрових ситуацій, що використовуються в освітньому процесі з метою розвитку інтелекту, пізнавальної активності, творчого мислення учнів, спонукають їх до самостійного пошуку наукової інформації. У зв'язку з цим варто поєднувати весь навчальний матеріал «наскрізним» сюжетом, застосовуючи імітаційне моделювання ситуацій. Як правило, це ділові стосунки у виробничому колективі. Наприклад, програються ситуації: «Прийом на роботу», «Перший робочий день», «Прийом відвідувачів», «Нарада» тощо. Такий підхід зацікавлює учнів, формує в них професійно важливі комунікативні уміння, оскільки навчання відбувається через дії, максимально наближені до реальних умов ділового спілкування [4;47]. Вивчаючи синтаксис, варто дати завдання на творче конструювання, і учні зі слів будуватимуть речення й підкреслюватимуть члени речення. Проводячи урок-подорож на тему: «Складні випадки правопису апострофа», учням 10 класу можна дати завдання скласти кілька речень про країну, у якій вони мріють побувати, увівши в ці речення слова з апострофом. Ретельно готуватися до кожного уроку, продумувати хід заняття, добирати ефективні методи й прийоми – означає осучаснювати педагогічні технології. Тому навчальний матеріал з української мови варто подавати у вигляді блок-схем, таблиць, малюнків, пірамід тощо. Починаючи вивчення теми, варто застосовувати технологію проблемного навчання, а основні поняття з теми фіксувати в опорних конспектах, а потім засвоювати шляхом повторення, добираючи приклади.

Важливим елементом нестандартного уроку є використання ІКТ. Вони сприяють розвиткові творчих та естетичних якостей, формуванню навичок самостійної роботи, постійному зацікавленню школярів навчальним предметом. Звісно, такі якості учнів підвищують ефективність уроку. А використання інтерактивних методів на уроках мови та літератури дає можливість учням навчатися критично мислити, раціонально планувати свою діяльність, відстоювати власну думку, приймати виважені рішення, моделювати життєві ситуації, формувати ціннісне ставлення до української мови як інтелектуальної, духовної, культурної цінності народу; розвивати інтелектуально-креативні якості [2;15]. Тому проведення різних нестандартних уроків є найефективнішим засобом для організації колективної пізнавальної діяльності.

З викладеного вище можна зробити висновок: сучасний урок учителя-словесника – це плід майстерності й творчості, його професійності, ґрунтовних знань рідної мови, літератури, історії, народознавства, його патріотизму. А моделлю вчителя-словесника 21 століття є симбіоз «досвід-творчість-новації-технології». Кожна складова цієї моделі надзвичайно важлива, і лише їх симбіоз дає змогу рухатися в ногу з часом, досягати високих результатів у своїй професійній діяльності, бути реформатором освіти в Україні та навчатися протягом життя.

Список використаних джерел та літератури

1. *“Золота педагогічна скарбниця” – Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. – Харків : Вид. група “Основа”, 2011*
2. Колодько Т.М. Творчість як складова педагогічної майстерності вчителя // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія». – Вип. 23. – 2012. – С. 271-274.
3. Колток Л., Годкевич Л., Герега Т. Використання інтерактивних методів. Бібліотека шкільного світу. Київ: Ред. Заг. пед. газет. 2004. С. 10–20.
4. Масловська Л. Г. Роль нестандартних уроків української мови та літератури у формуванні предметної й ключових компетентностей. Українська мова і література в школі. 2018. № 3. С. 44–49
5. Набір інструментів ШІ для шкіл. 2023. URL: https://www.teachai.org/toolkit (дата звернення 18.10.2024)
6. Сисоєва С. О. Теоретико-методологічне обґрунтування педагогічної творчості / С. О. Сисоєва // Відкритий урок. – 2005. – № 21, 22. – С. 13-19.
7. *Нікітіна А. В. Педагогічний дискурс учителя-словесника* : монографія. *Київ* : *Ленвіт*, *2013*. 338 с.
8. Штучний інтелект у ролі асистента вчителя початкової школи. Open educational e-environment of modern University, № 15 (2023) URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47913/1/Morze_Varchenko-Trotsenko_Terletska_OpenEdu.pdf (дата звернення 25.10.2024)

Синюк Валерій,
вчитель зарубіжної літератури
Антонінського ліцею
Антонінської селищної ради
Хмельницького району
вчитель-методист,
методист-кореспондент
ХОІППО імені Анатолія Назаренка

Учитель сьогодні: трансфер сучасності чи ретроспект?

В статті розкривається питання важливості ролі вчителя у світлі впровадження Концепції «Нова українська школа». Акцентується увага на готовності вчителів до змін впродовж здійснення освітнього процесу. Визначаються пріоритети роботи на уроках зарубіжної літератури.

Ключові слова: Концепція «Нова українська школа», вміння вчителя, реформа, професійне зростання, академічна доброчесність, коуч, фасилітатор, тьютор, модератор.

Бути вчителем – це мистецтво, яке має розвиватись протягом всієї педагогічної діяльності. Саме в період впровадження Концепції «Нова українська школа», створення нових освітніх стандартів, оновлення й перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання професія вчителя вимагає змін. Це означає, що необхідно переосмислити сутність соціальної і професійної ролі вчителя. Здатність творчо працювати, приймати нестандартні рішення, уникати шаблонів і стереотипів, організовувати культурно-мовне та освітньо-розвивальне середовище – такими є критерії професійної компетентності вчителя сьогодні.

Сучасні вимоги до педагога на межі тисячоліть висвітлені в законі «Про повну загальну середню освіту»: «Педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах середньої освіти». [2,с.9]. Він повинен бути людиною культури і вселюдських цінностей, провідником ідей державотворення і демократичних змін, людиною великої душі й доброго серця. Любов до дитини – це, за словами В. Сухомлинського, «плоть і кров вихователя як сили, здатної впливати на духовний світ іншої людини. Педагог без любові до дитини – це все одно, що співак без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору». [7,с.34]. Йдеться про мудру, добру й вимогливу любов, що вчить жити.

Справжній педагог повинен працювати на майбутнє, випереджати свій час. Його має хвилювати не лише окрема індивідуальність, а світ людей. Завдяки цьому педагогічна професія стає творчою місією. Місія педагога – це не лише його власні інтереси, мотиви, плани. Він є посередником між дітьми та системою ідей, традиціями, культурою свого народу і людства. Його обов'язок – виховувати гідних людей, здатних примножувати здобутки людської цивілізації.

Ми часто замислюємось над тим, яким же має бути вчитель… Розумним і здатним зрозуміти, сучасним, харизматичним, справедливим – обов’язково скажуть учні. Має любити дітей, бути ерудованим, вимогливим – доповнять батьки. Варто говорити про нову роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини – визначено Концепцією «Нова українська школа». Можна доповнити цей список якостей наступним: вчитель має бути професіоналом, патріотом, гуманістом і альтруїстом. А в загальному: потрібно прагнути поєднати всі якості для того, щоб бути вчителем XXI століття! Сучасний світ ставить нам нові виклики, дедалі актуальнішою стає навичка вміти швидко реагувати на зміни і бути гнучким. Для сфери освіти це питання особливо актуальне.

Ернест Гемінгвей у своїй Нобелівській лекції зазначав: «Література не може врятувати світ, але вона може врятувати душу окремої людини. Тоді й у всього світу з’явиться шанс на спасіння…».[4.с.1] Діяльність вчителя-майстра є спробою дати такий шанс світу і кожній дитині зокрема.

Концепція «Нова українська школа» бачить сьогоднішнього учня особистістю, патріотом, інноватором. [5,с.8]. Як засобами шкільного предмету «зарубіжна література» сформувати людину нового часу, здатну жити і працювати в умовах сьогодення? Які літературні формули зробити дієвими? Як шкільний урок перетворити на урок, що відкриває шлях у самостійне життя? У чому майстерність учителя саме зарубіжної літератури? Спробуємо відповісти на ці запитання.

На наш погляд, у формулі НУШ виховання людини, яка усвідомлює своє призначення на землі, здатна відповідати за свої вчинки; вміє знаходити вихід із нестандартних життєвих ситуацій; керує не тільки своїми діями, а й емоціями та почуттями; поведінка якої відповідає правовим та християнським нормам, є найголовнішим компонентом. І саме засобами нашого предмету можна реалізувати цю мету.

Як цього досягти? Учительська майстерність проявиться у тому, чи зуміє педагог перетворити уроки літератури на уроки життя, навчати учнів на моделях поведінки різних героїв, переконати школярів, що ми вчимося не для того, щоб знати, а для того, щоб вміти

жити. Жити так, «щоб не було боляче за даремно прожиті роки». Бо, за словами Полліанни, «просто дихати – це ще не означає жити». Без сумніву, педагогічна майстерність – це «комплекс властивостей особистості вчителя, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності». Звичайно, потрібно зацікавити дітей літературою, навчити аналізувати вчинки героїв, розвивати творчі здібності, зрештою, відчувати красу мистецтва. Але тільки справжній віртуоз педагогіки навчить дітей читати між рядками, відчувати душу письменника і брати з художнього твору те, що робить звичайну людину Людиною з великої літери. Це вміння донести дітям, що межею поділу на Старий і Новий Завіт є не тільки народження Ісуса Христа, а заміна старозавітнього твердження «око за око, зуб за зуб» новою, гуманною ідеєю всепрощення і милосердя, яка так актуальна у сьогоднішні дні. Це така організація роботи над творами О.Бальзака «Гобсек» та Ч. Дікенса «Різдвяна пісня у прозі», щоб діти дійшли до висновку, що гроші – це не Бог, щоб на них молитися все життя. Це небезпечна річ, яка полонить життя і часто робить людину узалежненою від їх кількості. А який хист потрібно проявити учителю, щоб після прочитання казки О.Уальда «Хлопчик-Зірка» учні виявили бажання відвідати стареньких у будинку престарілих і пригостити їх солодощами на свято Миколая!

Тільки справжнього вчителя дитина із сім'ї узалежнених алкоголізмом попросить пояснити слова: «Я п'ю, бо мені соромно, а соромно, тому що п'ю» (Екзюпері «Маленький принц»). І після цього радісно біжить додому, бо знає, як допомогти батькам вирватись із цього замкненого кола. Багато чого вартує вміле тлумачення змісту твору Дж. Лондона «Жага до життя». У час розповсюдження смертоносних ігор («Синій кит», «Біжи або помри») актуальним є пояснення, що думка «заснути і не прокинутись» переслідувала героя до тих пір, поки йому не стало соромно. Соромно, що хворий вовк зі всіх сил чіплявся за життя. А він, людина, так швидко здався. Хіба це не майстерність педагога, коли, прочитавши «Біле Ікло» Дж. Лондона, учні розуміють, що весь твір – це відповідь на запитання: чому людина, народжена доброю, стає на шлях злочину? І головний герой твору – не Біле Ікло, не Відон Скотт чи Красень Сміт. А злочинець Джим Голл, для якого не знайшлося вчителя любові. Адже любов може народитися тільки з любові, так само як ненависть з ненависті. Завдання учителя – навчити дитину пам'ятати про «гру в радість» не тільки на уроках літератури, а й у повсякденному житті. Наслідування Полліанни допоможе їй уникнути психологічних стресів та депресій, причин для яких у нашому житті більше ніж достатньо. Учителю потрібне вміння переконати, що біля кожного з нас є янгол-охоронець, який оберігає нас від прикрих вчинків. І якщо ми бодай щось робимо правильно, янгол летить в інших важливих справах. Наше завдання – дати йому час для відпочинку. Час, аби він мав змогу допомогти тим, хто цього потребує більше, ніж ми (М.Аромштам «Коли відпочивають янголи»). Можна наводити безліч прикладів, коли твори літератури помножені на талант учителя стають великою виховною силою. Силою, яка формує наше майбутнє. Бо те, що думають наші діти сьогодні, стане життєвою філософією суспільства завтра.

Справжній учитель усвідомлює, що він навчає не тільки на уроці, а всюди і завжди. Навчає своєю поведінкою і виваженістю слів, своєю життєвою позицією і вмінням протистояти злу. Це про такого вчителя педагогічна засада Г.Сковороди: «Учив, як жив, а жив, як навчав». Бо дитяча душа як струна скрипки: від фальші вона не заспіває. Педагогічна майстерність складається з багатьох чинників. Але якщо учитель не буде прагнути вдосконалити світ, наповнювати його красою вчинків, почуттів, емоцій, не захоче подарувати світло своєї душі людям – то він залишиться «надавачем освітніх послуг» і ніколи не стане Учителем з великої літери. Трансфер актуальних проблем сьогодення в навчальний простір – ось у чому спрямованість діяльності учителя сьогодні.

Так вимальовується нова роль учителя, визначена Концепцією НУШ. Зважаючи на те, що «нова роль учителя – не як єдиного наставника та джерела знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини» педагог, готуючись до занять, аналізує попередній досвід (свій та колег), враховує відгуки та рекомендації учнів та їх батьків задля постійного підвищення якості освітнього процесу. [5,с.18].

Сьогодні до шкіл приходять нові за типом мислення учні, які живуть в світі Інтернету та у віртуальній реальності. Тому організація педагогічного процесу потребує від педагога знань психологічного розвитку дитини, вмінь спрямовувати розвиток дитини, дбати про те, щоб діти не були пасивними спостерігачами, а стали активними учасниками освітнього процесу, вмінь впливати на емоційний стан і поведінку дитини, розвивати пізнавальний інтерес, формувати у школяра взаємини із соціальним оточенням. Актуальним є своєчасне виявлення і розвиток природних нахилів, задатків та здібностей вихованців, а для цього необхідні особливі навички і темперамент, щоб крокувати в ногу з часом і залишатися цікавим і затребуваним фахівцем, який крім формальної освіти володіє ще й практичним застосуванням знань та навичок. Вчитель має побудувати для дітей комфортне середовище, а учні іти на його урок із задоволенням, залучаючись його підтримкою та порадою. Адже не кожна дитина може мати хороші оцінки, але може робити неймовірні речі. Вчитель має розкрити її таланти і скерувати діяльність в потрібне русло. Основне у цьому всьому – це мати сильну і непохитну віру в свої сили та дитини. Зробити все можливе, щоб діти виросли хорошими людьми і знайшли свою стежину у цьому світі. За словами Лілії Гриневич (колишнього міністра освіти і науки), сучасній освіті потрібні агенти змін – учителі, які готові змінюватися, готові застосовувати нові методи навчання .[5,с.5] І це дійсно так. Освітяни мають добре знати свій предмет, володіти арсеналом педагогічних секретів та методичних прийомів, знайти підхід до кожної дитини.

Удосконалення професійної майстерності вчителя в умовах реформування освіти передбачає переосмислення ним своїх професійних орієнтацій і прагнень, функціональних обов’язків, власного досвіду й педагогічних знахідок вчителів-новаторів. Цей процес вимагає внутрішньої цілеспрямованості, умінь виявити невідповідності власної професійної кваліфікації вимогам, що пред’являються сьогодні шкільному вчителеві. Упровадження Концепції «Нова українська школа» – це процес, під час якого вчитель разом зі своїми колегами або самостійно переглядає, оновлює, розширює свої зобов’язання щодо моральної мети викладання, критично розвиває знання, уміння, досконале професійне мислення, планування і практику роботи з дітьми, учнівською молоддю й колегами на сучасному етапі свого професійного життя. Професійний розвиток учителів отримав пріоритетність як в урядовій політиці, так і в теорії та практиці педагогічної освіти. У Концепції «Нова українська школа» пропонується створити національний портал розвитку педагогічної майстерності, програму супервізії та максимально залучати педагогів до саморозвитку й самоосвіти. Міністерство освіти і науки України затвердило програму, згідно з якою педагоги повинні пройти обов’язкові курси підвищення кваліфікації, мета яких – постійний професійний розвиток педагога. Педагоги початкової, базової загальної і повної середньої освіти мають регулярно залучатись до сучасних каналів професійного спілкування, щоб мати змогу ділитись досвідом та йти у ногу з вимогами сучасного суспільства і досягти високих стандартів навчання й розвитку. Якщо звернутись до концепції НУШ, стає зрозуміло, що професійний розвиток педагога невід’ємний від його особистісного розвитку.

Академічна свобода, що гарантується педагогу відповідно до Держстандартів початкової, базової загальної і повної середньої освіти та Концепції НУШ, має на меті розвиток педагогічних вмінь та навичок через можливість готувати власні авторські освітні програми, власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи й засоби навчання; активно висловлювати та презентувати власну фахову думку. [5, с.18]. Наразі потрібні не лише вчителі з вищою освітою чи зразковим дипломом, а насамперед педагоги, здатні критично та творчо мислити. Сьогодні педагоги повинні генерувати новаторські ідеї, вміти йти на компроміси та інколи й ризики в доборі навчальних матеріалів та визначенні методичних підходів.

Літературні (чи то методичні) ідеї, як правило, знаходять учителі – практики в ході проведення уроків. Як же їх багато! Здається, низка цих родзинок нескінченна… «Звідки я? Я - з мого дитинства». Кожен, хто прочитав казку «Маленький принц» Антуана де Сент-Екзюпері знає, як відповідають творчості письменника ці слова. Принц-Малюк врятував

дорослу людину, льотчика, від невпевненості в собі, від самотності, від спраги. Дитина допомогла дорослому знову повірити в себе, повірити в життя! «Невже таке буває лише в казках?» – запитують учні. Щоб переконатися у певній реальності подій, в тому, що Маленький принц – це не стільки казковий, скільки символічний образ, який допомагає оцінити найбільш людське в людині, на уроках не тільки досліджуються риси Малюка, а й можна пити колодязну «особливу» воду, шукати Лисів серед своїх найкращих друзів, слухати порипування старої долівки, розглядали вечірнє небо, шукаючи зірку, яка посміхнеться лише комусь із нас. А романтичну атмосферу в класі доповнять кілька крапель трояндової олії. Буде так приємно, солодко і зрозуміло: життя – прекрасне, коли прожите в єдності з людьми, прожите з користю для людей. Відтоді казка Екзюпері запахне трояндовою олією.

А твір Еріка Сігала «Історія одного кохання» ототожнюється для нас з саундтреком до кінофільму з такою ж назвою. Вперше в Україні повість з'явилася більше ніж сорок років тому на сторінках журналу «Всесвіт». І відразу стала бестселером. Це було як аромат ніжної квітки, як ковток чистого повітря, як усвідомлення того, що почуття, якого прагнув кожен і трохи соромився, в силу тогочасного виховання, справді існує. Чи зможуть десятикласники відрізнити бренд від підробки? Чи стане історія кохання Олівера Беррета і Дженніфер Кавіллері для них еталоном ніжності і самозабуття. Байдужих в класі, як правило, немає. Невеликий розмір твору, захоплюючий сюжет, швидкий розвиток подій, наявність молодіжного сленгу роблять повість читабельною. Учні можуть гаряче дискутувати і захищати свої позиції: – чи віриш ти в кохання з першого погляду; – чи можливі серйозні стосунки у людей з різним соціальним статусом, вихованням, віросповіданням, особистими інтересами; - чи можна зректися віри задля коханої людини; – чому не було порозуміння в родині мільйонера Беррета; – чому Дженні вважала неприпустимим розрив стосунків Олівера з батьком; – чи був Філіп Кавіллері справжнім другом своєї дочки; – як зрозуміти слова головного героя: «Я втратив гроші, але зберіг душу»; – коли Олівер усвідомив потребу в Божій помочі… Учні повинні зрозуміти, що в повісті Сігала головною є не смерть, головне – кохання.

Тепер, коли учитель і учні мають практично однакову можливість дізнаватися про новинки і цікавинки літератури, а, можливо, учні й більшу, можна акцентувати: «Хтось шукає кохання в Парижі, а геній французької літератури знайшов його в українському селі. Письменник піднесеної душі, який знаходив свято там, де інших душать будні. Він був улюбленцем долі і шляхетних жінок, та за своєю судженою приїхав в Україну. Дорога на нашу землю стала головною дорогою його життя»… Звичайно, це геній-Бальзак. Так можна розпочати розповідь про письменника.

Кохання причетне до створення (не написання, а саме створення!) найкращих книг. Молодь шукає ніжні почуття навіть в тих творах, автори яких, як Бернард Шоу в «Пігмаліоні», застерігають: це реальність, а не казка, кохання тут немає. Історія перетворення «пучка моркви в справжню леді» була задумана, щоб довести можливість «одухотворення» людини і життя засобами мистецтва, зокрема мови. Позиція Шоу, проголошена устами Генрі Хігінса: англійська мова – це мова Мільтона, Шекспіра і Біблії. Отже, на думку письменника, свобода, мистецтво і Бог, об'єднавшись у мові, здатні духовно переродити як окрему людину, так і людство взагалі. Еліза Дулітл в кінці твору – яскраве свідчення всеперемагаючої сили мистецтва. Учні-романтики знайдуть відповідь на питання, але не заспокояться і продовжать шукати кохання (Адже воно тут світиться між рядками!). Відкритий фінал твору подарує можливість вирішувати майбутнє героїв на свій розсуд. Учні будуть щасливими,об'єднавшись з тисячами шанувальників Шоу в спільній думці: реальність – скороминуча, а казка – вічна!!! Так учні вчаться будувати і захищати власну позицію, дякуючи книзі або полемізуючи з автором.

Творчий підхід до організації уроку допоможе осягнули біблійну мудрість, бо краще не скажеш про друковане слово: «І книга ся – з тіла мого, і слово се – з душі моєї».

Історія педагогіки свідчить, що учитель вчора-це наставник і джерело знань. Учитель сьогодні-це успішний фахівець, професіонал, людина високого інтелектуального розвитку,

ініціативний, толерантний, креативний. Учитель завтра- учитель-лідер, коуч, фасилітатор, тьютор, модератор в індивідуальній освітній траєкорії дитини.

Список використаних джерел та літератури

1. Забавляєва Т. А., Пюрко В. Є. Організація навчально-виховного процесу на засадах педагогіки партнерства в умовах реалізації Концепції нової української школи / Т. А. Забавляєва // Особистісно-професійний розвиток вчителя в умовах реалізації Концепції Нової української школи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (14–16 червня 2018 р., м. Мелітополь, Україна) / Ред.-упоряд. Дубяга С. М., Чорна В. В., Яковенко І. О. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. – С.119-121. – 289 с.

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» - режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://osvita.ua/legislation/law/2232/&ved=2ahUKEwjL7IKE97SJAxVQS_EDHSPYMJIQFnoECBYQAQ&usg=AOvVaw0_msBhw5dDXormaxaGBxCi

3. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н.М. Бібік. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Новини/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf

4. Нобелівська промова Ернеста Гемінгвея - режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://starylev.com.ua/blogs/nobelivska-promova-ernesta-hemingueya%3Fsrsltid%3DAfmBOorgCZkQ3apCizPPr0W9YzNZYtVE6T03OGYnxSCNror7_cHbT0Ks&ved=2ahUKEwibvoTF_LSJAxXbQ_EDHTotLQIQFnoECCUQAQ&usg=AOvVaw2nWHBrr20pDEbOtwLgNXMk

5. Концепція «Нова українська школа». – Режим доступу: https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf

6. Організаційно-педагогічні засади інноваційного розвиткузагальноосвітніх навчальних закладів : монографія / [Г. Д. Щекатунова, В.В. Тесленко, А. Д. Цимбалару, К. В. Гораш, Д. О. Пузіков, В. Ю. Варава,Г. М. Волченкова] ; за ред. Г.Д. Щекатунової. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 264 с.

7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський ; [редкол.: О. Г. Дзеверін (голова) та ін.]. - Київ : Рад. шк., 1976. Т.3

8. Цюпак І. М. Сутність дефініції «тьютор» у сучасному просторі дошкільної освіти / І. М. Цюпак // Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції. – Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. – С.51-53. – 393 с.

Смолій Інна,
вчитель початкових класів
Славутської гімназії № 5

Сучасне письменництво як інструмент для вчителя: нові підходи та можливості

У статті йдеться про роль сучасного письменництва як ефективного інструмента в освітньому процесі. Проаналізовано нові літературні твори та їхній потенціал для розвитку критичного мислення, емпатії та творчих навичок в учнів. Розкрито сучасні підходи до використання літератури на уроках, включаючи інтерактивні методи та медіаресурси, які роблять навчання більш цікавим і доступним. У статті досліджується, як сучасна література може допомогти вчителям не тільки в передачі знань, але й у вихованні цінностей та формуванні цільної особистості.

Ключові слова: прийом INSERT, метод «Поміч», стратегія 5-4-3-2-1, метод «Джигсоу», стратегія PRAISE (хвалити),стратегія RISE, метод «Вільне письмо».

У сучасному світі освіта швидко змінюється під впливом новітніх технологій, соціальних запитів та культурних тенденцій. Одним із ключових аспектів, які можуть суттєво підсилити освітній процес, є використання сучасного письменництва в навчанні. Література відображає реалії, які є близькими та зрозумілими для сучасних учнів, сприяє розвитку критичного мислення, емпатії, а також допомагає формувати ціннісні орієнтири.

Сьогодні вже не можна сказати, що вміння читати і писати є достатнім для того, щоб увійти в життя. Здатність розуміти й осмислювати текст є важливим для успіху в житті та навчанні.

Сучасні письменники торкаються тем, що одночасно стосуються молоді: соціальні виклики, самопізнання, життєвого шляху, питання толерантності та соціальної

відповідальності. Залучення таких творів до навчальної програми дає вчителям можливість не лише урізноманітнити освітній процес, але й зробити його більш актуальним і близьким до реальних інтересів та переживань учнів. У цьому контексті виникає потреба в нових підходах, які максимально ефективно використовують сучасне письменництво як інструмент для викладання.

У зв'язку з цим очікується, що вчителі повинні максимально підтримувати розвиток навичок розуміння прочитаного.

Багато хто вважає, що якщо дитина вільно читає вголос, то вона є хорошим читачем. Вчитель, швидше за все, помітить учнів, які не можуть вільно читати. Ті, хто читає вільно і виразно, на перший погляд не здаються проблемними, скоріше навпаки. Часто підкреслюється їхня гарна вимова, плавність читання, робота з голосом. Однак іноді саме серед таких дітей ховаються ті, хто не розуміє тексту. Є багато дітей, які чудово читають, але коли ви запитуєте їх, про що був текст, який вони читали, вони не можуть відповісти. Вони мають проблеми з розумінням речень, лексики, не розуміють образних назв, не вміють шукати контекст у тексті або не можуть усно висловити свою думку про прочитане. Про це теж варто пам'ятати. Тому потрібно виявляти проблеми з розумінням прочитаного якомога раніше, щоб допомогти учням ще до того, як вони про них дізнаються. Упродовж навчального року на уроках читання учні регулярно відповідають на запитання щодо розуміння прочитаного, а також працюють з різноманітними таблицями або пробними тестами. Однак на додаток до цих видів діяльності вчителі також можуть зосередитися на наступних кроках, які можуть мати велике значення для учнів.

Зосередьтеся на розумінні слів.

Це може здатися дивним, але все більше вчителів стикаються з тим, що учні не розуміють певних слів. І це не лише іноземні слова, діалектизми, історизми, архаїзми, неологізми чи маловживані слова. Часто вони не розуміють навіть загальновживаних слів. Якщо вчитель хоче допомогти своїм учням, він повинен пояснити значення тих слів, які, на його думку, є менш зрозумілими для учнів, перед тим, як читати сам текст. Все залежить від учнів у класі. Є учні, які багато читають, багато спілкуються, дивляться документальні фільми чи навчальні відео і тому розуміють слова. Але є учні, які не читають, не займаються навчальною діяльністю у вільний час, спілкування в сім'ї на низькому рівні, і тому вони можуть не мати того словникового запасу, який ми очікуємо. З цієї причини на уроках записую значення певних слів на дошці. Для дуже слабких учнів використовую малюнки, які певним чином представляють слово. Комусь може бути дуже важко зрозуміти текст, який він читає, якщо він не розуміє деяких слів. Однак цей факт дуже тісно пов'язаний з вихованням у сім'ї, її цінностями, способом спілкування, використанням вільного часу і, перш за все, з тим, чи читали батьки своїм дітям, починаючи з дошкільного віку, чи ні.

Зосередьтеся на стратегіях мислення.

Учні початкових класів зазвичай вже не мають проблем зі словниковим запасом, але вони часто мають проблеми зі складним мисленням або з тим, що їм важко звертати увагу на всі важливі деталі в тексті. Деяка інформація здається їм складною, якщо вона не подана безпосередньо в тексті. Тому вчителі можуть познайомити школярів зі стратегіями, які можуть суттєво допомогти їм у цьому відношенні.

Найпростіші з них використовую з учнями наступним чином:

– До прикладу, перед читанням тексту Валентини Вздульської «Потяги» [1] проговорюю про все, що пов'язано з темою, про яку вони будуть читати в тексті.

– Після прочитання абзацу пропоную учням передбачити, як може продовжуватися текст. Потім порівнюємо їхні припущення з реальністю.

– Дозволяю учням подумати вголос про прочитане. Тобто, час від часу роблю паузи під час читання і даю можливість учневі сказати своїми словами, про що йшлося в тексті.

– Після прочитання тексту даю учням заздалегідь підготовлені і продумані запитання, щоб вони могли знайти сенс у тексті.

– Учні можуть намалювати малюнки, які стосуються прочитаного тексту.

– Ми пов'язуємо прочитане з іншим подібним текстом або з чимось, що вони бачили, чули чи пережили.

– Вони повертаються до ключових слів у тексті і перечитують абзаци, які не зрозуміли.

– Після того, як учні опанують ці прості кроки, я в подальшій роботі використовую з ними інші стратегії.

Наприклад, дуже добре відомий прийом INSERT [3].

INSERT розшифровується як "interactive noting system for effective reading and thinking“ (Інтерактивна система записів для ефективного читання та мислення)

Це один з основних методів розвитку критичного мислення, який можна використовувати під час читання художнього тексту.

Опрацьовуючи оповідання Лесі Вороніної «Пригоди голубого папуги» [1] використовую систему маркерів, які допомагають учневі зосередитися на інформації, що міститься в тексті. Маркери утримують увагу учня і допомагають йому сприймати інформацію. Таким чином учні вчаться думати над текстом.

Метод INSERT допомагає учням зосередитися, виокремити детальну інформацію з тексту, проаналізувати текст, вибрати інформацію в порядку важливості, пов'язати відоме з невідомим, сформулювати інформацію своїми словами, вибрати найважливішу інформацію.

Під час мовчазного читання учні порівнюють те, про що дізнаються з тексту, з тим, що вже знають, що вже десь читали, чули чи бачили. Для активної роботи під час мовчазного читання тексту Мар'яни Савки «Казка про старого Лева» [1] використовую метод «Поміч» [4] та такі символи для позначення ідей:

☺ Я ЗНАЮ ЦЕ
+ ЦЕ ТЕ, ЩО Я ДІЗНАВСЯ ЗАРАЗ
- ЦЕ ВІДРІЗНЯЄТЬСЯ ВІД ТОГО, ЩО Я ДУМАВ
? Я ЦЬОГО НЕ РОЗУМІЮ
* ЦЕ ДУЖЕ ВАЖЛИВО

Школярі вчаться читати вдумливо, виділяти ключові поняття, класифікувати отриману інформацію, формулювати своїми словами думки автора, побачити, що кожен сприймає одну й ту саму інформацію по-різному.

Читаючи з дітьми оповідання Лариси Денисенко «Як диварлики віднайшли у собі гідність» [1] використовую метод «Джигсоу» [4].

Розділяємо текст на чотири частини. Роздаю текст учням так, щоб кожен учень мав одну з чотирьох частин. Після цього відбувається мовчазне читання тексту.

Формую так звані експертні групи. Першою експертною групою будуть всі, хто читав частину 1 тексту, другою групою будуть всі, хто читав частину 2 тексту, третьою експертною групою будуть всі, хто читав частину 3 тексту і, нарешті, четвертою групою будуть всі, хто читав частину 4 тексту.

Для роботи в експертних групах даю такі інструкції: «Уважно обговоріть свою частину історії. Вказуйте один одному на важливі речі. Станьте експертами у своїй частині тексту».

Створюю нові змішані групи таким чином, щоб у кожній групі був експерт з частини 1, експерт з частин 2, 3 і 4. Кожен експерт по черзі представлятиме свою частину іншим учасникам групи. Коли говорить експерт з частини 1, інші учасники групи активно слухають і ставлять запитання для уточнення. Потім продовжує експерт з частини 2, за ним інші, поки всі четверо не вишикуються в лінію, і, таким чином, вся група засвоїть всю історію.

Стратегія «Джигсоу» допомагає сформувати вміння спільно досягати результату, якщо окремо успіху досягти складно. Учні, розповідаючі іншим, учаться самі, удосконалюють навички читання, узагальнення, відповідають на запитання своїх партнерів по роботі.

Читаючи з учнями текст Оксани Караванської «Вишиванка» [1] використовую стратегію «5-4-3-2-1» [5]

Спочатку учень читає текст, а потім вилучає з нього наступну інформацію:

- 5 нових відомостей,
- 4 фрагменти інформації, які стосуються основної ідеї тексту,
- 3 нових слова, які він/вона знайшов(ла) у тексті,
- 2 фрагменти інформації, які він/вона вже знав(ла),
- 1 питання, на яке не знайшов(ла) відповіді.

Під час читання текстів з використанням стратегії **PRAISE (хвалити)** [6] на дошці прикріплюю послідовність дій.

Це стратегія, абревіатура якої (початкові літери) представляє наступні дії учнів:

PREDICT (прогнозувати) – передбачити слова, які можуть зустрітися в тексті.

READ (прочитайте) – прочитати оповідання.

ANALYZE (аналізуйте) – порівняти передбачені слова зі словами, які дійсно зустрічаються в тексті.

INVOLVE (залучити) – учні вдосконалюють історію відповідно до власної уяви.

SHARE (поділитися) – презентувати власні вдосконалення перед класом.

EXPLAIN (поясніть) – вчитель пояснює, як він/вона розуміє історію.

RISE стратегія [7], яку використовую при опрацюванні текстів: Зірки Мензатюк «Небелиці про рукавиці» [1], Дмитра Кузьменко «Чим корова не собака» [1]

Ця стратегія мотивує учнів до малювання. Вона підходить для слабших учнів, які люблять малювати.

READ THE STORY – Прочитайте історію

ILUSTRATE THE STORY – учні ілюструють свої ідеї

SEQUENCE THE SKETCHES – учні діляться своїми малюнками з класом, потім ми об'єднуємо їх у групи, завдання кожної групи – відсортувати свої малюнки відповідно до змісту оповідання.

ENACT THE STORY – кожна група обирає один малюнок і намагається його інсценізувати, переказати.

На усіх уроках дозволяю учням записати свої висновки використовуючи метод «Вільне письмо» [4]. Деяким учням особливо корисно записувати певні ідеї, висновки та інформацію. Таким чином вони краще запам'ятовують і з більшою ймовірністю пригадають певні факти, які шукатимуть у тексті на наступних уроках. У наш час багато учнів не роблять нотаток, а фотографують дошку на мобільний телефон. Отже, ведення нотаток зараз дещо недооцінене. Дослідження Станісласа Дехена [2], доктора психології з Французького університету коледжів, показали, що учні краще вчаться, коли роблять нотатки від руки, ніж коли пишуть їх на клавіатурі, закладаючи таким чином основи для пам'яті та глибокого розуміння інформації.

Ще один спосіб роботи з учнями, який приносить вагомий результат у розвитку читання - парне читання [4]. Завдання полягає в опануванні тексту, який ділю на дві частини. Кожна з пар читає свою частину тексту. Після читання переказують один одному і ставлять запитання. Таким чином учні працюють разом швидко та легко засвоюють весь текст. Цей метод слід використовувати для більш змістовних прикладів, де сюжет більш складний або є багато нових понять. До прикладу текст Юлі Смаль «Хімія і їжа» [1].

Розуміння прочитаного тексту у молодших школярів є однією з ключових навичок, яка має важливе значення для їхнього навчання та розвитку. Ця тема вимагає особливої уваги і досліджень, оскільки розуміння тексту є фундаментом для успішного опанування інших предметів і навичок.

У висновку можна сказати, що розуміння прочитаного тексту у молодших школярів є складною, але надзвичайно важливою навичкою, яку потрібно систематично розвивати та підтримувати на різних етапах навчання. Вона формує основу для подальшого успішного навчання та культурного образу мислення.

Список використаних джерел та літератури

1. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3,4 класах

2. https://readukrainianbooks.com/page-13-6455-tayemne-zhittja-rozumu-jak-mi-mislimo-vidchuvayemo-j-virishuyemo-mariano-sigman.html "Таємне життя розуму : як ми мислимо, відчуваємо й вирішуємо, Маріано Сігман"
3. https://e-tk.lntu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=11841 Прийом «INSERT» Луцький національний технічний університет. Практичне заняття
4. https://naurok.com.ua/metodi-kritichnogo-mislennya-90734.html Методи критичного мислення
5. https://www.facebook.com/minfulnessUA/posts/1620861924954634/?locale=ms_MY вправа «5-4-3-2-1»
6. https://scholar.google.com.ua/scholar?q стратегії PRAISE для молодшого школяра
7. https://scholar.google.com.ua/scholar?q= Наукові статті за темою : стратегії Rise для молодшого школяра
8. https://www.google.com/search?q=..Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах

Софіян Вікторія,
вчитель зарубіжної літератури
гімназії № 30
Хмельницької міської ради

Кліпове мислення та урок літератури: співіснування несумісного

У статті висвітлено питання феномену сучасності – «кліпове мислення». Розглянуто засоби розвитку пізнавальної діяльності учнів на уроках літератури як спосіб подолання негативного впливу кліповості.

Ключові слова: кліпове мислення, «кліповість», покоління Z, інтерактивність, візуалізація, гейміфікація, сервіс, метод «перевернутого навчання».

The article highlights the issue of the modern phenomenon – «clip thinking». The means of developing students' cognitive activity in literature lessons are considered as a way to overcome the negative influence of clichéness.

Key words: clip thinking, "clipness", Generation Z, interactivity, visualization, gamification, service, "inverted learning" method.

Успішність нині залежить не так
від багажу знань, як від уміння шукати
їх і застосовувати.
Лілія Гриневич

Наше сьогодення неможливе без мобільності та без інтернету, тому кожна дитина, незважаючи якого вона віку, у наш час має мобільний телефон, планшет чи комп'ютер. Інтенсивні потоки різноманітної інформації, які сприймаються у стислому вигляді, змушують людський мозок швидко сприймати її, не зосереджуючи уваги на деталях і фрагментах, не витрачаючи час на її аналіз.

Як наслідок, сучасний світ формує відповідний йому тип мислення, що дозволяє індивіду успішно жити й розвиватися. Такий феномен сучасності отримав назву «Кліпове мислення», як альтернатива традиційному формату мислення. Фахівці стверджують, що такий тип мислення передусім притаманний поколінню Y (народженим після 1981 року) та, у більшій мірі, поколінню Z (народженим після 1994 року) – молоді, що виросла під впливом цифрової модернізації.

Слово «clip» перекладається з англійської мови як «вирізка, відрізок, відсікання; фрагмент, нарізка, уривок», тобто будь-який фрагмент тексту, уривок з фільму, нарізки з газети або журналу. Кліпи складені з декількох пов’язаних між собою образів, як єдине ціле, не несуть в собі певного смислового навантаження. Тому термін «кліпове мислення» означає звичку сприймати інформацію за допомогою короткого яскравого виразного образу.

Людина сприймає навколишню дійсність як послідовність не пов’язаних між собою явищ, як цілісну картину. Мозок просто не встигає збудувати логічний ланцюжок, а отримана

інформація швидко забувається, ніби звільняє місце для нової. Таке мислення характеризується поверховістю, образністю, інтуїтивністю.

Феномен «кліповості» сучасних здобувачів освіти набуває з кожним роком все більшого розповсюдження. Неуважність, поверхове та фрагментарне сприймання інформації, синдром дефіциту уваги та її концентрації, погіршення навичок аналізу та логічного мислення під час навчального матеріалу. Саме з такими проблемами зіштовхується сучасний вчитель.

Вперше термін «кліпове мислення» був використаний американським науковцем Е.Тоффлером ще у 1980 році. Він наголошував, що особистість, у якій розвинене кліпове мислення, уявляє собі навколишній світ у вигляді яскравих пазлів, які мало пов'язані між собою.

Американський професор Л.Розен вважає, що молоді люди здатні паралельно виконувати до семи завдань: набирати sms-повідомлення, спілкуватися по відеозв'язку, перевіряти електронну пошту тощо, і все це робити під час перегляду ТікТоку. Але ця інформація сприймається поверхнево й уривками.

В українській науковій площині термін «кліпове мислення» вперше озвучив філософ Ф.Гіренюк. Кліпове мислення, за визначенням Ф.Гіренюка, протистоїть загальноприйнятому понятійному, яке містить сукупність розумових операцій (аналіз, синтез, систематизація та класифікація інформації). Таке понятійне мислення включає в себе певний алгоритм (наприклад, міркування за планом «теза-обґрунтування-висновок»).

Якщо у сучасному лексиконі навчально-виховного освітнього процесу побутує таке поняття, як інформаційна культура, то процес кліпового мислення формується під впливом мотивів, які існують в новому інформаційному полі:

- **«освітній мотив»** – утілює процес пошуку конкретної інформації, підготовку повідомлень і презентацій;
- **«пізнавальний мотив»** – найчастіше діти шукають інформацію не у підручнику, а використовуючи різні пошукові системи мереж Інтернету;
- «**мотив спілкування»** – такий мотив розповсюджений серед підлітків, коли навчання для них вже не є першочерговим, а важливості набуває схвалення однолітків;
- **«мотив самоствердження»** – діти доводять собі та оточуючим власну спроможність у вирішенні питань або проблем;
- **«мотив самореалізації і розвитку особистості»** – першочерговою є потреба у схваленні й самореалізації.

Плюси і мінуси кліпового мислення для учнів

Плюси	Мінуси
Не здатен довго конццентруватися на інформації, зниження здатності до аналізу	Послаблює почуття емпатії
Прискорена реакція на отримання інформації	Зниження рівня успішності та кофіцієнту засвоєння знань
Захист мозку від інформаційного перезавантаження	Податливі до маніпуляції і впливу
Можливість вирішити багато задач одночасно	Поверхневість та фрагментарність знань

Сучасні діти мають проблеми з читанням великих текстів. У них низький рівень читацької грамотності та вони важко утримують увагу. Згідно з результатами PISA 2018 року, 25,9% українських підлітків не досягли навіть базового рівня читацької грамотності.

Середньостатистичний учень утримує увагу лише 8 секунд – це менша стійкість уваги, ніж у золотої рибки. Тож наша задача – донести максимальну кількість корисної інформації за мінімальний проміжок часу.

Сучасній педагогіці існує чимало засобів розвитку пізнавальної діяльності учнів на уроках літератури як спосіб подолання негативного впливу кліповості.

Учні сьогоденя звикли отримувати нову інформацію через ютуб, інстаграм та ТікТок. Якщо батьки не заохочують читання книг і не дають відповідний приклад, то діти вчаться

сприймати інформацію, переглядаючи відео. Причиною цього є: під час перегляду відео, дитина не лише чує інформацію, але бачить на екрані яскраві візуальні образи, які допомагають запам'ятати матеріал краще, анімовані ролики зі звуковим супроводом доносять більшу кількість інформації за коротший проміжок часу.

Такий вид подання інформації на уроці зацікавлює. Так чи інакше існує головна загроза кліпового мислення, при якому слабко розвиваються навички аналізу. Але ж ніхто не заважає вчителю стати саме тією ланкою, яка об'єднає інформаційні уривки єдиним контекстом та в рамках грамотно побудованого обговорення дозволить учням відчути інформаційну цілісність.

Як мотивувати сучасного учня до навчання на уроці літератури?

Реалістичність та корисність. Покоління Z живе у власному «впорядкованому» світі та вимагає такого ж порядку і логічності від навчання. Мета нового покоління – отримати інформацію, яка має очевидну практичну користь. Що робити? Ключ до успіху полягає у створенні навчальних планів, у центрі яких буде сучасний світ та можливість реалізуватися в ньому.

Конктретика. Сучасні діти прагнуть точно знати, що і в які терміни від них вимагається. Тому так важливо чітко визначати терміни виконання завдань та підбиття підсумків кожного етапу роботи.

Дозоване навчання. Сучасним учням складно концентруватися на чомусь більше 15-20 хвилин. Саме тому вони шукають ідеальне співвідношення між витраченим часом, обсягом інформації та отриманою користю. Адже діти зустрілись з небувалим обсягом інформації та водночас відчули брак часу на ґрунтовне вивчення кожного предмета.

Мікронавчання – як рятівна вітамінка: миттєво вбиває учнівську нудьгу, без проблем тримає увагу дітей протягом 2–4 хвилин, допомагає довготривалому запам'ятовуванню інформації. Ключові характеристики мікронавчання – стислість і цікавий контент. Контент поєднує в собі невеликі навчальні блоки, які можуть включати текст і мультимедіа (відео та аудіофайли), зображення (фото та ілюстрації), ігри (прості завдання на одному екрані), тести та вікторини в стилі Quiz. Під час мікронавчання дієво дати учням 2–3 хвилини відеопояснення теми, а потім до 5 хвилин на закріплення.

Візуалізація. Покоління Z звикло до візуальних образів, тож наочність – головна умова навчання. З якою б майстерністю педагог не розповідав про розвиток будь-якого літературного руху чи особливості творчості письменника, тематичний двохвилинний ролик матиме набагато більший ефект. Замість конспекту можна створити ментальну карту для вивчення певного періоду розвитку літератури, що дозволяє ефективно структурувати, систематизувати та запам'ятати інформацію, замість визначення ідеї твору – меми, а для переказу творів – віртуальні презентації.

Інтерактивність. Школярі майже живуть у соціальних мережах і месенджерах. Можна засмучуватися з цього приводу, а можна використати любов дітей до мережі з користю:

1. Stories підходить для створення рекомендацій щодо вивчення теми. Діти самостійно записують відео інструкцій чи в образі одного з героїв рекламують твір.

2. Дошки літературних персонажів у Pinterest. Учні створюючи таку дошку, збирають зображення, які пов'язанні або асоціюють із героєм. Наприклад, якщо це дошка, присвячена Доріану Грею, треба звернути увагу на кольори, стиль, у якому варто її розташувати.

3. Розмови про книжки у TikTok. Дітям пронується записати короткі відео, де вони розповідатимуть про прочитані книги та ділитимуться своїми враженнями. У такому відео учні можуть розказати, яку книгу прочитали, чим вона цікава та чому варто її прочитати іншим. Говорити можна і про навальні теми.

4. Кейс-метод (розбір ситуацій). Сенс цього методу полягає в розборі проблемної ситуації, створеної на основі фактів із реального життя. Як правило, вона має кілька рішень та безліч альтернативних шляхів вирішення, які необхідно детально продумати.

Використання різноманітних сервісів: Prezi, Jamboard, Canva, Lino, Miro, WordArt.

З огляду на прагнення сучасних учнів до змін та феномен дитячої багатозадачності, логічно систематично змінювати форми проведення занять:

- **Метод парадоксів.** Завдання-парадокси (роз'яснити невідповідності або ситуації, що здаються дивними чи нелогічними) спонукатимуть дітей замислитися, задіяти логічне та критичне мислення («Правда і фейк», «Лови помилку»).

- **Гейміфікація.** Ця методика полягає у введенні в навчальний процес різноманітних ігор: створення проєктів за прочитаними творами («Школа майбутнього», «Порахуй предмети», «Кольоровий день»), застосування сервісу LearningApps.org., фотоквести, як підсумкові уроки, вебквести. Учень сприймає гру як рівень, який треба пройти, аби отримати доступ до нового.

- **Метод «перевернутого» навчання.** Учні отримують завдання вивчити теоретичний матеріал для нової теми вдома, або дослідити певну епоху. А от виконувати домашнє завдання доведеться у класі.

У будь-якій співпраці з дітьми, у яких розвинено кліпове мислення, має бути присутній зворотний зв'язок, так як нформаційні технології дозволяють відслідковувати прогрес і оцінювати знання в реальному часі. Невід'ємним є спілкування з учнями в месенджерах, створення груп та чатів для роботи над проєктами, використання електронних розсилок та віртуальних виставок. Це справді неабияк пришвидчить темп роботи.

Отже, вчителі літератури мають унікальну можливість вплинути на формування критичного мислення та цінностей своїх учнів, надаючи їм інструменти для розвитку як особистостей та активних членів суспільства. Вони мають важливу роль у вихованні читачів, критиків та любителів літератури, які можуть зробити світ кращим завдяки розумінню та пізнаваності.

Список використаних джерел та літератури

1. Використання інтелект - карт в початковій школі. Режим доступу https://vseosvita.ua/library/embed/01008hhf-9c63.docx.html (дата звернення 16.09.2023)
2. Жукова О.А., Павлов В.О., Лукіянчук А.М., Яковліва О.П. Психолого-педагогічний аналіз кліпового мислення як феномена сучасності. Академічні візи. 2023. 6 бер. (№ 7). Режим доступу https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/213 (дата звернення 15.07.2023)
3. Кліпове мислення та профілактика його розвитку в процесі навчання. Режим доступу https://vseosvita.ua/library/klipove-mislenna-ta-profilaktika-jogo-rozvitku-v-procesi-navcanna-7545.html (дата звернення 26.03.2022)
4. Корчова Г. Кліпове мислення як науково-методична проблема у професійній освіті. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. 2022. Випуск 1 (132). С.49-53.
5. Мартинець А. М., Чередник Т. П. Гемініфікація як аспект євроосвіти та її застосування на уроках зарубіжної літератури. Режим доступу ps.npu.kiev.ua/archive/spec_2022/part_2/6.pdf (дата звернення 17.10.2024)
6. Педагогічна студія «Феномен кліпового мислення сучасного учня НУШ, особливості навчання таких дітей». Режим доступу https://docs.google.com/presentation/d/1YkoUlMuybaErs7t_dAuiJMpr_grtH0lV/edit#slide=id.p19 (дата звернення 12.10.2024)
7. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.- метод. посібн. К.: А.С.К., 2006. 192 с.

Фарварщук Валентина,
методист науково-методичного центру
виховної роботи, позашкільної освіти
та моніторингових досліджень
Хмельницького ОІППО імені А. Назаренка

Бібліотека – ідеальна «територія» для співпраці

Шкільна бібліотека як обов'язковий структурний підрозділ Нової української школи є важливим складником сучасного освітнього середовища. Головною метою діяльності шкільних бібліотек є забезпечення якісного бібліотечно-інформаційного обслуговування

учасників освітнього процесу та надання допомоги педагогам у всебічному розвитку особистості.

У Рекомендаціях до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Абетка для директора. (Державна служба якості освіти України. Київ — 2021), зокрема, розділ «Модель якісної школи за вимогою 1.3» увага акцентується на тому, що «…У закладі освіти шкільна бібліотека виконує інформаційну, навчальну та методичну функції. Діяльність бібліотеки спрямована на розвиток інформаційної культури учнів. Шкільний бібліотекар виконує функцію консультування з пошуку інформації для педагогічних працівників і учнів. Простір бібліотеки максимально зручний для використання. Він використовується для проєктної роботи, проведення інтегрованих уроків, інформаційно-просвітницьких заходів, неформального спілкування тощо».

Все це зумовлює те, що шкільна бібліотека – це центр школи, де задовольняються інтелектуальні та індивідуальні потреби педагогів і учнів. Всі здобувачі освіти, педагогічний колектив використовують шкільну бібліотеку, як інтегральну невід'ємну частину їхнього спільного життя: аналіз і пошук інформації, перегляд навчальної літератури.

Серед форм і методів роботи шкільної бібліотеки, спрямованих на підвищення рівня інформаційної культури учнів ефективними є бібліотечно-бібліографічні заняття, практичні заняття з використанням традиційних та електронних інформаційних ресурсів, включаючи Інтернет, використання ігрових та проектних технологій. Саме в шкільній бібліотеці учні повинні мати змогу простежити на практиці зв’язок інформаційної теорії з практикою, відчути проблеми непідготовленого користувача в процесі роботи з інформацію. Адже навчання сьогодні це не просто передача знань від педагога до здобувача, а перш за все створення умов, при яких стає можливим самостійний пошук знань самими учнями, їх продуктивна і активна творчість.

Для зреалізування вищевказаних завдань та максимального використання потенціалу шкільної бібліотеки, необхідно постійне співробітництво педагогічного колективу із бібліотекарями певного закладу.

Співпраця – це довірчі, робочі відносини між двома або більше рівноправними учасниками, залученими до спільного мислення, спільного планування та спільного створення інтегрованого навчання. Завдяки спільному баченню та спільним цілям створюються можливості навчання учнів, які об’єднують зміст предмету та інформаційну грамотність шляхом спільного планування, спільної реалізації та спільної оцінки прогресу здобувачів освіти у процесі навчання з метою покращення освітніх завдань у всіх сферах.

Співпраця – це стратегія, що використовується в багатьох дисциплінах для отримання більших переваг, ніж можна досягти окремо. Наприклад, у бізнесі співпраця визнається стратегією, що може збільшити виробництво та створити вартість, одночасно підтримуючи індивідуальні потреби кожного учасника колаборації. У школах співпраця між вчителями також приносить позитивний результат як для школи так і для учнів. Вчителі, які співпрацюють, більш мотивовані та здатні встановлювати ефективніші і кращі зв’язки у навчальній програмі.

Щоб повноцінно співпрацювати, шкільні бібліотекарі та вчителі мають працювати як рівноправні партнери для інтеграції навчання та навчальної програми щодо покращення знань учнів. Шкільний бібліотекар – це інформаційний партнер, який співпрацює з іншими викладачами для підтримки та досягнення успіхів учнівського колективу в закладі освіти та за його межами.

Відносини бібліотекаря і вчителя будуються на педагогічних принципах партнерства: учитель зі своїм професійним багажем знань; бібліотекар з його індивідуальністю і творчим потенціалом.

Зокрема партнерство та професійна взаємодія вчителя і бібліотекаря повинна бути направлена на те, щоб:

– розвивати і навчати школярів з усіх предметів, розширюючи їх кругозір, удосконалюючи їх знання;

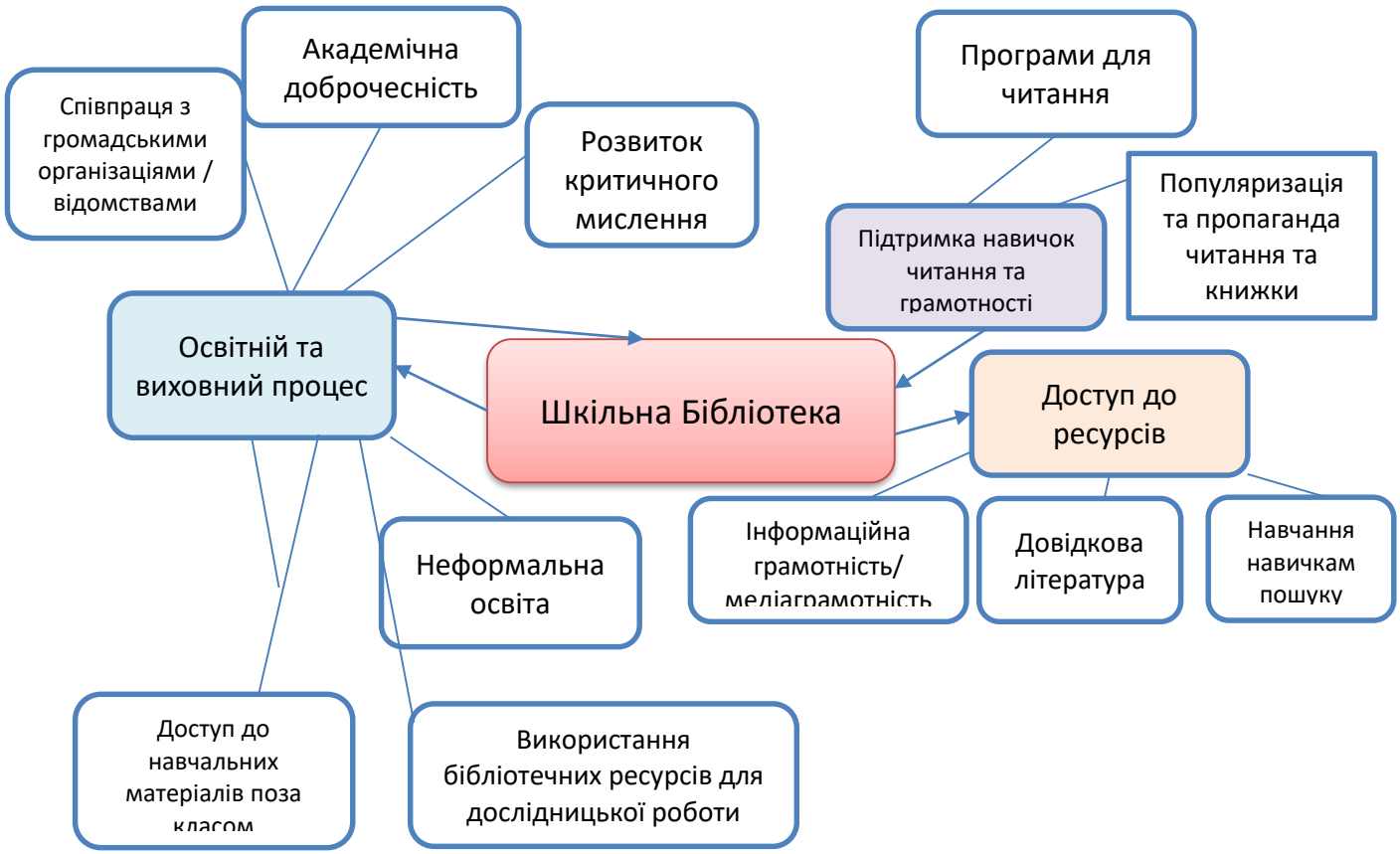
– вдосконалювати інформаційні навички та інформаційні знання учнів;
– допомагати здобувачам освіти вчитися компетентно споживати будь-які повідомлення в мас-медіа та вміти створювати свій власний медіа-продукт;
– надавати допомогу в пошуку, підборі, сортуванні та використанні інформації;
– організовувати заходи, спрямовані на виховання культурної і соціальної самосвідомості та сприяння емоційному розвитку школярів, пропагувати та заохочувати до читання;
– готувати і проводити проектну, дослідницьку роботу, що виконуються у освітньому середовищі, яка залучає бібліотеку закладу освіти;
– дотримуватись академічної доброчесності під час навчання, викладання та впровадження наукової діяльності.

Для забезпечення необхідного розвитку дитини необхідно будувати освітній процес на засадах педагогіки партнерства між усіма учасниками освітнього процесу.

Це і своєчасне, постійне інформування педагогів про нові надходження до бібліотеки (огляди на педрадах), оформлення тематичних полиць, проведення відкритих переглядів літератури до предметних тижнів, олімпіад, заходи щодо формування інформаційної культури користувачів.

Потрібно постійно приділяти увагу рекламі бібліотеки. Вона може бути як усною (під час перерв, на педрадах, на загальних зборах, в ході проведення бесід з батьками на зборах), так і наочною (оформлення постійно діючого інформаційного стенда, куточків для батьків з рекомендаціями та порадами щодо організації домашнього читання учнів, сімейних читань).

Основними суб'єктами взаємодії з бібліотекарем в освітньому просторі є педагог і здобувач освіти. Способи взаємодії між ними:

Особистісно-орієнтовна модель освіти, відповідно до концепції Нової української школи, зорієнтована на формування в школярів компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві, зокрема – уміння читати і розуміти прочитане, уміння висловлювати думку усно і письмово, інформаційно-цифрова компетентність,

інформаційна та медіаграмотність, розуміння етики роботи з інформацією, що має стати пріоритетом у діяльності шкільних бібліотек.

У своїй роботі шкільна бібліотека також визначила ряд пріоритетних видів діяльності відповідно до вимог освітніх стандартів:

- дослідницька діяльність;
- інформаційна діяльність;
- проектна діяльність;
- літературно-пізнавальна діяльність;
- мультимедійні технології;
- робота з фондом художньої літератури (електронних і паперових документів).

Зокрема, сучасне освітнє середовище передбачає використання нових форм та методів роботи із користувачами:

- учнів початкової школи – виховання культури читання,
- учнів середньої – формування інформаційної культури,
- старшої школи – формування сталого прагнення до пошуку інформації.

Поєднуючи в своїй роботі всі потреби учасників освітнього процесу бібліотекарі зорієнтовують свою співпрацю на основні напрями: популяризація книги та читання, формування й розвиток у школярів читацької компетентності, складової інформаційної культури особистості, що поєднує комп'ютерну грамотність, вміння працювати з традиційними видами інформації, робити критичний аналіз та оцінку отриманої інформації, надання допомоги учням в самостійному вивченні матеріалів, підготовці до олімпіадних робіт, конкурсів, матеріалів в галузі міжпредметних зв’язків.

Всі ці спільні форми та методи роботи дозволяють підвищити інтерес учнів до тієї чи іншої проблеми, викликати емоційне ставлення до неї. Також, допомагають зосередити увагу, поглибити мислення, полегшити сприйняття і запам'ятовування матеріалу. Адже співпраця, співтворчість, співдружність, партнерство сприяє досягненню спільної мети – формування загальної культури особистості дитини, її інтеграцію в національну та світову культуру, самовизначення і досягнення соціальної компетентності, що є кінцевим результатом нових освітніх стандартів, портретом випускника нового покоління.

У школі багато вчителів, багато предметів, багато кабінетів, а бібліотека – одна. Саме тому, коли учитель і бібліотекар є однодумцями та союзниками їх зусилля обов'язково принесуть відчутні результати.

Список використаних джерел та літератури

1. Нова українська школа / Уклад.: Л.Гриневич, О.Елькін та ін. - К., 2016. – С. 29
2. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні змінибібліотек для забезпечення сталого розвитку України» Розпорядження кабінету Міністрів України № 219-р від 23.03.2016 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80
3. «Примірне положення про шкільний бібліотечно-інформаційний центр загальноосвітнього навчального закладу» (Проєкт) [Електронний ресур]. – URL: http://dnpb.gov.ua/ua/
4. Куценко Г. Сучасний імідж шкільної бібліотеки / Г. Куценко // ШБІЦ. Бібліотечна робота. – 2015. – №8. – С.8.
5. Нахова Т., Голенко І. Сучасний медіапростір: ефективні технології по залученню дітей до читання / Т. Нахова, І. Голенко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2017. - №3(9) – С. 10.

Федорова Людмила,
вчителька зарубіжної літератури
Городнявського ліцею
Михайлюцької СГ,
вчитель-методист

Акмеологічний підхід – ключ до успіху вчителя літератури

Сутність статті полягає не в короткому викладі основних публікацій про акмеологічну педагогіку чи про акмелінгвістичний підхід до роботи вчителя літератури,

а в іншому погляді на етимологічну дефініцію цих понять. Показано, як можна реалізувати професійний розвиток вчителя літератури через свій творчий доробок, так би мовити, як наблизитись вчителеві до процесу творення літературних творів.

Ключові слова: акмеологія, педагогічна акмеологія, творчий доробок, мотиваційний поштовх, сайт «Мала Сторінка».

Початок XXI століття приніс в педагогіку новий стиль, який асоціюється із словом ***акме*** (від др.-грець. ακμή, akme – розквіт, вершина, зрілість, вищий ступінь чогось). ***Акмеологія*** – процес досягнення вершин майстерності, максимальної творчої самореалізації спеціаліста за індивідуальною освітньою траєкторією. Це безперервний процес зростання протягом усього життя. Відповідно, ***педагогічна акмеологія*** – наука про шляхи досягнення професіоналізму в роботі педагога. Як зазначає В. Вакуленко в статті «Педагогічна акмеологія: досягнення і проблеми»: «У науці іноді виникають парадоксальні ситуації, коли актуальні проблеми, що мають очевидне фундаментальне і прикладне значення, чомусь випадають із поля зору вчених».

Я опрацювала декілька статей про акмеологічний підхід в педагогіці (покликання 5-7 у списку джерел), але, на мою думку, всі ці дослідники акмеологічної моделі вчителя обмежують його творчість організацією та проведенням уроків. Я ж пропоную розширити загальноприйняті горизонти, по-іншому подивитись на висоту самої вершини, її веселково-сніжних відблисків, адже вивчати літературу, в акмеологічному розумінні, потрібно, щоб створювати художні твори.

Сучасний вчитель-словесник має випромінювати окрім любові до читання ще й певні навички письменства. Для останнього потрібно «тихенько пописувати», що наближає вчителя літератури до її творців. Одна справа розказувати про предмет, інша – «виготовляти» предмет. Серед педагогів зустрічається багато письменників. Достатньо пригадати Пантелеймона Куліша, Бориса Грінченка, Василя Сухомлинського, Джорджа Орвелла, Сельму Лагерлеф, Януша Корчака та багато інших.

Далеко не всі вчителі можуть досягти таких вершин, але пробувати потрібно. Звичайно ж «проба пера» має сенс, коли є читачі, проте сьогодні це вже не проблема. Виносити на широкий загал свою творчість можна, створивши свій сайт чи сторінку у фейсбуці або «завівши» блог на одному із сайтів. Це дає сильний мотиваційний поштовх для професійного зростання, що вимагає від вчителя високої культури письма та емпатії. Важливо подолати перші вагання.

З моїми мізерними досягненнями ви можете ознайомитись у блозі, який люб'язно надав мені сайт «Мала Сторінка». У блозі, крім опублікованих статей, в яких я популяризую свій досвід пов'язаний із методикою застосування СІК (схем інтерактивних конспектів) та розробкою біуроків з літератури та математики, я час від часу «пробую перо». І ця проба виявилась вдалою. Моя казка «Осінні пахощі» увійшла в підручник Н. Богданець-Білоскаленко, Ю. Шумейко Українська мова та читання для 3-го класу (Ч. 2). Найбільше я пишаюсь малесенькою збіркою віршів про війну, декламування деяких можна переглянути на Youtube каналі Патріотично_Поетична_Оборона. Це мій невеликий дорібок в нашу Перемогу. Ось три із них.

MISSIO

Тієї ночі снилися ікони,
З мечами янголи являлись в небесах,
У тихий сон вривались чорні коні,
І білим інеєм вкривалася коса…

Шумів Дніпро, гнав води в Чорне море,
Здригались дзвони у церквах.
Підступним кроком підкрадалось горе,
Сивіла ненька Україна на очах.

Лелекою вона знялась над світом,
Обличчя ніжне гордо підняла.
Палали очі то вогнем, то квітом,
З тремтячих вуст зривалися слова:

«Розстріляна була я й розіп’ята,
Не всі ще рани згоїлись мої…
І ось останнього я дочекалась ката –
Смерть напророчили йому в моїй Землі.

Сини мої, орли та соколята!
Благословляю кожного із вас!
Розіб’єте орду прокляту,
Не панувати їй у нас!..

Я вас зростила у святій Любові,
І сильні крила всім дала.
Козацькії співала колискові,
У спадок Волю вам заповіла.

Вставайте! Це остання битва, діти.
Сам Бог велів і визначив нам час,
Бо ми такі єдині в цілім світі.
Перемогти! Ця місія відведена для вас…»

Квітень 2022

МОЯ УКРАЇНА

Варіація на вірш Максима Рильського «Моя Батьківщина»

В моїй Україні сьогодні війна,
Небачена людством донині.
Весь світ пробудила страшна новина –
Вночі, о четвертій годині.

Моя Україна – вже сяйво пожеж,
Що сіють ракети і гради.
І танків колони повзуть по полях,
Мов з нір повилазили гади.

Моя Україна – Чорнобиля дзвін
І «Привид» у небі нестримний.
Це армія наша – безстрашний загін,
Це острів Зміїний.

Палає Херсон, Запоріжжя горить,
Маріуполь і Харків в руїнах.
Та з Києва голос: «Тримаймо стрій!
Моя Україно!»

Україно моя –Симеренковий сад
І слово Тараса-пророка.
Моя Україна не знає "назад",
Вперед її кроки.

Моя Україна – подолана ніч.
На попелі виросте колос.
Моя Україна – Зеленського клич
І Арестовича голос.

В крові захлинаються орки кремля –
На часі їх смертна година.

Засяє у Світі, як нова зоря, –
Моя Україна!

Квітень 2022

МЕНІ НАСНИВСЯ СОН…

Мені приснився мирний сон:
Я був удома, у своїй кімнаті,
Зі мною робот і блакитний слон,
І радісно всміхались мама й тато.
В садочок уві сні ходив.
Про Кожум'яку казку нам читали.
Із пластиліну я ведмедика зліпив,
І у піратів весело ми грали.
Після садочка з мамою і татом
В улюблене кафе ми забрели.
А там – морозиво, цукерки і солодка вата...
Ми так давно тут не були!
Такий цей день був довгий і щасливий!
Я навіть трохи по калюжах пострибав!
Мій тато, як той принц казковий,
Букет тюльпанів мамі дарував.
Промінчик сонця у віконце загляда.
Прокинувся... у дідуся в кімнаті.
І сон мій на подушці ніжно спав,
А наяву була війна проклята…

Квітень 2022

Ознайомитись з моїми досягненнями можна за покликаннями 1-4 в списку джерел. Охочі можуть спробувати свої можливості на одному із блогів сайту “Мала Сторінка”.

Список використаних джерел та літератури

1. Блог Людмила Федорової...
2. Біуроки уроки - майбутнього
3. Людмила Федорова "Місія -перемогти!"
4. "Осінні пахощі" (с. 32-34)
5. В. Вакуленко "Педагогічна акмеологія:..."
6. В. Сидоренко "Формування акмелінгвістичної майстерності вчителя-..."
7. Н. Мачинська "Акмеологічні аспекти..."

Філіппенко Олена,
завідувачка бібліотеки
Білозерської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 18
Білозерської ТГ
Донецької області,
провідний бібліотекар

Співпраця бібліотекаря і вчителя – словесника:з досвіду роботи

In this article work of school librarian is presented in a concord with teachers - philologists. The traditional and innovative forms of work are lighted up.

У цій статті представлено роботу шкільного бібліотекаря у співробітництві з учителями – словесниками. Висвітлено традиційні та інноваційні форми роботи.

Ключові слова: соціокультурна діяльність, бібліотрансформер, нетрадиційні книжкові виставки, радіохвилинки, спільна робота, виставкова діяльність.

Люди разом можуть здійснити те, що
не в змозі зробити самотужки. Єднання

умів і рук, концентрація їхніх сил може
стати майже всемогутньою.
Джон Уебстер

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Основною ідеєю Концепції Нової української школи є думка про те, що найбільш успішними на ринку праці будуть фахівці, які вміють креативно і критично мислити. Замість запам'ятовування фактів та понять учні набуватимуть компетентностей. Спільними для всіх компетентностей є наскрізні вміння, серед яких: уміння читати і розуміти прочитане, висловлювати думку усно чи письмово, критично мислити. Все це стосується читання. У «Положенні про бібліотеку загальноосвітнього навчального закладу» наголошується на тому, що «свою діяльність бібліотекар організовує спільно з педагогічним колективом, відповідно до планів роботи і регламентуючої документації, що затверджується директором закладу».[5] «Бібліотекар працює з усіма вчителями – предметниками, але найтісніша співпраця бібліотекаря проводиться з викладачами – словесниками. [8] У бібліотекаря та вчителів – словесників одні й ті самі завдання: прищепити любов до книги, до читання, навчити критично та креативно мислити, «навчити учнів користуватися бібліотекою, її фондами, ДБА, навчити роботі з книгою, з періодичними виданнями».[9] Тому саме спільна робота вчителів української мови, літератури, зарубіжної літератури та бібліотекаря «здатна всебічно забезпечити протікання цього процесу. Перші дають базові знання з предмету, зацікавлюють учнів. Другий же покликаний підтримати зацікавленість, надати необхідну інформацію, навчити нею користуватися». [8]

«Щоб навчально – виховний процес школи був ефективним та професійним, учителю треба бути ознайомленим з літературою, періодичними виданнями, які висвітлюють передовий педагогічний досвід, методичні розробки сучасних уроків».[6] «Важлива роль бібліотеки полягає у здійсненні методичної допомого педагогам, адже бібліотека має все необхідне для роботи з новими методичними доробками, ідеями щодо навчання і виховання». [3] З цією метою в бібліотеці є наступні картотеки: «Освіта XXI століття», «Педагогічна скарбниця», «Перлинки з творчої скриньки». Тематичні картотеки допомагають вчителям – словесникам керувати читанням школярів, підготувати виступ на педраді, цікаво провести урок. До бібліографічної роботи бібліотеки відноситься також укладання списків рекомендованої літератури. Для вчителів складаються списки з актуальних педагогічних проблем, з питань виховання, з методики викладання предметів: «Творча та інноваційна діяльність педагога», «Формування компетентностей на основі упровадження сучасних педагогічних технологій в учбово – виховний процес». Списки рекомендованої літератури також складаються до ювілейних дат українських та зарубіжних письменників: «Я хочу бути тільки людиною…»(до ювілею І.Багряного), «Письменник української діаспори»(до ювілею В.Барки), «В.О.Сухомлинський і сучасність». Окрім списків складаються пам'ятки: «Слов'янський сокіл»(до ювілею М. Петренка, автора вірша «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю…»), «Цікаві факти про І.С.Нечуя – Левицького(до ювілею письменника).

Важливим напрямком бібліографічної діяльності бібліотеки є проведення бібліотечних уроків спільно з вчителями – філологами. «Вчитель заходить до бібліотеки як читач і як колега, бо разом обговорюємо проблемну тему і складаємо плани підготовки…»[4] та проведення бібліотечних уроків. При проведенні таких уроків використовуються різноманітні форми роботи, а саме: бесіди, практичні заняття, вікторини, ігри, огляди, тощо. Концепція НУШ пропонує впроваджувати інтегроване навчання. Це сприяє тому, що учні отримують цілісне уявлення про світ. З цією метою ми впроваджуємо інтегровані бібліотечні уроки, наприклад: мовознавчий лікнеп «Я – ваш помічник, звуть мене словник». Електронні технології дають змогу застосовувати комплексний підхід до бібліографічної діяльності, сприяють створенню різноманітних бібліографічних продуктів. Так, для вчителів був створений бібліотрансформер «Великий Добротворець»(до ювілею великого педагога В.О.Сухомлинського), який складався з окремих модулів:

- інтерактивний таймлайн «Світоч української педагогіки»;
- фотогалерея «Безмежний океан думок В.О.Сухомлинського»;
- інтерактивний плакат «Учитель добра і краси»;

- віртуальна виставка «Вчитель. Майстер. Зодчий»;
- вебліографічна довідка «Завітаймо в гості до Вчителя»;
- флеш – вікторина «Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського.

Сьогоднішнє життя неможливо уявити без реклами. Виставкова діяльність бібліотеки, як одна з форм рекламної її діяльності, була й залишається важливою складовою інформування читачів, презентації бібліотечних фондів, допомогою вчителям, а також покращує імідж бібліотеки. Вона вражає уяву, викликає бажання підійти подивитися, а після отримання інформації від учителя – словесника і від бібліотекаря – узяти книгу для читання. Французький бібліотекар П'єр Брейя вважав, що «сьогодні ми живемо в час виставок. Виставка – це своєрідна візитка бібліотеки». «Поряд з традиційними книжковими виставками популярністю серед читачів користуються інноваційні виставки. «Особливе визнання серед читачів одержали останнім часом нові види виставок» [1], тобто нетрадиційні книжкові виставки, такі як:

- виставка – вікторина «Український Езоп»(до ювілею Л.І.Глібова);
- виставка – кросворд «Диво калинове, рідна наша мова!»;
- виставка – цитата «Алхімік» - культова книга»;
- виставка – вернісаж «В гостях у казки» (до ювілею І.Я.Франка);
- виставка – фактаж «Видатний літописець»(до Дня української писемності та мови);
- буклук на книги І.Роздобудько «Пригоди на острові Клаварен», «Метелик не кричить», на книгу П. Коельйо «Алхімік» (Буклук – це книжковий натюрморт, а ще точніше композиція, в якій головним елементом є книга);
- виставка – інтерв'ю «Мої вірші» (учні читають свої вірші і розповідають про те, кому чи чому вони присвячені, історія їх написання);
- виставка – щоденник «Щоденник – мій життєпис»;
- виставка – мелодія «Мови нашої слова, наче музика жива».

З рекламною метою ми почали використовувати шкільне радіо, що не так давно з'явилося в нашому закладі. Воно має певні переваги перед іншими засобами масової інформації – масовість, оперативність, зручність. Щовівторка на перервах звучали радіохвилинки «На книжковій радіохвилі», які ми готували разом вчителями – словесниками. Один із циклів таких хвилинок був присвячений книжкам – ювілярам. В етері ми розповідали учням про такі книги:

- «Гонихмарник» Д. Корній;
- «Снігова королева» Г.Х.Андерсена;
- «Скелет без шафи» О.Лущевської;
- «Мишкові миші» Г.Вдовиченко.

Соціокультурна діяльність шкільної бібліотеки – це складова системи роботи школи. Позакласна діяльність учнів спряє гармонічному розвитку ініціативності, удосконалює їх емоційну сферу. Основними формами такої роботи в нашій школі є:

- бенефіс «Поетичний зорепад»;
- презентації поетичних збірок місцевих поетів;
- літературні та мистецькі вітальні «Слова і думи відданого українця»(В.Самійленко), «Квіткова феєрія Катерини Білокур», «Ліс у житті і творчості І.Я.Франка», «Зернятка Лесиного дитинства»;
- поетичний альбом «Поезії чарівні миті»;
- музична відеокомпозиція «Життя моє – обірвана струна»(до ювілею В. Івасюка)
- книжкове дефіле «Завжди в моді українська книга»;
- респект – зустріч «Тет – а – тет з авторкою віршів та оповідань»;
- квести «Читаємо твори І.Я.Франка разом», «Казковий світ братів Грімм»;
- поетичний родинний батл «Весняний віршограй»

Ще одна гарна традиція існує в школі – запрошувати на зустріч з учнями цікавих творчих людей. Незабутніми були зустрічі з місцевими поетами:

- «Як народжуються вірші»(зустріч з Хничовою Н.М.);

- «Осінь – це я…»(зустріч з Бєлкіною Л.В.);
- «Жага відкриття»(зустріч з С.В. Нікодою)

Кожна дитина талановита, має природні здібності та творчі задатки. Творчі конкурси зазвичай дарують учнім відчуття успіху, дають можливість самореалізуватися. Цікавою і корисною формою співпраці бібліотекаря та вчителя – словесника є проведення конкурсів, а саме:

- «Напиши листа літературному герою»;
- «Вітрила творчості»(конкурс на кращий сінквейн);
- «Казку складаю сам»;
- «Напиши листа Катерині Білокур»;
- «Читай. Пиши»(конкурс відгуків на сучасну українську літературу);
- «Першого вірша чарівна насолода».

В.О.Сухомлинський писав: «Почуття гордості, яке переживає дитина, коли досягає успіху в улюбленій справі, - перше джерело самосвідомості, перша іскра, що запалює в душі дитини вогник творчого натхнення».

Справжнім місцем невимушеного спілкування читачів є клуби за інтересами. Особлива їх роль полягає в організації інтелектуального спілкування, створення атмосфери колективізму і творчості. Довгий час в бібліотеці працював клуб «Книголюб». Разом з учителями – словесниками на засіданнях клубу проводилися різноманітні ігри, а саме:

- брейн – ринг;
- зоряна година;
- своя гра;
- ерудит – лото;
- щасливий випадок;
- словесні розсипи;
- літературні бутерброди;
- літературні пазли;
- блеф – гра.

Основним елементом, який повинен бути присутнім на засіданнях клубу – це книга та її популяризація. До кожного засідання бібліотекар і вчителі ретельно готували своїх вихованців. Часто в бібліотеці не вистачає потрібної кількості книг, які треба прочитати до гри. На допомогу приходили голосні читання. Для підготовки також використовувалися:

- інформаційні хвилинки;
- години пізнавальних повідомлень;
- години кросвордів;
- презентації;
- книжкові виставки;
- огляди літератури.

Значне місце в роботі з учнями займає проєктна діяльність, яка допомагає розкрити можливості учасників освітнього процесу. Разом з вчителями – словесниками та учнями ми працювали над проєктом «Вірші та живопис». .Видатний італійський художник Леонардо да Вінчі говорив: «Живопис – це поезія, яку можливо бачити, але не чути, а поезія – це живопис, який можливо чути, але не бачити». От ми і вирішили поєднати поезію з живописом. Головна мета проєкту – показати неповторність природи через поетичні рядки, через творчість учнів. Учасники проєкту не тільки знайомилися з живописними полотнами видатних художників, а й підбирали до цих картин поетичні рядочки. Участь у проєкті формувала вміння розуміти естетичну красу картин і гармонію навколишнього світу.

Бібліотекар і вчитель-словесник працюють разом при підготовці та проведенні різноманітних тижнів:

- тижнів читання;
- Шевченківських тижнів;

- тижнів української мови та писемності;
- предметних тижнів.

Спільно складається план проведення і спільно проводяться заходи у межах тижнів. Традиційно у жовтні місяці проводиться Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек. У цьому році він проходив під гаслом «Читаюча шкільна родина – стратегічне завдання бібліотеки». Спільно з вчителями – словесниками проведені наступні заходи:

- book – симпатія «Улюблені книги вчителів»;
- бенефіс читаючої родини «Золота полиця нашої родини»;
- бібліотечний квілт «Моя улюблена книга»;
- презентація «Рідна мова моя, ти веселка над обрієм синім»;
- гра «Перший мільйон»(за казкою Зірки Мензатюк «Небилиці про рукавиці»;
- літературне дерево «Гарне та барвисте осені намисто».

Заходи, що проводяться бібліотекарем спільно з вчителями – словесниками, різноманітні та різнопланові, але їх об'єднує в спільну систему те, що всі вони: «спираються на знання, здобуті на уроках, поглиблюють їх; вони доступні, цікаві, емоційні; логічно продовжують роботу на уроках».[1] Партнерська діяльність вчителів – словесників та бібліотекаря завжди буде головним фактором промоції читання. Бібліотека і школа – єдиний механізм, тому дуже важливо, щоб бібліотекар та вчителі працювали як єдина команда.

Список використаних джерел та літератури

1.Кольченко Т. Шкільна бібліотека. *Директор школи.* 2009. №9-10. С.30- 34.

2.Литвин Н.В. Спільна робота шкільного бібліотекаря з вчителями - предметниками. *Шкільна бібліотека*. 2002. №9. С.93-94.

3.Мула Л.А. Співпраця шкільного бібліотекаря з вчителями – предметниками. *Шкільна бібліотека.* 2003.- №6. С.67.

4.Палагняк Л.Й. Спільна робота шкільної бібліотеки та педагогічного колективу. *Шкільна бібліотека.* 2010. №6. С.59- 61.

5.Положення про бібліотеку загальноосвітнього навчального закладу. URL: https://cutt.ly/ueFv1MA4 (дата звернення: 20.10.2024).

6.Русин Н.І. Назустріч вчителю – предметнику. *Шкільна бібліотека*. 2010. №5. С.42 – 44.

7.Спільна робота шкільної бібліотеки та педагогічного колективу з вивчення і забезпечення інформаційних потреб учнів. *Шкільна бібліотека*. 2003. №5. С. 83 – 84.

8.Стрельчук С.І. У співпраці з учителем. *Шкільна бібліотека.* 2010. №7. С.78 – 80.

9.Шаргородська О.В. Співпраця шкільного бібліотекаря та вчителів – філологів у формуванні інтересу учнів до читання. URL: https://cutt.ly/AeFcc4K2 (дата звернення: 20.10.2024).

Фільжак Світлана,
бібліотекар
Новоушицького ліцею
Новоушицької селищної ради

Творчий тандем: бібліотекар – вчитель-словесник у становленні активного і компетентного читача та створення позитивної мотивації до читання сучасних дитячих творів

Одним із найважливіших складників роботи шкільної бібліотеки було, а зараз набуває особливої актуальності питання формування й розвитку у школярів читацької компетентності. У світі інтенсивного розвитку електронних технологій, інтерактивного мережевого простору, збільшення якості і кількості інформації, збереження високого статусу книги в суспільстві, вимагає посиленої концентрації уваги.

Перед початком навчального року ми разом з вчителями-словесниками складаємо примірний план проведення спільних бінарних уроків про письменників чи та твори, які вивчаються на уроці. Так, для старшокласників було підготовлено усний журнал по книзі У. Самчука «Марія», «Поліанна» за книгою Е. Портер, інформаційні уроки по творчості Т. Шевченка, М. Коцюбинського, Г. Тютюнника, голосні читання по творах письменників

рідного краю. Залучаючи при підготовці цих заходів учнів, ми домагаємося якнайширшої їх участі та найглибшої зануреності у біографію письменників та їх твори.

В кінці навчального року вчителі-словесники подають списки літератури, які бажано придбати у бібліотеку для програмового чи позакласного читання. При закупці нової літератури, по можливості, ці списки є пріоритетними.

Через високе навантаження навчальних програм, участь у різноманітних виховних, навчальних заходах, а часом через елементарну байдужість, значна частинна учнів не може, або не хоче приділити час читанню, вважаючи за краще подивитись телевізор, або провести час за гаджетом. Так, (на перший погляд) переваги електронної техніки беззаперечні: це і економія часу на пошук необхідної інформації, і ефективний засіб підвищення інтересу до навчання, зниження трудомісткості процесів використання інформаційного ресурсу, підвищення оперативності збору, обробки, зберігання, розповсюдження й відображення інформації.

Завдяки застосуванню інформаційних технологій учні самостійно здобувають необхідні предметні знання, виявляють мобільність, комунікабельність у різних соціальних групах, розвивають здібності до адаптації в мінливому інформаційному середовищі.

І це, безумовно, позитивні фактори. Але чому ж зараз педагоги, психологи, вчені, лікарі б'ють на сполох і доводять, що технічні засоби, захоплення соціальними мережами не завжди і не для кожної дитини є корисним.

Ми намагаємося формувати інформаційну компетентність особистості, яка поєднує і комп'ютерну грамотність, і вміння працювати з традиційними видами інформації, робити критичний аналіз та оцінку отриманої інформації.

Повною мірою оволодіти інформаційною компетентністю учень не може без становлення читацької компетентності, забезпечити яку може спільна діяльність педагогів, батьків і бібліотекаря школи.

Вся робота з популяризації книги та читання ведеться паралельно у трьох напрямках: техніка читання → культура читання → інтерес до читання.

Адже читацькі інтереси розвиваються як на уроках літератури, позакласного читання, за рахунок самостійної позакласної читацької діяльності учнів, так і на бібліотечних уроках. Так, разом із вчителем-словесником Кланцатою Н.В., для учнів 11-х класів був підготовлений рекламний ролик по книзі Володимира Рутківського «Сині води», де сама вчителька виступила в ролі популяризатора твору. Рекламуючи сюжет твору, Наталія Валеріївна саме цікаве місце завершила інтригуючим запитанням «А хто нам завершить наш відеоролик? Хто розповість далі?» Що цікаво, ініціативу перехопили відразу декілька учнів. І відеоролик продовжили знімати ще троє учнів.

Якщо техніка читання формується на уроках читання за допомогою спеціальних вправ, то культура читання формується як на уроці, так і в позаурочний час. Вона включає інтегровані уроки, на яких використовується довідкова, художня література, періодична преса з обов'язковим використанням елементів бібліографії. Прикладом таких уроків були проведені у нашій школі заходи: «Наші друзі – словники» проведений у 9 та 11 класі. Інформаційна година у бібліотеці «Хочете цікаво жити – треба з книгою дружити» (9, 10, 11 кл.).

У роботі з виховання читацьких інтересів перевага надається індивідуальній роботі з користувачем, яка включає індивідуальні бесіди, аналіз читання, аналіз відвідування шкільної бібліотеки, залучення учнів до читацького активу, проведенням виховних заходів на базі бібліотеки (бесіди біля книжкових виставок, тематичних поличок тощо).

Проведені в цьому навчальному році такі бібліотечні уроки «Якщо подружитися з бібліографією» (7 кл.); «Основні елементи книги: подорож у пізнавальному експресі» (5 клас), «Про книги і бібліотеку» (6 клас).

Працюючи над розвитком і формуванням читацької компетентності, систематично вивчаються читацькі запити дітей, проводяться аналізи читання, популяризація нової літератури. Вся робота проводиться, безумовно, у співпраці з класними керівниками, вчителями-словесниками, заступником директора з навчально-виховної роботи.

Але скільки б я не говорила про плани і проведену роботу, як не дивно, інформація стала доступнішою, а інтерес до читання різко знизився. Тому формування і розвиток читацької компетентності школярів, безумовно, потребує зміни підходів, методів і форм від яких залежить ефективність, результативність роботи з книгою.

І скільки б я не чула від учнів, що у них є вдома Інтернет, і що вони все можуть прочитати вдома, я з упевненістю можу сказати, що 90% учнів не читають з комп'ютера творів ні вітчизняних, ні світових письменників (відповідно до опитування). У кращому випадку отих 90% переглядають критичні матеріали на задані твори. Я підтримую такий варіант, коли у бібліотеці дійсно немає конкретних творів. Але таких класиків, як Т. Шевченко, Л. Українка, І. Карпенко-Карий, М. Коцюбинський, Б. Грінченко, світових письменників: Е. Гофмана, М. Твена, А.К Дойля та ін. у бібліотеці є вдосталь, та, нажаль, дуже малий відсоток попиту.

Тому я щиро рада, коли вчителі-літератори вимагають в учнів мати ці твори, а тому направляють їх в бібліотеку. У цьому напрямку відмітити Надію Семенівну Данчук, в якої більша половина 10 класу регулярно приходить за книжками. За рекомендацією вчителів-словесників Альльонової Марії Іванівни, Горбатюк Алли Григорівни та Кланцатої Наталії Валеріївни по твори світових письменників найчастіше звертаються учні 10 класу та 7, 9,11 класи за літературою письменників рідного краю.

На сьогодні для того, щоб учні читали, необхідно прикладати значно більше зусиль, ніж раніше. Щоб вийти з цієї ситуації, найперше, що у нас зроблено, це закуплено значну кількість дитячих книг, в основному для 1 – 4, та 5 – 8-х класів, завдяки яким учні набагато активніше включилися в процес читання. З часом планується закупити і програмову літературу та літературу для позакласного читання. Адже ми намагаємося зробити читання невід'ємним процесом у навчанні, а відвідування бібліотеки щоб стало необхідним для учнів.

Виховний вплив саме книги, особливо в період становлення особистості важко переоцінити. Не даремно, відомі педагоги, бібліотекарі минулого і сьогодення значну увагу приділяли і приділяють книзі як важливому чиннику культурно-виховного процесу. Видатний український педагог гуманіст В.О.Сухомлинський був переконаний: «Школа, як колиска народу, колиска духу і культури народної, живе насамперед у книзі… Тільки книжка створює школу. Тільки ставлення до книжки як до найважливішої і вічної, неперехідної духовної цінності формує ставлення до школи як до колиски народу». Турбота про книжки, про бібліотеки пронизує всю педагогічну діяльність вченого, який говорив: «Якщо ви хочете, щоб юнацтво відчувало невгамовну жадобу до знань, дбайте про найголовніші, найважливіші вогнища духовної культури – бібліотеки».

Тому саме сьогодні, у період прискореної інформатизації суспільства для нас із вами ці слова В.Сухомлинського є цінним дороговказом. Ви знаєте, що цікаво, зараз вся китайська педагогічна наука побудована на основних постулатах Василя Сухомлинського. А ми, маючи такого видатного, українського педагога, на жаль, недостатньо вчитуємось, приділяємо увагу і використовуємо його настанови.

Читаюча дитина більш впевнена в розмові, вона демонструє глибші знання в тому чи іншому предметі, а це є позитивним з огляду на власну самооцінку. Читання книг розвиває об'єктивність і здатність приймати виважені рішення. Художня, пізнавальна література допомагає дитині розвивати почуття прекрасного, виробити власні критерії оцінювання явищ мистецтва.

На жаль, усвідомлення та розуміння важливості читання потрібно в наш час виховувати не тільки учнів, а й у батьків. Бо ж виростає ціле покоління тих, для кого не менш авторитетні імена вітчизняних класиків (Вадима Собка, Павла Загребельного, Марка Черемшини, Юрія Мушкетика, Івана Ле), так і світової літератури (Фенімора Купера, Шота Руставелі, Теодора Драйзера) також порожній звук. Бо вони навчені читати, але у них не прищеплений смак до читання, не сформовано цю саму читацьку компетентність. Є над чим замислитися небайдужим бібліотекарям, вчителям, батькам, школі і суспільству загалом.

Я вважаю, що дуже важливо правильно організувати дитяче читання, спрямувати його так, щоб дитина не розгубилася у книжковому морі, щоб до її рук потрапляли цікаві, потрібні твори, адже саме в цьому і полягає робота шкільного бібліотекаря.

Список використаних джерел та літератури

1. Бібліотека Нової української школи – простір для освітніх можливостей кожного учня URL.: http://woms-krus.pp.ua
2. Коцюрба І. А. Читання – шлях до успіху // Шкільний бібліотекар. – 2015. – №8. – С. 8 – 11.
3. Сухомлинський В.О. Я розповім вам казку…: Збірка творів. – Х.: ВД «Школа», 2021. – 576 с.
4. Харченко О.Ю. Казки, які навчають та виховують. – Х.: Вид.група «Основа», 2020. – 160с.
5. Вашуленко О. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект // Початкова школа. – 2011. – № 1. – С. 48 – 5.